

Szociológia Doktori Iskola

Sebők Csilla

A női munkavállalás hatása a napi időfelhasználásra

Ph.D. értekezés

Témavezető:

Dr. habil Nagy Beáta

Budapest, 2014

TARTALOMJEGYZÉK

ÁBRAJEGYZÉK.....	7
TÁBLAJEGYZÉK.....	8
1. BEVEZETÉS	9
1.1. PROBLÉMAFELVETÉS	9
1.2. A KUTATÁS ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI RELEVANCIAJA.....	11
1.3. AZ ÉRTEKEZÉS CÉLKITŰZÉSEI	11
2. A KUTATÁS ELMÉLETI HÁTTERE.....	13
2.1. TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK HATÁSA A NŐK MUNKAVÁLLALÁSÁRA	13
2.1.1. <i>Munkaerő-piaci folyamatok</i>	14
2.1.2. <i>Demográfiai és családszociológiai folyamatok</i>	19
2.1.3. <i>Technológiai innovációk</i>	22
2.2. A HÁZTARTÁSI MUNKAMEGOSZTÁS NEMI EGYENLŐTLENSÉGÉNEK MAGYARÁZATAI	25
2.2.1. <i>Nemi szerepfelfogáshoz köthető elméletek</i>	25
2.2.2. <i>Erőforrás alapú elméletek</i>	26
2.2.3. <i>Individualizációs elméletek</i>	28
2.2.4. <i>Nemi identitás alapú elméletek</i>	30
2.3. A MUNKAHELY ÉS A MAGÁNÉLET KONFLIKTUSA	31
2.3.1. <i>Definíciók és típusok</i>	31
2.3.2. <i>Magyarázatok és okok</i>	34
2.3.3. <i>Kutatási irányok</i>	36
2.3.4. <i>Kritikai észrevételek</i>	37
3. KORÁBBI KUTATÁSI EREDMÉNYEK.....	39
3.1. A MUNKAMEGOSZTÁS NEMEK SZERINTI EGYENLŐTLENSÉGEI.....	39
3.1.1. <i>A nemzetközi kutatások főbb eredményei</i>	39
3.1.2. <i>Hazai kutatások főbb eredményei</i>	46
3.2. A MUNKAHELY ÉS A CSALÁDI ÉLET KONFLIKTUSA.....	55
3.2.1. <i>A nemzetközi kutatások főbb eredményei</i>	55
3.2.2. <i>Hazai kutatások főbb eredményei</i>	58
3.2.3. <i>Módszertani kitekintés</i>	61
4. KUTATÁSI KÉRDÉSEK, HIPOTÉZISEK ÉS OPERACIONALIZÁLÁS	63
4.1. KUTATÁSI KÉRDÉSEK, HIPOTÉZISEK.....	63
4.2. OPERACIONALIZÁLÁS	65
4.2.1. <i>Minta</i>	65
4.2.2. <i>Fogalmak, változók</i>	66
4.2.3. <i>Módszerek</i>	67
5. A KUTATÁS MÓDSZERTANI HÁTTERE	69
5.1. ADATFORRÁSOK	69
5.1.1. <i>Időmérés-felvétel</i>	69
5.1.2. <i>Egyéb adatforrások</i>	72
5.2. ADATELEMZÉSI MÓDSZEREK.....	73
5.2.1. <i>„A”, „B” és „C” típusú mutatók</i>	73
5.2.2. <i>Szerkezeteltolódási mutató, Szalai-féle T index és disszimilitási index</i>	75
5.2.3. <i>Tempogram</i>	80
5.2.4. <i>Többváltozós elemzések</i>	82

6. A KUTATÁS EREMÉNYEINEK ISMERTETÉSE.....	85
6.1. MINTAÖSSZETÉTEL	85
6.2. A HÁZTARTÁSI MUNKÁRA FORDÍTOTT IDŐ NEMEK SZERINTI VÁLTOZÁSAI 1999-2000 ÉS 2009-2010 KÖZÖTT	89
6.2.1. <i>Leíró elemzés</i>	90
6.2.2. <i>Többváltozós elemzés</i>	96
6.2.3. <i>Összefoglalás</i>	101
6.2.4. <i>Nemzetközi kitekintés</i>	102
6.3. A FŐFOGLALKOZÁSÚ MUNKÁRA FORDÍTOTT IDŐ VÁLTOZÁSAI TÁRSADALMI CSOPORTOK SZERINT 1999-2000 ÉS 2009-2010 KÖZÖTT	105
6.3.1. <i>Leíró elemzés</i>	105
6.3.2. <i>Többváltozós elemzés</i>	119
6.3.3. <i>Összefoglalás</i>	124
6.4. A FŐFOGLALKOZÁSÚ MUNKÁRA FORDÍTOTT IDŐ HATÁSA A NAPI IDŐFELHASZNÁLÁS ALAKULÁSÁRA 1999-2000 ÉS 2009-2010 KÖZÖTT	125
6.4.1. <i>Leíró elemzés</i>	125
6.4.2. <i>Többváltozós elemzés</i>	127
6.4.3. <i>Összefoglalás</i>	130
6.5. IDŐSZERVEZÉSI NEHÉZSÉGEK TÁRSADALMI TÉNYEZŐI	132
6.5.1. <i>Leíró elemzés</i>	133
6.5.2. <i>Többváltozós elemzés</i>	138
6.5.3. <i>Összefoglalás</i>	143
7. ÖSSZEFOGLALÁS	146
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	152
IRODALOMJEGYZÉK	153
A TÉMAKÖRREL KAPCSOLATOS SAJÁT PUBLIKÁCIÓK	162
1. SZÁMÚ FÜGGELÉK A KÉPZETT VÁLTOZÓK LEÍRÁSA	164
2. SZÁMÚ FÜGGELÉK TÁBLAMELLÉKLET	167

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra	Az aktív kereső férfiak és nők időfelhasználása a főbb tevékenységcsoportokra átlagos tavaszi napon 1963-2000 között	47
2. ábra	A 15-84 éves népesség körében a háztartási munkát végzők aránya nemek szerint egy átlagos hétfői napon 2009-2010-ben (%)	81
3. ábra	A 15-84 éves férfiak körében a főbb napi tevékenységeket végzők aránya egy átlagos hétköznapon 2009-2010-ben.....	82
4. ábra	A nők és a férfiak háztartási munkával töltött idejének a hányadosa a 19-84 éves népesség körében életciklus csoport szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben.....	93
5. ábra	A nők és a férfiak főfoglalkozású és háztartási munkára fordított idejének változása 1999-2000 és 2009-2010 között a 15-84 éves foglalkoztatott népesség körében az Andorka-féle munkajelleg-csoportok szerint (perc)	94
6. ábra	Az aktív keresők időfelhasználása a társadalmilag kötött tevékenységekre a gyermekgondozás részletezésével nemek szerint 2009-2010-ben (perc, egy átlagos napon)..	95
7. ábra	A 20-74 éves népesség háztartási munkára fordított ideje nemek szerint 16 európai országban, 1998-2004 (perc, évi átlagos nap)	103
8. ábra	A nők háztartási munkára fordított ideje a férfiak időfelhasználásának arányában 1998-2003-ban és 2008-2012-ben.....	103
9. ábra	A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők főfoglalkozásra fordított ideje társadalmi-foglalkozási csoportok szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben	111
10. ábra	Az összes és a legfelső kvartilisbe tartozó foglalkoztatott nők főfoglalkozású munkára fordított átlagideje ledolgozott napon társadalmi-foglalkozási csoportok szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben	115
11. ábra	A napi tevékenységstruktúra változása 60 perccel hosszabb főfoglalkozású munka esetén gyerekszám szerint 2009-2010-ben (napi átlagos időbeosztás, perc)	129

TÁBLAJEGYZÉK

1. tábla	A vizsgálatba bevont magyarázó változók.....	67
2. tábla	A 15-84 éves népesség napi időfelhasználása nemek szerint 2009-2010-ben	75
3. tábla	A 15-84 éves népesség napi átlagos időfelhasználása nemek szerint és a két tevékenységstruktúra eltéréseinek számításai 2009-2010-ben.....	80
4. tábla	A 15-84 éves népesség mintabeli megoszlása főbb szociodemográfiai jellemzők szerint az 1999-2000. és a 2009-2010. évi időmérés-felvételben.....	87
5. tábla	A 15-84 éves foglalkoztatott népesség megoszlása társadalmi-foglalkozási rétegek és nemek szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben (%)	88
6. tábla	A 15-84 éves népesség háztartási munkára és gyermekellátásra fordított ideje nemenként és számított mutatók 1999-2000-ben és 2009-2010-ben	90
7. tábla	A 15-84 éves népesség háztartási munkára és gyermekellátásra fordított idejének többváltozós vizsgálata (Tobit regresszió) - 1. modell.....	98
8. tábla	A 15-84 éves népesség háztartási munkára és gyermekellátásra fordított idejének többváltozós vizsgálata (Tobit regresszió) - 2. modell.....	101
9. tábla	A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők almintájának megoszlása az EGP séma szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben.....	109
10. tábla	A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők főfoglalkozású munkaidejére számolt kvartilisek leíró statisztikai 1999-2000-ben és 2009-2010-ben	113
11. tábla	A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők megoszlása a főfoglalkozású munkaidő kvartilisei és szociodemográfiai, illetve foglalkozási jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben.....	117
12. tábla	A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők főfoglalkozású munkára fordított ideje a főfoglalkozású munkaidő kvartilisei és szociodemográfiai, illetve foglalkozási jellemzők szerint ledolgozott napon 1999-2000-ben és 2009-2010-ben	118
13. tábla	A legfelső kvartilisbe kerülés társadalmi meghatározói a nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők körében 1999-2000-ben és 2009-2010-ben (logisztikus regresszió)	121
14. tábla	A legalsó kvartilisbe kerülés társadalmi meghatározói a nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők körében 1999-2000-ben és 2009-2010-ben (logisztikus regresszió)	123
15. tábla	A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők időfelhasználása főbb tevékenységcsoportokra a főfoglalkozású munkaidő kvartilisei szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben (napi átlagos időráfordítás, perc)	126
16. tábla	A 25-59 éves - alkalmazotti státuszban, nem mezőgazdasági területen - foglalkoztatott és tartós párkapcsolatban élő nők körében az időszervezési probléma előfordulása a kiváltó ok és társadalmi jellemzők szerint 2009-2010-ben (n=880)	135
17. tábla	A 25-59 éves - alkalmazotti státuszban, nem mezőgazdasági területen - foglalkoztatott és tartós párkapcsolatban élő nők körében az időszervezési probléma előfordulása kiváltó ok és a főfoglalkozásra fordított idő hossza szerint, ledolgozott napon 2009-2010-ben (n=559).....	137
18. tábla	A 25-59 éves - alkalmazotti státuszban, nem mezőgazdasági területen - foglalkoztatott és tartós párkapcsolatban élő nők körében az időszervezési probléma előfordulásának meghatározói 2009-2010-ben (logisztikus regresszió)	144

1. BEVEZETÉS

1.1. Problémafelvetés

Az életmód-időmérleg felvételek adatain alapuló kutatások egyik legnépszerűbb témája a nemi egyenlőtlenségek vizsgálata a kétkeresős („dual-earner”) házaspárok időtöltésében. E terület széleskörű és mélyreható elemzésében az amerikai kutatók jártak az élen: figyelmüket az 1960-as évektől folyamatosan növekvő mértékű női munkavállalás irányította a témára.¹ Napjainkra a tradicionális családmódel - amelyben a férfiak feladata a pénzkeresés és a család anyagi biztonságának a megteremtése, a nőké pedig a háztartás ellátása és a gyermekek testi-lelki gondozása - eltűnőben van. A kétkeresős családtípus vált dominánssá. Azokat a házaspárokat, ahol mindkét fél magas foglalkozási státuszú, kettőskarrierű („dual-career”) családnak nevezték el (Rapoport–Rapoport 1969). Az elmúlt ötven év kutatásai szerint a nők erősödő munkaerő-piaci részvétele a családon belüli munkamegosztás mintázatát nem alakította át radikálisan, bár az idősorok szerint a férfiak egyre több, a nők egyre kevesebb időt fordítanak a hagyományos háztartásellátó tevékenységekre (Gershuny 2000; Kan–Sullivan–Gershuny 2010; Sullivan 2011). Ennek következménye a nőkre nézve, hogy a munkahelyi és az otthoni - háztartási és családellátó - tevékenységek tartós kettős terhe fáradtságot és fokozott stresszt eredményez, amely kihat a családi élet minőségére, a gyermekek szociális és érzelmi fejlődésére, az egyén munkahelyi lehetőségeire, valamint összefüggésbe hozható kedvezőtlen demográfiai folyamatokkal is. Ez az állapot jelenleg is fennáll, és a munkaerőpiac szerkezetére erőteljesen ható globalizáció, illetve technológiai fejlődés tovább nehezíti a munkavégzés és a családi kötelezettségek harmóniájának a fenntartását, kialakítását (Barrette 2009; Beck 1992).

Számos kutató paradoxonként írta le, hogy a munkavállalók a munkahelyi kötelezettségekből adódóan a korábbiaknál nagyobb leterheltségről és stresszről számoltak be, ugyanakkor az elmúlt évtizedekben jelentősen csökkent a keresőtevékenységgel töltött idő és ezzel párhuzamosan nőtt a szabadidő (Bittman–Wajcman 2000; Jacobs–Gerson 2004; Robinson–Godbey 2005a). A paradoxon egyik lehetséges magyarázata szintén a kétkeresős

¹ Ez elsősorban a középosztálybeli amerikai nők munkavállalását jelentette. Betty Friedan *The Feminine Mystique* című könyvének első fejezete, a „The Problem that Has No Name” foglalkozik azzal, hogy a középosztályhoz tartozó nők elégedetlenek voltak háztartásbeli életükkel. E társadalmi csoport munkába állását eleinte a háztartásbeli szerepből való kilépés motiválta, a karrierépítési célok csak későbbiekben társultak hozzá (Friedan 1992).

családok elterjedésére vezethető vissza, mivel egyéni szinten valóban nem, de családi szinten számottevően emelkedett a keresőtevékenységre fordított idő (Sullivan–Gershuny 2004). Azokra a háztartás- és gyermekellátással kapcsolatos teendőkre, amelyeket korábban a háztartásbeli feleség végzett el, később szűkebb időkeret állt rendelkezésre, ami zsúfolttá tette a teljesítésükre fennmaradó időt, és hajszoltta a tevékenységben résztvevőket. A megoldást a családi kötelezettségekkel rendelkezők számára - a szakirodalom és a kutatások eredményei alapján - az egyéni igények szerint, rugalmasan alakítható munkaidő jelenthetné (Williams 2010).

Magyarországon a foglalkozási viszonyok tendenciája eltérően alakult a fejlett nyugati piacgazdaságokhoz képest. A nők munkába állása 1949-től folyamatosan növekedett, az 1980-as évek elején a 15-54 éves nők foglalkoztatottsága 73% körüli volt, amely súrolta a teljes foglalkoztatás határát - a teljes munkaidejű foglalkoztatás dominanciája mellett (Blaskó 2006). A rendszerváltást követően mindkét nem foglalkoztatottsága számottevően visszaesett, a foglalkoztatottsági szint azóta is alacsony szinten - jóval az EU-átlag alatt - maradt (Frey 2009; Frey 2011).² Azonban „a fizetett munka és a háztartás ellátásának a kettős szerepköre”³ hazánkban sem ismeretlen jelenség. Szalai Sándor már az 1965. évi, első nemzetközi időmérleg-felvétel adatainak elemzésekor így írt erről a problémáról: „Ami fontos azonban, az az a rendkívül nagy időbeli megterhelés, amit e kettős szerepkör kiró. Ha ugyanis összeadjuk a munkák e két típusára fordított időtartamokat, kiderül, hogy a dolgozó nő sokkal elfoglaltabb, mint akár a férfi kollégája, akár háztartásbeli asszonytársa. Miután napi kötelezettségének eleget tett, egy vagy két órával kevesebb ideje marad, mint bárki másnak, s ez a jellegzetesség megint csak „egyetemes”; valamennyi vizsgálati színhelyünkre igaznak bizonyul.” (Robinson–Converse–Szalai 1978: 144). Most, közel 50 évvel később még fontosabbá vált ez a kutatási terület, mert amellett, hogy megmaradt a hazai munkaerőpiac rugalmatlansága, illetve a munkaerőpiacot érintő globális folyamatokkal hazánkban is számolni kell, az elhúzódó gazdasági válság és az azt követő megszorítás is felerősíti a női munkavállalás negatív jellemzőit: a nők munkahelyi diszkriminációját, a pszichoszociális stressz érzetét és a kettős - akár többes - leterheltségét.

² Ezt az EUROSTAT által 2011-ban publikált, Munkaerő-felmérésből (Labour Force Survey, LFS) származó adatok is alátámasztják: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-32-11-798/EN/KS-32-11-798-EN.PDF.

³ Szalai Sándor az elemzés angol nyelvű változatában már használja a „second shift” kifejezést, amely a szakirodalomban Hochschild nevével terjedt el (Szalai 1975: 386). Szalai a magyar nyelvű elemző kötetben említi a „kettős szerepkör” fogalmat is, amely angol megfelelője a „double burden”. E két fogalom azonos jelenségre vonatkozik.

1.2. A kutatás elméleti és gyakorlati relevanciája

A foglalkoztatott nők jövedelemszerző tevékenységre fordított idejének a vizsgálata nem jelent újdonságot a tudományos eredmények között, azonban ha a foglalkoztatás olyan további jellemzői szerint nézzük e jelenséget, mint a munkarend, a munkaidő-beosztás vagy a munkahely ágazata, akkor Magyarországon ezidáig ilyen mélységben nem vizsgált szempontokkal bővül a munkahelyi viselkedést leíró kutatások köre.

Napjainkban az ún. szülői kultúrának egyre kevésbé része a főállású anyai státusz, az anyagi kényszerek és/vagy társadalmi elvárások mindkét szülő munkavállalását jelentik. Ebben az élethelyzetben a hazai kutatások körében egyedülálló annak a vizsgálata, hogy a zárt napi 24 órás időkeretben, hogyan változik az időfelhasználás (például a gyermeknevelésre fordított időmennyiség), amennyiben valamelyik másik napi tevékenység (például a főfoglalkozású munka) meghosszabbodik. E megközelítés feltárhatja, hogy kiket érint leginkább a munkahelyi karrier és az anyai szerepek összeegyeztetési nehézsége, illetve segítséget nyújt az egyén egyes életszakaszaiban jelentkező leterheltségek megismeréséhez.

A munka-magánélet konfliktus szintén gyakran elemzett kérdéskör, azonban az a megközelítés újszerűnek számít, amely megpróbálja elkülöníteni, hogy az időzavar magánéleti összetevői személyhez és/vagy tevékenységhez köthetőek-e inkább.

1.3. Az értekezés célkitűzései

A kutatásomban a női munkavállalás és a napi időtöltés legfontosabb összefüggéseit vizsgálom az 1999-2000 és 2009-2010 közötti időszakban. Az időfelhasználás elemzésén keresztül olyan társadalmi-gazdasági változások ragadhatóak meg, amelyek kialakulása hosszabb távon megy végbe, a tendenciák felismeréséhez az időbeli összehasonlítás nyújt értelmezési keretet. Az értekezésben vizsgált kérdések elsődleges célja a trendek kimutatása és elhelyezése a társadalmi változások folyamatában, illetve ez alapján a lehetséges magyarázatok felvázolása. Ebben a folyamatban az időfelhasználás „pillanatfelvételeinek” megismerése szintén kiemelkedő fontosságú.

A felnőtt lakosság körében az (ébredt) idő legnagyobb részét a - fizetett vagy nem fizetett - munkavégzés teszi ki. Értelemszerűen, ha a nap 24 órájából egy tevékenységre fordított idő megnő (például a főfoglalkozású munka), akkor a többi tevékenységre fordítható idő lecsökken. Ezért az időfelhasználást elsősorban a munkavégzés

szempontjából elemzem, mert

- központi helyet foglal el az időráfordítás nagysága okán,
- napjainkban a változásoknak igen kitett terület, valamint
- a foglalkoztatott nők esetében kifejezetten fontos kérdéskör a „kettős terhelésük” mértékének a vizsgálata.

Jelenleg a modern értelemben vett női munkavállalásnak már több évtizedes története van, a munkaerőpiac épít a női munkaerőre, és a családok feltehetően kialakult stratégiákkal rendelkeznek, hogy az adott foglalkoztatási körülmények között biztosítsák a családi és szülői teendőik ellátását. A kutatásommal e terület alaposabb megismerését szeretném elősegíteni.

A munkám során a további három alapvető célt tartom még szem előtt. A vizsgálattal szeretnék hozzájárulni (1) a társadalom állapotáról összefoglaló képet nyújtó elemzések teljesebbé tételéhez; (2) olyan társadalmi jelenségek és problémák hátterének a részletesebb elemzéséhez, mint a nemek közötti egyenlőtlen munkateher, a rugalmatlan időfelhasználás, a gyermek(ek)kel töltött időmennyiség, illetve a szabadidő alakulása; végül pedig (3) a harmonikus családi életvitelt és a kiegyensúlyozott gyermeknevelést elősegítő munkavállalási formák elméleti és gyakorlati modelljének kidolgozásához.

2. A KUTATÁS ELMÉLETI HÁTTERE

E fejezetben három témakör szerint tekintem át azokat az elméleteket, társadalmi folyamatokat, fogalmakat, amelyek a női munkavállalással kapcsolatban felmerült lényegi kérdésekhez köthetők. Első lépésben megvizsgálom az elmúlt évtizedek társadalmi változásainak főbb összetevőit, illetve azok hatásait a nők munkaerő-piaci részvételére, ezt követően a jövedelemszerző és a háztartási munka nemek szerinti megosztásának elméleti magyarázatait ismertetem, végül a munkahely és a magánélet közötti konfliktus, valamint az időhiány jelenségek hátterét mutatom be.

A szakirodalmak jelentős része az Egyesült Államokkal, illetve az angol nyelvterületű országokkal (Ausztrália, Egyesült Királyság, Kanada) kapcsolatban született meg. A bemutatott tendenciák között van olyan is, amely a magyar viszonyokra nem érvényes, de koncepciókban megkerülhetetlen e kutatási terület tanulmányozásakor. Ugyanakkor törekedtem arra, hogy a disszertáció elméleti kerete a későbbi hazai elemzés szempontjából releváns szempontokon alapuljon.

2.1. Társadalmi változások hatása a nők munkavállalására

Az egyes országokban a nők munkavállalása eltérő ütemben és különböző időszakokban ment végbe, de az azt kísérő társadalmi változások demográfiai, munkaerő-piaci, nemi ideológiai, szociálpolitikai és technológiai innovációs tendenciái sok közös vonást mutatnak azokban a problémákban, amivel a nőknek szembe kell nézniük a munkaerőpiacon. A makro társadalmi tényezők közül részletekbe menően a családszociológiai-demográfiai és a foglalkoztatáspolitikai folyamatokat ismertetem, illetve röviden összefoglalom a technológiai innovációk szerepét.⁴ További szempontok, úgymint a kulturális hagyományok vagy állami jóléti intézkedések áttekintésére terjedelmi korlátok miatt sincs lehetőség.⁵

⁴ A technológiai innovációk hatása ugyan szorosan kapcsolódik a disszertáció témájának az elméleti hátteréhez, azonban az empirikus kutatásomnak e terület vizsgálata nem része.

⁵ A nemek közötti egyenlőtlenség globális jelenség, azonban a nők hátrányos helyzetét alakító egyes tényezők különböző súlyúak az egyes országokban. A fejlett társadalmak nemi egyenlőtlenségeinek vizsgálatában jellemzően a munkaerőpiac és az ehhez kapcsolódó jövedelmi, illetve érdekképviseleti lehetőségek kapnak nagyobb szerepet.

2.1.1. Munkaerő-piaci folyamatok

A nők munkába állása révén a családok mindennapi életének működési kereteit a munkaerő-piaci helyzet a korábbiaknál erősebben határozza meg.

A technológiai változások hatására a fejlett nyugati országok társadalmi-gazdasági életét nagy általánosságban a következő - dezindusztrializációs - folyamatok jellemezték (Akerlof–Kranton 2010; Bradley et al. 2002; Gershuny 2005a): egyrészt az iparban foglalkoztatottak száma lecsökkent a hagyományos ipari ágazat összeszűkülése és a modern technológián alapuló ipar alacsonyabb munkaerőigénye miatt. Másrészt nagy arányban nőtt a munkahelyek száma a szolgáltatási szektorban: a gazdasági-üzleti szolgáltatások mellett az egészségügy, a szociális ellátás és az oktatás szférai bővültek,⁶ valamint gyors növekedésnek indultak a vendéglátás és turizmus, a telekommunikáció és a média, illetve a kiszervezhető vállalati tevékenységek területei (Durand 2007). A gazdasági szerkezet átalakulása a nők elhelyezkedési esélyeire pozitívan hatott, a szolgáltatási ágazat új munkahelyei a hagyományosan „nőies” állások bővülését hozták magukkal, míg a válságágazatok a „férfias” foglalkozásokat érintették⁷ (a 2008-ban kezdődő gazdasági világválság legerősebben a járműipart érintette) (Boushey 2009).

Foglalkozási szegregáció

A magasabb női munkavállalói arány ugyanakkor nem jelenti szükségszerűen a nemek közötti egyenlőtlenség csökkenését is (Bradley et al. 2002). Bradley és szerzőtársai megkülönböztetik a munkaerőpiac (1), a foglalkozások (2) és a munka (3) feminizációját.⁸

(1) A munkaerőpiac elnőiesedése arra a folyamatra utal, amikor a nők aránya növekszik a foglalkoztatottak körében. Napjainkban ez a jelenség a - korábban már említett - dezindusztrializációs tendenciához köthető. A családon belüli nemi viszonyokra nemcsak a feleség jövedelmének van jelentős hatása, hanem annak is, hogy emelkedik azoknak a családoknak az aránya, ahol a férjnek nincs állása és a feleség az egyedüli kereső.

⁶ Ez összhangban van napjaink főbb társadalmi változásaival: a népesség öregedésével, az oktatási expanzióval, illetve a képzés szerepének felértékelődésével.

⁷ A legújabb elemzések átmenetinek és mintegy szükségszerűnek tartják a hagyományosan férfias ágazatoknál tapasztalható visszaesést (Williams–Tait 2011).

⁸ A feminizáció számos szempontból kedvezőtlen társadalmi folyamatnak is tekinthető: az elnőiesedett állások társadalmi presztízsének csökkenésével jár, hosszabb távon a munkaerő-állomány minőségének a romlásához vezethet, valamint a szocializáció során a későbbi generációkban az elnőiesedett pályák úgy rögzülnek, mint eleve női foglalkozások, így a nemek számára pályaaorientációs szempontokat határoz meg (Koncz 1985). A foglalkozások elnőiesedése nem csak a férfi minta hiánya szempontjából, a munkaerő szervezés, illetve a munkahelyi légkör tekintetében problematikus, a fő negatívumát a kedvezőtlenebb feltételek (bérezés, munkakörülmények) okozzák.

Hochschild-dal készült egyik legfrissebb interjújában a szociológus szintén arra hívja fel a figyelmet, hogy amíg a családokat korábban a nők felfelé irányuló mobilitása állította kihívások elé, napjainkban ez a férfiak lefelé tartó mobilitásához köthető.⁹ A férfiak állásvesztése és munkavállalási lehetőségeinek a csökkenése már nemcsak a fizikai, hanem a szellemi foglalkozásúak körében is észlelhető.

(2) Ha a munkavállalók egy nagyobb hányadát a nők teszik ki, akkor várhatóan változik a nemek aránya az egyes állásokat betöltők körében is, tehát a nők egyre nagyobb arányban lépnek be a korábban „férfiasnak” tekintett területekre. Összességében azonban a szerzők azt találják, hogy a foglalkozási szegregáció csökkenése csak a magasan kvalifikált „férfias” pozíciók körében tapasztalható, a foglalkozási struktúra alján kisebbek a változások. Paula England-ra hivatkozva Nagy (2014) a nők nem tradicionális területekre való belépéséről ír szintén a magasabb képzettséget igénylő állásokkal kapcsolatban. A nők „határátlépését” egyrészt a jobb karrier és kereseti lehetőségek motiválták, másrészt a hagyományos területeken elérhető pozíciók telítődése eredményezte. Ez a mozgás azonban egyirányú maradt, a férfiak számára sem a társadalmi elvárás, sem az elérhető jövedelem nem „díjazza” az ún. „nőies” állások betöltését (Nagy 2014).

Mindent egybevéve a magasan képzett, iskolázott nők foglalkozási helyzete kedvezőbbé vált ugyan, azonban azok számára, akik a szolgáltató szektor nagyszámú, képzettséget nem igénylő álláshelyeit töltik be, a munka nem nyújt megfelelő védelmet és állásbiztonságot, képzési és tanulási lehetőséget, valamint a férfiakéval egyenlő jövedelmi, egészség- és társadalombiztosítási háttérrel sem (Steans 2008).¹⁰ E megállapítások a foglalkozások összetételében végbement változások két domináns folyamatára utalnak, egyrészt a jobb minőségű állások számának a növekedésére, másrészt az állások polarizációjára, azaz arra, hogy a szakképzetlen és alacsony fizetésű, valamint a magas képzettséget igénylő, illetve fizetést kínáló pozíciók számában regisztrálható a bővülés (Fernández-Marcias 2010).

(3) Végül a munka feminizációja a változások egy kvalitatív aspektusára utal, amelyek a munka természetében mentek végbe, hogy alkalmasabbá váljanak a női dolgozók részére. Az egyik legtöbbet említett példa az ún. „nőies vezetési stílus”, ami arra utal, hogy a női

⁹ A Hochschild-dal Schulte készített interjút a szociológus „A második műszak” című könyvének 25. évfordulója alkalmából: <http://www.washingtonpost.com/blogs/she-the-people/wp/2014/08/06/the-second-shift-at-25-q-a-with-arlie-hochschild/>.

¹⁰ A nemek szerinti társadalmi munkamegosztás alakulására az állami szerepvállalásnak is jelentős hatása van. Ugyanakkor napjainkban zajló tendencia, hogy gazdasági kérdésekben a döntéshozatal egyre gyakrabban nemzetállami szintről szupranacionális szervezeti szintre kerül.

szocializáció jellegzetességei miatt a kooperatív és csapatorientált vezetési módot várja a nőktől a társadalmi környezetük.

A feminizáció jelenségére a globális gazdasági trendek és a különböző vállalati stratégiák mellett az állami esélyegyenlőségi politikák és a nők karrier tervei, aspirációi is hatottak, amelyek együttesen a nők munkaerő-piaci diszkriminációjának a csökkenéséhez vezettek (Bradley et al. 2002). A feminizációs folyamat ellenére továbbra is megkülönböztethetőek „férfias” és „nőies” munkák, amelyek azonban új formát öltöttek a szolgáltatói szféra bővülése során, és felhívják a figyelmet arra, hogy a nemi különbségek nemcsak az egyes pozíciók tartalmában vannak, hanem a foglalkoztatási körülményekben is (Bradley et al. 2002): a nők körében például számottevően magasabb a részmunkaidőben dolgozók aránya.

A munkaerőpiacon megfigyelhető nemi szegregáció horizontális és vertikális dimenzióra bontható szét. A vertikális dimenzió a két nem eltérő arányát jelenti a munkahelyi hierarchiában elfoglalt pozíciókban, a horizontális dimenzió pedig a foglalkozások összetételének nemi eltéréseit értjük. Blackburn és munkatársainak (2002) álláspontja szerint jelenleg a két nem között jelentős a horizontális, és csekélyebb, de nem elhanyagolható a vertikális különbség a munkaerőpiacon. Hakim (2006) az általa bevezetett preferenciaelmélettel magyarázza, hogy milyen okai vannak annak, hogy a nők kisebb eséllyel kerülnek vezetői pozícióba. A foglalkozási szegregáció e dimenziója magyarázható Akerlof–Kranton (2010) identitás modelljével is. Mindkét megközelítést a 2.2. fejezetben fejtem kis részletesebben.

Atipikus foglalkoztatás

Általánosnak mondható az a tendencia a fejlett társadalmakra nézve, hogy a foglalkoztatottak közül egyre nagyobb arányban dolgoznak az ún. „nine-to-five” munkaidőtől eltérően, mindamellett, hogy a mértékében az egyes országok között számottevőek a különbségek. Az atipikus foglalkoztatás vonatkozhat a munkarendre (részmunkaidős, rugalmas, kötetlen), a munkaidő-beosztására (műszakbeosztás szerinti, hétvégi, esti és éjszakai munkavégzés) és a munkaszerződés formájára (nincs munkaszerződés, határozott idejű szerződés, önfoglalkoztatás), valamint térbeli jellemzőkre is (otthoni munkavégzés, távmunka, változó munkahelyen végzett tevékenység) (Sik–Nagy 2002). Az atipikus foglalkoztatási formák főként gazdasági ágazatokhoz, foglalkozásokhoz

és munkakörökhöz köthetőek, jelentősek az országokénti (McMenamin 2007; Parent-Thirion et al. 2012) és a nemek szerinti (Bradley et al. 2002) eltérések.

Az amerikai Shriver Report az atipikus foglalkoztatás elterjedését összefüggésbe hozta a nők nagyarányú munkavállalásával (Boushey 2009). Korábban a vásárlás és az ügyintézés a háziasszonyok napközbeni teendői közé tartozott, azonban a munkavállalás hatására ezek a feladatok a munkaidőn kívüli időszakra helyeződtek át. Az üzletek, az éttermek és az egyéb szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások a hosszabb napi és a hétvégi nyitva tartáshoz különböző munkarendű és -idejű állásokban foglalkoztatnak munkavállalókat (akiknél ez természetesen befolyásolja a magán- és családi életüket).

A szakirodalomban a rugalmas munkavégzés és a részmunkaidős foglalkoztatás elsősorban a gyermeket nevelő nők munkavállalásának kívánatos alternatíváiként merülnek fel, elősegítve egyrészt az anyák elhelyezkedését a gyermekgondozási teendők mellett, másrészt a munka és a magánélet egyensúlyban tartását.

A rugalmas munkavégzésnek két - vállalati, illetve munkavállalói - típusa különíthető el (Beckers et al. 2012; Correll et al. 2014; Eurofound 2005). Az előbbi olyan munkaidőt jelent, amely a vállalat tevékenységének és/vagy a vezető utasításának függvényében - akár előre nem kiszámíthatóan („just-in-time scheduling”) - módosul. Az utóbbi viszont a munkavállaló munkaideje feletti autonómiájára utal, amely elősegíti a magánéleti kötelezettségeknek az ellátását a munkavégzés mellett. Azonban ennél a típusnál is számolni kell negatívumokkal, azaz nagyobb valószínűséggel mosódnak el a munka és a magánélet határai, gyakoribb az otthoni és/vagy esti munkavégzés, amely a háztárssal, és a gyermekkel közösen töltött időre negatívan hathat, és ily módon a családi életben feszültségekhez vezethet. A munkaidő rugalmasságával összefüggésben a pozitívumokat is meg kell említeni: javítja a munkavállaló elégedettségét és ösztönzi teljesítményét, valamint csökkenti a stresszt és a munkahelyi hiányzást (Beckers et al. 2012).

A részmunkaidő előnyeit és hátrányait illetően a kutatói álláspontok szintén megosztottak. A 4-6 órás munkavégzés kedvezőtlen hatásai közül a leggyakrabban említik, hogy egyrészt sérül a nemek közötti egyenlőség a karrierépítési és továbbképzési lehetőségek korlátozottságából adódóan (például a vezetői pozíciók jellemzően teljes munkaidős állások, továbbá a részállású munkavállalókra kevésbé stabilan épít a munkaadó), másrészt fenntartja és legitimizálja a nőkre háruló kettős leterheltséget, továbbá az alacsonyabb fizetés szűkösebb lehetőségeket biztosít a megtakarításra, valamint a

rövidebb munkaidő a nyugdíjszerzésre való képességet szintén csökkenti (Hakim 2006; Tilly 1992; Warren 2004). A szakértők másik csoportja (Crompton 2002; Hochschild 2001; O'Reilly–Böthfeld 2002) a (női) munkavállalás előnyeit emeli ki a részmunkaidős állásokkal kapcsolatban, miszerint a felelősségteljes és önálló munkahelyi feladatok kedvezően hatnak a személyiségre, amely pozitív hatása az otthoni/munkahelyen kívüli környezetben is érvényesül. Sőt Hochschild (2001) megközelítésében („cultural reversal of workplace and home”) a nők számára a munkahely a barátságok, az elismerés és akár a pihenés terepe, míg az otthoni miliő hordozza a problémákat a gyermek és a férj követelése, elvárásai nyomán.

Összességében úgy tűnik, hogy amíg a rugalmas munkavégzés negatívumai főleg a családi életben jelentkeznek, addig a részmunkaidős foglalkozás a munka világában okozhat kedvezőtlenebb feltételeket.

A munkavégzés társadalmi megítélése

A munkavégzés társadalmi megítélése is markáns változáson ment keresztül. A 20. század elején Veblen még „dologtalan” osztályról („leisure class”) írt, amely a társadalom nagy tömegeitől való elkülönülését a „hivalkodó” fogyasztásával és bőséges szabadidejével fejezte ki, majd az ezredfordulón Gershuny a magas pozícióban lévő személyeket a szabadidő hiányával és az állandó elfoglaltsággal jellemezte (Gershuny 2000). Arra a kérdésre, hogy milyen tényezők, folyamatok eredményezték ezt a változást, Gershuny a vagyon és a humán tőke szerepét említi (Gershuny 2009). Az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában a II. világháborút követő gazdasági fellendülés során egyrészt a (leg)magasabb jövedelmek egyre inkább a jól megfizetett, tudás-intenzív foglalkozásokból származtak, másrészt a generációk közötti társadalmi pozíciók átörökítésében is a humán tőke vált a fő tényezővé. Mivel a humán tőkéből csak a fizetett munka révén származik jövedelem, az uralkodó osztály is „megdolgozik a pénzéért”.

A munkavégzés nemcsak felértékelődött, hanem a fogyasztói társadalom kialakulásával új értelmet is nyert. Az életszínvonal emelkedése és a szabadidő mennyiségének a növekedése a fogyasztás fokozódásával járt, a fogyasztási motivációkhoz szükséges anyagi feltételeket csak több fizetett munkával lehetett biztosítani.

Napjainkra a hosszú munkaidő („long work hours”/”overwork”) szinte elválaszthatatlan jellemzőjévé vált a vezetők és a magasan kvalifikált dolgozók munkavégzésének (Bradley

et al. 2002; Correll et al. 2014; Hakim 2006). E pozíciókban az időbeosztás sokszor alakul előre nem kiszámítható módon, a munka nagyobb felelősséggel, erősebb érzelmi elköteleződéssel, így fokozottabb stresszérzetel is jár. Ezeknek a munkáltatói elvárásoknak az ún. ideális munkavállaló („ideal worker”) a munka előtérbe helyezésével, a családi kötelezettségek háttérbe szorításával tud megfelelni. Hakim (2006) szerint nem véletlen, hogy a női vezetők között igen magas a gyermektelenek aránya, az anyák a lojalitás munkaidő-ráfordítás dimenziójában nem „versenyképesek”. Emellett a hosszabb munkaidőben dolgozó gyermekes nők megítélése sem kedvező, a társadalmi környezetük „rossz anyaként” tekinthet rájuk (Correll et al. 2014).

2.1.2. Demográfiai és családszociológiai folyamatok

A demográfiai és családszociológiai változások trendjei kevésbé globális jellegűek, azonban a női munkavállalással kapcsolatban e téren is kiemelhetők azonos tendenciák. E fejezetben csak azokat a fogalmakat, folyamatokat és megállapításokat ismertetem, amelyek a hazai viszonyokra is értelmezhetőek.

Változások a családok összetételében

A fejlett országok demográfiai trendjeit nehéz összevetni, még az európai országok is igen különbözőek a tekintetben, hogy ki, kivel és mikor él együtt, azaz hogy, hogyan alakul az egyes demográfiai események időzítése és sorrendje az egyéni életútban (Kamarás 2005; Saraceno 2007). Európában a csökkenő termékenységi trend és a gyermekvállalási életkor kitolódása, a házasságban élők számának a visszaesése, valamint a várható élettartam növekedése és ezzel összefüggésben a népesség öregedése mutat hasonlóságot. E demográfiai folyamatok - az egyéb különbségek ellenére - a családstruktúrák közeledéséhez vezettek Európa-szerte, amelyet az egyszülős családok elterjedése, a gyermektelen vagy egygyermekes (házas)párok bővülése és a többgenerációs együttélési formák térvesztése tükröz.

A családi életciklusnak fontos szerepe van a házaspárok közötti munkamegosztásra. Egy átlagos egyén családi életciklusa több szakaszra oszlik az egymást követő demográfiai események (házasság, gyermekvállalás, válás) alapján. Nagyon általánosan a következő periódusokat lehet megkülönböztetni: elköltözés a szülőktől, megházasodás, gyermekvállalás, illetve gyermeknevelés, majd a felnőtt gyermekek önállóvá válásával a

szülők egyedül maradása. A demográfusok és szociológusok (Cseh-Szombathy 1994; Rózsa 2009; Saraceno 2007; Somlai 1999) véleménye szerint napjainkban a családok összetételének a meghatározása igen bonyolult, nemcsak a párkapcsolatok instabilitásának, a házasságon kívüli gyermekszületeknek és a családok újjáalakulásának növekvő tendenciája hat a családformák sokféleségére, hanem a megosztott gyermekfelügyelet elterjedése és a fiatal felnőtteknél a szülőtől való elköltözés időpontjának a kitolódása is. Ez utóbbi kettőnél a gyermekek családon belüli szerepének a megítélése is gondot okozhat (Rózsa 2009). E tényezők miatt a családstruktúrák nem az előbb említett családi életciklus szakaszok alapján formálódnak, az események sorrendisége is felborul, összekeveredik (Beck 1992). Ebből adódik, hogy napjainkban a családi életciklusnak nincs egy szigorúan meghatározott definíciója, a végleges változat a kutató(k) döntésén alapul.

Társadalomtörténeti szempontból ugyanakkor a családi formák pluralitása nem új jelenség, azonban e sokféleségnek vannak új tendenciái (Cseh-Szombathy 1994; Somlai 1999). Cseh-Szombathy (1994) szerint a családi együttélés egyes formáinak múltbeli és jelenkori helyzetében a különbség egyrészt az előfordulási gyakoriságban, másrészt a közvélekedés megváltozásában van. Somlai (1999) az életformák pluralizációja és az egyéni életút közötti összefüggést hangsúlyozza, és ez utóbbiban két markáns változást emel ki, a (1) „poszt-adolescencia”-t és a (2) „poszt-parentális” periódust. (1) Az előbbi a megnyúlt kamaszkori szakaszra utal, amelyben „időben eltolódott és módosíthatóvá vált mind a családalapítás, mind pedig a pályaválasztás” (Somlai 1999: 41), amely során hosszabb tanulási folyamattal, későbbi házasságkötéssel, gyermekvállalással és szülőtől való elköltözéssel lehet számolni, anélkül, hogy bármely esemény végleges lezárása bekövetkezne. Harcsa–Monostori (2012) szerint a szülőtől való leválás folyamata szintén pluralizálódott, nem köthető már egy új család formálódásához. (2) Az utóbbi arra az - „üres fészeknek” („empty nest”) is nevezett - életszakaszra vonatkozik, amikor a felnőtt gyermek elköltözik a szüleitől és a szülők ismét ketten maradnak. Ez a szakasz a várható élettartam növekedésével jelentősen kitolódott és a kezdetekor a szülők gyakran segítik még a felnőtt gyermekeiket, illetve gondozzák a saját idős szüleiket is („szendvics-generáció”).

Az életkori szerepek mellett a nemi szerepek változásának szintén fontos hatása van az együttélés formáinak az alakulására (Somlai 1999). E téren fontos kiemelni a nők társadalmi helyzetének a megváltozását (az iskolai végzettségük és a munkavállalási

arányuk növekedése révén), valamint a szexuális normák és magatartások módosulását (korszerű fogamzásgátlási módszerek elterjedésének következményeképpen), valamint a tényezők visszahatását a közvélemény változására, amelyek összességében a válás és a házasságon kívüli együttélési formák elfogadottságához járultak hozzá, illetve az újracházasság ellen is hatottak.

A különböző családformák eltérő életmódot is jelentenek. A háztartási munka mennyisége, típusa, időzítése és megosztása nagyban függ attól, hogy hány fős családról van szó, van-e és ha igen, hány gyermek él a családban és azok milyen életkorúak.

Változások a szülői szerepekben

Az ún. szülői kultúra megváltozása egyre nagyobb hangsúllyal szerepel a szakirodalomban, ez a folyamat is szorosan kötődik a női munkavállaláshoz, illetve a családformák pluralizálódásához (Daly 2004). Daly (2004) szerint a szülői kultúra paradox jelenség, ugyanis egyfelől kiterjed a szülők minden tevékenységére, másfelől viszont olyan mélyen beágyazott a szokások és a rutinok közé, hogy a hétköznapi gyakorlatában láthatatlan marad. A fogalom további jellemzője, hogy adaptív, tehát módosul a társadalmi és gazdasági feltételek változásainak hatására. E téren a legnagyobb változást a nők munkavállalása jelentette.

A nők munkaerőpiacra lépésének a kezdeti időszakában az apákra az anyák kieső otthoni munkája miatt hárult nagyobb szerep a gyermekellátásban, azonban a gyermekek elsődleges gondozói továbbra is az anyák maradtak. Ez a szülői kultúra ún. kompenzációs modellje. A kétkeresős családmódel elterjedésével, valamint a munka és a család közötti egyensúly előtérbe kerülésével az ún. családi adaptációs modell vált meghatározóvá. E szemléletben a hangsúly mindkét szülőnél a munkahelyi és a családi igények összehangolásán, illetve hatékony ütemezésén van. A szülők - elsősorban a nők - a munkavállalás miatt beszűkült, szabadon felhasználható időkeretben a gyermekgondozási tevékenységeket előtérbe helyezik, illetve céltudatosabb, strukturáltabb és tevékenyebb eltöltésére törekcszenek („hyper-parenting”/„intensive parenting”). Ennek két hatása van az időfelhasználásra, egyrészt módosítja a gyermeknevelési tevékenységek összetételét, másrészt a tervezés-szervezés plusz munkateherként jelentkezik, és hatására fokozódik a stressz érzete.

A szülői kultúra adaptív jellegét azok a változások is igénylik, melyek szülő-gyerek

kapcsolat alakulásában figyelhető meg. Például a gyerekek fejlődésére nézve negatív következményeket is jelentő médiafogyasztás és internethasználat a szülői tevékenység ad-hoc és problémamegoldó aspektusára világít rá (Daly 2004).

Habár a házaspárok körében napjainkban is még mindig az anyák a gyermekek elsődleges gondozói, a férfiak pedig az elsődleges családfenntartók, az apákkal kapcsolatos elvárások is módosultak, aktívabb szerepvállalást igényelnek tőlük a gyermekellátás területén, és ez akár állami családpolitikai irányelvek szintjén is megfogalmazódhat (például az északi-európai országokban az apák számára kötelezően igénybeveendő gyermekgondozási szabadság formájában).

A kompenzációs és adaptációs modellek az anya munkaerő-piaci kötöttsége szerint különítette el az apák gyermekgondozási feladatait, amely az ún. rendelkezésre álló idő („time availability”) megközelítésén alapul. Ebbe az elméleti irányba tartozik Coverman (1985) azon feltételezése is, hogy a férfiak részvétele az otthoni feladatok ellátásában akkor nagyobb, ha erre vonatkozóan az igények is növekednek („demand/response capability hypothesis”). Tehát ha kisgyermek él a családban, akkor a gyermekellátási feladatok megsokasodnak, így az apákra is több hárul e teendőkből. E kérdés ugyanakkor a nemi szerepfelfogás változásával is magyarázható. Azaz az apák azért foglalkoznak többet a gyermekeikkel, mert szülői feladatok családon belüli megosztását fontosnak tartják (Sullivan 2011). Ez az egalitárius értékrend nagyobb arányban érvényesül a magasabb iskolai végzettségű házaspárok körében és az oktatási expanzió révén a terjedése feltételezhető.

2.1.3. Technológiai innovációk

Az, hogy egy technológiai innováció befolyásolja a lakosság életvitelét, nem igényel empirikus igazolást, a leggyakrabban említett példa a televízió megjelenése, amely a szabadidő eltöltési szokásokban eredményezett markáns változásokat. Ugyanakkor a technológia fejlődése a munkahelyi tevékenységeknél is változást hozott. Ez alatt nem csak a munkák összetételének, időráfordításának a változását értjük, hanem a munkavégzés évszaktól és napszaktól való függetlenségét is, amely lehetővé tette a munkavégzés szempontjából produktív idő meghosszabbodását (Carrasco–Mayordomo 2005). Ez utóbbi hatással van a dolgozók munkaidőn kívül végzett tevékenységeinek az időzítésére is a nap folyamán.

Két technológiai innováció szerepét tekintem át, amelyek hatással vannak az időfelhasználásra: az ún. munkamegtakarító eszközöket, illetve a mobiltelefont.

Munkamegtakarító eszközök

A munkamegtakarító eszközök (mikrohullámú sütő, automata mosógép, mosogatógép) hatása a háztartási munka mennyiségére vitatott. A sokféle kutatási koncepció és elemzési módszer¹¹ nem adott egyértelmű választ arra, hogy a háztartási kisgépek használatával valóban csökken-e a házimunkára fordított idő és/vagy a munka mennyisége.¹² Schwartz Cowan (1976) szerint a házimunkát segítő technikai berendezések hatására, azért nem esett vissza az e tevékenységekre fordított idő, mert a gépesített tevékenység gyakoribbá vált és/vagy új tennivalók is kapcsolódtak hozzá. A Gershuny–Robinson (1988) szerzőpáros viszont azon túl, hogy az új háztartási eszközök idő- és munkamegtakarító jellege mellett érvel, két további magyarázatot szolgáltat a házimunka mennyiségének csökkenésére vonatkozóan: (1) a nők vágyát, hogy ezt az alacsony megbecsültségű tevékenységet mennyiségileg mérsékeljék, (2) azt a társadalmi környezetet, amely a növekvő mértékű női foglalkoztatottság hatására jött létre és elfogadottá tette a nők kisebb időráfordítását a háztartási teendőkre. Ez a Bourdieu (2000) által képviselt állásponttal is egybevág, amikor a férfi uralmát mint magától értetődő evidenciát kétségbe vonó folyamat főbb tényezői között említi a női munkavállalást és a háztartási teendőktől való elszakadást is. Ez utóbbira a következő magyarázatot adja: „A változásban kétségkívül közrejátszik azoknak a technikai eszközöknek és fogyasztási javaknak a megsokasodása, amelyek (társadalmi helyzettől eltérő mértékben) megkönnyítik a háztartási munkát - főzést, mosást, takarítást, bevásárlást stb. (amit az is mutat, hogy a háztartási munkára fordított idő Európában is, az

¹¹ Bittman–Rice–Wajcman (2004), Collins (2003), Gershuny (2004), Gershuny–Robinson (1988), Schwartz Cowan (1976), Vági (1985), Vanek (1974), Vanek (1978).

¹² A házimunkát megkönnyítő szolgáltatások igénybevételének megítélése még kevésbé egyértelmű. A második világháborút követő időszakban az elérhető szolgáltatások összetétele megváltozott, egyrészt az állami és a gazdasági szféra átvállalt, de le is adott feladatokat, másrészt a „szolgáló” vagy „cseléd” nyújtotta segítség megszűnt, és a piacon elérhető, hasonló szolgáltatásoknak az ára megemelkedett. A tartós fogyasztási javak és a szolgáltatások közötti kapcsolatot Gershuny vizsgálta az 1970-es évek második felében és ún. önkiszolgáló gazdaság („self-service economy”) kialakulásaként fogalmazta meg a folyamatot. Azt feltételezte, hogy egyes szolgáltatások - mint a mosás, takarítás, karbantartó-javító munka - igénybevétele helyett, a lakosság inkább megvásárolja a szükséges felszereléseket és maguk végzik ezeket a tevékenységeket. A folyamat felerősödik, tehát az „önkiszolgálás” egyre vonzóbbá válik, amikor a szolgáltatások ára emelkedik, a technikai eszközöké - az ipari tömegtermelés hatására - csökken. E jelenséget Schwartz Cowan azzal magyarázta - amely nem áll ellentétben Gershuny véleményével - hogy az amerikai nők azért szereztek be inkább saját háztartási eszközöket és végezték maguk a tevékenységeket, mert nem szerették volna feladni a függetlenségüket. Azonban ezzel a társadalmi környezet kijelöl a nők számára feladatokat a háztartásban, melyek megváltoztatása igen nehéz.

Egyesült Államokban is folyamatosan csökken.) A gyermekfelügyelet viszont továbbra is időigényes (bár jobban megoszlik), a bölcsődék, óvodák térhódítása ellenére.” (Bourdieu 2000: 96-97).

Infokommunikációs technológiák

Wajcman (2008) szerint az információs és kommunikációs technológiák¹³ (továbbiakban IKT). kétféleképpen hatnak az időfelhasználásra: a korábbi tevékenységek elvégzése gyorsabbá válik, ugyanakkor új tevékenységeket is generál, tehát egyrészt „megtakarítja”, másrészt „fogyasztja” is az időt, emellett az időzavar érzetét is felerősítheti, azaz a számítógépek gyorsasága mellett az emberi teljesítőképesség lassúnak tűnik.

A mobiltelefon az egyik legfontosabb IKT eszköz. A mobiltelefonok a „bármikor, bárhol” elérhetőségét kínálják a kommunikációnak, így a helyszíntől való függetlenség hatékony és termékeny időszakká változtatta a korábban holt időnek számító autóvezetést, utazást, reptéri várakozást is, kiterjesztve azt az időszakot, amelyre tevékenységek szervezhetőek (Wajcman 2008). Valamint a mobiltelefonok „always on” képessége felszámolta a munka világa és a családi élet közötti határt, a munkával kapcsolatos tevékenységek átnyúlnak, beszivárognak a családi és az otthoni elfoglaltságok közé, amelynek negatív hatása van az általános közérzetre. A bemutatott jelenség főleg a magasabb beosztásban dolgozó, szellemi foglalkozású munkavállalókat érinti. Emellett a nemek szerinti vizsgálat arra hívta fel a figyelmet, hogy a családi kötelezettségek is beszivároghatnak a munkatevékenységek közé. A napközbeni családi vonatkozású telefonhívások egyértelműen a nőknél merültek fel, amely a mobilkommunikációs eszközöknek a nemek szerinti tradicionális családi munkamegosztást megerősítő jellegére utal. A mobiltelefon abból a szempontból is kivételes technológiai innováció, hogy segít az időfelhasználás hatékonyabb, rugalmasabb kezelésében, elsősorban a mindennapi élet családi és egyéb társas tevékenységek ún. „valós idejű” szervezésében, igaz, ezért kétség kívül jelentős hatása van a stressz érzetre is.

¹³ További mobilkommunikációs eszközök: a notebook/laptop mellett korábban a PDA és a BlackBerry, jelenleg a tablet („táblagép”) és a smartphone („okostelefon”), amelyeket összefoglaló néven munkavégzés lehetőségét kiterjesztő technológiának („Work Extending Technology”) is neveznek, mivel e technológiák alkalmazása biztosítja a munkavégzés lehetőségét a hivatalos munkaidőn, illetve az iroda épületén kívül is.

2.2. A háztartási munkamegosztás nemi egyenlőtlenségének magyarázatai

A házaspárok közötti munkamegosztás nemi egyenlőtlenségeinek a vizsgálata a női munkavállaláshoz köthető. Amíg a domináns családmodell a családfenntartó férfi és a háztartásbeli nő szerepekkel, azaz a férfi kenyérkeresői modellel volt leírható, a munkamegosztás tradicionális jellege a társadalomban elfogadott volt. Azonban a (házas) nők munkavállalása és ez által hozzájárulása a családi jövedelemhez, a férfiak nagyobb részvételét is feltételezné az otthoni feladatokban. Az elmúlt csaknem fél évszázad kutatásai ugyanakkor a családon belüli munkamegosztás lényegében változatlan helyzetéről számoltak be (Gershuny 2000; Kan–Sullivan–Gershuny 2010; Robinson–Godbey 2005b; Sullivan 2011). Az okokra és a jövőbeli változási lehetőségekre több magyarázat is megfogalmazódott. E fejezetben négy csoportba soroltam a háztartási munkamegosztás nemi egyenlőtlenségével foglalkozó elméleteket, amelyek a jelenséget egyszer a családi szféra, másszor a munka világa felől közelítik meg.

2.2.1. Nemi szerepfelfogáshoz köthető elméletek

Az első legkézenfekvőbb magyarázat az, hogy a nők a „női” munkákat végzik, amelyekből egyszersmind több van a háztartásban és több időráfordítást igényelnek, mint a „férfi” munkák. A „női” munkák egyrészt a nők biológiai jellemzőiből, másrészt a nőkkel kapcsolatban kialakult nemi szerepelvárásokból vezethetőek le (Kan–Sullivan–Gershuny 2010). A férfiak és a nők az elvárt viselkedésmintákat a szocializáció során sajátítják el (társadalmi nemi szerepek elmélete), és megpróbálják viselkedésüket a szerepkívánalmakhoz igazítani. Gershuny (2000) véleménye szerint a háztartásokban megfigyelhető egyenlőbb feladatmegosztás felé történő elmozdulás azt eredményezi, hogy a következő generáció már nagyobb arányban szocializálódik az egalitárius értékek szerint, amelyhez a saját későbbi viselkedését is hozzáigazítja („lagged adaptation” elmélet, Gershuny 2000: 198).¹⁴ A férfiak és nők a társadalmi nemi szerepekről vallott nézetei befolyásolják a háztartáson belüli munkamegosztás alakulását: azoknál a (házas)pároknál, ahol erősebb az egalitárius szemlélet, a férfiak több időt fordítanak a házimunkára. A nemi egyenlőség kérdésénél felvetődik az a kritika, hogy egyoldalúan, a férfiak nézeteivel

¹⁴ Gershunytól függetlenül Gerson is ír egy ilyen folyamatról, bár nézete szerint nem egyértelmű, hogy azok a gyerekek, akik a családjukban megtapasztalják a tradicionális szerepek erőzióját, későbbiekben az egalitárius elveknek megfelelő feladatmegosztás szerint alakítják a családi életüket. Ilyenkor a nők esetében a teljes autonómia, a férfiaknál a neotradicionális szemlélet kínál alternatívát (Gerson 2002).

kapcsolatban merül fel, azaz azt feltételezi, ha a férfiak gondolkodásmódja megváltozik, akkor a partnerkapcsolat a párok között egyenrangúvá válik.¹⁵

Williams (2010) ugyanakkor - fentiekben már említett - a tradicionális családmódel („breadwinner-homemaker family”) fennmaradásáról ír, melyre vonatkozóan két érve van. Egyrészt az Egyesült Államokban a középosztályi státusz jelképe a hagyományos feladatmegosztás („Conventional gender performance, in short, is a class act.” (Williams 2010: 158)), amely a mobilitási aspirációkkal bíró munkáscsaládok számára még mindig kíváncs és a családjaik életvitelét e konzervatív szemléletnek megfelelően próbálják alakítani. Williams másik érve a neotradicionális családmódel mellett a pályaelhagyó („opting out”) középosztálybeli nőkhöz kapcsolódik. E csoport pályaelhagyását alapvetően a gyermekvállalás és -nevelés „motiválja”, mert az egészség- és társadalombiztosítási rendszer hiányából, illetve a munkavállalói jog(osultság)ok elégtelenségéből adódóan nincs szabályozás a napi munkaidő, illetve a fizetett szabadság hosszára.

2.2.2. Erőforrás alapú elméletek

Az egyenlőtlen háztartási munkavégzés magyarázatai között kulcsfontosságú Gary Becker „komparatív előnyök elmélete” (Becker 1991: 32). Becker kiindulópontja, hogy a hatékony feladatellátásban kezdetben nincsenek biológiai különbségek, minden háztartástag e tekintetben egyforma. Az eltérések a munkaerőpiacon megszerezhető tapasztalatok és a humántőke-beruházások alapján alakulnak ki. A munkaerőpiachoz tradicionálisan is jobban kötődő férfiaknak a munka világa kedvezőbb jövedelmi és karrier-lehetőségeket kínál, ezért a férjnek éri meg több időt pénzkereső tevékenységre fordítani. A nők részére elérhető állások a férfiaknál alacsonyabb keresetet nyújtanak, így a feleség ideje akkor hasznosul a legjobban, ha azt az otthoni feladatok ellátására fordítja. A komparatív előnyök elmélete értelmében a család eredményes működése azt kívánja, hogy a férj a család anyagi helyzetéhez, illetve annak a stabilitásához járuljon hozzá, a feleség a család egységének és érzelmi biztonságának a megteremtését segítse elő. Emellett Becker szerint a nőknek - a terhességből, a szülésből és a csecsemő táplálásából adódóan - „biológiai előnyük” van a férfiakhoz képest, ezért hatékonyabban tudják ellátni a gyermeknevelési és gondozási teendőket. A beckeri hatékony feladatmegosztás modelljét sok kritika érte, egyrészt az

¹⁵ Hochschild (2003) ír olyan házaspárokról, akik különböző nemi stratégiákat alkalmaznak („szuperanya” vagy egyenlőbbnek feltüntetett otthoni munkamegosztás), mert valójában a férj és a feleség nemi szerepekkel kapcsolatos elvárásai eltérőek.

egyéni preferenciákat állandónak veszi, pedig a különböző életciklusokban eltérő igények fogalmazódnak meg, másrészt az egyének nem mindig cselekszenek racionálisan, illetve a házaspárok között sem mindig van egyetértés (Blackburn et al. 2002). Továbbá a nők „biológia előnye” nem magyarázat a keresőtevékenység és a házimunka megosztására, végül az országok családpolitikai intézkedései is befolyással vannak a nők munkavállalására.

Szintén racionális alapon álló megközelítés az alku (vagy relatív erőforrások) elmélete (Blood–Wolfe 1960; Hiller 1984), amely abból a feltételezésből indul ki, hogy az egyének számára a háztartási munka kevésbé vonzó, mint a kereső tevékenység és a partnerek közül annak van nagyobb esélye kibújni a házimunka alól, aki a nagyobb erőforrásokat biztosítja a háztartás számára. Tehát a magasabb jövedelmű partner jobban tudja érvényesíteni az akaratát és ennek eredményeképpen kevesebb otthoni teendő hárul rá. A kedvezőtlenebb jövedelmi pozíciójukból adódóan a nők azok, akik elsősorban felelősek a háztartási munka elvégzésért. Az elmélet operacionalizálásában további lehetséges változó az iskolai végzettség és a foglalkozás presztízse.

A következő elméletcsoport a rendelkezésre álló idő alapján („time availability”) magyarázza a munkaterhek nemek szerinti különbségeit (Coverman 1985; Hiller 1984). Az indikátorai a munkaidő, a munkarend és a gyermekek jelenléte/száma a háztartásban. A leggyakrabban az első indikátort, a munkaidőt elemzik, a „működési elve” hasonló, mint a relatív erőforrás elméleté, tehát tárgyalási alapot képezhet a házaspárok családon belüli pozíciójának kialakításában. A teljes munkaidős foglalkoztatás, valamint a gyakori túlóra csökkenti a háztartási munkára fordítható időkeretet, így a házaspárnak az a tagja lát el több háztartási tevékenységet, amelyiknek rövidebb a munkanapja. A munkarend is kijelöli azt az időtartományt, hogy milyen tevékenységek elvégzésére van lehetőség. Végül a gyermekek jelenléte/száma szintén korlátozó tényezőt jelent az időfelhasználásban, megadja a családi tevékenységek időszükségletét, mivel a gyermekgondozási feladatokat nem lehet gyorsabban elvégezni vagy elnapolni. Ez utóbbi tényező inkább a jelenségek leírására alkalmas, mivel a nemek szerinti különbségekre nem ad magyarázatot.

Végezetül érdemes említést tenni a patriarchátus vagy férfiuralom elméletéről, amelyben a társadalmi nemi viszonyok hatalmi viszonyokat is jelentenek (Sayer–Walker 1992). Ez az az elmélet, amely történelmi folyamatában is magyarázza a nemek közötti háztartási munka egyenlőtlenségeit és visszautal arra az időre, amikor a háztartáson kívüli

munkavégzés a férfiak monopóliuma volt, a nők kizsákmányolása, elnyomása és függőségben tartása a családi élet szféráját jellemezte. Ekkor a patriarchátus nem csak gazdasági vonatkozású volt, hanem az élet további területeire (kultúra, oktatás) is kihatott. A tömeges női munkavállalást a fejlett országokban a férfi többségű munkaerőpiac nem tudta megakadályozni, azonban a munkahelyeket - különböző mértékben - a nők hátrányos megkülönböztetése és alárendelt szerepe napjainkban is jellemzi. A patriarchátus ily módon a munkamegosztás nemek szerinti különbségeinek - nem egyedülálló, de - egy további és fontos tényezője. Az elmélet inkább leíró, magyarázó jellegű, az empirikus megközelítése az ENSZ női hatalomképesség (Gender Empowerment Measure, GEM) mutatója alapján lehetséges (Blackburn et al. 2002).

2.2.3. Individualizációs elméletek

Beck (1992) kockázat-társadalom elméletében az individualizációs folyamat a nemek közötti kapcsolatra is hatással van: az individualizáció nem csak a társadalmi osztályokon alapuló rétegződés szerepét csökkentette, hanem a nemek szerinti kötöttségeken is „lazított”. Beck öt tényezőt említ, amelyek hozzájárultak a nemi kötöttségek, illetve az előírt szerepek jelentőségének a redukálásához, melyek a következők: a várható élettartam növekedése, a háztartási munka összetételének a változása (a technológiai modernizáció hatására), a gyerekvállalásról való döntés szabadsága (a fogamzásgátló készítmények elérhetősége révén), a házastársi és családi támogatások törékenysége, valamint a képzési lehetőségek egyenlőbbé válása. E társadalmi változások révén nyert „függetlenség” ellenére a nők - a gyermekvállalás miatt - visszatérnek a tradicionális szerepekhez. Beck szerint ennek az az oka, hogy a növekvő munkaerő-piaci bizonytalanság és munkanélküliség körülményei között a gyermeknevelés gyengíti a nők munkaerő-piaci versenyképességét és hajlamosak a férj által megteremtett anyagi háttér mellett dönteni. Ily módon a nők életét a régi, kijelölt szerepektől való eltávolodás és visszatérés váltakozása jellemzi. A modern társadalmakban - az egyes életszakaszokhoz kötődően - a tradicionális nemi szerepek és feladatok konzerválódnak, újra stabilizálódnak.¹⁶

Hakim (2000, 2006) az erőforrás alapú elméleteket elavultnak tartja, a XXI. századra az életstílus preferenciákon alapuló megközelítést javasol. Ehhez - Beckhez hasonlóan -

¹⁶ A Beck által ismertetett folyamattal ellentétes Hochschild-nak a férfiak állásvesztésével kapcsolatos véleménye, ugyanakkor igazolja a Williams által említett pályaelhagyási („opting out”) tendenciát az amerikai középosztálybeli nők körében.

szintén öt, a társadalmi változáson alapuló előfeltételt nevez meg a modern társadalmakban: a fogamzásgátlás elérhetőségét, a női esélyegyenlőségi mozgalmakat, a szellemi foglalkozások bővülését, a nem karrierorientált (ún. második keresős) állások létrejöttét és az egyéni értékek, preferenciák fontosságának a felértékelődését. A családi és a munkahelyi elköteleződésük alapján Hakim a nők három csoportját, a (1) karrier-orientált, a (2) család-központú és az (3) alkalmazkodó nőket különíti el. A (1) karrier-orientált kategóriába tartozók többsége egyedülálló és gyermektelen, így számukra a munkahelyi és családi kötöttségek összehangolása nem okoz problémát. A megházasodást követően a családi életük egalitárius jellegű, melynek részeként a háztartási munka megosztása is igazságosabban alakul. Foglalkozás szerint azokat az állásokat preferálják, amelyben a férfiak és a nők száma közel azonos, így a férfiakkal egyenlő feltételek szerint dolgozhatnak, igaz, a munkahelyi diszkrimináció is jobban érinti őket. A (2) család-központú nők a nemi szerepekről tradicionálisan vélekednek, ennek megfelelően a háztartásbeli, illetve a főállású anya szerepeket preferálják. Gazdasági kényszerhelyzet esetén vagy átmenetileg vállalnak munkát, jellemzően részmunkaidős vagy rugalmas állásokban helyezkednek el. A munkahelyi leterheltség esetén jellemzően kiesnek a munkaerőpiacról. Az (3) alkalmazkodó nők csoportja a legnépesebb és legheterogénebb kategória. Munkavállalásuknak nem egyértelműen célja az anyagi kényszer vagy a szakmai érdeklődés, a hagyományosan nőies foglalkozásokat preferálják és előnyben részesítik a részmunkaidős állásokat. Ezzel az attitűddel hozzájárulnak a munkaerőpiac horizontális és vertikális szegregációjának fenntartásához. A munka és a magánélet összehangolását elősegítő, illetve a családbarát vállalati intézkedések elsődleges célcsoportja. Tehát e három csoport nem a foglalkozások mentén különbözik, ugyanis egy-egy foglalkozáson belül mindhárom típus megtalálható, hanem a karrierre vonatkozó hosszú távú ambíciók eltérőek.

Az elméletet sok bírálat érte (Blackburn et al. 2002; Kan 2007), így például amiatt, hogy a biológiai nem alapján csak a nőkre vonatkozik, nem veszi figyelembe a társadalmi rétegződés alapvető tendenciáit, túlságosan individualisztikus, illetve az egyén választásai inkább lehetőségeken alapulnak, mint preferenciákon.

A későbbiekben Hakim az elméletet kiterjesztette a férfiakra is, akik a nőkhez képest lényegesen nagyobb arányban tartoznak a karrier-orientált csoportba, és a szerző szerint hozzájárul ahhoz, hogy továbbra is megtartsák a dominanciájukat a legmagasabb pozíciókban (Hakim 2006).

2.2.4. Nemi identitás alapú elméletek

West–Zimmerman (1987) ún. doing gender elmélete kiterjeszthető a háztartási munka területére is. A szerzőpáros a biológiai nemet („sex”) és a szocializáció eredményeként meghatározott társadalmi nemet („gender”) nem tartotta elégségesnek, ezért bevezették a „sex category” fogalmat, amely szintén egy társadalmilag meghatározott nemi kategória: ekkor a környezet a nemi hovatartozást a külső nemi jelleg (például mély hang, széles váll) alapján ítéli meg. Azaz a társadalom által nőiesnek elfogadott jegyek biztosítják az egyén számára, hogy a biológiai nemétől függetlenül a társadalom tagjai nőként tekintsenek rá (ez az ún. „doing gender” folyamat). A nők háztartási munkában való részvételét szintén a nemi szerepekre vonatkozó társadalmilag elfogadott elvárások befolyásolják (Hochschild 2003; Kan–Sullivan–Gershuny 2010; Schulz–Jabsen 2007). Az elmélet egy további interpretálása a következő módon is lehetséges: ha a feleség jövedelme magasabb, mint a férjé, akkor a nemi szerepek normái megsérülnek, és a sérelem kiküszöbölése oly módon lehetséges, hogy a házaspár mindkét tagja a házimunka területén visszatér egy tradicionálisabb viselkedéshez.

Akerlof–Kranton (2000; 2010) az identitás-gazdaságtan megközelítésével vizsgálták, hogy a párok hogyan osztják meg a háztartási és gyermekellátási feladatokat, illetve hogyan döntenek arról, hogy a pár melyik tagja milyen munkaidőben dolgozzon. A kiinduló modell a „komparatív előnyök” elméletén alapul, azaz az a fél fog több időt pénzkereső tevékenységre fordítani, akinek a munka világa viszonylag kedvezőbb jövedelmi lehetőségeket kínál, míg a pár másik tagja, aki relatíve hatékonyabban tudja ellátni a háztartási feladatokat, az otthoni tevékenységekkel fog több időt tölteni. A munkamegosztás szimmetrikus jellegéből adódóan, akinek a munkaerőpiacon van hosszabb munkaideje, az az otthoni teendőkkel rövidebben foglalkozik, és viszont. A szerzők azonban azt találják, hogy az Egyesült Államokban nem ez a munkamegosztás érvényesül a párok körében: a nők házimunkával töltött ideje a fizetett munkaidejüktől függetlenül mindig hosszabb, mint a férfiaké. Az identitás-gazdaságtan modellje alapján, ha a nő nem a nemének megfelelő viselkedést követ, akkor csökken a hasznossága, ezért a tradicionális norma alapján mindig a nőnek kell több időt fordítania a háztartási munkákra. Ha pedig megsérti a hagyományos feladatmegosztás szokásait, akkor kompenzálnia kell a határlépést, és ennek egyik módja a házimunka végzése. Összességében Akerlof–Kranton modellje is arra az eredményre jut, mint a „doing gender” elmélet.

A felsorolt magyarázatok feltevéseit a kutatók vizsgálatai részben igazolták (kiemelve Birch–Le–Miller 2009; Fernandez-Sevilla–Sanz 2006; Gershuny 2000; Kan 2007; Kan–Sullivan–Gershuny 2010; Schulz–Jabsen 2007; Sullivan 2000). Ugyanakkor a fenti elméletek ugyanarra a jelenségre adtak eltérő magyarázatokat, és mindegyikre igaz, hogy egyrészt a (házas)párok egy-egy jellemzőjét ragadta meg, és nem átfogóan közelítette meg a családok életét, másrészt mikro szinten interpretálta a jelenséget.

2.3. A munkahely és a magánélet konfliktusa

A foglalkoztatottakkal kapcsolatos elemzések további népszerű területét a jövedelemszerző munkavégzés és a családi kötelezettségek összhangjának a vizsgálata jelenti. E kutatási téma napjainkban már nem számít újszerűnek és igen bőséges szakirodalma van. Erre utal, hogy Eby és szerzőtársai (2005) kizárólag csak az ipari szervezetpszichológia, illetve a szervezeti viselkedés témájú folyóiratokból a „munka és család” témakörben publikált kutatások közül 190 tanulmány tartalomelemzését végezték el az 1980 és 2002 közötti időszakra. A munkapszichológiai és szervezetszociológiai vetület mellett családszociológiai, demográfiai, egészségügyi és mentálhigiéniai szempontból is hasonlóan kiterjedt a publikációs gyakorlat, amelyek körében szintén gyakoriak a korábbi kutatások áttekintésére fókuszáló munkák (Geurts–Demerouti 2003; Greenhaus–Allen–Spector 2006; Greenhaus–Beutell 1985; Joyce et al. 2010). Habár látszólag e kérdéskör igen könnyen értelmezhető, a különböző definíciós törekvések, illetve ezzel összefüggésben a kutatási módszertan sokfélesége mégis az összetettségét mutatják. Az alábbiakban első lépésben ismertetem a főbb fogalmakat és típusokat, kitérve arra, hogy pontosan mit tartalmaz a jelenség munkához kapcsolódó, illetve a munkától független összetevője. Ezt követően áttekintem, hogy milyen tényezők vezetnek a munka és a magánélet közötti egyensúly felborulásához, majd röviden bemutatom a jelenség kutatás-módszertani hátterét és a fogalommal kapcsolatos főbb kritikai észrevételeket.

2.3.1. Definíciók és típusok

Az angol nyelvű szakirodalmakban már magának a vizsgált jelenségnek a megnevezése is sokféle: work-family conflict (Frone–Russell–Cooper 1992; Greenhaus–Allen–Spector 2006; Greenhaus–Beutell 1985; Higgins–Duxbury–Lee 1994; Higgins–Duxbury–Lyons 2008), work-life balance (Fisher–Layte 2002; Lippe–Jager–Kops 2006; Pichler 2008),

work/non-work interface (Geurts–Demerouti 2003) vagy job-home spillover (Mennino–Rubin–Brayfield 2005). E fogalmak közös pontja a (főfoglalkozású) munka. A kifejezések azt a kutatási célt szeretnék kifejezni, hogy a munkavégzés során felmerülő igények összeegyeztethetőek-e azokkal az igényekkel, amelyek az élet más területein jelentkeznek (magánélet, család, szabadidő). Ebben az értelmezési keretben kiegyensúlyozott az élet, ha az egyik területhez kapcsolódó tevékenységeknek és aspirációknak nincsen negatív hatásuk az élet más területeire (Pichler 2008). Az egyensúly felborulása időhiányt, időzavart¹⁷ eredményez, valamint kedvezőtlen hatása lehet az életminőségre, az egészségi állapotra és az interperszonális kapcsolatokra is (Eby et al. 2005; Geurts–Demerouti 2003; Greenhaus–Allen–Spector 2006; Schabracq–Winnubst–Cooper 2002).¹⁸

A jelenség „munka” összetevője a fizetett munkára vonatkozik, e tekintetben a különböző megközelítések azonosak (Geurts–Demerouti 2003). A „magánélet” komponens esetében már lényegesen kisebb a tartalmi egyezés, a nem munkával töltött időbe a házimunka és a szabadidős tevékenységek is beletartozhatnak. A „magánélet” összetevőit nagyban meghatározzák az egyén családi körülményei, valamint a munka világához hasonlóan kötelezettségeket (például ilyen a háztartás- és gyermekek ellátása) is tartalmazhat.

A munka és a magánélet közötti konfliktusnak több típusa határozható meg.¹⁹ Greenhaus–Beutell (1985) korábbi kutatások vizsgálata alapján az idő-, a feszültség- és a viselkedés-alapú konfliktusokat különítette el, melyet később az energia-alapú típussal bővítettek még ki (Greenhaus–Allen–Spector 2006). Mind a négy formán belül elkülöníthetőek a munkához és a családhoz köthető konfliktusforrások.

- Az első típus („time-based conflict”) az időhiány vagy a nem megfelelő időallokáció miatt okoz problémát az élet e két területén. A konfliktus a munka világában általában a hosszabb munkaidőhöz, a túlórához, a műszakbeosztásban vagy a rugalmas munkaidőben végzett munkához kapcsolódik, amíg a családi életben a kisgyermek létehez vagy a házastárs foglalkozási jellemzőihez köthető.
- Feszültség-alapú a konfliktus („strain-based conflict”), amikor a munkavégzés során

¹⁷ Az időkezelési nehézségekre vonatkozóan szintén számos angol nyelvű kifejezés ismert: time crunch, time famine, time pressure, time scarcity, time squeeze, being ‘hurried’, pressed for time.

¹⁸ E többségi álláspontot árnyalja Garhammer (2002) - nemzetközi összehasonlító vizsgálatokkal igazolt - „time-pressure-happiness” paradoxona, miszerint az idő szűkössége és a szubjektív „jóllét” érzései között pozitív kapcsolat van.

¹⁹ Ezek teljes körű ismertetésére a disszertációban terjedelmi okokból nincs lehetőség. A különböző megközelítésekről részletes áttekintést nyújt Geurts–Demerouti (2003) tanulmánya.

megélt - negatív - érzelmek (apátia, depresszió, feszültség, ingerlékenység, kimerültség, szorongás) áttérjednek („spillover”) a magánéletre, illetve ez fordítva is igaz. Stresszhelyzet alakulhat ki a munkatevékenységgel összefüggésben - például - a vezetői támogatás hiánya, a munkahelyi izoláció és az új munkahely esetében, valamint a családi körben a házastárs megértése nélkül és a nemi szerepekben való egyet nem értés során is. Az idő- és a feszültség-alapú konfliktusoknak vannak közös elemei (például a túlóra).

- A harmadik típus („behavior-based conflict”) a szerepkonfliktusnak az a formája, amikor egyik szerepnek megfelelő viselkedés összeférhetetlen egy másik szerep elvárásaival. Például az autoriter vezetői stílus a munkahelyi kommunikációban hatékony lehet, azonban a családi életben az ilyen típusú hatalomgyakorlás konfliktushoz vezet.

- A negyedik típus („energy-based conflict”) arra a mechanizmusra utal, amikor az egyén egyik szerepe olyan mértékű fizikai vagy szellemi teljesítőképesség csökkenéssel jár, amely már megnehezíti a másik szerepnek megfelelő viselkedést (Greenhaus–Allen–Spector 2006). A leggyakrabban említett ilyen tényező a fáradtság.

A kategorizáció kiinduló feltételezése, hogy a munka és a család két olyan terület, amelyet képesek az egyének egymástól függetlenül kezelni, a közöttük lévő egyensúly felborulása az egyéni szerepek közötti konfliktusra („interrole conflict”) és az erőforrások szűkösségére („scarcity hypothesis”) vezethető vissza. Az előbbi a szerepkonfliktus egyik fajtája és akkor jelentkezik, amikor az egyén egyidejűleg nem tud eleget tenni a különböző szerepeinek. Az utóbbi arra utal, hogy az idő és az energia korlátozott mennyiségben rendelkezésre álló erőforrások, a több szerepet betöltő egyén esetében ezek az erőforrások csökkennek, és így módon a különböző szerepeknek megfelelő, hatékony feladatellátás veszélybe kerül.

Fontos megjegyezni, hogy a Greenhaus és szerzőtársa(i) (1985, 2006) által meghatározott típusok egyrészt nem ún. “tisztá” típusok, tehát a két terület egyidőben több módon is hathat egymásra, másrészt nem egyedülállóak, azaz a munka-magánélet konfliktusra további csoportosítások is alkalmazhatóak. Az általam vizsgált kutatási kérdéskörhöz azonban a fenti kategorizáció illeszthető a legjobban, a munka és a magánélet összeegyeztethetőségét a későbbiekben az idő-alapú megközelítéssel azonosítom.

2.3.2. *Magyarázatok és okok*

A kutatási eredmények egyöntetűen azt mutatják, hogy a munka és a magánélet összeegyeztetési problémája a népesség egyre nagyobb hányadát érinti (Bittman–Wajcman 2000; Hochschild 2001; Robinson–Godbey 2005a; Schor 1991, 1999), azonban a kutatók álláspontja az okok természetére vonatkozóan már nem egységes. E szakmai vita a munka és a magánélet közötti konfliktust idő-alapú megközelítésben vizsgálta és az empirikus hátteret az időmérleg felvételek adatai szolgáltatták.

Schor (1991) a „The overworked American” című könyvében bemutatta, hogy éves szinten nőtt az amerikaiak munkával töltött ideje és amellet érvelt, hogy az „idő szorítása” a munkaidő meghosszabbodásával van összefüggésben. Ezzel ellentétes eredményt kapott Robinson–Godbey (2005a), az időmérleg vizsgálataik szerint 1965-től az amerikaiak keresőtevékenységre fordított ideje csökkent és a szabadidő mennyisége nőtt. A szerzőpáros szerint tehát az amerikaiak időzavara nem az időhiánnyal magyarázható, inkább a fokozódó vágyakkal bizonyos tevékenységek iránt, és a növekvő mértékű időzavar jelenségét főként „egy észlelési problémának” tartják (Robinson–Godbey 2005a). A két kutatási eredmény valójában nem összehasonlítható, mert módszertanilag igen különböző definíciókon, adatforrásokon, mintán illetve számításokon alapulnak.²⁰ Mindazonáltal felhívja a figyelmet arra, hogy attól függően, hogy az objektív vagy a szubjektív megközelítést fogadjuk el, eltérő politikai, társadalmi és társadalmi nemi következményekkel kell számolni²¹ (Schor 1999). Összességében általánosan elfogadott, hogy Észak-Amerikában és Európában a hivatalos heti munkaidő csökkent az elmúlt évtizedekben, tehát ennek fényében különösen fontos annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a népesség körében miért emelkedik azok aránya, akik időhiányról panaszkodnak (Sullivan–Gershuny 2001).

Az időhiány („time scarcity”) az az állapot, amikor az egyén úgy érzi, hogy nincs elegendő ideje arra, amit szeretne megtenni, ezért folyamatosan választásra kényszerül, hogy a leghatékonyabban töltse ki a rendelkezésére álló napi 24 órás időkeretet. Az egyik

²⁰ Schor (1991) a munkával töltött időbe a keresőmunka mellett a házimunkát is beleszámította, az időmérleg kutatások viszont e két munkatevékenységet külön-külön elemzik. Schor a teljes munkaidőben dolgozókra vonatkozóan állapította meg, hogy éves szinten egy hónappal hosszabbodott meg az amerikaiak munkaideje 1969 és 1987 között. Ez az egy hónapnyi időmennyiség a férfiaknál 166, a nőknél 160 órát jelent, tehát a hangzatos „extra month of work” nem napi 24 órás, hanem napi 8 órás napokkal került kiszámításra (Schor 1991: 35). Mindemellett valóban figyelemreméltó a vizsgált húsz éves időszakban a házas nők foglalkoztatási arányának a növekedése és - ahogy Schor fogalmaz - exodusa a háztartási szférából.

²¹ Ha az objektív álláspontot fogadjuk el, azaz, hogy a munkaidő meghosszabbodása miatt nem jut elég idő a családi életre, akkor ebben az esetben az egyensúly kialakítása közpolitikai beavatkozást vagy intézményi változtatást igényelhet. Ha a szubjektív érzet - azaz az egyén önértékelése és időpercepciója - a magyarázat a jelenségre, akkor ilyen helyzetben a vállalatoknak és a kormányzatnak nincs feladata (Schor 1999).

tevékenységre fordított idő növekedése a másik tevékenységre fordított időt csökkenti, tehát - például - a munkaidő meghosszabbodása, átütemezése a családi tevékenységekre fordított időt, illetve annak időzítését is negatívan befolyásolhatja.

Gershuny több tanulmányában (Gershuny 2000, 2002; Sullivan–Gershuny 2001, 2004) is megpróbált válasz adni a növekvő mértékű időhiány okaira. Sulivannal (2001) közösen írt cikkében az időtöltési szokások változását vizsgálva három alternatív magyarázatot vetett fel e jelenségre. Elsőként említik, hogy az időzavar nem érinti a társadalom minden tagját, a jelenség csak bizonyos jól elkülöníthető csoportok - például a kétkeresős házaspárok, kisgyermeket nevelők - körében fokozottabb. Ezt követően az időhiány percepciójának pszichológiai jellegére hívják fel a figyelmet: azaz az időhiány érzeténél a viszonyítási alapot az egyéneknek azok a korábbi életszakaszai adják, amikor még kisebbek voltak a családi és a munkahelyi kötelezettségeik. Végül a jelenség interpretációját az időtöltési szokások megváltozásához kötik, eszerint bizonyos párhuzamosan végzett tevékenységek gyakoribbá válása szintén az időzavar percepcióját erősíti.

Gershuny (2002) további magyarázatai közül fontos kiemelni a munka- és szabadidőre vonatkozó számításait. Az eredmények alapján a fizetett munkaidő növekedése nem egységesen jellemzi az ún. „nyugati” társadalmak egészét, a magasabb foglalkozási pozíciót betöltők azok, akik többet dolgoznak, míg az alacsonyabb státuszúak körében a szabadidő meghosszabbodása figyelhető meg,²² azaz azoknál a foglalkozásoknál jelentkezik legerősebben az időzavar, amelyeknél a hosszabb munkaidő kedvezően hat a jövedelmi helyzetre (Sullivan–Gershuny 2004). Továbbá Sullivan–Gershuny (2004) hangsúlyozzák, hogy nem egyéni, hanem családi szinten kell vizsgálni mind a munkaidő hosszát, mind az időzavart. Ennek oka egyfelől, hogy - például - a férj munkaidejének a növekedése nemcsak saját magára, de a család több tagjára nézve is negatív hatást fejt ki, másfelől a családi szintű fizetett munkaidő hosszában - az 1970 és 2000 közötti időszakban - valóban kimutatható emelkedés, amely nagyrészt a nők növekvő mértékű főállású munkavállalásából adódik. A kétkeresős háztartások arányának növekedésével csökkent az az idő, amikor a házaspár egyik tagja sem dolgozott, és ez végeredményben felerősítette a családoknál a szabadidő hiányának érzetét.

²² Gershuny (2000, 2005b) többször is foglalkozott a szabadidő társadalmi megítélésével és a munkavégzéshez való viszonyával, álláspontja szerint a posztindusztriális társadalmak jellemzője, hogy a magas pozícióban lévő személyek a szabadidő hiányával és az állandó elfoglaltsággal írhatók le.

Összességében Gershuny fentiekben részletezett magyarázatai a korábbi fejezetekben áttekintett társadalmi változások demográfiai, szociálpolitikai, nemi ideológiai, technológiai innovációs és munkaerő-piaci tendenciáira utalnak, ezekre az összefüggésekre - az ismételések elkerülése miatt - ebben az alfejezetben már nem térek ki.

A munka és a magánélet közötti idő-alapú konfliktushoz vezető főbb egyéni tényezők a munkavégzéssel összefüggésben a munkahelyi leterheltség, a hosszú napi munkaidő, a nappaltól eltérő műszakbeosztás, a munkahelyi stressz, és a munkavégzés feletti autonómia hiánya, a magánélet területén a családban élő gyermekek száma és életkora, illetve idős, gondozásra szoruló családtag jelenléte, a házastárs munkaideje és munkaidő-beosztása. E tényezők a nagyobb mértékű elvárás és sok esetben az időtöltés feletti alacsonyabb szintű kontrollt jelentik. Az összefüggéseket részletesebben a korábbi kutatásokat ismertető 3. fejezetben fejtem ki.

2.3.3. Kutatási irányok

A munka és a magánélet közti egyensúly, illetve annak hiánya kvalitatív és kvantitatív módszerekkel is vizsgálható. A kvantitatív elemzésekhez a szükséges információkat elsősorban a kérdőíves adatgyűjtések szolgáltatják,²³ illetve kisebb részben időmérleg adatokat használnak.²⁴

A kérdőív alkalmazásával az egyénnek az a „teljesítménye” vizsgálható, hogy mennyire sikeresen kombinálja az élet különböző területeinél jelentkező feladatokat. A kutatások leggyakrabban a munka (work-to-family),²⁵ illetve a család hatását (family-to-work)²⁶ vizsgálják a munka és a magánélet közötti konfliktusra, vagy egy általános, csak a konfliktus meglétét feltáró kérdést alkalmaznak, amely nem különíti el, hogy e két terület

²³ E téren a sokféle kutatási koncepció - és az országok különbözősége - miatt is különösen fontosak a módszertanilag harmonizált adatgyűjtések:

- az Eurofound életminőséget és munkakörülményeket vizsgáló kutatásai (European Quality of Life Survey, EQLS és European Working Condition Survey, EWCS);
- az Európai Társadalmak Összehasonlító Vizsgálata (European Social Survey, ESS);
- a Nemzetközi Társadalmi Felmérés Program (International Social Survey Programme, ISSP);
- az Eurostat Munkaerő-felmérésének ad hoc moduljai (Labour Force Survey, LFS).

²⁴ Az időmérleg-felvétel módszertani leírását az 5.1.1. fejezet tartalmazza.

²⁵ A hatás a következő típusú kijelentések előfordulásának a gyakoriságával vizsgálható: „Túl fáradtan ért haza a munkából ahhoz, hogy az otthoni teendőit ellássa” vagy „Olyan sok időt töltött a munkahelyén, hogy csak nehezen tudta aztán elvégezni az otthoni feladatait” (ISSP 2002).

²⁶ A hatás a következő típusú kijelentések előfordulásának a gyakoriságával vizsgálható: „A sok házimunka miatt túl fáradtan ért be a munkahelyére ahhoz, hogy megfelelően el tudja látni a munkahelyi feladatát” vagy „Családi kötelezettségei miatt csak nehezen tudott a munkájára koncentrálni” (ISSP 2002).

közül melyiknek van nagyobb szerepe a probléma kialakulásában.²⁷ Ez utóbbi típusú kérdés jellemzően kedvezőbb értékeket mutat, mint a részletesebb vagy a kvalitatív kutatások eredményei (Parent-Thirion et al. 2012).

2.3.4. Kritikai észrevételek

A „work-life balance” fogalmát számos kritika érte (Fisher–Layte 2002; Lewis 2009; Pichler 2008) egyrészt hiányosnak tartják a „life” komponens meghatározását, melybe a munkavégzésen kívül minden más (a házimunka, a gyermeknevelés, a társas élet és a szabadidő) is beletartozik, ezért a fogalom elvonttá válik, ami alatt a válaszadók különböző tevékenységeket érthetnek (Pichler 2008). A Fisher–Layte (2002) viszont nem tartja megfelelőnek a „work” rész a definiálását. Egyfelől a munka negatív jelenséggént jelenik meg, miközben a társasági élet, az elismerések, illetve az önmegvalósítás terepe is, növelve ezzel az élettel való elégedettséget, a boldogságot, a „jóllétet”. Másfelől a munkavégzés határai nem határozhatóak meg pontosan: a munkatevékenységek egyrésze a szabadidős tevékenység közé ágyazódik be (ide sorolható a vásárlás vagy az étkezés közben elintézett munkatelefon, valamint az e-mailek otthoni elolvasása, ahová a munkahelyi és a magán levelek vegyesen érkeznek), illetve ez fordítva is igaz. Végül a „balance” kifejezéssel kapcsolatban megfogalmazott észrevétel, hogy a jelentése valamiféle optimalizálásra utal, mert - a mérleg két serpenyőjéhez hasonlóan - mindkét terület felfelé és lefelé is mozoghat, azonban ez egyidőben csak ellentétes irányú lehet (Lewis 2009). Ez a megközelítés továbbá feltételezi, hogy a munka és a magánélet területe teljesen független egymástól, amely napjainkban már kevésbé igaz, ezért a szakirodalomban egyre gyakrabban jelennek meg az „egyensúly” helyett a semlegesebb (harmonizáció) vagy a kettő közötti kapcsolatra utaló (integráció) fogalmak.

A munka és magánélet közti egyensúly fogalom munkahely-semlegesebb meghatározását hazánkban nem tartom relevánsnak. Míg az amerikai társadalomban van (volt) olyan időigényes elfoglaltság (az önkéntes munka vagy az ún. „me time”), amely

²⁷ A munka és a magánélet közötti konfliktus feltárására a következő típusú kérdések alkalmazhatóak: „Általában az Ön munkaidő-beosztása munkán kívüli családi vagy társadalmi kötelezettségeivel nagyon jól, elég jól, nem túl jól vagy egyáltalán nem egyeztethető össze?” (Eurofound EQLS 2012), „Általában, az Ön munkaideje nagyon jól, jól, nem túl jól, vagy egyáltalán nem illeszkedik az Ön munkán kívüli családi vagy társadalmi kötelezettségeihez?” (Eurofound EWCS 2010).

megkérdőjelezheti a munkavégzés kiemelését az élet további területei közül, addig Magyarországon a főfoglalkozású munka továbbra is jellemzően 8 órás napi elfoglaltságot jelent és a fennmaradó időkeretben a családhoz köthető teendők dominálnak. Ugyanakkor Pichler kritikáját elfogadva célszerűnek tartom a magánéletbeli feladatok és kööttségek részletesebb vizsgálatát.

3. KORÁBBI KUTATÁSI EREDMÉNYEK

E fejezetben két témakörhöz kapcsolódóan ismertetek kutatásokat, elsőként a nemek szerinti munkamegosztás különbségeivel foglalkozó munkákat, majd a munka és a családi élet közötti konfliktusként emlegetett jelenségre fókuszáló műveket. Az eredményismertetés elkülönülten tárgyalja a nemzetközi és a hazai vonatkozású vizsgálatokat.

Mivel ezen kutatási területeknek egyenként is óriási szakirodalma van, a bemutatott nemzetközi eredmények főként az időmérleg-felvételek adatain alapulnak. Néhány kérdéskörnél survey típusú vagy kvalitatív módszerrel készült vizsgálatok is ismertetésre kerülnek. A hazai kutatások esetében nemcsak az időfelhasználáshoz köthető eredmények áttekintése a kizárólagos cél, hanem a társadalmi változások főbb folyamatait is érintem. Ezek kifejtéséhez adminisztratív adatokat is használlok.

3.1. A munkamegosztás nemek szerinti egyenlőtlenségei

3.1.1. A nemzetközi kutatások főbb eredményei

A női munkavállalás hatásának a vizsgálata a házaspárok háztartási munkára fordított idejére az egyik legtöbbet elemzett kérdés. A háztartási munkamegosztás nemi egyenlőtlenségeinek vizsgálatai mindenhol ugyanazt az eredményt adták: a foglalkoztatás tényétől függetlenül a nők több időt fordítottak a házimunkára, illetve az otthoni tevékenységeknek nagyobb hányadát látták el, mint a férfiak (Aliaga 2006; Anxo et al. 2011; Birch–Le–Miller 2009; Bukodi 2005; Dribe–Stanfors 2009; Falussy 2002, 2004a; Fernandez–Sevilla–Sanz 2006; Gershuny 2000, 2002; Harcsa 2014; Harcsa–Sebők 2002; Kan–Sullivan–Gershuny 2010; Paksi–Sebők–Szalma 2008; Schor 1991; Sullivan 2000, 2011; Sullivan–Gershuny 2012). A kutatások további közös pontja, hogy megállapították, hogy a nők és a férfiak által végzett háztartási feladatok összetétele eltérő. A háztartási munkára továbbra is jellemző a nemi szegregáció, a nők elsősorban azokat a feladatokat látják el, amelyek tradicionálisan „női” munkaként élnek a köztudatban (főzés, mosás, takarítás), míg tipikusan „férfi” feladatnak a ház körüli és a kerti munkák (fűnyírás, sövényvágás), illetve a javítás és a karbantartás számít (Bittman 1990). A két típusú feladat időigénye, gyakorisága eltérő, a „női” rutin jellegű munkák többnyire rendszeres, napi tevékenységek, kevés rugalmasságot engednek meg. Ebből adódóan a feleségek háztartási

munkavégzése nem csak időmennyiségben több, hanem a feladatok elosztása is aránytalan (DeMaris–Longmore 1996). (Valamint a nők felelősek a feladatok tervezésért és felügyeletéért is, ezek azonban nem mérhetőek.) A feladatok harmadik csoportját az ún. „semleges” munkák (vásárlás, számlafizetés) alkotják, amelyeket megosztanak a házaspárok.

A háztartási munkamegosztás nemi egyenlőtlenségére vonatkozó általános érvényű tendenciát elfogadva, a kérdés már úgy fogalmazható meg, hogy milyen különbségek vannak a kétkeresős háztartások között az egyenlőtlenség mértékében, illetve várható-e a házimunkák igazságosabb elosztása.

Trendek

Az időfelhasználási trendek elemzésében a legfrissebb munka Kan–Sullivan–Gershuny (2010) nevéhez fűződik, akik az elmúlt 40 évet felölelő időszakra vonatkozóan 16 országra kiterjedő összehasonlító elemzést készítettek a fizetett és nem fizetett munkatevékenységek alakulásáról. Megállapították, hogy a férfiak és a nők háztartási munkára fordított idejének különbségében lassú, de folyamatos csökkenés tapasztalható. E trend egyszerű lineáris extrapolációja alapján 20 év múlva a nők már kevesebb, mint a háztartási munkák felét látnák csak el. Természetesen a szerzők elismerték, hogy a nemi egyenlőség a háztartási feladatmegosztásban csupán a számok világában fordulhat elő, a való életben ez nem várható. A legnagyobb nemi egyenlőtlenség a rutin házimunkák (főzés, mosás, takarítás) és a gondozási tevékenységek (gyermeket, beteg vagy idős hozzátartozót) körében mutathatóak ki, a férfiak a nem-rutin házimunkákban (javítás, karbantartás) vették ki növekvő mértékben a részüket. A vizsgált időszakban erős nemi szegregáció jellemezte az otthoni munkavégzést, a férfiak és a nők továbbra is a hagyományos nemi szerepeknek megfelelő teendőket látják el, és ezen a 40 év során teret nyert iskolai és munkahelyi esélyegyenlőség sem tudott változtatni. A nők háztartási munkára fordított idejének a rutin házimunka része csökkent, amelyben a növekvő női munkavállalásnak, illetve a modern háztartási technológiák elterjedésének volt szerepe. A szerzők szerint a háztartási munkamegosztás nemek szerinti különbségeinek a fennmaradásában olyan tényezők is felelősek, mint a párkapcsolat kezdetekor akárcsak kismértékben is tradicionális jellegű feladatmegosztás (mert az életciklusok előrehaladtával tovább erősödik a nemek szerinti feladatspecializáció) vagy a szolgáltatási szektorban az atipikus munkarendek szerinti

foglalkoztatás. Továbbá megemlítik még a háztartási munkát is, amely rugalmatlan jellegéből adódóan akadálya annak, hogy a feleség több időt töltsön a munkaerőpiacon.²⁸

Sullivan (2011) a háztartási munkamegosztás különbségeit vizsgálta iskolai végzettség szerint a kétkeresős házaspárok körében. A kutatás négy amerikai és két brit időmérés-felvételen alapult, az előbbiek adatgyűjtési évei 1965, 1975, 1985 és 2003, az utóbbiaké 1975 és 2000. Az elemzés az ún. változó különbségek vizsgálatát alkalmazta, azaz azt, hogy hogyan alakultak a különbségek az egyes társadalmi csoportok időráfordításában egy-egy időpontban. Sullivan szerint összességében a férfiak és a nők gyermeknevelésre fordított idejében az eltérés számottevően nem csökkent, azonban a magasabb végzettségű férfiaknál jelentősen nőtt az időfelhasználás e téren. Ezzel ellentétes trend érvényesült iskolázottság szerint a férfiak háztartási munkaidejében: a kevésbé iskolázott férfiak „felzárkóztak” a képzetesebb társaikhoz. A nők esetében a gyermeknevelésre fordított időben szintén kimutathatók az iskolai végzettség szerinti különbségek időbeli változásai, habár ezek kisebbek, mint a férfiaknál, ugyanakkor a háztartási munkával töltött idejük - a várakozásokkal ellentétben - a képzettségi szinttől függetlenül csökkent a vizsgált időszakban. Sullivan az elemzés kapcsán fontosnak tartotta kiemelni, hogy mivel az időbeli változásoknak eltérő hatása volt a háztartási munkaidőre és a gyermeknevelési tevékenységekre fordított időre, ezért célszerű külön-külön elemezni őket.

Társadalmi-foglalkozási jellemzők

A háztartási munkamegosztás nemi egyenlőtlenségei

A kutatások egy része a beckeri feladat-specializációs megközelítést, az alku modelljét, illetve a nemi szerepek elméletét választotta magyarázatként. Ennek megfelelően a házaspárok kereső tevékenységre és háztartási munkára fordított idejét az iskolai végzettség, a jövedelem, a foglalkozási státusz és a munkaidő hossza alapján vizsgálták. E magyarázatok empirikusan jól tesztelhetők, ha a házaspár mindkét tagjáról elérhetőek ugyanazok az információk (napi időfelhasználás, foglalkoztatási és jövedelmi jellemzők),

²⁸ Például a gyermekgondozási tevékenységeket nem lehet gyorsabban elvégezni vagy elnapolni.

azonban ez családi - időmérlegnaplón alapuló - időmérleg-felvételek²⁹ adatait igényli. Az elterjedtebb személyi időmérleg-felvételben csak a házaspár egyik tagjának a napi időfelhasználása ismert, ezért az adatok kevesebb lehetőséget kínálnak a családon belüli munkamegosztás egyenlőtlenségeinek a vizsgálatához. E témában főleg az egyének szociodemográfiai és családi jellemzők szerinti különbségeinek az elemzése a gyakori. A magyar időmérleg-felvétel is személyi típusú, részben ezen oknál fogva e témában nem ismertetek kutatásokat. Másfelől viszont ezen elméletek empirikus tesztelése sem adott egységes eredményt, amely okait az egyes országok különböző gazdasági-kulturális-társadalmi jellemzőire vagy operacionalizálási, illetve számítási módszerek közötti eltérésekre vezethetjük vissza (például Anxo–Carlin 2002; Bittman et al. 2003).

Munkahelyi jellemzők

A munkáltatók elképzelése az ideális alkalmazottról a munkájának elkötelezett, családi kötöttségektől mentes férfi képét vázolja elénk, aki pontosan beér a munkahelyére, a napi 8 órás munkaidőt megszakítás nélkül, kizárólag a munkájára koncentrálnak és szükség esetén túlórázik (Acker 2006; Williams 2010). Ez az az absztraktnak nevezett, ám férfias sztereotip minta, amelyhez a nőknek is igazodniuk kell, ha szakmai ambícióik vannak. Acker példaként egy norvég mérnöknők körében végzett kvalitatív kutatást ismertetett, melyben az elismertséget és az előrelépési lehetőségeket nézte meg kisebb cégeknél, illetve nagyvállalatoknál. Az egyik eredményük, hogy a kisebb cégeknél kedvezőbb karrier lehetőségek vártak a nőkre, mint a hierarchikus, bürokratikus nagyvállalatoknál. A másik következtetés arra vonatkozott, hogy a szakmai ambíciók megvalósításáért a nőknek is meg kellett felelniük ugyanazoknak az elvárásoknak, mint a férfiaknak, ez a munkavégzés prioritását jelentette a családi kötelezettségek felett, beleértve a hosszabb munkaidőt is.

A hosszú munkaidő („long hours culture”) egyszerre jelenti a fizetett munkaidőt és az azon túli (nem) fizetett túlórát. E jelenség elterjedése növekvő tendenciát mutat főleg a szellemi foglalkozásúak körében és több okra vezethető vissza: egyrészt a

²⁹ A családi - időmérlegnaplón alapuló - időmérleg-felvételek azonban igen költségesek, mert a család minden meghatározott életkort betöltött tagjának - tehát a férjnek és a feleségnek is - a napi időfelhasználásáról gyűjtenek adatokat, és ez jelentősen megnöveli az amúgy is magas adatgyűjtési és adatfeldolgozási költségeket. A téma vizsgálatához ezért gyakran kérdőíven gyűjtik az egyes tevékenységekre fordított napi vagy heti időre vonatkozó adatokat. Ezt a módszert alkalmazza a European Social Survey, ESS és az International Social Survey Programme, ISSP is. A kérdőívvel gyűjtött időtöltési adatok megbízhatósága, pontossága elmarad az időmérlegnapló adataitól, az egyes tevékenységekre fordított időt felülbecslik (Gershuny 2000). Az ilyen típusú adatokkal végzett számítások eredményei mindazonáltal egybeesnek a fentiekben ismertetett tendenciákkal.

munkaszervezésben végbemenő változásokra, másrészt - fizetett túlóra esetén a családos férfiaknál - jövedelmi megfontolásra, továbbá a munkahely iránti lojalitás kifejeződésére, illetve az egyén belső indíttatására (Perrons et al. 2005; Skinner–Pocock 2008).

E témához szorosan kapcsolódik Warren (2003) tanulmánya, amely kiinduló kérdése az volt, hogy a hosszabb munkaidő, illetve az abból fakadó időkezelési problémák csak a magasabb foglalkozási státuszú személyeknél fordulnak-e elő, vagy ez egy alulbecslése a jelenségnek és a munkásosztály is szenved az időhiánytól. Az első kérdés annak a tisztázására vonatkozott, hogy melyik foglalkozási csoporthoz milyen típusú időzavar kapcsolódik. A problémafelvetés háttérében az húzódott meg, hogy a legtöbb, ebben a témában készült kutatást a magasabb beosztásban dolgozók körében végezték el.³⁰ A vizsgálatok többsége megállapította, hogy az időhiány párhuzamosan nőtt a foglalkozási hierarchiában elfoglalt hellyel és a leghosszabb munkanapjuk a vezető pozícióban lévőknek volt.³¹ A munkásosztály tagjaira vonatkozóan hiányoztak ezen információk, azonban Warren feltételezte, hogy az „időszegénység” jelensége nem a túl hosszú ledolgozott munkahét miatt jelentkezett: Nagy-Britanniában a fizikai munkakörben dolgozó nők körében a részmunkaidős foglalkoztatás, a férfiaknál pedig a több műszakban végzett munka a gyakori, és e két tényező negatívan hat a közösen töltött időre, a családi események tervezhetőségére is. A kékgalléros családoknál az időzavar az idő deszinkronizációjából adódott, az időkezelési problémát az okozta, hogy az egyes tevékenységek nem a megfelelő időben és/vagy mennyiségben kerültek elvégzésre.

A második kutatási kérdés azt vizsgálta, hogy melyik munkaidő stratégia eredményezi a háztartási munkák igazságosabb megosztását: a közép-osztálybeli házaspároké, ahol mindkét fél munkaideje hosszabb, de egyforma munkarendben dolgoznak, vagy a munkásosztálybeli házaspároké, ahol az eltérő műszakbeosztásból adódóan a férj teljesen bevonható az otthoni feladatok ellátásába. A középosztálybeli házaspárok nagyobb hányada kétkeresős („dual-breadwinner”) típusú, ez kihatott a háztartási munkák elvégzésének módjára is, azaz nagyobb arányban vettek igénybe fizetett háztartási segítséget a takarításhoz, a kerti munkákhoz és a gyermekfelügyelethez. A gondozói feladatok (gyermekek, illetve beteg vagy idős családtag ellátása) minden háztartástípusnál

³⁰ Az elsők között végzett ilyen kutatást a Rapoport házaspár, akiktől a „kettős-karrierű” család fogalma származik, illetve szintén a menedzserek körében vizsgálta a leterheltséget Hochschild és Wajcman is.

³¹ Ezt az eredményt kapta Kan–Lesnard (2009) is, amikor brit és francia munkaidő mintázatokat hasonlítottak össze.

egyértelműen női tevékenységek, azonban a munkásosztálybeli feleségek vállára különösen nagy arányban nehezedett ez a teher. Igaz, ezek közül a gyermekgondozásban a férjeik lényegesen nagyobb arányban vettek részt, mint a középosztálybeli apák. Összességében egyik háztartástípusban sem volt elmozdulás az egyenlőbb háztartási feladatmegosztás irányába a házaspárok között.

Atipikus foglalkoztatás

A munkavállalás napi időtöltést strukturáló szerepe vitathatatlan, és a különböző foglalkozási jellemzők mentén az időfelhasználás mintázata tovább árnyalható. Jelentős számú kutatás foglalkozik a különféle foglalkoztatási formák időbeosztásra kifejtett hatásával. Ezen belül - főleg Nyugat-Európában és az észak-amerikai kontinensen - igen népszerű az atipikus foglalkoztatás³² és a családdal töltött idő összefüggéseinek a vizsgálata. Hazánkban ebben a témában kevés elemzés készült, mivel az atipikus foglalkoztatás elterjedtsége igen alacsony.³³

Golla–Vernon (2006) az atipikus munkarend és a háztartási, illetve gyermeknevelési feladatok ütemezése közötti kapcsolatot vizsgálta. Az eredmények azt mutatták, hogy az atipikus munkaidőben dolgozók kevesebb időt fordítottak a háztartásellátó tevékenységekre és kevesebb időt tudtak tölteni a gyermekükkel és a (házas)társukkal. A műszakbeosztások közül a legerősebb és a legkedvezőtlenebb hatása az esti műszakban végzett munkának volt. Az éjszakai műszak több teret biztosított a családellátó és érzelmi tevékenységekre, miközben a magasabb gyermekgondozási idő azt is jelentette, hogy a gyermek javára a szülők lemondanak az egymással közösen töltött időről. A Golla–Vernon kutatás eredményeit Wight–Raley–Bianchi (2008) munkája is megerősítette, az anya esti műszakbeosztásának volt a legkedvezőtlenebb hatása a gyermekről való gondoskodásra. Az éjszakai műszakbeosztásban állást vállaló anyák a gyermek(ek)kel több, a (házas)társukkal kevesebb időt töltöttek. Az apák akár esti, akár éjszakai műszakbeosztás szerint dolgoztak több időt voltak a gyermekükkel egyedül, mint a normál, nappali munkaidőben foglalkoztatott társaik. Mindkét nemnél a nappalitól eltérő műszakbeosztás kevesebb alvásra és tévénézésre fordított időt eredményezett.

A részmunkaidős állásokkal kapcsolatban felmerült főbb pozitívumokat és

³² Általánosan minden olyan foglalkoztatási forma, amely nem tartozik a nappali, 8 órás, határozatlan idejű foglalkoztatás kategóriájába, az atipikusnak tekinthető.

³³ A KSH-FSZH (2010) adatai szerint 2010-ben az előző évekhez képest jelentősen nőtt az atipikus foglalkoztatási formák alkalmazása. Az emelkedés a munkáltatók részéről a gazdasági válságra adott válasz.

negatívumokat a 2. fejezetben érintettem. Erre vonatkozóan még Warren (2004) tanulmányát említem meg, amely a rész- és a teljes munkaidőben foglalkoztatott nőket a szabadidő és az anyagi helyzet több ismérve szerint vizsgálta. A kutatás egyik legfontosabb megállapítása, hogy a szabadidő eltöltésével való elégedettséget nem a munkaidő hossza befolyásolta, hanem az, hogy van-e gyermek a családban. Az anyák nemcsak a szabadidejükkel, hanem a társas életükkel is kevésbé elégedettek a gyermektelen társaikhoz viszonyítva. A szerző azt feltételezi, hogy az anyák szabadidős tevékenysége keveredik a gyermekükkel töltött idővel, és ezáltal kevesebb ún. tiszta szabadidővel rendelkeznek.

Családi jellemzők

Családi jellemzők esetében a kutatások egységes álláspontot képviselnek abban, hogy a házaspárok időtöltését és időbeosztását a legmarkánsabban az befolyásolja, ha gyermeket vállalnak. A 2006. évi ausztrál időmérleg-felvétel adataiból készült elemzés a háztartási munkamegosztás nemi egyenlőtlenségeit életciklus kategóriáinként tekintette át (Birch–Le–Miller 2009). A háztartási munka mennyisége, típusa, időzítése és megosztása nagyban függ attól, hogy hány fős családról van szó, van-e és ha igen, hány gyermek a családban és azok milyen életkorúak. Az eredmények arról tájékoztattak, hogy gyermekes házaspároknál a többi életciklus csoporthoz képest a tradicionális munkamegosztás erősödött. Mindamellet, azoknál a családoknál, ahol a legkisebb gyermek 0-4 év között volt, az apa is kevesebb keresőtevékenységet végzett, és több időt szentelt a házimunkára, illetve gyermekellátására.

Az ausztrál elemzéshez igen hasonló vizsgálatot készített egy nemzetközi kutatócsoport: az Egyesült Államok, Franciaország, Olaszország és Svédország esetében nézték meg a keresőtevékenységre, a házimunkára és a szabadidőre fordított időmennyiség nemi különbségeit ("gender gap") családi életciklusok szerint (Anxo et al. 2011)³⁴. A négy ország egy-egy jóléti államtípust képvisel, eltérőek családpolitikai, társadalombiztosítási és munkaerő-piaci háttér tekintetében, valamint a tradíciók és a társadalmi normák vonatkozásában is. Az eredmények közül érdemes kiemelni, hogy az országtól függetlenül minden életciklusban regisztrálhatóak nemi különbségek a vizsgált tevékenységeknél, a legnagyobb eltérések a szülői életszakaszokban figyelhetők meg. E hasonlóság ellenére az országokat jellemző sajátosságok szintén kimutathatóak az időfelhasználásban. Erre példa a

³⁴ A vizsgált négy időmérleg-felvétel adatgyűjtési éve: 1998-1999, 2000-2001, 2002-2003 és 2003-2004.

keresőmunkára fordított idő, amely a párkapcsolat kialakulásával csökkent az amerikai és az olasz nőknél, azonban ez a tendencia a francia és a svéd nők esetében csak a gyermekvállalást követően jelent meg. A házimunkánál is tehetünk ilyen megállapítást, az időráfordítás nemi különbsége már a gyermektelen francia és olasz (házas)pároknál számottevő mértékű, míg ez a jelenség az amerikai és a svéd pároknál csak a gyermek megszületését követően jelentkezett. Összességében az adatok alátámasztották az előzetes várakozásokat, azaz Olaszországban a legtradicionálisabbak a nemi szerepek, Svédországban pedig a leginkább kiegyenlítettebbek a férfiakat és a nőket érintő társadalmi normák.

A fenti kutatás fényében nem véletlen, hogy a svéd kutatók - szintén időmérleg adatok segítségével - azt a kérdést vizsgálták meg, hogy a szülővé válást követően mennyire erősödnek meg a hagyományos nemi szerepek a családon belül. 1990-1991-ben a gyermekvállalás még a tradicionális feladatmegosztás megerősödését jelentette a családi életben, 2000-2001-re a kisgyermekes svéd apák napi időbeosztása, az anyákhoz hasonló változásokat mutatott, azaz gyermekvállalás esetén a kereső tevékenységre fordított idejük lecsökkent, míg a rutin háztartási feladatokra szánt idő emelkedett. Igaz, e változások nagysága elmaradt a nőknél tapasztalhatóaktól. A szülői szabadságot, a részmunkaidős foglalkoztatást jellemzően az anyák vették igénybe. Az ezredforduló eredményei a svéd családpolitika célkitűzéseinek megfelelően (kétkeresős-kétgondozós családmódel, aktív apaság) alakultak és komoly fordulatot jelentettek a kisgyermekes házaspároknál (Dribe–Stanfors 2009).

3.1.2. Hazai kutatások főbb eredményei

A disszertációban már többször említésre került Szalai Sándor és az általa koordinált 1965. évi nemzetközi időmérleg felvétel. Ez az adatgyűjtés nemcsak a magyar életmódkutatáshoz járult hozzá fontos eredményekkel, hanem a mai napig használatos időmérleg-technika kidolgozását, standardizálását, illetve elterjesztését is jelentette; összességében tekinthető az életmód-időmérleg kutatás nemzetközi és időbeli összehasonlítás kezdetének.

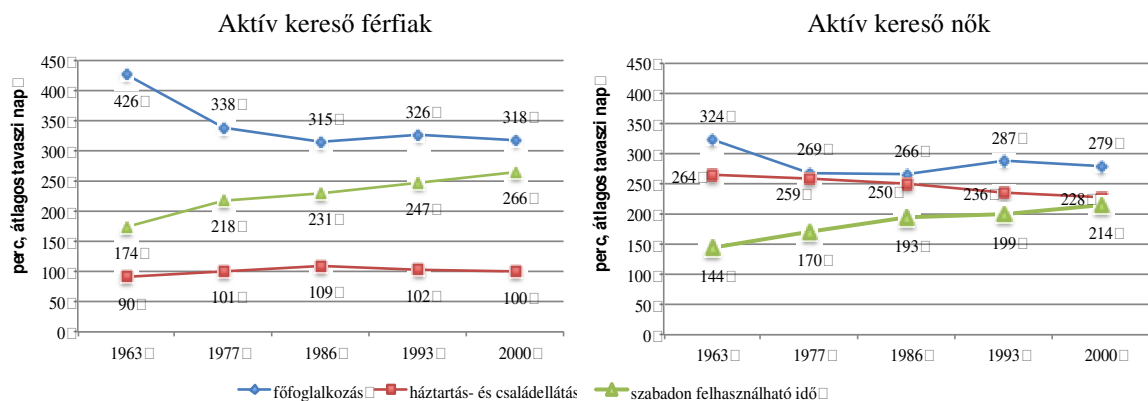
Magyarországon ezen időszakban a nők növekvő részvétele a munkaerőpiacon már felhívta a figyelmet a munka változó tartalmára és formájára, valamint az otthoni munka értékelése

is megváltozott.³⁵ A női munkavállalás és az időfelhasználás közötti összefüggést vizsgáló elemzések szerepe azóta sem csökkent a szociológiai kutatások körében.

Trendek³⁶

A hazai trendek bemutatására Falussy (2002) számításai alapján van lehetőség. A közel 40 évet átölelő - 1963. és 2000. közötti - időszak összehasonlítása a 18-69 éves korcsoportra, illetve a tavaszi periódusra készült. Gershuny (2000) eredményeivel összhangban a szabadidő növekedése hazánkban is megfigyelhető, az aktív keresők szabadideje 1963 és 2000 között fokozatosan nőtt, a férfiaknál 174 percről 266 percre, a nőknél 144 percről 214 percre. A főfoglalkozású munkára fordított idő 1963 és 1977 között erőteljesen, majd 1986-ig enyhén csökkent. Az ezt követő 1993-as kisebb mértékű emelkedést 2000-ben egy újbóli visszaesés követi, de a főmunkaidő hossza már nem esik le az 1986. évi értékre (1. ábra). A magyar adatok értelmezésénél a hivatalos munkaidő állami szabályozását is figyelembe kell venni a gazdasági folyamatok hatása, illetve a rendszerváltást követő transzformációs válság mellett. A vizsgált időszakban a nők háztartási munkákra fordított ideje folyamatosan és kismértékben csökkent. A férfiak otthoni tevékenységekkel töltött ideje 1986 után, a munkaerő-piaci jelenlétük ismételt erősödésével szintén visszaesett.

1. ábra Az aktív kereső férfiak és nők időfelhasználása a főbb tevékenységcsoportokra átlagos tavaszi napon 1963-2000 között

Forrás: Falussy (2002)

³⁵ Gary Becker az új háztartás-gazdaságtant megalapozó cikke „A Theory of the Allocation of Time” 1965-ben jelent meg.

³⁶ A legutóbbi, 2009-2010. évi időmérleg-felvétel adataiból nem jelent meg átfogó elemző kiadvány. A disszertáció „A kutatás eredményeinek ismertetése” fejezetben tér ki a teljes népességet érintő főbb tendenciákra.

Altorjai–Giczi–Sik (2004) tanulmánya az ún. élet ritmusát elemezte, azaz azt mutatta be, hogy a 15-84 éves népesség az év egy átlagos napján és annak egyes óráiban milyen tevékenységet végzett és ez hogyan változott 1986-1987 és 1999-2000 között. A szerzők az általuk „rendszeresen kilépőknek” nevezett csoport (aktív keresők és tanulók) esetében megállapították, hogy a munkahelyi (iskolai) élet menete szinte változatlan maradt és a házimunka napi ritmusa is alig módosult. Igen kis mértékben látszik azonban az, hogy a kora reggeli órákban kevesebben végeztek keresőtevékenységet, ugyanakkor az otthoni feladatok a késő estébe is elnyúlnak.

Harcsa–Sebők (2002) a kereső-termelőmunkára számolt kvintilisek szerint elemezte a napi időfelhasználást és arra keresték a választ, hogy milyen az egyes kvintilisekbe tartozók szociodemográfiai összetétele, illetve a keresőmunka hossza hogyan befolyásolta a további napi tevékenységekre fordított időt. Az eredmények azt mutatták, hogy a sok keresőmunkát végzők között (5. kvintilisben) nagyobb arányban voltak szakmunkások és mezőgazdasági fizikaiak, akik körében a hosszú munkaidő egyrészt munkaerő-piaci okokra, másrészt a tradicionális munkakultúrára vezethető vissza. A szellemi foglalkozásúak - a munkájuk jellegéből adódóan - a rövidebb munkaidőt teljesítők körében képviseltek nagyobb részarányt. Mindemellett „ugyanabban a szakmában, alapvetően azonos társadalmi-demográfiai helyzet mellett is igen nagy szóródást mutat az egyének által teljesített munkaidő hossza, amely mögött többnyire eltérő egyéni motivációk húzódnak.” (Harcsa–Sebők 2002: 35). Érdekes még kiemelni, hogy az 5. kvintilisbe tartozók munkaidőalapjának biztosítása a fiziológiai szükségletekre és a háztartásvezetésre fordított idő csökkentésével történt.

1986 és 2000 között az Andorka-féle munkajelleg-csoport szerint a vezető beosztású férfiaknak erőteljesen, a szakmunkásoknak és a betanított munkásoknak enyhén nőtt a főfoglalkozású munkaideje. Az EGP séma elkülöníti a szolgáltatási-kereskedelmi foglalkozásúakat, ahol szintén emelkedés regisztrálható a férfiaknál és a nőknél egyaránt (Harcsa–Sebők 2002).

Harcsa (2014) a gyermekes családokban élők időfelhasználásának főbb jellemzőit elemezte az 1986-1987., az 1999-2000. és a 2009-2010. évi időmérleg-felvételek adatai alapján. A gazdag és részletes kutatási eredmények közül a gyermeknevelési idő, illetve a családi együttlét keretében töltött idő alakulásával kapcsolatos két tendenciát emelek ki.

Az elmúlt 25 évben a gyermeknevelésre fordított idő csaknem a kétszeresére emelkedett a párkapcsolatban élő családok körében. Habár az apák e tevékenységgel töltött ideje számottevően nőtt, a nemek szerinti jelentős különbség továbbra is fennmaradt. Ugyanakkor a gazdasági aktivitás szerinti adatok arra utalnak, hogy „ma már az anyáknak a gyermekgondozásban játszott domináns szerepe csak addig az életszakaszig tart, ameddig nem vállalnak újra kereső munkát, ezt követően viszont kiegyensúlyozottabbá válnak a nemi szerepek, sőt a szellemi foglalkozásúak körében már meg is fordult ez a „történelmi” trend.” (Harcza 2014: 51).

A vizsgált időszakban a család által közös tevékenységekre fordított időben jelentősen nőtt az a hányad, amikor csak az egyik szülő végzett a gyermekével közösen egy tevékenységet. Ebben az elemzési dimenzióban a nők időráfordítása számottevően emelkedett a 25 évvel ezelőtti értékhez képest, amely részben strukturális kényszerekkel magyarázható: „az 1980-as években, a teljes foglalkoztatottság időszakában kevésbé „érte meg” a tartósabb gyermekgondozási szabadságra menni, mint manapság, a viszonylag magas munkanélküliség időszakában.” (Harcza 2014: 58). Ezt a folyamatot a párok közös tevékenységekre fordított idejének a visszaesése kísérte, amely a családok időkezelési stratégiája is lehet. A családi életciklus is befolyásolja a közösen végzett tevékenységekre fordított idő nagyságát: minél fiatalabb a gyermek, annál hosszabban alakul ez az időmennyiség.

Társadalmi-foglalkozási jellemzők

A nők - munkavállalás és háztartásellátás miatti - kettős leterheltsége hazánkban nem új jelenség. Az 1980-as évek elején a 15-54 éves nők foglalkoztatottsága 73% körül volt, a női foglalkoztatottsági szint „elérte a nemcsak a társadalmilag, de a demográfiaiilag lehetséges maximumot is” (Sándorné 1986). A szocializmus éveiben a nők háztartáson kívüli munkavállalásának önkéntes vagy kikényszerített jellegére számos magyarázat létezik. A nők munkaerőpiacra való belépését elősegítő - nemtől független - tényezők között említhető a politikai ellenőrzés gyakorlása a lakosság felett, az extenzív iparosodás nyomán fellépő munkaerő-hiány, az ideológiai indíttatás és a kedvezőtlen jövedelmi helyzet (azaz az alacsony munkabérek miatt két kereset fedezi a megélhetést). Emellett a nők további ösztönző tényezőiként tekinthetünk az iskolai és szakmai ambíciókra, a férfiaktól való függetlenség, illetve a férfiakkal való egyenjogúság igényére is.

Fodor (2003) a női emancipáció sikerességét vizsgálta a szocializmus második felében, amely során a magyar adatokat a társadalomtörténeti szempontból sok közös vonással bíró, azonban demokratikus osztrák helyzettel hasonlította össze. A kutatás a vezetői pozícióba kerülés esélyeit elemezte, amely a nemi egyenlőtlenségek indikátorának tekinthető az országok politikai berendezkedésétől függetlenül. Az elemzés végkövetkeztetése, hogy hazánkban több nő került vezetői pozícióba a vizsgált időszakban, mint Ausztriában, amely visszavezethető a szocialista állami vezetés pozitív diszkriminációs politikájára. Ez az eredmény abból a szempontból is fontos, hogy „ezek az államszocializmusra jellemző hatások nem tűntek el azonnal a rendszer bukása után, hosszabb távú hatásaiak még ma is érzékelhetőek.” (Fodor 2003: 29). A részletesebb eredmények közül érdemes kiemelni, hogy a magyar vezetők körében nem volt kimutatható számottevő különbség nemek szerint a házassági arányszámban, amely ily módon nincs összhangban Hakim (2000, 2006) azon feltételezésével, hogy a menedzser nők nagyobb arányban egyedülállóak.³⁷

A női foglalkoztatásból adódó pozitívumok mellett (iskolázottsági mutatók javulása, női szegénység csökkenése) a magánéletben a nemi szerepek tradicionálisak maradtak, nem kísérté az otthoni feladatok csökkenése, megosztása, jelentős részük továbbra is a nőkre hárult. (Ferge 1999).

Bukodi (2005) az 1999-2000. évi magyar életmód-időmérleg felvétel alapján a keresőmunkára és a háztartási munkára fordított idő arányát vizsgálta a foglalkoztatott pároknál az egymáshoz viszonyított foglalkozási helyzet szerint.³⁸ Az eredmények azt mutatták, hogy „a nők beáramlása a magasabb képzettséget igénylő, jó kereseti lehetőséget kínáló foglalkozási pozíciókba nem hozza magával automatikusan a háztartási munkákra fordított idejük csökkenését; sokkal inkább kettős terhelést jelent számukra, hiszen igyekeznek a lehető legjobban megfelelni mind a munkaerőpiac, mind a család elvárásainak, főleg akkor, ha a partnerük munkaerő-piaci státusza az övéknél rosszabb.” (Bukodi 2005: 39).³⁹

Lippe–Jager–Kops (2006) arra a következtetésre jutottak, hogy a kétkeresős

³⁷ Az osztrák adatok azonban a magyar eredményekkel ellentétes trendet mutattak, tehát a női vezetők ritkábban házasok, mint a férfi menedzserek.

³⁸ A számítás az 1999-2000. évi időmérleg-felvétel ún. EUROSTAT-mintáján készült, amely a felkeresett háztartások minden 15 éves és annál idősebb tagjáról tartalmaz időmérlegnaplót a tavaszi periódusban (Bukodi 2005).

³⁹ A gazdasági elit körében végzett kvalitatív vizsgálat alapján a vezető beosztású nők többsége maga végzi el a háztartási feladatokat, amelyről elismerik ugyan, hogy akadálya a női karriernek. Ugyanakkor a megoldást jelentő fizetett háztartási segítség alkalmazása 1993 és 1997 között gyakoribbá vált, de nem rendszeresebbé (Nagy 1999).

családforma elterjedése másképpen hatott a nemi szerepek alakulására a nyugat-európai és a volt szocialista, közép-kelet-európai országokban. Az előbbi ún. haladó („progressive gender culture”), az utóbbit tradicionális nemi kultúra („traditional gender culture”) fogalmaival jelölik. A nyugat-európai országokban a nők munkavállalása a nemi egyenjogúsággal is járt, amely a házaspár mindkét tagjától elvárta a szerepvállalást mind a munkaerő-piacon, mind a háztartásban. A volt szocialista országokban a nők munkába állása azonban elsősorban anyagi indíttatású volt, amely lényegében nem változtatott a férfiak és a nők alapvetően hagyományos vélekedésén a családon belüli szerepmegosztásról (Lippe–Jager–Kops 2006).

A rendszerváltás következtében a nők foglalkoztatása visszaesett, az anyaság és a gyermeknevelés megítélésével kapcsolatban már nem az állami vezetés hivatalos álláspontja volt a meghatározó, többféle vélemény fogalmazódott meg. A konzervatívabb álláspont szerint a gyermekekről való gondoskodás igényli azt, hogy az anya otthon maradjon, a liberálisabb nézet a családok szabad döntését hangsúlyozza. A nőkről való gondolkodás variabilitása a mindennapok gyakorlatára nem volt hatással, a foglalkoztatás rugalmatlansága változatlan maradt: az álláshelyek jelentős része továbbra is napi 8 órás munkát jelent, nincs lehetőség a különböző munkavállalói stratégiák megvalósítására (Koncz 2004). A teljes munkaidős foglalkoztatásnak anyagi kényszerítő ereje is van, így a döntés nem önkéntes.

A volt szocialista, közép-kelet-európai országok családpolitikai intézkedései a rendszerváltás után a refamilizációval jellemezhetőek (Saxonberg–Sirovátka 2007). Magyarország esetében ez a következőt is jelentette: „A hosszú gyermeknevelési szabadság és az univerzális, alacsony összegű juttatás (mint nálunk a gyes), létrehozta explicit refamilizációt, ezzel egyszersmind ösztönzi az elkülönült nemi szerepek fennmaradását. Ezekben az esetekben a nők lesznek azok, akik a gyermeknevelés feladatát ellátva kilépnek a munkaerőpiacról, a férfiak pedig a fő kenyérkeresők.” (Nagy 2009: 87).

A foglalkoztatottság csökkenésével módosult a gazdaság ágazati szerkezete. Ezek a változások a - korábban említett - nemzetközi trendnek megfelelően alakultak, a szolgáltatások területén létrejövő új állások a nők számára teremtettek kedvező elhelyezkedési lehetőségeket, 2009-ben a foglalkoztatott 15-64 éves nők 77,7% a szolgáltatási területen vállalt munkát (a férfiaknál ez az érték 52,5%), elsősorban az oktatásban, az egészségügyben, a szociális ellátórendszerben és a közigazgatásban. A

nemek közötti kereseti különbségek megmaradtak, 2008-ban a szellemi foglalkozású nők nettó havi átlagkeresete 72,3%-a volt a férfiakénak. Az iskolázottsági szint emelkedésével a nők számára újonnan elérhető munkakörök is a feminizálódás mechanizmusának vannak kitéve, azaz létrejönnek a rózsaszíngalléros foglalkozások, emellett karrieresélyeiket az is rontja, ha a gyermekvállalás miatt hosszabb időre elhagyják a munkaerőpiacot, ez a tudásuk inflálódását eredményezheti (Koncz 2004). Habár a foglalkozások elnőiesedését visszafordíthatatlan tendenciának tekintik, Koncz (2011) a közép-kelet-európai országokra vonatkozóan a férfiak visszaáramlását említi meg az olyan feminizált ágazatokba, mint a pénzügy, ahol a piaci mechanizmusok térnyerése miatt megnövekedett a munkaerő-kereslet és kedvezőbbé váltak a jövedelmi feltételek. Ezek a folyamatok összességében a foglalkozások kereseti lehetőségeit és presztizsét javították, ugyanakkor csökkentették a nők belépési esélyeit.

Lakatos (2013) az 2009-2010. évi időmérleg felvételből az ingázási és munkába járási idő alapján vizsgálta a foglalkoztatottak napi időtöltését.⁴⁰ Általánosságban elmondható, hogy a foglalkoztatottak közlekedésre fordított idejében kisebb mértékű nemek szerinti eltérés mutatható ki, ugyanakkor a férfiak számottevően több időt töltenek az autóval való utazásra, mint a nők. A munkahelyre közlekedés módja szerint az otthon dolgozó nők időfelhasználása igen eltérően alakul a „kilépőkétől”: a főfoglalkozással töltött idejük csaknem 2 órával kevesebb, mint az e tevékenységre fordított női átlagidő, ugyanakkor a vásárlási, a gyermeknevelési, az alvási és a szabadidő meghosszabbodása figyelhető meg, illetve emellett a házimunkák közül a főzésre és a mosogatásra fordítanak több időt, amely valószínűleg elsősorban az otthoni ebédelés miatt nyúlt meg. A másik végponton a naponta - az oda- és a visszaútra együttesen - másfél óránál hosszabb ideig közlekedők vannak, akik körében a főfoglalkozású munkavégzés ideje is számottevően hosszabb. Ez utóbbi összefüggés a férfiaknál kevésbé markáns, az utazási és a munkaidejük közötti kapcsolat egyenletesebben alakul.

Családi jellemzők

A családstruktúrák változása jelentősen befolyásolja az egyéni időfelhasználás alakulását. A

⁴⁰ A kiadvány a munkahelyre közlekedés módja szerint közöl adatokat a napi időfelhasználásról, ugyanakkor nemek szerint az elemszám a kevésbé gyakori formák esetében - például az otthon dolgozóknál - igen alacsony, ezért az ismertetett tendenciák csupán tájékoztató jellegűek.

modernizációs folyamat nem csak a munkaerőpiacot és a foglalkozási szerkezetet alakította át, hanem a családok összetételére is hatással volt. E folyamat egyik lényeges eleme a házassági kedv csökkenése, illetve a házasságkötési életkor feljebb tolódása, amely okai sok tényező (például iskolázottsági szint emelkedése, közvélemény megváltozása) együttes hatására vezethetőek vissza. Hazánkban e kérdésnél a gazdasági tényezők szerepét is figyelembe kell venni. Azaz egyfelől egyre többen vannak olyanok, akik egyedül is, egy keresetből fent tudnak tartani egy „normálisnak tekintett” önálló életvitelt, és e csoportba - a magasabb iskolai végzettség megszerzése révén - egyre több nő is beletartozik (Somlai-Tóth 2002). Másfelől a pályakezdőket érintő magasabb munkanélküliség - az önálló jövedelem hiánya miatt - szintén a házasság elhalasztását eredményezi.

A fentiekben említett egyszemélyes háztartások esetében olyan új formák alakultak ki, mint a „szingli” - azaz tartós párkapcsolat nélküli - életforma vagy a látogatókapcsolat („living apart together, LAT”) az együttélés nélküli tartós párkapcsolat.⁴¹

A munkanélkülivé válásnak fontos hatása van a családok életére is. Mind a rendszerváltás, mind a gazdasági válság éveiben a munkanélküliség a férfiakat nagyobb arányban érintette, mint a nőket (Fodor-Nagy 2014; Somlai-Tóth 2002). A munkanélküli férfi családjaiban a családfenntartó szerep megrendülése a családok széteséséhez vezethet.

Hazánkra is igaz, hogy változik a szülők és a gyermekek közötti kapcsolat, Somlai-Tóth (2002) szerint a tekintélyelvű nevelési norma gyengülése figyelhető meg, valamint a mai szülői generáció szívesen játszik a gyerekeikkel és tölti velük a szabadidejét. Ez azt is jelenti, hogy az apák több időt fordítanak gyermeknevelésre napjainkban, mint korábban.

A családok együttélési mintázatának változásait az 1990 és 2011 közötti időszakban Harcsa-Monostori (2012) elemezte, és megállapították, hogy csökkent az együttélő személyek száma, amely egyszerre jelenti a gyermekes családok és a többgenerációs együttélési formák visszaesését is. Másfelől - a nemzetközi tendenciáknak megfelelően - az egyedülálló idősök aránya emelkedett.

A gyermektelenek iskolai végzettség szerinti megoszlása alapján elmondható, hogy 1990 és 2005 között az arányuk minden iskolai végzettség szerinti kategóriában növekedett, de a legmagasabb a diplomások körében volt. Ez a diplomásokra nézve azt is jelenti -

⁴¹ Ugyanakkor „a demográfiai adatok ennek a sokszínű valóságnak csupán a „csontvázát” tárják elénk” (Tóth-Dupcsik 2007: 433), az alkalmazott statisztikai kategóriák nem tudják leírni a pár- és családi kapcsolatok egyre változatosabb formáit.

összhangban több hazai kutatás eredményével - hogy a gyermekvállalás halogatása miatt elmaradhat a tervezett gyermekszám, illetve nem szándékos gyermektelenséghez vezet.

A gyermekes családok körében viszont a kétgyermekes családmódel visszaesése, illetve a gyermekszám szerinti polarizáció figyelhető meg. Ez utóbbi szintén jelentős eltéréseket mutat az iskolai végzettség alapján, az érettségivel nem rendelkezők körében a 3 vagy több gyermekes családtípus bővülésével nőtt az átlagos gyermekszám, míg a legalább érettségizetteknél az egygyermekes családmódel elterjedésével csökkenő gyermekszám mutatható ki.

A családi életet befolyásoló további két markáns tendencia is kimutatható a magyar adatokon. Egyfelől a felnőtt gyermekek elköltözése a szülőktől kitolódott, e téren a diplomás szülők gyermekeit - feltehetően a felsőfokú tanulmányaik miatt - jellemzi nagyobb mértékben a kései önállósodás. Másfelől az élettársi kapcsolatban élők aránya megemelkedett, amely előfordulása magasabb az alacsonyabb iskolázottságúak körében.

Harcsa-Monostori (2012) kutatáshoz szorosan kapcsolódik Husz (2006) a KSH népmozgalmi adatain alapuló vizsgálta, amely az iskolázottsági szint és a gyermekvállalás időzítése, illetve a termékenység szintje közötti kapcsolatot elemezte, valamint ezen összefüggések időbeli változását tekintette át 1989 és 2004 között. Az eredmények közül fontos kiemelni egyrészt, hogy 1989-1990-ben az éves termékenységi arányszámban csupán kisebb mértékű különbségek voltak az anya iskolai végzettsége szerint, azonban tíz évvel később csak a legképzetlenebb csoport termékenysége maradt változatlanul magas szinten, a többi iskolai végzettségi csoportnál csökkenés volt tapasztalható, amely mértéke az érettségizetteknél volt a legnagyobb. Másrészt amíg 1990 körül országosan az időzítési hatás a termékenység alakulásában szinte nem volt kimutatható, addig 2004-re ez a hatás számottevő lett, amely befolyásolta a termékenységi arányszám nagyságát, és iskolai végzettségi csoportonként eltérő alakult a gyermekvállalás halasztásának a súlya is. Azaz a tizenöt év alatt a legképzetlenebbek körében az első gyermeket szülő nők átlagéletkorában nem történt lényeges változás, míg a szakmunkás végzettségűeknél már erős növekedés figyelhető meg e téren. Ugyanakkor a legalább érettségivel rendelkező nőknél nem csak későbbre tolódott a gyermekvállalás, hanem a termékenységi arányszám csökkenése is kimutatható.

A gyermekvállalási magatartásra az oktatási expanzióknak kétségtelenül jelentős hatása van, azonban feltételezhetően további tényezők - munkaerő-piaci lehetőségek, változó

értékrendszer - szintén befolyásolják.

3.2. A munkahely és a családi élet konfliktusa

A kutatási eredmények egyöntetűen azt mutatják, hogy a munka és a magánélet összeegyeztetési problémája a népesség egyre nagyobb hányadát érinti (Bittman–Wajcman 2000; Hochschild 2001; Robinson–Godbey 2005a; Schor 1991, 1999).

Az áttekintett korábbi kutatások módszertani háttere igen vegyes az adatgyűjtés típusa (kvalitatív vagy kvantitatív), mintája (reprezentatív lakossági, egy adott munkahely dolgozói, vagy azonos foglalkozásúak/beosztásúak), megfigyelési egysége (egyén vagy házaspár), időtartama (longitudinális vagy keresztmetszeti) és technikája (kérdőív vagy időmérlegnapló) tekintetében. E sokféle kutatási koncepció - és a vizsgált országok különbözősége miatt is - az eredmények nem minden esetben esnek egybe. E fejezetben - természetesen - a foglalkoztatott népességre vonatkozó eredményeket mutatok be, amelyek elsősorban reprezentatív kérdőíves adatgyűjtésekből származnak.

3.2.1. A nemzetközi kutatások főbb eredményei

Munkahelyi-foglalkozási jellemzők szerepe

Általánosságban is elmondható, hogy a munkahelyi kötelezettségek inkább megnehezítik a családi szerepből adódó feladatok ellátását, mint fordítva (Eby et al. 2005; Geurts–Demerouti 2003; Lippe–Jager–Kops 2006; Mennino–Rubin–Brayfield 2005; Pichler 2008). E téren szintén igen jelentősek a nemek szerinti különbségek, ugyanis nemcsak a nők, de a férfiak körében is kimutatható e két terület közötti összhang hiánya, azonban a konfliktus forrása eltérő.

Skinner–Pocock (2008) kutatása a teljes munkaidőben dolgozók körében azt vizsgálta, hogy a munka és a magánélet egyensúlyának felborulásában - a Greenhaus–Beutell által definiált - az idő- vagy a feszültség-alapú konfliktustípusnak van-e nagyobb szerepe. A szerzők az előbbit a hosszú napi munkaidővel, az utóbbit az erős munkahelyi leterheltséggel operacionalizálták. Továbbá az elemzésbe bevonták, hogy milyen eltérés van a munkavállaló ténylegesen ledolgozott és a preferált napi munkaidejének a hossza között, illetve, hogy tud-e gyakorolni a munkavégzése időzítése felett kontrollt (azaz mennyire rugalmas a munkaideje). A többváltozós regressziós számítás alapján a munka és

a magánélet egyensúlyát legerősebben a munkahelyi leterheltség befolyásolta, majd ezt követően a munkavégzés időzítése feletti kontroll, illetve a napi munkaidő hossza. Amíg a munkavégzés rugalmasságának és hosszának közel egyforma hatása volt mindkét nemnél, addig a férfiaknál a munkahelyi leterheltség, a nőknél a preferált munkaidőtől való eltérés mértéke jelzett - a másik nemhez képest - nagyobb valószínűséggel összeegyeztethetőségi problémát. Ez az eredmény megerősítette, hogy a nők részéről - habár számos hátránnyal is jár - mégis van igény a részmunkaidős foglalkoztatási formákra.

A munka és az otthoni élet „egymásrahatásait” részletesen elemezte Mennino–Rubin–Brayfield (2005) az amerikai alkalmazottak körében. A vizsgálatuk során arra voltak kíváncsiak, hogy melyik szervezeti tényezők képesek csökkenteni a munkavégzésből származó negatív hatásokat az otthon légkörére. E kutatási célnak megfelelően az elemzés a vállalati irányelvekre és a munkahelyi kultúrára^{42 43} is kiterjedt a családi és foglalkozási jellemzők mellett. Az eredmények egyértelműen arra utaltak - mindkét nem esetében, illetve közel hasonló erősséggel - hogy egyrészt az „informális” munkahelyi sajátosságok (támogató vezetői hozzáállás, lehetőség munkaidőben a családi ügyek intézésére), másrészt a munkával való elégedettség járultak hozzá ahhoz, hogy a munkavállalónak ne okozzon problémát a munka és a magánélet egyensúlyban tartása. Szintén mindkét nemre igaz, hogy a munkavégzés negatív hatása felerősödött a nagyobb munkahelyi leterheltség és a hosszabb munkaidő esetében, illetve lecsökkent az életkor előrehaladtával. Továbbá a nők körében a 18 év alatti gyermeket nevelőknél, illetve a párkapcsolatban élőknel szintén erőteljesebben jelentkezett a munkával összefüggő stressz érzete. Skinner–Pocock (2010) szintén hasonló tendenciákról számolt be az ausztrál munkavállalók körében, azaz szervezeti kultúra támogató jellege és a munkaidő rugalmassága kedvezően, a szülői státusz, a munkahelyi leterheltség, az esti/éjszakai, illetve a hétvégi munkavégzés és a hosszú munkaidő negatívan befolyásolta a munka és a magánélet közötti összhangot (Pocock–Skinner–Ichii 2009; Skinner–Pocock 2010).

⁴² A szerzők a vállalati irányelvekhez a gyermekgondozással összefüggő munkahelyi juttatásokat és a rugalmas munkaidőt sorolták, a munkahelyi kultúrához pedig a vezetőség, illetve a munkahelyi családbarát jellegének szubjektív megítélését, a munkával való elégedettséget és a családi ügyek munkaidőben való intézési lehetőségét.

⁴³ Skinner–Pocock (2008) kutatásában a munkavégzés feletti kontroll arra utal egyrészt, hogy a munkavállalónak mekkora döntési szabadsága van abban, hogy mikor dolgozik, másrészt arra, hogy a munkaidő keretei a családi kötelezettségeknek megfelelően alakíthatóak-e. E két tényező szerepel Mennino–Rubin–Brayfield (2005) a kutatásában is, azonban külön vizsgálták a vállalati szinten meghatározott rugalmas munkaidőt, illetve azt, hogy a munkaidőben van-e lehetőség a családi ügyek intézésére. Mindkét jellemzőt kulcstényezőnek tartják a munka és a magánélet közötti összhang megteremtésében/fenntartásában.

Nemzetközi összehasonlító kutatások

Lippe–Jager–Kops (2006) 2001-ben végeztek egy 8 országra - Bulgáriára, Csehországra, az Egyesült Királyságra, Hollandiára, Magyarországra, Romániára, Svédországra és Szlovéniára - kiterjedő összehasonlító vizsgálatot. A kutatás arra a kérdésre kereste a választ, hogy van-e különbség a nyugat- és a kelet-európai országok körében a munka és a magánélet közötti egyensúlyt meghatározó tényezőkben. A szerzők meglepő eredményt kaptak, habár egyfelől megerősítette azt a feltételezésüket, hogy a két országcsoport között van különbség, másfelől viszont a volt szocialista országokban kisebb konfliktust mutatott a munka és a családi élet között, mint a három nyugat-európai államban. Ennek magyarázata, hogy az emancipációt támogató családbarát törekvések mindkét szülőtől elvárják az aktív szerepvállalást a családi életben is és a munkaerő-piacon is, amely e két terület ütközéséhez vezet. Ugyanakkor a volt szocialista országok konzervatív családpolitikája a tradicionális nézetek fennmaradásához járul hozzá, amelynek része az is, hogy a nők átmenetileg elhagyják a munkaerő-piacot.

Pocock–Skinner–Ichii (2009) elemezték azt is, hogy hogyan alakult a munka és a magánélet közötti konfliktus Ausztráliában és 31 európai országban⁴⁴. A összehasonlítás szerint az ausztrál munkavállalók kedvezőbben ítélték meg a munkahelyi és magánéleti kötelezettségeik közti összhangot a vizsgált európai országokhoz képest. Az európai országok rangsorában Ausztrália a 9. helyre került az észak-európai (dán, finn, norvég), a német nyelvterületű (német, osztrák, svájci), az angol és a holland országokat követően. Magyarország a legalsó harmadban (27. helyen) volt a kelet- és dél-európai országokkal együtt. Az eredmény arra utalt, hogy a munka és a magánélet közötti konfliktus negatív kapcsolatban van a rész- vagy rugalmas munkaidős foglalkozási lehetőségek elterjedtségével.

Burchell és szerzőtársai (2007) - szintén a 2005. évi EWCS adatfelvételen - elemezték, hogy a munka és a magánélet közötti összhanggal való elégedettségre a földrajzi, a demográfiai és a foglalkozási jellemzőknek milyen hatásuk van. A 31 ország adataira futtatott logisztikus regressziós számítások alapján az elégedettség esélyét növelte az

⁴⁴ Az összehasonlítás céljából a 2009. évi ausztrál felvétel átvette az EU 2005. évi munkakörülményeket vizsgáló adatgyűjtésének („European Working Condition Survey”, továbbiakban EWCS) a megfelelő kérdéseit (Pocock–Skinner–Ichii 2009). A munka-magánélet konfliktushoz használt kérdés: „Q18. Általában, az Ön munkaideje nagyon jól, jól, nem túl jól, vagy egyáltalán nem illeszkedik az Ön munkán kívüli családi vagy társadalmi kötelezettségeihez?” (EWCS 2005).

ausztriai, a dániai vagy a finnországi munkavégzés, a közigazgatási munkahely, az alkalmazotti státusz, illetve ha a munkavállaló férfi és szakmunkás, valamint a munkavégzés feletti autonómia és időbeli kontroll. Ezzel szemben a munka és a magánélet közötti konfliktus esélyét növelte a görögországi, a lettországi és az olaszországi munkahely, a heti 35 órás vagy annál hosszabb heti munkaidő⁴⁵, a gyermek jelenléte a családban, az erős munkahelyi leterheltség (szűk határidők, feszített munkatempó), az atipikus munkaidőben végzett munka és a kedvezőtlen munkafeltételek (környezeti és fizikai ártalmak), illetve ha a munkavállaló a szolgáltatásban dolgozik vagy vezető beosztású nő.⁴⁶ Az adatgyűjtés következő hullámára 2010 első félévében - Magyarországon januárban - került sor és a logisztikus regresszió alapuló számítások megerősítették az előző felvétel eredményeit (Parent-Thirion et al. 2012). Azaz a munka-magánélet összhangját negatívan befolyásolta a családban lévő gyermek és az atipikus időszakokban (este, éjszaka és a hétvégi napokon) végzett munka. Ugyanakkor a munkavégzés kiszámíthatósága és rugalmassága, valamint a részmunkaidő elősegítette e két terület közötti egyensúly megteremtését. Ez utóbbiban kulcsszerepe volt annak, hogy a munkavállalónak legyen lehetősége munkaidőben a személyes ügyek intézésére, amely legnagyobb arányban a mezőgazdaságban, a közigazgatásban és a pénzügyi, illetve egyéb szolgáltatási területen dolgozóknál volt megoldható.

A 2005. és a 2010. évi kutatások egyik legmeglepőbb eredménye, hogy a férfiak nagyobb arányban találták problémásnak a munkavégzés és a családi kötelezettségek közti egyensúly kialakítását, mint a nők.⁴⁷ Ez a különbség abban az esetben is fennállt, amikor a házaspárnak volt gyermeke és mindketten teljes munkaidős állásban dolgoztak. A kutatók e jelenséget egyrészt azzal magyarázták, hogy a nők - abból adódóan, hogy a családellátás elsődleges felelősei - kialakult stratégiával rendelkeztek a munka és a magánélet sikeres összeegyeztetésére, másfelől már a munkahely kiválasztásában szempont volt, hogy az a családi kötelezettségekkel összeegyeztethető legyen (Anxo–Franz–Kümmerling 2012).

3.2.2. Hazai kutatások főbb eredményei

Azt feltételezhetnénk, hogy a szocializmus időszakában a nők tömeges munkába állása

⁴⁵ A részmunkaidős állásokat is beleszámítva.

⁴⁶ A szerzők a fenti munkavégzéssel kapcsolatos jellemzőket külön-külön is elemezték, ez alapján a magyar munkavállalók nagyobb valószínűséggel elégedetlenek a munkájukkal, részesülnek környezeti és fizikai ártalmakban a munkavégzés során, a munkájuk nem igényel sok önálló ötletet, azonban összetettebb feladatokból áll (Burchell et al. 2007).

⁴⁷ Erre utaló eredményeket Lippe–Jäger–Kops (2006) számításai is tartalmaztak.

megváltoztatta a háztartási munkavégzésről való gondolkodást. Azonban a rendszerváltást követő kutatások arról számoltak be, hogy a legtöbben a házastársak közötti tradicionális munkamegosztással értettek egyet: a férfiak feladata a pénzkeresés, a nők pedig a családellátó tevékenységek, illetve a gyermeknevelés (Pongrácz 2005; Utasi 2002). A munkahelyi feladatokkal jelentkező többletterhekben a nők kisebb része érezte csak a nemi esélyegyenlőség vagy az individualizálódás lehetőségét, többségük számára problémát okozott a munkahelyi és az otthoni teendők elvégzése. Habár a nők elfogadták, hogy az otthoni feladatok nagyobb részét ők végezték (Blaskó 2006), a munkahelyi kötelezettségek akadályozhatták az otthoni feladatok ellátását, és fordítva, az otthon terhei munkahelyi nehézségeket okozhattak, az ebből és a munkahelyi teljesítményelvárásból adódó stressz kihatott a családi életre. A családok szerint inkább a munkahelyi teendőknek volt negatív hatása az otthoni légkörre, míg munkahelyi tevékenységek elvégzésében a családi életet egyáltalán nem érezték akadályozó tényezőnek (TÁRKI ISSP Work Orientations Modul 2005).

2005-ben hazánkban is a férfiak nagyobb arányban említették, hogy problémás a munkavégzés és a családi kötelezettségek közötti egyensúly kialakítása, azonban 2010-re a véleményük kedvezőbbé vált e kérdésben (Eurofound EWCS).⁴⁸ 2005-ben még a férfiak 10%-a gondolta úgy, hogy a munkaideje és a munkán kívüli családi és egyéb társadalmi kötelezettségei egyáltalán nem illeszthetők össze, arányuk 2010-re 4%-ra csökkent. Ezzel párhuzamosan emelkedett - 13%-ról 18%-ra - a másik póluson elhelyezkedők aránya. A magyar nők körében nem volt változás az eredményekben, a munkavállalói lét és a családi teendők összeegyeztetését mindkét évben 4%-4% találta problémásnak és 20%-20% gond nélkül megvalósíthatónak. E kérdésben a nemek szerinti vélemények homogenizálódása figyelhető meg, amely kizárólag a férfiak attitűdjének a változásából fakadt. Nem világos azonban - az elérhető adatok alapján - hogy e változás hátterében a férfiak nemi szerepekkel kapcsolatos vélekedései módosultak-e vagy a munkaerő-piaci folyamatok alakultak oly módon, amely kedvezőbb helyzetet teremtett a férfiak számára (például a gazdasági válságot követően megnőtt a férfi munkavállalók aránya a szolgáltatói szférában,

⁴⁸ Forrás: http://www.eurofound.europa.eu/surveys/smt/ewcs/results_hu.htm.

amely rugalmasabb a munkaidő betartását illetően).⁴⁹

A nemi szerepekről vallott nézetek esetében azonban a legfrissebb eredmények jelentős változásról tájékoztatnak (Pongrácz–S. Molnár 2011). Egyrészt a munkaorientáció hatására a család- és gyermekközpontúság mérséklődött, amely során az anya keresőtevékenységének a megítélése kedvezőbbé vált. Ugyanakkor a tradicionális gondolkodás továbbélése is megfigyelhető a „nemi szerepek ideologikus töltésű témaköreiben” (Pongrácz–S. Molnár 2011: 205). A 2009. évi felmérés másik fontos megállapítása, hogy ez egyes társadalmi csoportok véleményei e kérdéskörben közeledtek egymáshoz. E homogenizációs tendencia ellenére az iskolai végzettség szerinti különbségek továbbra is kimutathatóak a női munkavállalásra fókuszáló kérdéseknél, például a „A család élete megsínyli, ha a feleség teljes munkaidőben dolgozik” állítás esetében.

Utasi (2011) a kettős terhelésből fakadó negatív stresszt magyarázó tényezőket elemezte házas és kereső tevékenységet végző személyek körében (az ESS 2005. évi hullám adatain). A vizsgálatot 24 európai ország mintáján végezte el, nemcsak a nőkre, hanem a férfiakra vonatkozóan is. Az ún. munkastressz a férfiaknál is kimutatható, habár a mértéke számottevően elmarad attól, amelynek a nők vannak kitéve. Az európai összehasonlítás eredményei azt mutatták, hogy a technikailag jobban felszerelt háztartásokban rövidebb az otthoni munkavégzésre fordított idő, és ezáltal kisebb a stressz is mind a férfiaknál, mind a nőknél. Azonban ez nem befolyásolta a stresszérzet erősségében kimutatható nemi különbségeket. A stressz érzete különösen erős a Közép-Kelet-Európa országaiban, Utasi szerint ez részben abból adódik, hogy alacsonyabb a munkahelyi és háztartási technológiai színvonal, illetve a bizalmatlan főnöki kontroll gyakorlatának és a munkahelyi kiszolgáltatottságnak is köszönhető.

A családszociológiai kutatások újabb irányát jelenti a férfiak családon belüli szerepeinek a vizsgálata, azaz annak a megítélése, hogy a férfiak inkább a jövedelemszerzésben vagy az otthoni feladatokban vállaljanak aktív(abb) részvételt. Spéder (2011) elemzése szerint a férfiakra vonatkozó elvárás kettős, a hagyományos és a nem hagyományos szerepelvárások kombinációja; illetve a férfi szerepek megítélésében

⁴⁹ 2010-ben három olyan kutatás is zajlott Magyarországon (EuroFound European Working Condition Survey, European Social Survey és Labour Force Survey) amelyek egy korábbi (2004. vagy 2005. évi) a munka és a magánélet közötti konfliktust feltáró felvétel vagy egy felvétel ad hoc moduljának a megismétlései voltak. Azonban mindhárom adatgyűjtés megfogalmazásában és/vagy tartalmában változott, amely az összehasonlíthatóságot befolyásolta. Az elérhető publikációk e kérdések időbeli változását nem elemezték.

jelentősek az iskolai végzettség szerinti különbségek: így az alacsonyabb végzettségűek az anyagi biztonság megteremtését, a legalább érettségivel rendelkezők az érzelmi háttér nyújtását említették nagyobb arányban az apai szerepek között.

3.2.3. Módszertani kitekintés

Végezetül két olyan kutatást ismertetek, amelyek a munka és a család közti egyensúly témakörét nem a hagyományos fogalmi vagy módszertani eszköztárral vizsgálta, az első konceptualizálási, a második operacionalizálási alternatívát jelent a „work-life balance” fő kutatási irányához képest.

Daly (2001) kvalitatív kutatás keretében a „családi idő” jelentését nézte meg a gyermekes kétkeresős vagy egyszülős családok körében, és megállapította, hogy a fogalom egyidejűleg többféle jelentéstartalommal bír. Az elképzelt „családi idő”, amelyre a válaszadók vágnak, erősen idealizált, nosztalgikus és romantikus, olyan emlékeken alapult, amelyben a közös családi együttlétnek, a boldogságnak és a spontaneitásnak volt központi szerepe. A hétköznapiakban megélt „családi idő” mindig kevésnek bizonyult a keresőmunka, a háztartási tevékenységek, illetve egyéb kötelezettségek miatt, és főleg a gyermek(ek)kel kapcsolatos tevékenységek köré szerveződött, valamint gyakran kísérték konfliktus és feszültség. Az ideális és a valós családi idő között fennálló ellentét leginkább elégedetlenségben és büntudatban nyilvánult meg (Daly 2001). Számomra ez a kutatás azért fontos, mert nem csak a családdal töltött idő mennyiségi, hanem minőségi problémáját is felveti. Az egyes tevékenységekre fordított idő mennyiségén túl az érzelmi állapotot feltáró kérdések vizsgálata is szükséges. A kapkodva, rohanva, stresszelve végzett vásárlás, főzés, még ha a gyermekkel közösen is zajlik, inkább a feladat kötelességszerű „letudásaként” értelmezhető, semmint az oly sokak által vágyott családi időként.

Fisher–Layte (2002) kizárólag az időmérleg adatokat felhasználva vizsgálta a munka és családi élet harmóniáját. A vizsgálat értelmezési keretében a munka és a családi élet közötti egyensúly megbomlását az okozza, ha egy tevékenység átnyúlik abba az időkeretbe, amely már egy másik tevékenységnek van fenntartva. Tehát a rendszeres tevékenységeknek, így a fizetett munkának és a rutin háztartási feladatoknak megvan a kialakult „helyük” a napi időbeosztásban. E sajátos megközelítés első eredményei alapján a britek többsége nemtől és életkortól függetlenül 16 és 21 óra között rendelkezett szabadidővel, ami azt jelenti, hogy abban az időszakban volt/lett volna lehetőségük élvezni az együttlétet a családtagjaikkal,

illetve a barátaikkal. Mivel a népesség többsége a napi munkaidejét is ugyanabban az időszegmensben dolgozta le, következésképpen társadalmi szinten az Egyesült Királyságban adott volt a lehetőség a munka és a családi élet közötti egyensúly kialakítására. További javasolt módszer a munka és a családi élet közti egyensúly mérésére, a párhuzamos tevékenységek vizsgálata.⁵⁰ Elemezhető, hogy ugyanabban az időszegmensben milyen tevékenységek kerülnek átfedésbe egymással, azaz egy munkatevékenység mellett milyen más tevékenység jelenik meg. A brit népesség időtöltési struktúráját nagy arányban jellemezte a munkatevékenységek beszűrődése a szabadidős tevékenységek közé, illetve ennek a fordítottja is, amikor a szabadidős tevékenységek kerültek átfedésbe a munkavégzéssel.⁵¹

⁵⁰ A párhuzamos vagy melléktevékenység a főtevékenységgel egy időben végzett másik tevékenység, amely többnyire alárendelt szereppel kapcsolódik az alaptevékenységhez.

⁵¹ Az időmérleg-felvételekben a párhuzamos tevékenységek kérdezése szintén nem általánosan elterjedt gyakorlat és az idevonatkozó módszertani szempontok eltérőek. Az 1999-2000. és a 2009-2010. évi magyar időmérleg-vizsgálatokban a főtevékenységként jelölt munkavégzés mellett nem lehetett megadni párhuzamos tevékenységet.

4. KUTATÁSI KÉRDÉSEK, HIPOTÉZISEK ÉS OPERACIONALIZÁLÁS

4.1. Kutatási kérdések, hipotézisek

1. Első kutatási kérdésemmel azt a témát szeretném körüljárni, hogy hogyan alakult a jövedelemszerző, illetve a háztartási és gyermeknevelési tevékenységekre fordított idő a férfiak és a nők körében 1999-2000 és 2009-2010 között.

E kérdéskör vizsgálatánál érdemes figyelembe venni a népesség iskolázottsági színvonalát érintő és a nemi szerepekkel kapcsolatos változásokat. Magyarországon a rendszerváltást követően jelentősen emelkedett a népesség iskolázottsági színvonala az oktatási expanzió hatására. A legfrissebb népszámlálási adatok arra hívták fel a figyelmet, hogy 2001 és 2011 között 11%-ról 17%-ra emelkedett a felsőfokú végzettségűek hányada (Bojer és mtsai 2013), amely eredményeképpen 2011-ben a nők körében magasabb volt a főiskolát vagy az egyetemet végzettek aránya (18%), mint a férfiaknál (15,8%). A diplomások aránya a teljes népességen belül a 25-34 éves korcsoportban a legmagasabb (28%).

Pongrácz–S. Molnár (2011) nemi szerepekkel kapcsolatos kutatása kimutatta, hogy 2009-ben a diplomások értettek egyet azzal a legkevésbé, hogy „A család élete megsínyli, ha a feleség teljes munkaidőben dolgozik”. Emellett a szerzők azt is megállapították, hogy 2000 és 2009 között a férfiak körében jelentősen csökkent azok aránya, akik szerint „A férj feladata a pénzkeresés, a feleségé a háztartás és a család ellátása”. Blaskó a nemi szerepekkel kapcsolatos vélemények elemzésekor állapította meg, hogy a diplomások kevésbé tradicionális álláspontot képviselnek (Blaskó 2006).

Elfogadva azt az álláspontot, hogy a magasabb iskolai végzettségűek kevésbé tradicionálisan vélekednek a nemi szerepekről, illetve, hogy e szemlélet befolyásolja a házaspárok otthoni feladatmegosztását, azt gondolom, hogy a népesség körében az iskolázottság dinamikus emelkedése kimutatható változásokat eredményezett a háztartásellátásra fordított idő nemek szerinti alakulásában is.

1. hipotézis: Azt feltételezem, hogy a férfiak háztartás- és gyermekellátásra fordított ideje 2009-2010-ben szignifikánsan magasabb, mint 1999-2000-ben volt. A nők körében viszont csökkenő trendeket várok e tevékenységekre vonatkozóan.

2. A második kutatási kérdéssel a női munkavállalók jövedelemszerző munkára fordított idejének a változását szeretném elemezni társadalmi-foglalkozási rétegek szerint 1999-2000 és 2009-2010 között.

A munkaerő-piaci folyamatok hatására megváltozott a gazdasági ágazatok, illetve a foglalkozások szerkezete. Az előbbi az állások nemek szerinti, az utóbbi a munkakörök szellemi-fizikai jellegű megoszlására volt hatással. A nőkre vonatkoztatva ez az elérhető állások számának a bővülését jelentette, ezen belül is az értelmiségi, a vezetői, illetve a rutin szolgáltatási foglalkozások körében. Nemzetközi kutatások kimutatták, hogy a vezető pozícióban lévők munkaideje a leghosszabb, míg a szakképzetlen szolgáltatási foglalkozásúak körében a legelterjedtebbek az atipikus munkarendek és munkaidő-beosztási formák (Warren 2003). E tendenciák nem csak a szakképzettség tekintetében jelentik a munkaerőpiac polarizálódását, hanem a ledolgozott munkaidő hosszában is.

2. hipotézis: Azt feltételezem, hogy a munkaerőpiac polarizációja az időfelhasználáson keresztül Magyarországon is kimutatható: azaz a vezető pozícióban lévő, illetve a magasan képzett nők jövedelemszerző munkaideje a leghosszabb a többi női társadalmi-foglalkozási csoport munkaidejéhez viszonyítva.

3. A harmadik kutatási kérdésem a munkaidő hossza és az egyéb napi tevékenységekre - különös tekintettel a háztartási és gyermekgondozási teendőkre - fordított idő kapcsolatát szeretné feltárni a foglalkoztatott nők körében 1999-2000-ben és 2009-2010-ben.

A zárt napi 24 órás időkeretben a munkaidő meghosszabbodása azt is jelenti, hogy valamely tevékenység(ek)re kevesebb időt lehet fordítani. A ún. szülői kultúra megváltozásával kapcsolatos elméletek szerint a női munkavállalás hatással van a gyermekneveléssel töltött időre (Sullivan 2011) és a szülőként teljesített feladatok összetételére is (Daly 2004). Amennyiben a jövedelemszerző munka meghosszabbodik, a fennmaradó idő beosztása választás elé állíthatja a szülőket. A gyermekgondozással kapcsolatos tevékenységek egy része - például a csecsemők fiziológiai szükségletei - ugyanakkor nem az egyén döntésén alapulnak.

3. hipotézis: A gyermeket nevelő foglalkoztatott nők kevesebb időt fordítanak a házimunkára, mint a gyermektelen nők, és ezáltal teremtenek „időalapot” a gyermekellátási teendőkre.

4. A negyedik kutatási kérdéssel azt szeretném megvizsgálni, hogy a foglalkoztatott és

tartós párkapcsolatban élő nők mennyire érintettek a munkavégzés és az egyéb magánjellegű tevékenységek összeegyeztetésének a problémájában.

A munkavégzés feletti autonómia, illetve időbeli kontroll a munkavállalásnak azok a jellemzői, amelyek révén a munkavégzés melletti egyéb háztartási és családi tevékenységek gördülékenyen megszervezhetőek (Burchell et al. 2007; Mennino et al. 2005; Parent-Thirion et al. 2012; Skinner et al. 2008; Skinner-Pocock 2010). Ennek hiányában a tennivalók ellátása még azoknak is gondot okozhat, akik napi 8 órás munkaidőben dolgoznak, és nem rendelkeznek családi kötelezettségekkel. A gyermeket nevelő, foglalkoztatott nők számára azonban a bevásárlás és a gyermekek óvodába, iskolába szállítása napi szinten egy igen rugalmatlan időbeosztás követését igényli, és nehézséget jelenthet egy-egy nem betervezett feladat elintézése. Ennek mértéke a családban nevelkedő gyermekek száma, illetve a legkisebb gyermek életkora szerint változhat.

4. hipotézis: A foglalkoztatott és tartós párkapcsolatban élő nők körében a munkavégzés és az egyéb magánjellegű tevékenységek összeegyeztetési problémáira a családi jellemzőknek nagyobb hatásuk van, mint a munkahelyi-foglalkozási ismérveknek (például a főfoglalkozású munkaidő hosszának vagy a munkarendnek).

4.2. Operacionalizálás

4.2.1. Minta

A hipotézisek teszteléséhez három mintát alakítottam ki: (1) az időtöltés általános trendjeinek az elemzése a 15-84 éves népességre vonatkozik, (2) a főfoglalkozású munkavégzésre fókuszáló számításokat a nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nőkre készítettem el, illetve (3) az időszervezési nehézségek társadalmi tényezőinek a feltárását a 25-59 éves nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott és tartós párkapcsolatban (azaz házas vagy élettársi kapcsolatban) élő nők körében végeztem el.

A (2) minta kialakításánál figyelembe vettem az Andorka-féle munkajelleg-csoport és az EGP séma szerinti megoszlásokat. Az önállók, illetve a mezőgazdasági foglalkozásúak esetszámai igen alacsonyak voltak a 2009-2010. évi mintába,⁵² és e kategóriák azok,

⁵² Ez az érték megfelel a nők agrárágazati arányának (Frey 2011).

amelyeknél további összevonásra nincs lehetőség,⁵³ ezért a foglalkoztatott nők mintáját a nem mezőgazdasági szektorban dolgozó, alkalmazotti munkaviszonyban foglalkoztatott nőkre szűkítettem le.⁵⁴

A (3) minta létrehozásának az oka, hogy ebben a korcsoportban a legnagyobb a nők gazdasági aktivitása, illetve legnagyobb arányban él a háztartásban 18 éves vagy fiatalabb gyermek, tehát e szegmensben várható legnagyobb mértékben az időszervezési nehézségek előfordulása.

4.2.2. Fogalmak, változók

A) Függő változók:

Időfelhasználás változói:

- 6, 13 és 57 kategóriába összevont főtevékenységek „A”, „B” és „C” típusú mutatói

Az egyes tevékenységcsoportok tartalmát az 1. számú Függelék 1. táblázata tartalmazza. Az „A”, „B” és „C” típusú mutatók számítási menetét az 5. A kutatás módszertani háttére fejezet részletezi.

- A főfoglalkozású munkaidőre számított kvartilis ledolgozott napon

A foglalkoztatott nőket a ledolgozott napon végzett főfoglalkozású munkára fordított idejük alapján sorba rendeztem és az így rendezett mintát négy egyenlő részre osztottam. A nők egy negyede alkot egy kvartilist. Az 1. kvartilisbe az értéksor legalacsonyabb elemei kerültek, tehát a főállású munkavégzés ideje itt a legalacsonyabb, míg a 4. kvartilisbe a mintának az a 25%-a került, akik a legmagasabb értékekkel rendelkeztek, azaz a leghosszabban dolgoztak.

Egyéb változók:

- A napi időbeosztás és egyéb magán jellegű teendők összeegyeztetése

8 tényezőnél vizsgáltam meg - amelyek között egyaránt van napi és/vagy rendszeres, illetve alkalmoszerűen felmerülő tennivaló is - hogy a vizsgált egyén napi

⁵³ Bukodi a két foglalkozási kategorizáció rétegződési elveinek a felülvizsgálatakor az ágazati különbségekre vonatkozóan a következő megállapítást tette: „A nőknél a munkaerőpiaci paraméterek egyértelműen arra utalnak, hogy indokolt a mezőgazdasági-nem mezőgazdasági munkások közötti különbségtétel, a férfiaknál viszont más a helyzet (...) nem különböznek az ipari munkásoktól” (Bukodi 1999: 53). Az egyéni vállalkozások vizsgálata kapcsán Laki megállapította, hogy a vállalkozások nem jelentenek egyúttal főfoglalkozású munkahelyet is, mellékfoglalkozásként és nyugdíj mellett is működnek (Laki 2006), tehát összességében egy igen heterogén tartalmú csoportot jelent. Kuczi szintén utal az önfoglalkoztatóknál a vállalkozás indításának igen vegyes motivációira és működési kereteire (Kuczi 2006).

⁵⁴ Az alminták elemszáma 1999-2000-ben 1365 fővel, 2009-2010 202 fővel csökkent.

időbeosztására nézve milyen nehézséggel járnak: (a) házastárs, élettárs időbeosztása, (b) gyermeke(i) bölcsődéjének, óvodájának, iskolájának nyitvatartási ideje, (c) közhivatalok (önkormányzat, földhivatal) nyitvatartási ideje, (d) közszolgáltató intézmények (posta, orvosi rendelő) nyitvatartási ideje, (e) bankok, pénzügyintézetek nyitvatartási ideje, (f) üzletek nyitvatartási ideje, (g) fodrász, kozmetikus nyitvatartási ideje, (h) tömegközlekedés menetrendje.

Az egyes tényezőkre adható válaszlehetőségek: (1) nem okoz problémát, (2) problémát okoz, de megoldható, (3) időnként megoldhatatlan nehézséget okoz, (4) csak szabadnap kiírásával tudom megoldani, (5) egyáltalán nem tudom egyeztetni az időbeosztásommal, (6) nem vonatkozik rám.

Ez a kérdésblokk csak 2009-2010-ben elérhető.

B) Független változók:

Az 1. tábla az elemzésbe bevont változókat sorolja fel. A képzett független változók tartalmát az 1. számú Függelék 2. táblázata tartalmazza.

1. tábla A vizsgálatba bevont magyarázó változók

Szociodemográfiai és családi jellemzők	A munkahely és a foglalkozás jellemzői	Egyéb változók
Nem	Foglalkozási viszony	A vizsgált nap típusa
Korcsoport	Munkahely tevékenysége (TEÁOR)	A hét napjai
Befejezett iskolai végzettség	Foglalkozás (FEOR-93)	Évszak
Családi állapot	Heti főmunkaidő*	Az egészségi állapot szubjektív megítélése
Háztartás taglétszáma	Napi ingázás ideje a munkahelyre*	Fáradtság, kimerültség érzése*
Iskolás kor alatti gyermek a családban	Végez-e irányító tevékenységet?	
18 éves és fiatalabb gyermekek száma	Munkarend*	
Családösszetétel	Munkaszerződés típusa*	
Családi életciklus	Munkaidő-beosztás	
Gazdasági aktivitás		
A háztartás munkaerő-piaci helyzete		
Andorka-féle munkajelleg-csoport		
EGP séma		
Település jogállása		
Régió		
Település nagyság		

* Csak a 2009-2010. évi adatok elemzésénél használt változók.

4.2.3. Módszerek

A hipotézisek tesztelési folyamatában a következő elemzési lépéseket követtem:

1. Egyváltozós elemzés: a minta bemutatása.
2. Az időfelhasználást befolyásoló tényezők kétváltozós elemzése
 - Az „A”, „B” és „C” típusú időadatok és a szociodemográfiai jellemzők közötti összefüggések vizsgálata.
 - A napi időtöltés szerkezetének összehasonlítása idődiszimilaritási indexszámítás alapján nemek szerint.

- Az egyes tevékenységek napi 24 órán belüli ütemezésének a vizsgálata és ábrázolása tempogramon.
- Az „A”, „B” és „C” típusú mutatók, a disszimilitási index és a tempogram számítási menetét a disszertáció 5.2. Adatelemzési módszerek fejezete részletezi.
- A kétváltozós elemzések során alkalmazott statisztikai tesztek: Chi-négyzet szignifikanciateszt, t-teszt.

3. Többváltozós elemzés

- A háztartási munkák egyes területein a nemi különbségek, illetve a tíz év során bekövetkezett változások feltárásához az általam választott statisztikai eljárás a Tobit regresszió. A Tobit regresszió a nem negatív és nagyarányú 0 értékű megfigyelést tartalmazó adatsoroknál alkalmazható számítás, tulajdonképpen egy lineáris regresszió, amelyben a függő változót valamilyen küszöbérték korlátozza jobbról, balról vagy mindkét oldalról. Ezzel a jellegzetességgel rendelkeznek az időváltozók is, az alsó értékkorlát a 0, a felső pedig az 1440 perc.
- A leghosszabb és a legrövidebb munkaidő teljesítésének, valamint az időszervezési probléma előfordulásának társadalmi meghatározóit logisztikus regresszióval becsültem meg. Az eljárás kategoriális vagy nem kategoriális változók hatását vizsgálja egy kétértékű (dummy) függő változóra; lényege, hogy egy adott esemény előfordulásának (pl. időszervezési probléma) a valószínűségét próbálja megbecsülni a magyarázó változók segítségével.
- Az egyes napi tevékenységek összekapcsolódásának vizsgálatához lineáris regresszioelemzést alkalmaztam. Az elemzés logikája, hogy a napi felhasználható időnek mennyiségi korlátja van, így - például - a szabadidőre fordított plusz 60 perc miatt, a többi tevékenységgel töltött idő összességében 60 perccel lesz kevesebb. A regressziószámítás során a független változó az a tevékenység, amelyre az időtöltést 60 perccel megnövelem, a függő változók pedig a további, különböző napi tevékenységek.

Az adatok feldolgozását az SPSS és a Stata statisztikai programcsomagok segítségével végeztem el.

5. A KUTATÁS MÓDSZERTANI HÁTTERE

5.1. Adatforrások

5.1.1. Időmérleg-felvétel

Az időmérleg-felvételnek nevezzük azt az adatgyűjtési módszert, amely adott nap 24 órája alatt végzett tevékenységekről, illetve az azokra fordított időtartamokról nyújt információt. Az adatgyűjtés ún. időmérlegnaplóval történik, amely valójában egy táblázat, melyben időrendi sorrendben az egymást követő tevékenységek lejegyzésre kerülnek. A táblázat egy sora a nap egy tevékenységét jelenti, melyben a tevékenység megnevezésén túl még szerepel a tevékenység kezdő és befejező időpontja, a helyszíne (például lakás, udvar, utca), a résztvevő és jelenlévő személyek (például házastárs, gyermek, munkatársak), valamint a munkatevékenységekre vonatkozóan az az információ, hogy milyen keretben zajlott (például saját háztartás számára vagy pénzért végzett munka volt-e), és egy másik - párhuzamosan végzett - tevékenység. Továbbá az adatgyűjtés kiegészül a megkérdezett személy iskolázottsági, foglalkoztatási, egészségi állapottal kapcsolatos adataival, illetve a háztartást jellemző információkkal.

Az időmérleg-felvétel célja megismerni, hogy a demográfiai-földrajzi-gazdasági-társadalmi viszonyok hogyan befolyásolják az emberek mindennapos tevékenységeit, és ezen információk alapján felvázolni a társadalmi viselkedés különböző típusait, illetve megmagyarázni a kialakulásuk körülményeit, okait.

Az időadatok elemzési lehetősége szerteágazó, alapulhat a tevékenységek összetételének, a tevékenységekre fordított idő mennyiségének vagy a tevékenységek adott napon belüli elhelyezkedésének vizsgálatán is.

Magyarországon a legutóbbi időmérleg-felvétel 2009. október 1. és 2010. szeptember 30. között került lekérdezésre a 10-84 éves népesség körében, az adatgyűjtés 8391 háztartásra terjedt ki. Ezt megelőzően a teljes népességre, illetve az egész évre kiterjedő időmérleg vizsgálat három alkalommal készült: 1976-1977-ben, 1986-1987-ben és 1999-2000-ben. Az évtizedek során az adatgyűjtések módszertanában kisebb-nagyobb változások regisztrálhatóak, mindazonáltal az adatok összevetésére így is lehetőség⁵⁵ van.

⁵⁵ Részletesebben lásd Falussy (2001, 2007) és KSH (2010, 2012).

A módszertani változások közül említésre méltó, hogy a minta életkori határa folyamatosan bővült: 1976-1977-ben a 15-69, 1986-1987-ben a 15-79, 1999-2000-ben a 15-84 és 2009-2010-ben a 10-84 éves teljes népesség adta a vizsgált alapsokaságot.

A felvett időmérlegnaplók számára vonatkozóan az utolsó 2009-2010. évi adatfelvétel követett eltérő módszertant. Amíg a korábbi három éves adatgyűjtés során egy személy évszakonként 1, azaz a teljes év során 4 időmérlegnaplót töltött ki, addig 2009-2010-ben egy személytől a teljes év során csak 1 napon vették fel az időmérlegnaplót⁵⁶. Ez a változás azt is jelenti, hogy habár a mintába került személyek száma közel hasonló a négy felvételben, azonban az időfelhasználás tekintetében az elemzési egységet jelentő időmérlegnaplók száma 2009-2010-ben lényegesen kevesebb a korábbi adatgyűjtésekhez képest.⁵⁷ Mindazonáltal a négy felvétel mintája reprezentatív az adott népességre és a teljes éves időszakra is évszakok, hónapok és a hét napjai szerint.

További különbséget jelentett a rögzíthető napi tevékenységek listája. A jól összeállított és felülvizsgált tevékenységlista önmagában is tájékoztat a társadalomban végbement változásokról, azaz - Magyarország esetében - a technológiai fejlődésről és modernizációról, a politikai rendszerváltozásról, illetve a nemzetgazdaság szerkezetének átalakulásáról. E tényezők az egyes tevékenységek/tevékenységcsoportok elnevezését, részletezettségét (összevonását vagy szétbontását), valamint a listából való kikerülését vagy a listára való felvételét érintették.

- Az 1986-1987 és 1999-2000 között a gazdasági-politikai rendszerváltozásnak volt a legnagyobb hatása a tevékenységlistára:

- a listából kikerült a GMK-zik, VGMK-zik, a munkahelyi politikai képzés, továbbképzés; ezzel párhuzamosan viszont bekerült az egyéb jövedelemkiegészítés, az álláskeresés, a munkanélküli ügyintézés, képzés, illetve átképzés, valamint a civil szervezetekkel, az egyesületekkel és az alapítványokkal kapcsolatos tevékenységek;
- a számítógéppel és az internethasználattal összefüggésben teljesen új tevékenységek jelentek meg: felhasználói programok alkalmazásával végzett munka (pl. számítógépes tervezés, könyvelés), részvétel számítógépes tanfolyamon, tanulás és önképzés számítógép segítségével, programozás, internetezés, számítógépes hobbi,

⁵⁶ Habár 2009-2010-ben a 25-69 éves foglalkoztatottaknak és a 15-24 éveseknek kettő - egy hétköznapi és egy hétvégi - napjáról készült adatgyűjtés, az elemzéshez e személyeknek csak az elsőként felvett időmérlegnaplója került felhasználásra.

⁵⁷ Ez a disszertációban készített számítások összehasonlíthatóságát nem befolyásolta, de egyes kérdések elemzésének a mélységére hatással volt.

levelezés;

- részletesebb lett a vallással kapcsolatos tevékenységcsoport, és - a kibővült csatornakinálatnak köszönhetően - a rádióhallgatás, illetve televíziózás is;
- a fogyasztói társadalom első jeleként felkerült a listára a reklám és termékismertető stb. olvasása, átnézése, a háztartási hulladék, szemét elkülönítése, lerakása, valamint a hobbiállat gondozása.
- Az 1999-2000 és 2009-2010 közötti időszakot újabb technológiai innovációk megjelenése jellemezte, melyek szintén a tevékenységlista felülvizsgálatát tették szükségessé:
 - tovább bővült az internethez és számítógéphez kötött elfoglaltságok köre: valós idejű beszélgetés interneten keresztül (chat, MSN, SKYPE stb.), internetes információszerzés, blog írása, a számítógép működésével kapcsolatos tevékenységek (telepítés, mentés stb.), filmek, zenék le- és feltöltése internetre vagy internetről, könyvolvasás elektronikus úton;
 - a vásárlási lehetőségek kiszélesedésével felkerült a listára a heti és a havi bevásárlás, a melegétel rendelés és a különféle internetes vásárlások;
 - a szolgáltatások terén újonnan regisztrálható tevékenységként jelent meg az utazásszervezés, a szauna és a szolárium használat, illetve a masszázs.

A vizsgált napi tevékenységek összetételének változása szintén nem befolyásolta az adatok összehasonlíthatóságát, hiszen nem a korábbi felvételekből kimaradt tevékenységek pótlása történt, hanem a mindennapokban gyakorivá váló elfoglaltságok kerültek a listára, amelyek vagy teljesen újak számítottak vagy egy korábbi tevékenységet váltottak fel.

Az egyes tevékenységekre vonatkozóan érdemes még figyelembe venni, hogy nemcsak a kódolható tevékenységek listája, hanem a kialakított tevékenységcsoportok is hatással vannak az eredményekre. Az időmérleg-felvételek módszertana három nagy tevékenységblokkot különböztet meg: az ún. társadalmilag kötött tevékenységeket, a fiziológiai szükségleteket és a szabadon végzett tevékenységeket. „E felosztás mögött implicit meghúzódó egységes dimenzió nem más, mint az akarati döntés vagy a rövidtávú szabad belátás mértéke a három átfogó kategórián belül. Az egyik póluson ott vannak a biológiai szükségletek, amelyek egyenként nehezednek az egyes egyénekre, s ezek közül – a cselekvés időszükségletét tekintve – az alvás a legfőbb, de korántsem az egyetlen tétel. A másik végponton, a „szabadidő” („leisure”) vagy a „szabad idő” („free time”) a definíció szerint az egyéni élet ama részét képviseli, amely a kötelezettségek ellátása után fennmarad,

s ahol a foglalatosságok közötti választás rövid távú megválasztási lehetősége maximális. Ebben a hierarchiában a munka közbülső helyet foglal el. (...) a társadalmak felnőtt tagjainak többsége az idő legnagyobb részében a munka ilyen vagy olyan formáját az ébrenlét óráiban ellátandó központi és elengedhetetlen feladatának látja.” (Robinson–Converse–Szalai 1978: 142)

A tevékenységek e hármas felosztása csak igen nagy vonalakban tesz lehetővé összehasonlítást, az aggregáció során az időfelhasználásban rejlő lényeges különbségek eliminálódnak. Ugyanakkor az elemi napi tevékenységek szintjén sem készíthető megfelelő elemzés a ritka előfordulás és/vagy az alacsony percértékek miatt. A jelen tanulmányban - a kutatási módszer vagy téma igényeinek megfelelően - az elemi tevékenységek 6, 13 és 57 kategóriába kerültek összevonásra (1. számú Függelék 1. tábla).

5.1.2. Egyéb adatforrások

Az egyes tevékenységekre fordított napi vagy heti idő mérése survey típusú adatgyűjtésből is származhat. Magyarországon az Európai Társadalmak Összehasonlító Vizsgálata (European Social Survey, ESS)⁵⁸ és a Nemzetközi Társadalmi Felmérés Program (International Social Survey Programme, ISSP)⁵⁹ adatfelvételek tartalmazzák a főállású munkával és a házimunkával töltött időre vonatkozó kérdéseket. Mindkét kutatási program nemzetközi összehasonlításokat tesz lehetővé, az előbbi gyakorisága kétévenkénti, az utóbbié éves.

Az ESS felvételek kérdőívei két modulból állnak: van egy állandó kérdéseket tartalmazó alapmodul és egy időszakonként eltérő témaköröket vizsgáló változó modul. A 2005. és 2010. évi adatfelvételi hullám változó modulja foglalkozott a „Munka, család és jólét” témakörrel, amely keretében a következő 2-2 kérdésről gyűjtött információt:

G76. Most a házimunkáról szeretnék kérdezni. Házimunkán értjük az otthon körüli teendőket, például a főzést, a mosást, a takarítást, a ruhák rendben tartását, a bevásárlást, a lakás vagy ház fenntartásával kapcsolatos munkákat, de nem tartoznak ide a gyerekneveléssel kapcsolatos és a szabadidős tevékenységek. Összesen körülbelül heti hány órát tölt Ön házimunkák végzésével?

G77. És az Ön házastársa/partnere? Ő heti hány óra házimunkát végez?

⁵⁸ Az ESS honlapja: www.europeansocialsurvey.org .

⁵⁹ Az ISSP honlapja: www.issp.org .

F30. Hány órát dolgozik (dolgozott) ténylegesen hetente (a főállásában), beleértve a fizetett vagy fizetetlen túlórákat is? Az alapmunkaidejétől, illetve a munkaszerződésében meghatározott munkaidőtől függetlenül vegye figyelembe az órákat!

F57. Hány órát dolgozik/dolgozott Az Ön partnere ténylegesen hetente (a főállásában), beleértve a fizetett vagy fizetetlen túlórákat is? Az alapmunkaidejétől, illetve a munkaszerződésében meghatározott munkaidőtől függetlenül vegye figyelembe az órákat!

Az ISSP felmérés kérdőíveinek a témája évente változik, 2013-ban negyedik alkalommal került lekérdezésre a „Család és változó nemi szerepek” modul, melyben az időtöltésre vonatkozó kérdések az ESS-hez hasonlóan szerepelnek.

A kérdőívvel gyűjtött időtöltési adatok megbízhatósága, pontossága elmarad az időmérleg napló adataitól, az egyes tevékenységekre fordított időt felülbecslik (Gershuny 2000). Emellett az adatok megbízhatóságára vonatkozóan jelez problémát az, hogy a válaszadó adja meg (becsüli) a házastársának/partnerének időtöltését is. Mindazonáltal az ilyen típusú időráfordítási információk és az időmérleg napló eredményei hasonló trendeket mutatnak.

5.2. Adatelemzési módszerek

Ez az alfejezet olyan mutatókat, számítási és ábrázolási módokat ismertet, amelyek főként az időadatok vizsgálatánál használatosak. Emellett bemutatásra kerül a disszimilitási index is, amely elsődleges alkalmazási területe a területi szegregáció mérése volt.

5.2.1. „A”, „B” és „C” típusú mutatók

Az időmérleg-felvétel adatainak az elemzéséhez jellemzően három számítási módot használnak, amelyek a hazai szakirodalomban „A”, „B” és „C” mutatóként szerepelnek (Harcsa–Sebők 2002; KSH 2010; Szalai 1978), és az egyéni szinten mért időfelhasználás vizsgálatának mutatói. Kevésbé elterjedt az adatok makroszintű elemzésénél alkalmazott „D” típusú mutató, amely éves szinten fejezi ki, hogy a vizsgált tevékenységekre összesen mennyi időt (évi millió órát) fordítottak.

Az „A” mutató egy adott tevékenységre fordított napi átlagos időt fejez ki a vizsgált

napon. Ez a leggyakrabban használt számítás, amely a teljes megfigyelt népességre készül függetlenül attól, hogy végezte-e valaki az adott tevékenységet vagy sem. A mutató értékkészlete 0-1440 perc, egy tevékenység „A” mutatójának értéke annál nagyobb, minél gyakoribb és magasabb időráfordítású a tevékenység a teljes vizsgált népesség körében. A ritka és/vagy alacsony időráfordítású tevékenységek napi átlagos ideje gyakran 0 vagy 1-2 perc, melyek önálló tevékenységként jellemzően nem nyújtanak elegendő információt keresztmetszeti vagy longitudinális elemzésekhez.

Az összes vizsgált tevékenység napi átlagos időráfordításának az összege 1440 perc, azaz kiteszi a nap 24 óráját. Az egyes tevékenységek/tevékenységcsoportok „A” mutatójának percértékei összeadhatóak és egyéb számítási műveletek elvégzésére is alkalmasak.

Képlete:

$$A = \frac{\text{a vizsgált napon egy adott tevékenységre fordított összes idő (percben)}}{\text{a vizsgált napon az összes időmérés – megfigyelés száma}}$$

A „B” mutató az adott tevékenységet végzők százalékos arányát mutatja meg a teljes megfigyelt népességből. Értékkészlete 0-100%.

Képlete:

$$B = \frac{\text{a vizsgált napon az adott tevékenység végzését regisztráló időmérés – megfigyelések száma}}{\text{a vizsgált napon az összes időmérés – megfigyelés száma}} * 100$$

A „C” mutató az adott tevékenységet ténylegesen végzők átlagos időráfordítása percben kifejezve a vizsgált napon. Értékkészlete - az „A” mutatóhoz hasonlóan - 0-1440 perc, azonban további számítási műveletek elvégzésére nem alkalmas, mivel a nevező (azaz a tevékenységet végzők köre) vizsgált tevékenységenként változik.

Képlete:

$$C = \frac{\text{a vizsgált napon egy adott tevékenységre fordított összes idő (percben)}}{\text{a vizsgált napon az adott tevékenység végzését regisztráló időmérés – megfigyelések szám}}$$

A 2. tábla a 15-84 éves népesség napi időfelhasználását mutatja 2009-2010-ben a fentiekben ismertetett három mutató szerint, amelyek alapján a következő megállapításokat tehetjük. A vizsgált népesség a kijelölt napon átlagosan 172 percet, azaz csaknem három

órát fordított kereső- és termelőmunkára, amely a napi 24 óra 11,9%-át teszi ki. A férfiak 211 percet - az átlagot 39 perccel meghaladó időmennyiséget - töltöttek e munkatevékenységekkel, ez a napi 1440 perc 14,7%-a. A nők a férfiak időráfordításának a 65%-át, átlagosan 138 percet végeztek kereső- és termelőmunkát. A különbség számszaki magyarázata, hogy az adott napon több férfi végezte e tevékenységeket (a férfiak 56,8%-a, míg a nők 45,9%-a), illetve azok akik végezték, több időt fordítottak rá (a férfiak 371, a nők 301 percet átlagosan). A háztartás- és családellátás esetében azonban a fentiekkel ellentétes tendencia látható, a nők átlagos időráfordítása számottevően magasabb (250 perc), a férfiak értékének a 217%-a (115 perc). Így az otthoni teendők és a gyermek(ek) gondozása a nők napi 24 órás időkeretéből 17,4%-ot kötnek le, a férfiaknál ez az érték 8%.

A vizsgált népesség napi időtöltéséből a társadalmilag kötött tevékenységek - a tanulással és a közlekedéssel együtt - összesen 31%-ot tesznek ki, míg a fiziológiai szükségletek (alvás, fürdés, étkezés) 50%-ot és a szabadon végzett tevékenységek 19%-ot. Ezek az arányok - és ebből következően a felhasznált idő is - az egyes demográfiai, gazdasági és társadalmi csoportok körében, illetve a hét különböző napjain eltérőek.

2. tábla A 15-84 éves népesség napi időfelhasználása nemek szerint 2009-2010-ben

Tevékenységek	"A" mutató, perc/fő			"B" mutató, %			"C" mutató, perc/fő		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
I.1. Kereső-, termelőtevékenység	211	138	172	56,8	45,9	51,0	371	301	338
I.2. Tanulás	29	26	27	9,0	8,6	8,8	319	303	311
I.3. Háztartási munka és gyermekgondozás	115	250	186	80,2	95,6	88,3	144	261	211
I.4. Közlekedés	68	55	61	81,6	74,4	77,8	83	74	78
II. Fiziológiai kötött tevékenységek	724	719	722	100,0	100,0	100,0	724	719	722
III. Szabadon végzett tevékenységek	294	252	271	97,7	97,8	97,8	300	257	278
I-III. Összesen	1440	1440	1440	100,0	100,0	100,0	1440	1440	1440

5.2.2. Szerkezeteltolódási mutató, Szalai-féle *T* index és disszimilitási index⁶⁰

Az időmérleg elemzések többsége a vizsgált csoportok egyes tevékenységekre fordított idejét hasonlítja össze, és lényegesen ritkábban használ olyan típusú mutatókat, amelyek egyetlen számba sűrítik a csoportok közötti összes eltérést. Ez utóbbi megközelítés azonban nemcsak egy könnyebben átlátható adatismertetést jelent, hanem információt is szolgáltat arról, hogy mely társadalmi dimenziók mentén milyen mértékű különbségek találhatók, befolyásolva ezzel a további elemzések felépítését, keretét.

Ferge-Converse által javasolt T index

⁶⁰ A mutatók áttekintéséhez felhasznált szakirodalmak: Converse (1978), Falussy (2009), KSH (1965), Stewart (2006). A számításokhoz a 2009-2010. évi időmérleg-felvétel adatait használtam fel.

A Ferge–Converse által javasolt T index (T_{FC}) közel ötven éves múlta tekint vissza, az 1963. évi időmérleg-felvétel elemzési munkái során került kidolgozásra, és ún. szerkezeteltolódási mutató néven ismeri a szakirodalom. Kezdetben naptípusok (a hét egyes napjai, hétközbeleni - hétvégi napok, ledolgozott nap - le nem dolgozott napok) és évszakok napirendjének az összehasonlításához használták, későbbiekben a tevékenységszerkezet nemek és társadalmi csoportok közötti különbségeinek a kiszámításához is alkalmazták.

Az index értéke 0 és 1440 perc között van, ahol a 0 jelenti a két tevékenységstruktúra teljes egyezőségét, az 1440 pedig teljes különbözőséget, abban a speciális esetben, ha mind a 24 óra egyetlen tevékenységgel telik, de a két csoportban e tevékenység nem azonos.

Képlete⁶¹:

$$T_{FC} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k (a_i - b_i)^2}{k}}$$

ahol

a_i = az i tevékenységre fordított átlagos időmennyiség az a csoportban,

b_i = az i tevékenységre fordított átlagos időmennyiség a b csoportban,

k = a számításhoz felhasznált összes tevékenységcsoport száma.

A mutatóval kapcsolatban felmerült kritika, hogy nem veszi figyelembe, hogy $(a_i - b_i)^2$ alapján számolt azonos eltérések milyen hosszúságú tevékenységből erednek. Ha egy rövidebb - átlag 1-2 perces - és egy hosszabb - átlag 4 órás - tevékenység egyforma különbségértékkel bír, az azt jelenti, hogy a rövidebb tevékenységnek nagyobb hatása lesz a mutatóra, mint a hosszabb tevékenységnek. Továbbá a számítás érzékeny a kiugró („outlier”) értékekre is, a hatásuk felerősödik a négyzetre emelés során.

Szalai Sándor által javasolt T index

⁶¹ A mutatónak van egy másik - relatív értéken alapuló - számítási formája is, az átlagos időráfordítás helyett a tevékenységek 24 órán belüli részaránya a számítás alapja. A kapott eredmény %-ként értelmezhető, értékkészlete 0 és 100 között van. Képlete:

$$T'_{FC} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k \left(\frac{a_i}{24} - \frac{b_i}{24} \right)^2}{k}} \cdot 100 \quad T'_{FC} = \frac{T_{FC}}{24} \cdot 100$$

A Szalai Sándor által javasolt T index (T_s) az 1965. évi nemzetközi időmérleg-felvétel elemzési munkáihoz köthető és szintén a tevékenységszerkezetek eltérésének a mértékét mutatja meg. A mutatónak létezik egy súlyozott változata (T_{ws}), a súlyt vizsgált tevékenységenként a két csoport együttes időráfordításának a 24 órán belüli részaránya adja. Mindkét számítás figyelembe veszi az egyes tevékenységek hosszát is. A mutatók értéke 0 és 1 között van, a 0-hoz közeli érték kisebb, az 1-hez közeli érték nagyobb eltérésre utal.

Képlete:

$$T_s = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k \left(\frac{a_i - b_i}{a_i + b_i} \right)^2}{k}}$$

Képlete:

$$T_{ws} = \sqrt{\sum_{i=1}^k \left\{ \left(\frac{a_i - b_i}{a_i + b_i} \right)^2 \left(\frac{a_i + b_i}{2880} \right) \right\}}$$

E két mutató gyengesége, hogy érzékenyek a tevékenységek aggregáltsági szintjére. A tevékenységlista részletezettségével párhuzamosan nő az indexek értéke, azaz a két csoport közötti különbség. Kevesebb számú tevékenységcsoport kialakítása során a két csoport közötti időfelhasználási különbségek eliminálódnak a napi 24 órás zárt időkeretben, így a mutatók értéke alacsonyabb lesz. E probléma oly módon kezelhető, hogy a számításokhoz azonos részletezettségű kategorizációt kell alkalmazni. További kritikája T_s -nek, hogy nehezen interpretálható, hogy mit is mér pontosan. Stewart (2006) a T_s index helyett egy jobban értelmezhető ún. súlyozott abszolút eltérés mutatót ("weighted absolute deviation index", T_{wad}) javasol. Az index értékkészlete szintén 0-1 között van.

Képlete:

$$T_{wad} = \sum_{i=1}^k \frac{|a_i - b_i|}{a_i + b_i} \left(\frac{a_i + b_i}{2880} \right)$$

Disszimilaritási index

Az O. D. Duncan és B. Duncan által kifejlesztett ún. különbözőségi- vagy eltérésmutatót („index of dissimilarity”, ID) eredetileg nem az időtöltési adatok elemzésénél használták, azonban az egyik leggyakoribb számítás két csoport közötti egyenlőtlenség mértékének a kifejezésére.⁶² Az index elsődleges alkalmazási területének a területi szegregáció mérése tekinthető a fehér és a nem fehér amerikai városi népesség körében, a Duncan-Duncan szerzőpáros (1955) e témában ismertette a mutatót és hasonlította össze további szegregációs indexekkel. A számítás összegzi két etnikai csoport területi egységek szerinti százalékos megoszlásának a területi egységenkénti abszolút értékben vett különbségét, majd osztja kettővel. Az index értéke 0 és 100 között van, a 0-hoz közeli végpont a két megoszlás teljes egyezőségét, a 100-hoz közeli pedig a teljes eltérést mutatja. A kapott eredményt gyakran értelmezik úgy, hogy mint a nem fehér (vagy a fehér) lakosságnak⁶³ azt a hányadát, akiknek el kellene költözniük ahhoz, hogy a két csoport között ne legyen kimutatható térbeli elkülönülés.

Képlete:

$$ID = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^k \left| \frac{N_i}{N} - \frac{W_i}{W} \right|$$

ahol

N_i = a nem fehér lakosok száma az i területi egységen,

N = a nem fehér lakosok száma összesen,

W_i = a fehér lakosok száma az i területi egységen,

W = a fehér lakosok száma összesen,

k = a területi egységek száma.

A későbbiekben - és napjainkban is - az indexet igen sokféle területen alkalmazták, például a nemek foglalkozások és munkakörök szerinti szegregációjának feltérképezéséhez, a tanulók társadalmi-gazdasági háttérének elemzéséhez vagy az időfelhasználás mintázatának a hét napjai szerinti vizsgálatához.

Időadatok⁶⁴ használata esetén a mutató értékkészlete 0 és 1440 perc között van. A kapott

⁶² A szerzők által használt másik mutató a szegregációs index, amely egy kiemelt csoport megoszlását viszonyítja a maradék népesség területi eloszlásához.

⁶³ A kapott eredmény szimmetrikus.

⁶⁴ A dissimilaritási index-szel vizsgálták már az időfelhasználás szerkezetének eltéréseit foglalkoztatási

eredmény a - tetszőlegesen meghatározott számú - napi tevékenységek szerint mért két csoport közötti különbségek abszolút értékeinek összege, elosztva kettővel. Ez az érték úgy is interpretálható, mint az a napi átlagos időmennyiség, melyet a férfiaknak (nőknek) újra el kellene osztaniuk azért, hogy a nőkéhez (férfiakéhoz) hasonló napi időbeosztást kapjanak. A mutató értéke annál nagyobb, minél részletesebb a tevékenységlista.

Képlete⁶⁵:

$$ID = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^k |a_i - b_i|$$

ahol

a_i = az i tevékenységre fordított átlagos időmennyiség az a csoportban,

b_i = az i tevékenységre fordított átlagos időmennyiség a b csoportban,

k = napi tevékenységek száma.

A disszimilaritási index és súlyozott abszolút eltérés mutató (T_{WAD}) megfeleltethetőek egymással, így módon egy 15 perces eltérés a disszimilaritási indexen 0.01 értéknek felel meg a súlyozott abszolút eltérés mutató esetében:

$$T_{WAD} = \sum_{i=1}^k \frac{|a_i - b_i|}{a_i + b_i} \left(\frac{a_i + b_i}{2880} \right) = \sum_{i=1}^k \frac{|a_i - b_i|}{2880} = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^k \frac{|a_i - b_i|}{1440} = \frac{ID}{1440}$$

Az aggregált mutatók számítási menete

A fentiekben ismertetett hat mutatóval kiszámítottam a 15-84 éves férfiak és nők napi időbeosztásának eltéréseit 6 tevékenységcsoport esetében (3. tábla).

A mutatók közül a Ferge–Converse-féle T index és a disszimilaritási index eredményei értelmezhetőek percben. Az átlagos időráfordítás típusú adat jellemzője, hogy minél részletesebb tevékenységkategóriákkal dolgozunk, annál kisebbek lesznek az átlagos időráfordítás összegei, illetve azok eltéréseinek összegei. Ez a két mutató eredményeire ellentétesen hat: a napi tevékenységek 13 kategóriás besorolásnál a Ferge–Converse-féle számítás kisebb, a disszimilarizációs index pedig nagyobb értéket fog adni, mint a 6 kategóriás besorolásnál. Azaz a tevékenységstruktúra részletezettségével párhuzamosan az

formák (Frazis–Stewart 2005; Krantz–Kent–Stewart 2007), naptípusok (Stewart 2010) és családi életciklus csoportok (Birch–Le–Miller 2009) szerint is.

⁶⁵ A képlet egy további formája, amikor arányszámokon alapul a számítás. A mutató értelmezési tartománya 0 és 1 között lesz. A hányados 100-zal történő szorzása esetén az eredmény százalékban fejezhető ki.

előbbi mutató értéke csökken, az utóbbié nő.

A két típusú Szalai és a súlyozott abszolút eltérés indexek értékkészlete szintén megegyezik, 0 és 1 között van. Az 3. tábla számításai alapján beigazolódott, hogy a tevékenységek súlyozása kulcsfontosságú: ha a rövidebb tevékenységek a 24 órán belüli arányuknak megfelelő (kisebb) súlyt kapnak, az indexek értékei csökkennek.

Összességében a további elemzések elkészítéséhez a disszimilitási index alkalmazása mellett döntöttem, egyrészt a különbségek percértékben való megjelenítése jobban elősegíti az eredmények értelmezését, másrészt mivel az időfelhasználásban általánosságban elmondható, hogy a részletesebb tevékenységszerkezettel további különbségek ragadhatóak meg, ezért „jogosnak” gondolom, hogy az index értéke magasabb - és ne alacsonyabb - legyen.

3. tábla A 15-84 éves népesség napi átlagos időfelhasználása nemek szerint és a két tevékenységstruktúra eltéréseinek számításai 2009-2010-ben

Tevékenységek	Napi átlagos időráfordítás (perc/fő)		Ferge-Converse-féle T index*	Ferge-Converse-féle T index - relatív**	Szalai-féle T index***	Szalai-féle T index - súlyozott***	Súlyozott abszolút eltérés index***	Disszimilitási index*
	Férfi (a)	Nő (b)	A tevékenységstruktúrák eltérés összegei					
1. Kereső-, termelőtevékenység	211	138	5 329	25,7	0,044	0,005	0,025	73
2. Tanulás	29	26	9	0,0	0,003	0,000	0,001	3
3. Háztartási munka és gyermekgondozás	115	250	18 225	87,9	0,137	0,017	0,047	135
4. Közlekedés	68	55	169	0,8	0,011	0,000	0,005	13
5. Fiziológiailag kötött tevékenység	723	719	16	0,1	0,000	0,000	0,001	4
6. Szabadon végzett tevékenység	294	252	1 764	8,5	0,006	0,001	0,015	42
1-6. Összesen	1 440	1 440	25 512	123,0	0,201	0,024	0,094	270
Az 1-6. tevékenységre az index értéke (az adott index képlete alapján számolva)			65	4,5	0,183	0,156	0,094	135

* Értékkészlet: 0-1440 perc, ** Értékkészlete: 0%-100%, *** Értékkészlete: 0-1

5.2.3. Tempogram

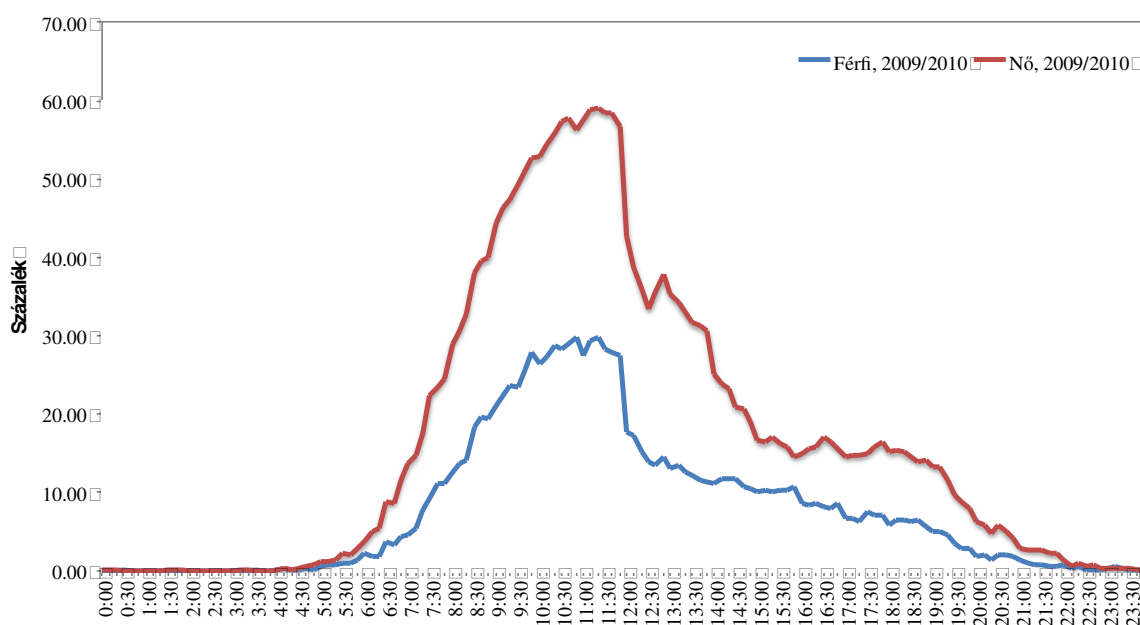
Az időadatok grafikus megjelenítésére szolgál a tempogram. Ebben az esetben nem az egyes tevékenységekre fordított idő hossza vagy napi gyakorisága az elemzés célja, hanem az ábra azt mutatja meg, hogy az egyes tevékenységek⁶⁶ időzítése hogyan alakult a vizsgált népesség körében a napi 24 óra folyamán (2. ábra).

A számítás menete:

⁶⁶ Az egyes tevékenységek mellett ábrázolhatóak az időmérlegnapló adatai a tevékenység helyszínei (például otthon tartzkodók aránya) vagy a tevékenységben résztvevő/jelenlévő személyek szerint (például házastársal együttlévők aránya).

- 10 perces⁶⁷ - egymást követő – időközzel 144 időpontra bontani a vizsgált nap 24 óráját,
- megnézni, hogy egyes kijelölt időintervallumokban az időmérleg személyek végezték-e az adott tevékenységet vagy sem (akik nem végezték 0, akik végezték 1-es kódot kapnak),
- kiszámolni minden időintervallumra az adott tevékenységet végzők arányát a teljes mintából.

2. ábra A 15-84 éves népesség körében a háztartási munkát végzők aránya nemek szerint egy átlagos hétvégi napon 2009-2010-ben (%)

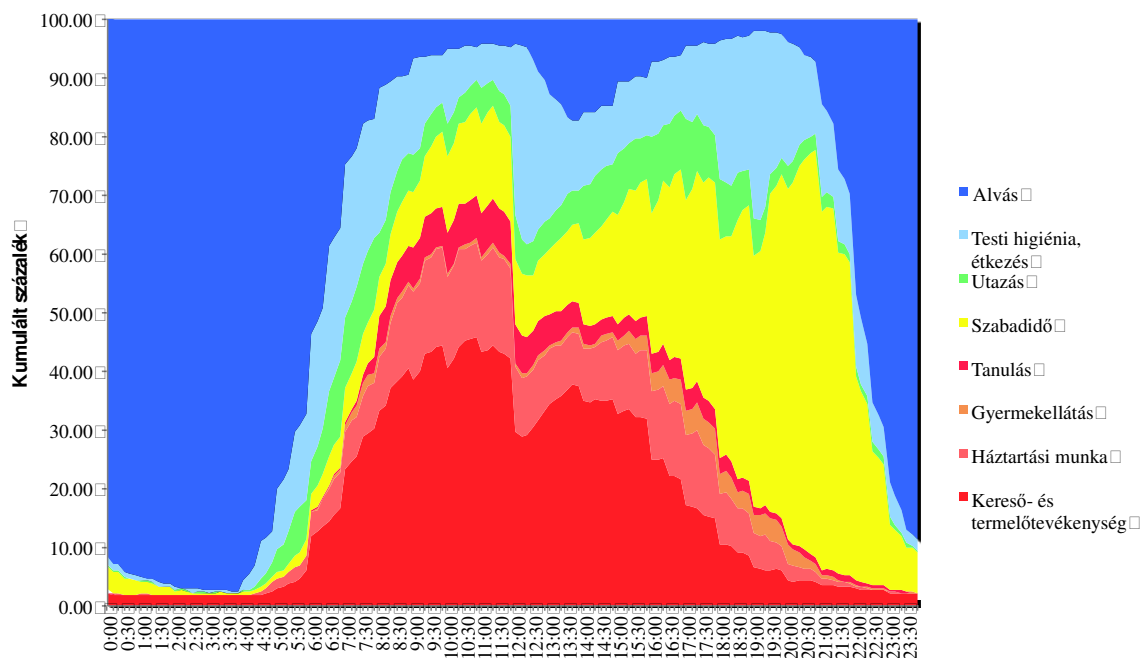
A 2. ábra adatai arról tájékoztatnak, hogy hétvégén a legtöbben - ez a férfiaknál 25-30%, a nőknél 50-59% - a délelőtti, az ebédelést megelőző órákra ütemezik a házimunkát. Majd a nap hátralévő részében mindkét nem folyamatosan, csökkenő mértékben foglalkozik a háztartáshoz kapcsolódó tevékenységekkel. Igaz a nőknél a délután folyamán még két kisebb „kiemelkedés” figyelhető meg, az egyik közvetlenül az ebéd után, a másik a vacsorázás időszakában.

A tempogram másik - kumulált százalékon alapuló - formája azt mutatja meg, hogy az adott időpontokban a vizsgált népesség éppen mit csinál, azaz mekkora hányaduk végzi az

⁶⁷ Az időköz meghatározása tetszőleges. Az 1965. évi nemzetközi időmérleg-felvétel adataiból 15 percenkénti, az 1999-2000. évi időmérleg-felvétel adataiból óránkénti időköz szerint készültek a tempogramok (Altörjai-Giczi-Sik 2003; Szalai 1978).

egyes napi tevékenységeket (3. ábra). Az ábráról ugyan nehéz leolvasni a pontos százalékokat, de az adatok értelmezése a következő: egy átlagos hétköznapon reggel 6 órakor a 15-84 éves férfiak többsége (76%-a) még alszik, 13%-uk már tisztálkodik, öltözködik, reggelizik, 4%-uk házimunkával foglalatosskodik, és csupán 2,5%-uk végez keresőmunkát.

3. ábra A 15-84 éves férfiak körében a főbb napi tevékenységeket végzők aránya egy átlagos hétköznapon 2009-2010-ben

5.2.4. Többváltozós elemzések

Az időadatok a változók mérési szintje alapján numerikus típusúak, ez a tulajdonság igen gazdag lehetőséget kínál a többváltozós elemzési módszerek alkalmazására. Numerikus függő változók esetében a leggyakrabban használt statisztikai eljárás a varianciaelemzés (ANOVA) és a regressziószámítás.

Az időmérleg adatok azonban gyakran nem teljesítik az ANOVA használatának több feltételét, például a szóráshomogenitást vagy normalitást.⁶⁸ Mindkettő valójában teljesen magától értetődő.

- A csoporton belüli (itt: nemek szerinti) szórások eltérése természetes jelenség, mert akár a 15-84 éves népesség női, akár a férfi almintáját nézzük, igen különböző időráfordítások figyelhetők meg az egyes tevékenységeknél (azaz a szüleivel együttélő diáklány szinte töredékét végzi annak a házimunkának, mint a gy-es-en, gyed-en lévő, 3 gyermeket gondozó anyuka).
- Az időváltozók egy másik fontos tulajdonsága, hogy többnyire kétmódusúak és ebből adódóan nem követik a normális eloszlást. Ennek oka, hogy az időmérleg-felvétel (vagy legalábbis a felvételek többsége) egy személynek csak egy napjáról gyűjt adatot, és egy napon csupán korlátozott számú tevékenység elvégzésére van lehetőség. Ezért - különösen a nem napi rendszerességű - tevékenységekre fordított időben gyakori a nulla érték előfordulása (Gershuny 2000).
- Az időadatoknál a 0 percérték előfordulásának tehát két oka van (amelyet a számítások nem tudnak megkülönböztetni egymástól): egyrészt 0 percnyi az időráfordítás akkor, amikor a válaszadó aznap éppen nem végezte az adott tevékenységet, mivel csak a hét egy napjáról történt adatgyűjtés (mintavételi nulla). Másrészt szintén 0 percérték fog szerepelni annál a személynél is, aki egyáltalán nem végzi az adott tevékenységet (strukturális nulla) (Brown–Dunn 2011).

A fenti problémák figyelembevétele esetén az időváltozók elemzésében gyakran alkalmazott módszer a Tobit regresszió, amely az időadatok esetében elfogadott, többváltozós módszernek tekinthető (Flood–Grasjö 1998; Foster–Kalenkoski 2010).

A Tobit regresszió a nem negatív és nagyarányú 0 értékű megfigyelést tartalmazó adatsoroknál alkalmazható számítás, tulajdonképpen egy lineáris regresszió, amelyben a függő változót valamilyen küszöbérték korlátozza jobbról, balról vagy mindkét oldalról (Lázár 2008; Ramanathan 2003). Ezzel a jellegzetességgel rendelkeznek az időváltozók is, az alsó értékkorlát a 0, a felső pedig az 1440 perc.

⁶⁸ Habár vannak olyan álláspontok, amelyek szerint nem kell olyan szigorúan venni ezeket a feltételeket: „ (...) kihangsúlyozandó, hogy az F próba igen robusztus, ami azt jelenti, hogy egy-egy feltétel (pl. normalitás, varianciahomogenitás) nem teljesülése nem gyakorol lényeges befolyást a próbával elkövethető első- és másodfajú hiba elkövetési valószínűségére, vagyis nem rontja el a következtetések érvényességét, nem növeli meg jelentősen a hibás döntések számát.” (Sajtos–Mitev 2007: 167).

A számítás eredményei közül a regressziós együtthatókat ismertetem, amelyek azt mutatják meg, hogy az egyes háttérváltozók hogyan befolyásolják a vizsgált tevékenységekre fordított időt. A Tobit regresszió „két lépcsős” eljárás. Az első lépésben a paraméterbecslés a küszöbértékek által meghatározott ún. látens változóra készül, a második lépésben kiszámolt marginális hatás mutatja majd az adott magyarázó változó hatását (amely függ a paraméterbecslésétől, a többi változó értékétől, illetve azok paraméterbecslésétől) az eredeti függő változó megfigyelt értékeire.⁶⁹ A számítás korlátja: ha a nagyarányú 0 érték előfordulásának az oka mintavételi, akkor a becsült marginális hatások félrevezetőek lehetnek.

A disszertációban alkalmazott további többváltozós módszer a logisztikus regresszió. A logisztikus regresszió kategoriális vagy nem kategoriális változók hatását vizsgálja egy kétértékű (dummy) függő változóra; lényege, hogy egy adott esemény előfordulásának (pl. 4. kvartilisbe kerülés) valószínűségét próbálja megbecsülni a magyarázó változók segítségével. Az elemzésem az esélyhányados - $\text{Exp}(B)$ - értékének alakulását vizsgálja, ez a mutató megadja, hogy az adott magyarázó változó egy egységnyi növekedésével a függő változó (pl. 4. kvartilisbe kerülés) esélyhányadosai a többi magyarázó változó adott értéke mellett hányszorosára nőnek. Ha az $\text{Exp}(B) < 1$, akkor csökkenti, pl. a 4. kvartilisbe kerülés esélyét, ha az $\text{Exp}(B) > 1$, akkor növeli azt. A modell illeszkedését jelző mutatók közül a Nagelkerke-féle R^2 mutató értékét vizsgáltam.

⁶⁹ Az áttekintett kutatások (például Birch–Le–Miller 2009; Bonke et al. 2007; Craig 2006; Dribe–Stanfors 2009; Foster–Kalenkoski 2010; Vernon 2009) vegyesek abból a szempontból, hogy a paraméterbecsléseket vagy a marginális hatásokat elemzik. Számos elemzés fókuszált a különböző típusú regressziók időadatokon való alkalmazási lehetőségeinek a tesztelésére (Brown–Dunn 2011; Flood–Grasjö 1998; Foster–Kalenkoski 2010), az ilyen típusú összehasonlításokhoz valóban kizárólag a marginális hatások alkalmasak.

6. A KUTATÁS EREMÉNYEINEK ISMERTETÉSE

A disszertáció fő fejezetét a kutatási eredmények ismertetése képezi, amely a téma átfogó jellegéből adódóan a leghosszabb része is az értekezésnek. Az elemzés kiinduló pontja a minták összetételének a vizsgálata, illetve a szociodemográfiai jellemzőkben megfigyelhető változások kiemelése az 1999-2000 és a 2009-2010 közötti periódusra vonatkozóan. Ezt követően arra keresem a választ, hogy a férfiak és nők háztartási munkára fordított idejében kimutatható változás szignifikánsnak tekinthető-e. E kérdéskör napjainkban már túlmutat a „számok világán”, egy olyan egyszerű statisztikai hányados, mint „A nők háztartási munkára fordított ideje a férfiak időfelhasználásának arányában” szimbolikus jelentést nyert, a nemi egyenlőség indikátoraként véleményformáló erővel hat(hat) egy-egy országokról kialakult képre.

A házimunkával töltött idő nemi különbségeire fókuszáló kutatások megsokasodásában elsősorban a nők növekvő mértékű munkaerő-piaci szerepvállalásának volt szerepe, ezért a következő lépésben a foglalkoztatott nők időgazdálkodásának sajátosságait vizsgálom. Elsőként a munkaidő hosszának az elemzésére helyezem a hangsúlyt, igyekszem feltárni, hogy a szociodemográfiai jellemzőknek és a foglalkozási struktúrának milyen szerepe van a munkavégzéssel töltött időre. Majd - mintegy a gondolati ív folytatásaként - a napi munkaidő és az egyéb tevékenységek kapcsolatát tanulmányozom, azaz melyik tevékenységcsoportnál regisztrálható visszaesés a hosszabban végzett főfoglalkozású munkavégzés hatására. Ez a kérdéskör különösen fontos a gyermeket nevelő foglalkoztatott nők körében. A disszertáció utolsó elemző fejezete az időszervezési problémák előfordulását méri fel.

6.1. Mintaösszetétel

Az 1999-2000. és a 2009-2010. évi időmérleg-felvételek mintaösszetételét a 4. tábla mutatja. A két adatgyűjtés időmérleg-személyeinek a főbb szociodemográfiai jellemzők szerinti megoszlását

- egyrészt egymással hasonlítottam össze,

- másrészt a Népszámlálások adataival⁷⁰ is összevettem.

Az előbbi során megfigyelt eltérések befolyásol(hat)ják az időfelhasználásban mért változások tendenciáit, amelyekre tekintettel kell lenni az adatelemzésnél, míg az utóbbi kulcsfontosságú ahhoz, hogy megállapítsuk, hogy a minta megfelelően reprezentálja-e a 15-84 éves népességet.

Mindkét felvételnél a nem, a korcsoport és a településtípus volt a súlyképzéshez használt ismérv.⁷¹ E három szempont szerint a válaszadók megoszlásai megközelítően azonosak a népszámlálások eredményeivel,⁷² illetve a 10 év során tapasztalt változásokat tükrözik. Ez utóbbiak közül az életkorra vonatkozó egy eltérést érdemes kiemelni, a két adatfelvételi időpont között az 1970-es évek közepén született nagylétszámú generáció (ún. Ratkó-unokák) korcsoportot váltott, azaz a 15-29 korcsoportból a 30-39 éves korcsoportba kerültek.⁷³

További különbségeket mutat a családi állapot, az iskolai végzettség és a munkaerőpiaci státusz szerinti megoszlás is, mindhárom a napjainkban zajló társadalmi változások fontos folyamataira utal.

- A családi állapot szerint a 2009-2010-ben a válaszadók között a házások aránya kisebb (48%) a 10 évvel korábbi megkérdezettekhez képest (51%), ez a csökkenő tendencia megegyezik a népszámlálások eredményei alapján ismert trenddel is, habár a házások arányának nagyobb mértékű visszaesését regisztrálták (52%-ról 44%-ra). A nőtlenek és hajadonok hányada mindkét időmérés-felvételben közel hasonló volt (28,9% és 29,3%), azonban a népszámlálás 5%-ot meghaladó emelkedésről tájékoztat (27,2% és 32,6%) a 15 évesnél idősebb népesség körében a vizsgált időszakban.

⁷⁰ A Népszámláláson kívül a teljes népességre kiterjedő ún. lakossági nyilvántartások is megfelelőek erre a célra (például Központi Statisztikai Hivatal által kezelt statisztikai vagy a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalának közigazgatási célú nyilvántartásai), azonban a Népszámlálásból érhetőek el a leg részletesebb információk. A népszámlálás eszmei időpontja 2001-ben február 1-jén 0 óra, 2011-ben október 1-jén 0 óra volt, míg az időmérés-felvétel adatgyűjtési időszaka 1999-2000-ben 1999. szeptember 1. és 2000. szeptember 6., 2009-2010-ben 2009. október 1. és 2010. szeptember 30. közé esett. A 2009-2010. évi időmérés-felvétel és a 2011. évi népszámlálás adatgyűjtései között egy év telt el, a demográfiai adatokban egy év alatt számottevő elmozdulás nem feltételezhető, ezért alkalmasnak vélem az összehasonlítás alapjául felhasználni. A népszámlálásokkal kapcsolatos adatok forrása: www.nepszamlalas.hu.

⁷¹ 1999-2000-ben a felvétel éves mintáját a kitöltött időmérleg-naplóval rendelkező személyek adják. Mivel négy adatgyűjtési periódus volt, ezért van olyan válaszadó, aki négyszer szerepel a mintában, illetve a lemorzsolódás és a pótlás miatt van olyan személy is, aki ennél kevesebbszer. A minta súlyozása periódusonként készült, az egyes periódusok mintáit egymástól függetlenül kezeljük.

⁷² 1999-2000-ben a minta megoszlása kisebb mértékben eltér a 2001. évi népszámlálástól a település jogállása szerint, a községekben lakók aránya felül-, az egyéb városokban élők alulreprezentáltak.

⁷³ E csoport szüleit a „Ratkó-korszak” - szintén népes - nemzedéke adja, amely hatása azonban a korcsoport besorolásra számottevően kisebb, mivel ezen időszak szülöttei két korcsoport (1999-2000-ben a 40-49 és az 50-59 évesek, illetve 2009-2010-ben az 50-59 és a 60-69 évesek) között oszlanak el.

- A legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerinti megoszlás az átlagos iskolázottsági szint emelkedését mutatja, 1999-2000-ről 2009-2010-re 36%-ról 26%-ra csökkent a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, és 39%-ról 48%-ra nőtt a legalább érettségivel rendelkezőké. Ha korcsoportok szerinti bontásban vizsgálnánk az adatokat, akkor a fiatal felnőttek (25-39 évesek) körében még jelentősebb emelkedést találnánk. Az iskolázottság színvonalának növekedéséhez egyaránt hozzájárult a (közép- és) felsőoktatási lehetőségek kibővülése, a 18 éves korig tartó tankötelezettség és a munkaerő-piaci igények változása is.

4. tábla A 15-84 éves népesség mintabeli megoszlása főbb szociodemográfiai jellemzők szerint az 1999-2000. és a 2009-2010. évi időmérleg-felvételben

Megnevezés	1999/2000			2009/2010		
	súlyozatlan mintaelemszám	felszorozott, súlyal korrigált mintaelemszám	felszorozott, súlyal korrigált mintaelemszám megoszlása (%)	súlyozatlan mintaelemszám	felszorozott, súlyal korrigált mintaelemszám	felszorozott, súlyal korrigált mintaelemszám megoszlása (%)
NEM						
Férfi	19 931	3 878 500	47,3	3 599	3 886 967	47,1
Nő	23 204	4 326 138	52,7	4 463	4 369 591	52,9
KORCSONY						
15-29 éves	9 153	2 299 523	28,0	1 470	1 775 040	21,5
30-39 éves	7 066	1 288 013	15,7	1 337	1 702 102	20,6
40-49 éves	7 591	1 544 804	18,8	1 217	1 278 566	15,5
50-59 éves	6 688	1 246 236	15,2	1 685	1 426 752	17,3
60-69 éves	6 265	983 927	12,0	1 518	1 099 809	13,3
70-84 éves	6 372	842 135	10,3	835	974 289	11,8
TELEPÜLÉSJOGÁLLÁS						
Budapest	8 667	1 526 168	18,6	1 114	1 440 399	17,4
Megyeszékhely	7 725	1 426 858	17,4	1 622	1 453 479	17,6
Egyéb város	12 452	2 306 211	28,1	2 816	2 860 680	34,6
Község	14 291	2 945 401	35,9	2 510	2 502 000	30,3
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG						
Általános iskola 8 évfolyama vagy kevesebb	16 193	2 989 895	36,4	2 122	2 103 556	25,5
Szakiskola, szakmunkás iskola	9 984	1 978 004	24,1	2 171	2 164 903	26,2
Középiskola érettségivel	11 757	2 297 729	28,0	2 511	2 625 287	31,8
Főiskola, egyetem oklevéllel	5 184	935 255	11,4	1 258	1 362 812	16,5
Adathiány	17	3 755	0,0	-	-	-
GAZDASÁGI AKTIVITÁS						
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	20 036	4 012 029	48,9	3 513	3 827 043	46,4
Munkanélküli	1 793	368 047	4,5	593	634 649	7,7
Tanuló	3 099	850 758	10,4	662	789 778	9,6
Nyugdíjas	15 658	2 445 879	29,8	2 847	2 512 745	30,4
Gyermekgondozási ellátást kap	1 132	230 072	2,8	244	290 077	3,5
Egyéb eltartott, inaktív	1 417	297 853	3,6	203	202 266	2,4
CSALÁDI ÁLLAPOT						
Nőtlen, hajadon	9 971	2 368 077	28,9	2 036	2 423 174	29,3
Házasság	23 028	4 193 919	51,1	4 032	3 954 660	47,9
Elvált, házastársától külön élő	4 188	756 960	9,2	937	893 831	10,8
Özvegy	5 948	885 682	10,8	1 057	984 893	11,9
ÖSSZESEN	43 135	8 204 638	100,0	8 062	8 256 558	100,0

- Legnagyobb mértékben az időmérleg személyek gazdasági aktivitás szerinti megoszlása tér el a népszámlálások adataitól. Ez alapján a válaszadók között felülreprezentáltak 1999-2000-ben a foglalkoztatottak és a tanulók, 2009-2010-ben pedig a munkanélküliek, a nyugdíjasok, illetve kisebb mértékben a tanulók és a

gyermekgondozási ellátásban részesülők is. Az adatok elemzésénél e tényezőkre figyelemmel kell lenni. Mindazonáltal valóban emelkedett a munkanélküliek száma a tíz évvel korábbi adatokhoz képest.

A fentiekén túl fontos megemlíteni a foglalkozási szerkezet változását a foglalkoztatottak körében (5. tábla).⁷⁴ Mind az Andorka-féle munkajelleg-csoport, mind az EGP séma alapján egyrészt a mezőgazdasági foglalkozásúak, másrészt az egyéni vállalkozók és kisfoglalkoztatók arányának a csökkenése látható. Míg a mezőgazdaság visszaszorulása általános tendenciának tekinthető a gazdasági szerkezet átalakulásában, addig a vállalkozói réteg csökkenése a rendszerváltást követő évtizedben elterjedt kényszervállalkozásokra utal, amelyek nem voltak életképesek.

5. tábla A 15-84 éves foglalkoztatott népesség megoszlása társadalmi-foglalkozási rétegek és nemek szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben (%)

Társadalmi-foglalkozási csoport	1999-2000			2009-2010		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
Andorka-féle munkajelleg-csoport						
Vezetők	3,9	2,4	3,2	3,8	4,1	3,9
Értelmiségiek	10,9	15,8	13,1	13,4	17,4	15,2
Egyéb szellemiek	14,2	31,0	21,9	13,1	28,6	20,2
Iparosok, kereskedők	8,9	5,1	7,2	5,1	2,8	4,0
Szakmunkások	37,0	24,2	31,2	39,4	24,7	32,7
Betanított munkások	12,0	9,7	11,0	13,9	10,8	12,5
Segédmunkások	6,4	9,3	7,7	6,0	9,9	7,7
Mezőgazdasági fizikai	3,9	1,8	2,9	3,4	1,3	2,4
Mezőgazdasági önállók	2,7	0,8	1,8	2,0	0,4	1,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EGP-séma						
Felső vezető - felső értelmiségi	11,6	8,6	10,2	12,6	9,2	11,1
Alsó vezető - alsó értelmiségi	12,3	26,1	18,6	12,7	28,0	19,7
Középszintű szellemi fogl.	2,5	16,5	8,9	2,0	16,7	8,7
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	4,4	11,8	7,7	4,0	12,8	8,0
Önálló alkalmazottal	3,2	1,2	2,3	2,8	1,6	2,3
Önálló alkalmazott nélkül	7,4	5,2	6,4	4,3	3,2	3,8
Mezőgazdasági önálló	2,8	0,8	1,9	2,1	0,4	1,3
Közvetlen irányító	7,3	3,3	5,5	6,5	1,3	4,1
Képzett munkás	23,7	8,3	16,7	25,5	5,8	16,5
Képzetlen munkás	20,7	16,4	18,7	24,0	19,7	22,0
Mezőgazdasági munkás	4,1	1,8	3,1	3,6	1,3	2,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Súlyozatlan mintaelemszám</i>	<i>10 812</i>	<i>9 117</i>	<i>19 929</i>	<i>1 803</i>	<i>1 709</i>	<i>3 512</i>
<i>A teljes népességre felszorozott esetszám</i>	<i>2 171 816</i>	<i>1 818 643</i>	<i>3 990 459</i>	<i>2 083 116</i>	<i>1 742 943</i>	<i>3 826 059</i>

Emellett mindkét rétegződési sémában felfedezhetőek a foglalkozási struktúra

⁷⁴ A legutóbbi népszámlálás adataiból még nem érhető el a társadalmi-foglalkozási csoportok szerinti megoszlás, azonban Huszár Ákos (KSH) tájékoztatása alapján az Andorka-féle munkajelleg-csoport megoszlása a SILC felvétel 2009. és 2010. évi adataiból és az 5. tábla eredményei nagyon hasonlóak. Emellett fontos megemlíteni, hogy 2009-2010-ben az alacsony elemszám miatt mindkét rétegződési séma csak korlátozottan vizsgálható. A 6. fejezet elemzései csak azokra a csoportokra tartalmazznak megállapítást, ahol az elemszám eléri a 100 főt. A táblázatokban viszont az összes kategória adata szerepel, jelölve azokat, amelyek elemszáma nem elegendő a következtetések levonásához.

polarizációjára utaló jelek: nőtt a magasabb iskolai végzettséget és kvalifikáltabb képzést igénylő állások száma a szakképzettség nélkül betölthető pozíciókkal párhuzamosan (Bukodi 2005; Lakatos–Záhonyi 2013). Továbbá a férfiak esetében emelkedett azoknak a foglalkozásoknak is a száma, amelyek betöltéséhez megfelelő szakmai képzettség szükséges.

6.2. A háztartási munkára fordított idő nemek szerinti változásai 1999-2000 és 2009-2010 között

A nemzetközi összehasonlító kutatások (Kan–Sullivan–Gershuny 2010; Sullivan 2011) a fejlett országokban általános tendenciaként említik a nemek szerinti különbségek mérséklődését a háztartási munkára fordított időben. A háztartási munka részletes, tevékenységek szerinti elemzése előtt az első lépésben azt nézem meg, hogy az összes háztartási tevékenységet figyelembe véve milyen mértékben tér el a férfiak és a nők időfelhasználása. Ezt az információt az idődiszimilaritási index⁷⁵ adja meg, és az index értékének a csökkenését várom. A 6. tábla alapján a háztartási blokk 3 főbb kategóriájára (a saját háztartás ellátására, a vásárlás és a szolgáltatás igénybevételére, valamint a gyermekellátásra) a mutató értéke 1999-2000 és 2009-2010 között 73 percről 67 percre csökkent, 10 tevékenység esetében viszont szinte változatlan (95 - 96 perc). Ez utóbbi, azonos értékek jelenthetnék azt, hogy a férfiak és a nők otthoni munkákra fordított idejében nem történt változás, azonban ekkor azt is látnunk kellene, hogy az aggregált 3 tevékenységre kalkulált mutató értéke szintén változatlan. Részletesebben megnézve a 10 tevékenységnél a változásokat, az adatok arról tájékoztatnak, hogy az elmozdulások egyrészt érintették az összes vizsgált tevékenységet, másrészt ún. helyettesítő jelleggel történtek.

⁷⁵ Az idődiszimilaritási index az 5.2.2. fejezetben részletezett számításon alapul.

⁷⁶ A napi tevékenységek 6 kategóriás besorolása esetén 2009-2010-ben a 15-84 éves férfiak és nők között a diszimilaritási index értéke 2 óra 15 perc volt, azaz a napi idő 9%-a a férfiaknak (nőknek) másképpen telik, mint a nőknek (férfiaknak). 1999-2000-ben a mutató értéke 2 óra 26 perc volt, tehát a számítás alapján az elmúlt 10 évben a férfiak és a nők napi időtöltési mintázata közeledett egymáshoz (2. számú Függelék 2. táblázat). A mutató értéke a tevékenységlista részletezettségével tovább nő, 13 kategória kialakítása esetében az index 2 óra 23 perc különbséget mutat 2009-2010-ben és 2 óra 37 perc eltérést 1999-2000-ben.

6. tábla A 15-84 éves népesség háztartási munkára és gyermekellátásra fordított ideje nemenként és számított mutatók 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Tevékenységcsoport	1999/2000		2009/2010		Különbség az időráfordításban (perc)
	napi átlagos időráfordítás (perc)	szórás	napi átlagos időráfordítás (perc)	szórás	
Férfi					
3. Háztartási és házkörűli munka, összesen	94	120	115	128	21 ***
3.1. A saját háztartás ellátása	64	103	79	108	15 ***
Ebből:					
3.1.1. Hagyományos háztartási munka	26	54	36	64	10 ***
3.1.2. Ház körűli munka	20	55	30	65	10 ***
3.1.3. Javító és karbantartó munka, építkezés	16	64	12	55	-3 *
3.2. Vásárlás, szolgáltatás igénybevétele, ügyintézés	17	41	18	38	1
3.3. Gyermekellátás, -gondozás	13	43	18	53	5 ***
Nő					
3. Háztartási és házkörűli munka, összesen	239	173	250	174	11 ***
3.1. A saját háztartás ellátása	184	142	185	137	1
Ebből:					
3.1.1. Hagyományos háztartási munka	169	131	169	126	0
3.1.2. Ház körűli munka	8	29	11	36	3 ***
3.1.3. Javító és karbantartó munka, építkezés	5	33	4	29	-1 *
3.2. Vásárlás, szolgáltatás igénybevétele, ügyintézés	26	44	23	38	-2 **
3.3. Gyermekellátás, -gondozás	29	77	41	96	12 ***
Időösszehasonlítás index					
3 tevékenységcsoport ¹	73		67		
10 tevékenységcsoport ²	96		95		

Megjegyzés:

T-érték szignifikanciája: ***=0,0001, **=0,001, *=0,05

¹ 3.1.-3.3. tevékenységekre számolva.² 1. sz. Függelék 1. tábla szerinti 3.1.1.-3.1.4., 3.2.1.-3.2.2. és 3.3.1.-3.3.4. tevékenységekre számolva.

Az alábbiakban először röviden áttekintem a 15-84 éves népesség háztartási munkára fordított idejének a sajátosságait a főbb szociodemográfiai ismérvek alapján, illetve kiemelem az időbeli trendeket az elmúlt tíz éves periódusra vonatkozóan. Ezt követően többváltozós statisztikai módszerrel azt vizsgálom, hogy milyen tényezőknek volt szerepe a változások alakulásában.

6.2.1. Leíró elemzés⁷⁷

Változások a főbb társadalmi csoportok időfelhasználásában

A háztartásban jelentkező és ellátandó feladatok összetétele és a ráfordított idő elsősorban attól függ, hogy milyen a család összetétele, ezen túlmenően befolyásolja még - például - az egyéni preferencia, a jövedelmi helyzet és a munkavégzés jellege is. E tevékenységekkel

⁷⁷ Az elemzéshez felhasznált Andorka-féle munkajelleg-csoport, családi állapot, EGP-séma, gazdasági aktivitás, gyermekek száma, háztartás taglétszáma, iskolai végzettség, korcsoport, naptípus és nem szerinti 1999-2000. és 2009-2010. évi - „A”, „B” és „C” típusú - adatokat a főbb tevékenységcsoportokra a 2. számú Függelék 3-5. táblázatai tartalmazzák.

töltött idő mennyisége megközelíti - bizonyos csoportoknál felülmúlja - a főfoglalkozású munkavégzéssel töltött időt.

Az összes vizsgált társadalmi csoport közül a gyermekgondozási ellátásban részesülő nők töltik a legtöbb időt a háztartási munkával, ez az érték 1999-2000-ben 511 perc, azaz 8 és fél óra volt, de 2009-2010-re még további 31 percet emelkedett, így a jelenlegi időráfordítás több mint 9 óra (2. számú Függelék 4. táblázat). A másik végponton a tanulók vannak, akik a háztartási teendőkre napi átlagban egy órát fordítanak, azonban már itt is kimutatható a nemek közötti eltérés, a fiúk háromnegyed óránál is rövidebb időt, amíg a lányok 76, illetve - tíz évvel később - 81 percet segítettek be az otthoni feladatokba.

Korcsoporthoz szerint a legtöbb házimunkát továbbra is a 60-69 éves férfiak és a 30-39 éves nők végzik. Mindkettő magyarázata kézenfekvő, a férfiaknál a nyugdíjba vonulással a munkaerőpiac által korábban lekötött időmennyiség jelentős része áttevődött a háztartási feladatok ellátására, míg az utóbbi a nők kitolódott gyermekvállalásával hozható összefüggésbe. Az azonban új fejlemény, hogy 1999-2000-hez képest a 40-49, illetve az 50-59 éves nők kevesebb időt fordítanak a házimunkákra (1999-2000-ben 259, illetve 258 percet, 2009-2010-ben 247, illetve 250 percet). Ez feltehetően részben a nyugdíjkorhatár felemelésének a hatása, mert aktív keresőként kevesebb idő jut a háztartás ellátására, mint nyugdíjasként. E magyarázatot a nap típusa szerinti adatok is alátámasztják, a korábbi adatainkhoz képest 2009-2010-ben a foglalkoztatott nők a ledolgozott napokon átlagosan valóban kevesebb időt fordítottak a háztartással kapcsolatos tennivalókra, ugyanakkor a munkanapokon elmaradt időt „bepótolják” a hétvégi szabadnapokon. A foglalkoztatottakkal ellentétben a gazdaságilag - átmenetileg vagy tartósan - inaktívak (gyermekgondozási ellátásban részesülők, munkanélküliek és nyugdíjasok) hétközben töltenek több időt a háztartás és a gyermek(ek) ellátásával, esetükben a hétvégének a szabadidős jellege domborodik ki. E tendencia mindkét vizsgálati időpontra igaz.

Tovább elemezve az idő dimenzió jellegzetességeit az időtöltésben, fontos megemlíteni, hogy még mindig jelentős a tevékenységszerkezetre annak a hatása, hogy hétköznap vagy hétvége van-e. Azaz, vannak olyan tevékenységek, amelyek rendszerint hétvégén kerülnek elvégzésre, ez adódhat abból, hogy nem igénylik a napi szintű munkavégzést (pl. fűnyírás), vagy időigényesebbek (pl. porszívózás) vagy csak egyszerűen a hétvégéhez köthető tevékenység (pl. a vasárnapi családi ebéd elkészítése), és

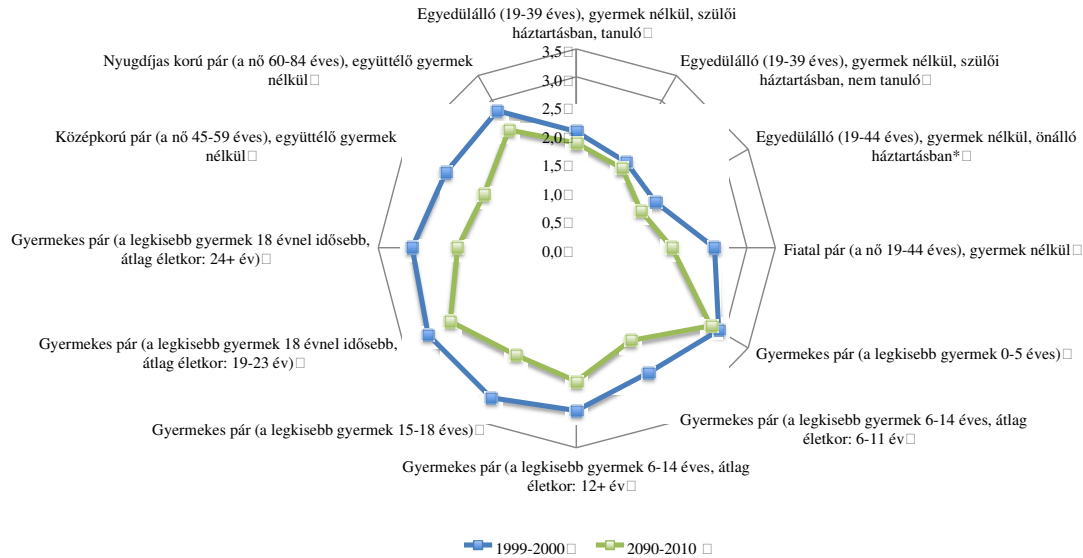
legfőképpen a többség számára nem munkanapok, így több a diszkrécionálisan beosztható időmennyiség. Ennek eredményeképpen mindkét nem hosszabb időt tölt a háztartási munkavégzéssel hétvégén, mint a hétköznapi napokon.

A háztartási munkával töltött idő mennyisége szoros összefüggést mutat a család összetételével, azaz azzal, hogy hány fős a család, hány és milyen életkorú gyermekek élnek a családban. A háztartás taglétszáma szerint a férfiak a legtöbb házimunkát abban az esetben végzik, ha egyedül élnek, míg a nők esetében e feladatok ellátására fordított idő párhuzamosan nő a tagok számával. A 18 éves vagy fiatalabb gyermekek száma szerint viszont hasonló trend bontakozik ki mindkét nemnél, a nagyobb gyermekszám mindkét szülő számára több házimunkát jelent.

Figyelemreméltó, hogy a férfiak háztartásellátásra fordított ideje a családi életciklus minden kategóriájában nőtt 1999-2000 óta,⁷⁸ és ennek eredményeképpen csökkent a nemek közötti különbség az otthoni munkavégzésben. A 4. ábra a nők és a férfiak háztartási munkával töltött idejének a hányadosát mutatja, azaz azt, hogy a nők időráfordítása a férfiak által teljesített időmennyiségnek hány-szorosa. Az ábra értelmezése két szempont szerint lehetséges, egyrészt a magas érték arra utal, hogy a nők sokkal több időt fordítanak az otthon és a család ellátására, mint a férfiak, például 1999-2000-ben a 0-5 éves gyermekes családokban a férfiak időráfordítása 156 perc, a nőké 449 perc volt, így a hányados értéke 2,9 lett. E különbség mértéke azonban a tíz év során sem változott számottevően, a hányados értéke 2009-2010-ben 2,7, ezért a két érték közel helyezkedik el egymáshoz az ábrán. A másik szempont tehát a két időpontban mért értékek közelsége vagy távolsága, amely a változás nagyságára utal az adott életciklus kategóriában.

⁷⁸ Kivételt jelent az 'Egyedülálló (19-44 éves), gyermek nélkül, önálló háztartásban' életciklus kategória, mert itt mindkét nemnél csökkent a háztartási munkára fordított idő, és a nők körében a visszaesés erősebb volt.

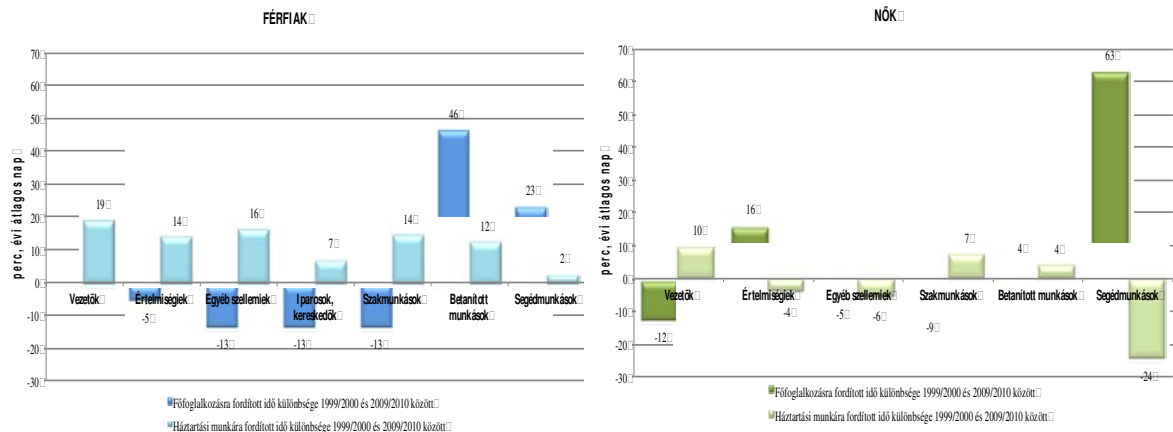
4. ábra A nők és a férfiak háztartási munkával töltött idejének a hányadosa a 19-84 éves népesség körében életciklus csoport szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Megjegyzés: * 2009-2010-ben az 'Egyedülálló (19-44 éves), gyermek nélkül, önálló háztartásban' férfiak mintaelemszáma 95 fő, a nőké 94 fő.

A társadalmi-foglalkozási csoportok szerint is minden rétegnél csökkent a különbség a férfiak és a nők háztartási munkára fordított idejében. Ez alapján érdemesnek tűnik részletesebben is megnézni, hogy hogyan változott a főfoglalkozásra és a háztartásellátására fordított idő 1999-2000 és 2009-2010 között (5. ábra). A legjelentősebb változás a betanított munkás férfiaknál látható: nemcsak napi átlagban 46 perccel több időt fordítanak a főfoglalkozású munkájukra, de 12 perccel több időt töltenek a háztartásellátással is. Kisebb mértékben, de a trend igaz a segédmunkásokra is. A 5. ábra a nők körében igen változatos képet mutat: a segédmunkások főállású munkavégzési ideje napi átlagban 63 perccel hosszabbodott meg, amit a háztartási munkákra fordított idejük rövidebbé válása kísért. E változások irányai hasonlóan alakultak az értelmiségi nők körében is, és szinte teljesen ellentétesek az értelmiségi férfiaknál látható tendenciával. Azaz úgy tűnik, mintha e társadalmi csoportnál valamilyen „összhang” lenne az egyenlőbb tehervállalást illetően. (A nők és a férfiak háztartási munkával töltött idejének a hányadosa az értelmiség körében a legalacsonyabb, 2009-2010-re 2,1-ről 1,8-ra mérséklődött).

5. ábra A nők és a férfiak főfoglalkozású és háztartási munkára fordított idejének változása 1999-2000 és 2009-2010 között a 15-84 éves foglalkoztatott népesség körében az Andorka-féle munkajelleg-csoportok szerint (perc)

* 2009-2010-ben a vezető férfiakra $n=69$, a nőknél $n=73$. Az iparos, kereskedő nők, illetve a mezőgazdasági státuszok körében az esetszámok ennél alacsonyabbak.

A főbb háztartási tevékenységekre fordított idő nemi különbségei

Nemzetközi kutatásokkal összhangban (Kan–Sullivan–Gershuny 2010) a jelenlegi adatok is alátámasztják, hogy a saját háztartást ellátó tevékenységek között megkülönböztethetők a tipikusan „férfi” és „női” feladatok, azaz többségében a férfiak vagy a nők által végzett munkák. A különbség legélesebben a hagyományos - ún. női - háztartási munkák (főzés, mosás, takarítás) területén jelentkezik, és annak ellenére, hogy a férfiak 10 perccel több időt fordítottak e tevékenységekre, még mindig nagyon nagy (133 perc) a két nem közötti eltérés. Nemcsak a saját háztartásban végzett tevékenységek, hanem az összes házimunka közül is a ház körüli teendőkre fordítják a legtöbb időt a férfiak, és a vizsgált időszakban 50%-kal nőtt az időráfordításuk is.

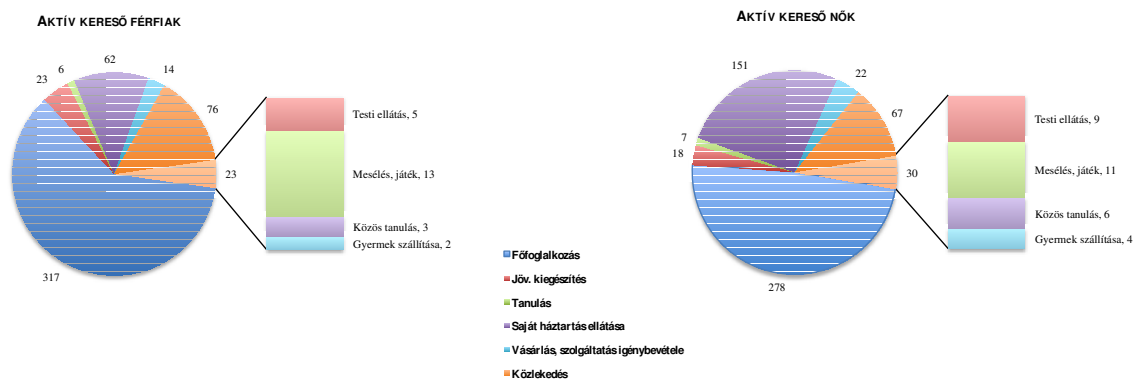
A vásárlás és a szolgáltatások igénybevétele esetében az időtöltés mennyisége alapvetően nem változott. A boltok vasárnapi nyitva tartása elsősorban a férfiak tartós fogyasztási és használati cikkek beszerzésével kapcsolatos vásárlási szokásait befolyásolta.

A gyermekgondozási tevékenységek összetételét a gyermek(ek) életkora határozza meg, azaz csecsemők esetében a testi ellátás a domináns, az óvodás korúaknál a gondozás mellett fontos szerepe van a játéknak is, míg az iskolásoknál a közös tanulás is a szülői feladatok közé tartozik. A gyermekellátása fordított idő nagysága a gyermek(ek) életkora mellett függ attól is, hogy hány gyermek él a családban. A vizsgált népességben e tevékenységcsoportra fordított idő napi átlagban 30 perc volt 2009-2010-ben, amely 9 perc növekedést jelent

1999-2000-hez képest. Ez az eredmény azért is fontos, mert az elmúlt 10 évben csökkent az átlagos gyerekszám, valamint nőtt a gyermektelen és az egyszülős családok aránya.

A gyermekek elsődleges gondozói az anyák és az egyéb napi teendőiktől függetlenül látják el a velük kapcsolatos feladatokat, míg az apák hétvégén foglalkoznak több időt a gyermekeikkel. Az aktív keresők közül a férfiak több időt játszanak a gyermekeikkel, mint a nők. Ez a párok gyermekellátással kapcsolatos időkezelési stratégiájára utalhat, ahol ily módon érvényesül a munkamegosztás, mivel a nők nemcsak a gyermekgondozás további teendőit látják el, hanem emellett a házimunkák jelentős részét is elvégzik (6. ábra).

6. ábra Az aktív keresők időfelhasználása a társadalmilag kötött tevékenységekre a gyermekgondozás részletezésével nemek szerint 2009-2010-ben (perc, egy átlagos napon)

Összefoglalás

A háztartási munkával töltött idő nemek szerinti eredményei megerősítik a férfiak időráfordításának a növekedését, azonban a konvergáló tendenciák ellenére továbbra is változatlan, hogy a nőkre számottevően több otthoni feladat hárul, mint a férfiakra. Emellett a nemi szerepfelfogásnak megfelelő feladatmegosztás is „konzerválódott”. E téren Kan–Sullivan–Gershuny (2010) szerint még a skandináv országokban sem történt átütő változás.

A nemek szerinti változások több okra vezethetők vissza. Egyfelől az eredmények magyarázhatóak strukturális tényezőkkel, azaz 2009-2010-ben a férfiak körében magasabb a munkanélküliek és a nyugdíjasok aránya, és a gazdasági inaktivitás pozitívan hat az otthoni tevékenységekkel töltött idő hosszára. Ezt az álláspontot képviseli Harcsa (2014) is. Másrészt összefüggésben lehet a nemi szerepekkel kapcsolatos vélemények megváltozásával is. Az iskolázottabb férfiak kevésbé preferálják a hagyományos

feladatmegosztást, ezért nagyobb arányban vesznek részt a háztartási munkák ellátásában, mint a közép- vagy az alapfokú végzettségűek (Pongrácz–S. Molnár 2011). Az oktatási expanzió hatására e kvalifikáltabb réteg kibővült, tehát - elméletileg - növekedett az egalitárius nézeteket valló férfiak aránya. Emellett fontos megemlíteni, hogy a felsőoktatás kiszélesedése a nők munkaerő-piaci és magánéleti „viselkedésére” többes hatást fejt ki, egyfelől a gyerekvállalás későbbre tolódik és kevesebb gyermeket vállalnak (Harcza–Monostori 2012; Husz 2006; Kamarás 2005; Somlai 1999), így kevesebb háztartási munkavégzésre is van szükség. Másfelől az iskolázottabb nők magasabb pozíciókba kerülnek, amely növelheti azt az igényt, hogy mérsékeljék az időráfordításukat az alacsony megbecsültségűnek tekintett otthoni tevékenységekre (Gershuny–Robinson 1988). Habár ez utóbbit a hazai adatok nem támasztják alá (Bukodi 2005; Pongrácz–S. Molnár 2011).

A következő fejezetben egy többváltozós statisztikai módszer segítségével szeretném megerősíteni a fentiekben leírt trendeket, illetve a felsorolt magyarázatok körül kiválasztani azokat, amelyek relevánsak.

6.2.2. Többváltozós elemzés

Az elemzés következő lépésében azt nézem meg, hogy a háztartási munkák egyes típusainál a nemi különbségek, illetve a tíz év során bekövetkezett változások szignifikánsak-e. E kutatási kérdés vizsgálatához az általam választott statisztikai eljárás a Tobit regresszió, amely az időadatok esetében elfogadott, többváltozós módszernek tekinthető (Flood–Grasjö 1998; Foster–Kalenkoski 2010).

A Tobit regresszió - ahogy az 5.2.4. fejezetben említésre került - a nem negatív és nagyarányú 0 értékű megfigyelést tartalmazó adatsoroknál alkalmazható számítás, tulajdonképpen egy lineáris regresszió, amelyben a függő változót valamilyen küszöbérték korlátozza jobbról, balról vagy mindkét oldalról (Lázár 2008). Az időváltozók esetében az alsó értékkorlát a 0, a felső pedig az 1440 perc. A számítás eredményei közül a regressziós együtthatókat ismertetem, amelyek azt mutatják meg, hogy az egyes háttérváltozók hogyan befolyásolják a vizsgált tevékenységekre fordított időt.

Modellspecifikáció

Az 1. hipotézis - miszerint 2009-2010-ben a férfiak több, a nők kevesebb időt fordítanak a háztartás- és gyermekellátásra, mint 1999-2000-ben - igazolásához 2 modellt definiáltam.

Az 1. modell azt vizsgálja, hogy a háztartás- és gyermekellátásra fordított idő hogyan függ a nemtől és az adatgyűjtés évétől. Itt az időtényező nemmel kontrollált hatását szeretném megismerni. A számítás elvégzéséhez olyan adatállományt készítettem, amely mindkét adatfelvétel adatait tartalmazza, és változóként szerepel benne az adatgyűjtés évére vonatkozó információ, illetve a nemnek és az adatgyűjtés évének az összeszorzásával létrehozott interakciós változó.

A 2. modell tágabban elemzi a háztartási munka meghatározottságát.⁷⁹ A nem változó egydimenziós szerepeltetése a modellekben nem mutatná a valós magyarázóerejét, mert más társadalmi jellemzők hatását is magába foglalja, ezért a magyarázó változók körét bővítettem a főbb szociodemográfiai tényezőkkel. Tehát az elemzési logika az, hogy mivel az elmúlt tíz év során számos változás volt regisztrálható a népesség korcsoport, iskolai végzettség vagy akár gazdasági aktivitás szerinti összetételében, csak e változók hatását kontroll alatt tartva szűrhető ki a nem „tisztá” hatása az otthoni munkákra. Emellett a 2. modellnél is vettem a négy kontrollváltozó interakcióját az adatgyűjtés évével. Az így kapott információk azt mutatják majd meg, hogy e tényezők korábbi hatása hogyan módosult az időbeli változás során.

A számításokat 4 tevékenységcsoportra végeztem el - (1) az összes háztartási és gyermekellátó tevékenységre, (2) a saját háztartás ellátására, (3) a vásárlásra és a szolgáltatás igénybevételére, valamint (4) a gyermekgondozásra - mert a szakirodalmi áttekintésből (Kan–Sullivan–Gershuny 2010; Sullivan 2011) és a leíró elemzésből is ismert, hogy a háztartási munkák egyes típusainál a férfiak és a nők időráfordításainak a különbsége eltérő nagyságú.

Eredmények

A két modell Tobit regressziós eredményeit a 7-8. táblák tartalmazzák, melyek alapján a következő következtetések vonhatóak le:

1. modell

⁷⁹ Hasonló felépítésű regressziós modellel vizsgálta a fizetett munkaidő változásait Gimenez-Nadal–Sevilla (2014).

- Az adatgyűjtés éve és a nem közötti interakció szignifikáns, tehát történt változás a férfiak és a nők háztartási munkára fordított idejében (7. tábla).
- Az összes háztartási munkánál a nemek szerinti különbség 170 perc, amely 18 perccel csökkent a két adatgyűjtési időszak között. Ugyanakkor a legnagyobb mértékben a saját háztartásellátására fordított idő nemi különbsége mérséklődött, mintegy 26 perccel. A gyermekgondozásra vonatkozóan viszont továbbra is fennmaradt a korábbi különbség férfiak és a nők között, amelyre a nem szignifikáns eredmény utal.
- Az 1. modell magyarázóereje igen gyenge mind a négy tevékenységcsoport esetében. Ez természetes is, mivel a nem és az adatgyűjtés éve mellett még számos további tényezőnek van jelentős befolyása az egyes otthoni tevékenységekre fordított idő alakulásában. Az időbeli változás megragadásának szofisztikáltabb módjához a 2. modell nyújt segítséget.

7. tábla A 15-84 éves népesség háztartási munkára és gyermekellátásra fordított idejének többváltozós vizsgálata (Tobit regresszió) - 1. modell

Megnevezés	1. modell			
	Háztartás- és gyermekellátás, összesen	Ebből:		
		Saját háztartás ellátása	Vásárlás és szolgáltatás igénybevétele	Gyermekellátás
Adatgyűjtés éve (ref. kat.: 1999-2000)				
2009-2010	12 ***	2 ns	-5 ***	34 ***
Nem (ref. kat.: Nő)				
Férfi	-170 ***	-157 ***	-30 ***	-75 ***
Adatgyűjtés éve* Nem				
2009-2010 *Férfi	18 ***	26 ***	9 ***	-2 ns
Konstans	235 ***	178 ***	-7 ***	-178 ***
Pszeudo R ²	0,018	0,021	0,004	0,005
Cenzorált esetszám	6 784	10 279	29 326	42 156
Nem cenzorált esetszám	44 413	40 918	21 871	9 041

Megjegyzés:

ns - Nem szignifikáns kapcsolatok.

*** = 0,0001, ** = 0,001, * = 0,05 szignifikanciaszint mellett szignifikáns kapcsolatok.

2. modell

- A bevont szociodemográfiai tényezők hatására a modellek magyarázóereje nőtt, habár a gyermekellátás kivételével továbbra is gyengének tekinthetők (8. tábla).
- A tábla bal oldali blokkja a magyarázó változók regressziós együtthatóit tartalmazza és azt a hatást mutatja meg, amelyet e tényezők korábban gyakoroltak a háztartási munkára fordított időre. Ez alapján hasonló trendek láthatóak, mint amelyet a leíró statisztikai elemzésnél feltételeztem, azonban érdemes kiemelni néhány eredményt.
- A képzettségi szint emelkedésével a saját háztartásellátásra fordított idő csökkent, a vásárlással és a gyermekgondozással töltött idő viszont nőtt. Ez a diplomások esetében - az alapfokú végzettségűekhez képest - átlag 14 perccel rövidebb otthoni munkát, 20 perccel hosszabb vásárlást és 57 perccel szintén hosszabb gyermekellátást jelentett egy átlagos napon. Sullivan (2011) szintén az iskolázottabb szülők hosszabb gyermeknevelési tevékenységét mutatta ki, amelyet a gyermek családon belüli szerepének változásával, illetve a szülői feladatok módosulásával is magyaráz. További okok mellett megemlíti, hogy ez a többlet egy ún. morális pánik eredménye is lehet, azaz a közvélekedés szerint a diplomás nőknek a munkahelyi karrier miatt a gyermeknevelésre nem jut elegendő idejük, ezért több időt fordítanak a gyermeknevelésre, mint az alacsonyabb iskolázottságú anyák.
- Gazdasági aktivitás szerint az eredmények a várakozásainknak megfelelőek. A foglalkoztatottakhoz képest a gazdaságilag inaktív kategóriák időráfordításai magasabbak, amely magyarázható a nagyobb szabadon felhasználható időkerettel („time availability” megközelítés alapján). Habár a nappali tagozaton tanulók iskolai elfoglaltsága a munkahelyekhez hasonló kötött és szabályozott időkeretben zajlik, esetükben az alacsonyabb érték elsősorban a diák életmódot tükrözi, melyben a szabadidős tevékenységek hangsúlyosabbak.
- Gyakran vizsgált kutatási kérdés, hogy a gyermekek száma hogyan befolyásolja az egyes háztartási munkákra fordított idő mennyiségét. A vizsgált tevékenységek nem mutatnak egységes képet. Úgy tűnik, hogy a gyermekgondozás esetében mutatható csak ki az ún. gazdaságos időfelhasználás, mert csupán 2 perces eltérés van a 2 és a 3 vagy több gyermeket nevelők időráfordításában. A házimunka esetében viszont az az állítás tűnik igaznak, hogy a gyerekszámmal párhuzamosan nő a felhasznált időmennyiség. A gyermekek számának a vásárlással töltött időre nincs hatása.
- A tábla jobb oldali blokkja a magyarázó változók interakciós hatásait mutatja,

pontosabban azt a változást, amely az elmúlt 10 évben bekövetkezett e tényezők régi hatásaihoz képest.

- A férfiak háztartási munkára fordított ideje szignifikáns mértékben nőtt a nők és a korábbi időszakhoz képest. Az 50 éves és idősebb korosztály szintén több időt tölt e tevékenységekkel, és itt érdemes kiemelni a gyermeknevelésre fordított időmennyiség számottevő emelkedését. Ez feltételezhetően az unokák ellátásával kapcsolatos teendőket jelenti. A növekvő mértékű nagyszülői segítségre több magyarázat is adható: a nők korábban térnek vissza a munkaerőpiacra, a gyermekintézmények szolgáltatásai nem elégségesek vagy lehet az atipikus munkaidős állások bővülésének a “mellékhatása” is, illetve ezek kombinációja.
- Habár az oktatási expanzió hatására a képzettség általános szintje jelentősen nőtt, a háztartási munkára fordított időben ez lényegében nem okozott számottevő változást.
- A gazdasági aktivitás szerint kizárólag a munkanélküliek körében nőtt szignifikánsan a saját háztartás ellátásával töltött idő. Ennek okaira az adatok nem adnak választ, csak feltételezhető, hogy olyan aktív korúak váltak munkanélkülivé, ahol a házastárs foglalkoztatott maradt és ez a családon belüli munkamegosztás következménye. Emellett a tanulók gyermekellátásra fordított ideje is nőtt, sőt ez a legnagyobb változás (napi átlagban 61 perc) az időráfordításban a tíz év során. Ez esetben szintén az gondolható, hogy diák családtag bevonására azok a tényezők lehettek hatással, amelyet az 50 éves és idősebb csoportnál említettem (ahol az emelkedés szintén magas, napi átlagban 50-51 perc).
- A csökkenő gyerekszám ellenére a gondozásukra fordított idő növekedett az 1 és 2 gyermekes családokban. A 3 vagy több gyermekes szülőknél feltehetően szintén érvényesülnének e szempontok, de a napi 1440 percbe nem fér bele további időráfordítás.

8. tábla A 15-84 éves népesség háztartási munkára és gyermekellátásra fordított idejének többváltozós vizsgálata (Tobit regresszió) - 2. modell

Megnevezés	2. modell				2. modell - Az 'Adatgyűjtés éve' változóval vett interakciók			
	Háztartás- és gyermekellátás, összesen	Ebből: Saját háztartás ellátása	Ebből: Vásárlás és szolgáltatás igénybevétele	Ebből: Gyermekellátás	Háztartás- és gyermekellátás, összesen	Ebből: Saját háztartás ellátása	Ebből: Vásárlás és szolgáltatás igénybevétele	Ebből: Gyermekellátás
Adatgyűjtés éve (ref. kat.: 1999-2000)								
2009-2010	-33 ***	-18 *	-11 *	-23 ns				
Nem (ref. kat.: Nő)								
Férfi	-145 ***	-143 ***	-27 ***	-38 ***	22 ***	24 ***	9 ***	4 ns
Korcsoport (ref. kat.: 15-29 éves)								
30-39 éves	56 ***	48 ***	12 ***	21 ***	12 ns	3 ns	0 ns	26 ns
40-49 éves	52 ***	69 ***	16 ***	-54 ***	9 ns	1 ns	2 ns	22 ns
50-59 éves	59 ***	70 ***	14 ***	-28 ***	25 **	16 *	-1 ns	50 ***
60 éves és idősebb	34 ***	51 ***	7 **	-58 ***	27 **	24 **	-10 ns	51 **
Iskolai végzettség (ref. kat.: Max. ált. isk. 8 évf.)								
Szakiskola, szakmunkás iskola	6 **	1 ns	6 ***	11 **	12 *	7 ns	2 ns	11 ns
Középiskola érettségivel	6 **	-9 ***	16 ***	25 ***	11 *	7 ns	2 ns	3 ns
Főiskola, egyetem oklevéllel	11 ***	-14 ***	20 ***	57 ***	12 ns	2 ns	5 ns	3 ns
Gazdasági aktivitás (ref. kat.: Foglalkoztatott)								
Munkanélküli	99 ***	77 ***	23 ***	54 ***	24 **	22 **	12 *	-8 ns
Tanuló	-82 ***	-50 ***	-14 ***	-207 ***	18 ns	5 ns	2 ns	61 **
Nyugdíjas	72 ***	56 ***	19 ***	47 ***	11 ns	4 ns	11 **	10 ns
Gyermekgondozási ellátást kap	281 ***	100 ***	29 ***	229 ***	34 **	-6 ns	-3 ns	27 *
Egyéb eltartott, inaktív	95 ***	75 ***	17 ***	45 ***	31 *	22 ns	14 *	3 ns
Gyermekek száma (ref. kat.: Nincs gyermek)								
1 gyermek	43 ***	11 ***	1 ns	201 ***	12 ns	0 ns	-4 ns	22 *
2 gyermek	69 ***	26 ***	-1 ns	241 ***	5 ns	-18 **	-11 *	32 **
3 vagy több gyermek	76 ***	38 ***	-5 ns	243 ***	1 ns	-15 ns	-3 ns	26 ns
Konstans	133 ***	105 ***	-32 ***	-255 ***				
Pseudo R ²	0,040	0,035	0,010	0,126				
Cenzorált esetszám	6 784	10 279	29 326	42 156				
Nem cenzorált esetszám	44 413	40 918	21 871	9 041				

Megjegyzés:

ns - Nem szignifikáns kapcsolatok.

*** = 0,0001, ** = 0,001, * = 0,05 szignifikanciánszt mellett szignifikáns kapcsolatok.

6.2.3. Összefoglalás

Mind a leíró statisztikai, mind a többváltozós elemzés eredményei igazolják, hogy az összes háztartási munkára fordított idő nemi különbségei szignifikánsak, illetve alátámasztják az 1. hipotézis azon feltevését, hogy a férfiak 2009-2010-ben több időt fordítanak a háztartás- és gyermekellátásra, mint 1999-2000-ben, azaz valóban van egy „nettó” emelkedés a férfiak háztartási munkára fordított idejében. Ugyanakkor ez a növekedés csak a saját háztartásban végzett munkára és a vásárlásra fordított időben mutatható ki, a gyermekgondozási időben nem. A nők házimunkával töltött összidejének a csökkenését nem lehet egyértelműen kijelenteni, igaz, a gyes-en, gyed-en lévő kategória révén elsődlegesen érintettek a gyermekgondozással töltött idő meghosszabbodásában. Sullivan–Gershuny (2001), valamint Kan–Sullivan–Gershuny (2010) hasonló trendről számolnak be a saját háztartás ellátásának és a gyermekgondozásnak a nemek szerinti változásait illetően.

Összességében mondhatnánk, hogy az első hipotézis egy igen egyszerű jelenséget járt körbe, azonban az eredmények ismeretében komoly kérdést vet fel, hogy mennyire tekinthetjük a férfiak nagyobb - időbeli - szerepvállalását tartósnak. Ugyanis ha e változást

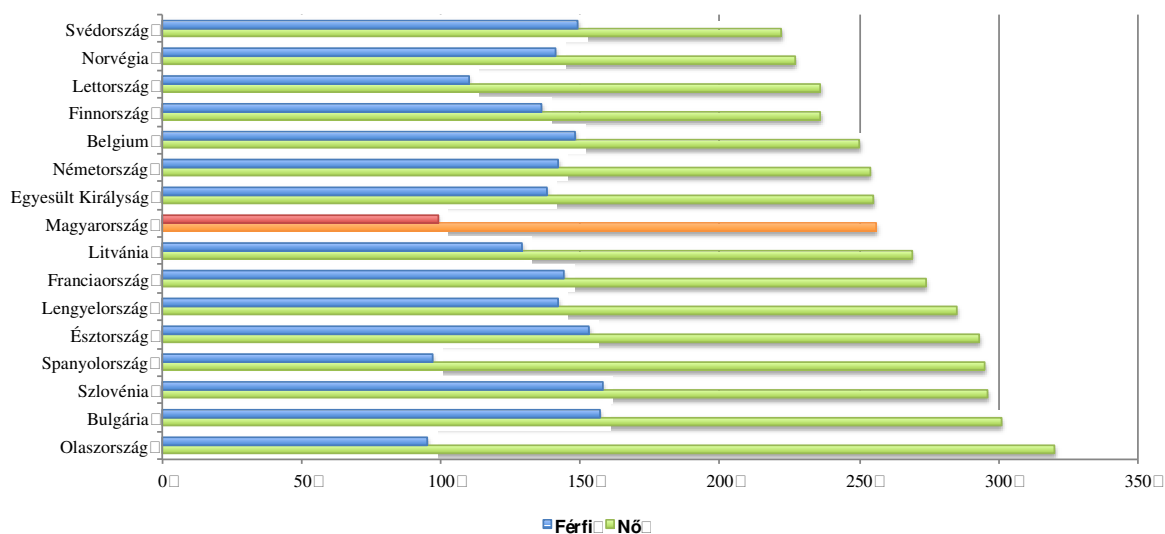
strukturális okokhoz kötjük (például a munkanélküliek nagyobb arányához), akkor átmeneti jelenségnek is bizonyulhat, de tekinthetjük egy társadalmi változás következményének (például a nemi szerepekkel kapcsolatos vélemények megváltozásának), amely viszont a férfiak otthoni részvételében egy további növekedést extrapolálna. Az eredmények vegyes képet mutatnak, azonban úgy tűnik, hogy napjainkban az egyéb társadalmi folyamatoknak - például a munkanélkülivé válásnak vagy a jóléti ellátórendszer változásainak - van igen erős hatása a férfiak és a nők háztartási tevékenységekkel töltött idejének a hosszára, tehát e területen a családi életciklus mellett a makrogazdasági folyamatok és az egyéni életút növekvő befolyásával is fokozottabban kell számolni.

6.2.4. Nemzetközi kitekintés

Az 1990-es évek végén az EUROSTAT ajánlásainak megfelelően és koordinálásával az európai országok többsége készített időmérleg-felvételt. Mivel az adatgyűjtések - többé-kevésbé - egy harmonizált módszertant követtek, az azt követő tíz évben számos nemzetközi összehasonlító elemzés alapjául szolgáltak. A későbbiekben ez a harmonizált adatgyűjtés nem ismétlődött meg és napjainkban a nemzetközi összehasonlításra csak korlátozottan van lehetőség, a legfrissebb adatok megjelent publikációkban, illetve a nemzeti statisztikai hivatalok honlapján érhetőek el. E nehézségek ellenére röviden összehasonlítom a háztartási munkára fordított idő alakulását néhány európai országban.

Az ezredfordulón a leghosszabb háztartási munkaideje az olasz és a bolgár nőknek volt, a legrövidebb pedig a svéd és norvég társaiknak (7. ábra). A szélső pólusok esetében ezek az eredmények leképezték azt a két modellt, amelyek a tradicionális, illetve az egalitárius nemi szerepfelfogásokkal jellemezhetőek (Anxo et al. 2011). Magyarország, amelyet jellemzően a hosszú női munkaidővel azonosítanak, a középmezőnyben van. A hazai adatok vonatkozásában két tényezőre kell tekintettel lenni, egyrészt, hogy a magyar nők teljes ledolgozott munkaideje hosszú, tehát a kereső- és a háztartási munka együtt, másrészt hogy a magyar férfiaknál nagyon alacsony volt az otthoni munkatevékenységekkel töltött idő. Ez utóbbi azonban szintén nem független a jövelemkiegészítésre fordított jelentős időmennyiségtől.

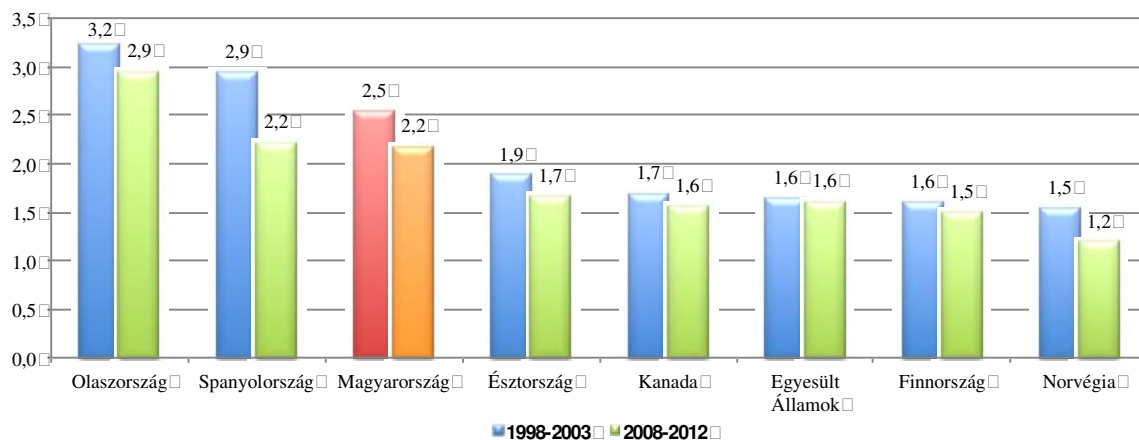
7. ábra A 20-74 éves népesség háztartási munkára fordított ideje nemek szerint 16 európai országban, 1998-2004 (perc, évi átlagos nap)

Forrás: EUROSTAT (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-06-004/EN/KS-NK-06-004-EN.PDF)

Az ezredfordulós, illetve a tíz évvel későbbi eredményeket a 8. ábra mutatja, amely ezúttal nem a percértékeket tartalmaz, hanem azt, hogy a nők időráfordítása hányszor nagyobb a férfiak időráfordításánál. E mutatóra azért volt szükség, mert a legfrissebb adatok országok közötti harmonizációja nem történt meg, azaz percértékek mögött országonként eltérő összetételű háztartási tevékenységek vannak, illetve a minták korcsoport szerint is különbözőek.

8. ábra A nők háztartási munkára fordított ideje a férfiak időfelhasználásának arányában 1998-2003-ban és 2008-2012-ben

Forrás: nemzeti statisztikai hivatalok

A 8 ország időbeli összehasonlítása arra utal, hogy a háztartási munkára fordított időben jelentősebb nemi különbségeket mutató országok (Magyarország, Olaszország, Spanyolország) mérsékeltek ezeket az eltéréseket, míg a kiegyenlítettebb otthoni munkamegosztással bíró Egyesült Államokban, Finnországban és Kanadában lényeges elmozdulás nem történt. Norvégia kivételnek tűnik - ahogy Hochschild is utalt rá az interjúban - tíz évvel ezelőtt is a legkisebb nemi különbséget mutatta a családi szférában és ez tovább csökkent napjainkra.

6.3. A főfoglalkozású munkára fordított idő változásai társadalmi csoportok szerint 1999-2000 és 2009-2010 között

Az előző fejezetben nemek szerint vizsgáltam a háztartási munkára fordított időmennyiség változását, amely a női munkavállalás elterjedése okán vált az egyik legtöbbet elemzett kutatási témává. A dolgozat e részében először áttekintem, hogy milyen általános trendek figyelhetők meg a jövedelemszerző munkával töltött idő alakulásában 1999-2000 és 2009-2010 között, majd a foglalkoztatott nők összetételét és főfoglalkozással töltött idejét elemzem szociodemográfiai és foglalkozási jellemzők szerint. A következő lépésben a főállású munkaidőből négy azonos létszámú csoportot (ún. kvartiliseket) alakítok ki és azt tanulmányozom, hogy a munkaerőpiac mely szereplői dolgoznak a legtöbbet, illetve a legkevesebbet. Végül logisztikus regresszióval a hosszú napi munkaidő és a háttérváltozók közötti kapcsolatot tárom fel. A számításokat elvégzem mindkét vizsgálati időpontra, ennek megfelelően áttekintem az 1999-2000 és a 2009-2010 közötti időszakban bekövetkezett változásokat is.

6.3.1. Leíró elemzés

6.3.1.1. Általános trendek

A 15-84 éves népesség jövedelemszerző tevékenységre fordított idejének változásai⁸⁰

Az elmúlt 10 év során az egyik legjelentősebb változás a 15-84 éves népesség időfelhasználásban a jövedelemkiegészítéssel és egyéb - segítő, illetve önkéntes - termelőmunkával⁸¹ töltött idő csökkenése volt: 1999-2000 és 2009-2010 között az időráfordítás - napi átlag 57 percről 31 percre (46%-kal) - visszaesett, amely elsősorban a saját gazdaságban végzett mezőgazdasági munkát érintette.

A jövedelemkiegészítésként vagy a saját gazdaságban végzett tevékenységek visszaszorulásával a főállású munka szerepének a megerősödése feltételezhető, azonban az adatok ezt a tendenciát nem támasztják alá. Habár a vizsgált napon megközelítőleg

⁸⁰ Az elemzéshez felhasznált Andorka-féle munkajelleg-csoport, családi állapot, EGP-séma, gazdasági aktivitás, gyermekek száma, háztartás taglétszáma, iskolai végzettség, korcsoport, naptípus és nem szerinti 1999-2000. és 2009-2010. évi - „A”, „B” és „C” típusú - adatokat a főbb tevékenységcsoportokra a 2. számú Függelék 3-5. táblázatai tartalmazzák.

⁸¹ Ebben az esetben a jövedelemkiegészítő és egyéb termelőmunka minden olyan munkatevékenységet tartalmaz, amely nem a főfoglalkozás keretében és nem a saját háztartás számára végzett, nem mezőgazdasági munka.

ugyanannyian dolgoztak 2009-2010-ben (32,2%) is, mint tíz évvel ezelőtt (31,5%), azonban a tényleges munkavégzés hossza átlagosan fél órával rövidebb volt (a „C” típusú mutató értéke 1999-2000-ben 471 perc és 2009-2010-ben 440 perc). Ez összességében azt eredményezte, hogy a főfoglalkozással kapcsolatos időráfordítások mindkét nem esetében az ezredforduló átlagos percértékeinél alacsonyabbak voltak (az „A” típusú mutató értéke 1999-2000-ben 148 perc és 2009-2010-ben 142 perc).

Ugyanakkor a főfoglalkozású munkával töltött idő társadalmi-demográfiai mintázata számos ponton változatlan maradt. Az - „A” típusú mutató alapján - a leghosszabb főállású munkaidővel rendelkeztek

- korcsoportok szerint a férfiaknál a 30-39 éves, a nőknél a 40-49 éves személyek,
- családi állapot alapján a házasságban élő férfiak és az elvált vagy háztartásától külön élő nők,
- az iskolai végzettség esetében a szakmunkás férfiak és a diplomás nők,
- a családi jellemzőket tekintve a 4 fős, illetve két gyermeket nevelő családok.

Lényeges változást nem is várhatnánk-e területeken, hiszen az okok - a nők keresetkiesése gyermekvállaláskor és a plusz költségek megjelenése a gyermekek születésével - továbbra is fennállnak, és ennek megfelelően ugyanúgy alakítják a családok időkezelési stratégiáit. Ez elmondható a gyermeküket egyedül nevelő nőkről is, akiknek a házastárs hiánya miatt több időt kell keresőtevékenységgel tölteni. Továbbá a munka jellege is befolyásolja a főállású munkavégzés hosszát.

A főállású munkavégzésre fordított idő drámaian lecsökkent a 19-29 éves korcsoportban, a fiúk átlagosan 70, a lányok 40 perccel dolgoztak kevesebbet a vizsgált időszakban (2. számú Függelék 1. ábra). A változások hátterében elsősorban a nappali tagozaton tanulók számának emelkedése és a korosztályt érintő magasabb munkanélküliség állt.⁸² A lányok esetében ugyan kisebb volt a visszaesés, azonban elhúzódott 39 éves korukig, amely a gyermekvállalási életkor kitolódásával hozható összefüggésbe.⁸³ Az idősebb korcsoportok munkavégzésére a nyugdíjazási szabályozás és gyakorlat változásai

⁸² A 19-24 éves fiúk körében a foglalkoztatottak aránya 56,1%-ról 32,3%-ra csökkent, míg a tanulók aránya 30,2%-ról 49,3%-ra, a munkanélkülieké pedig 5,4%-ról 14,3%-ra nőtt. E tendencia a lányoknál is érvényesül. A 25-29 éves férfiak körében a tanulók aránya már igen alacsony (5,8%) és megközelíti az 1999-2000. évi értéket (3,4%), azonban a munkanélküliek hányada továbbra is magas, csaknem duplája a 10 évvel korábban mért értéknek (1999-2000-ben 7,9%, 2009-2010-ben 15,2%).

⁸³ A 30-34 évesek körében a gyermekgondozási ellátásban részesülők aránya 18,1%-ról 28%-ra nőtt. A 35-39 éveseknél viszont a gy-es-en, gyed-en lévők hányada közel azonos (12%-13%), említésre méltó különbség a munkanélküliek arányában van (1999-2000-ben 7,6%, 2009-2010-ben 11,7%). Érdekes kivételt jelent a lányoknál a 25-29 éves korcsoport, mert a vizsgált időszakban a gazdasági aktivitás szerinti megoszlásukban kiugró eltérés nem tapasztalható.

hatottak. A nyugdíjba vonulási korhatár több lépcsőben való emelése, illetve a korhatár előtti öregségi nyugdíjazási formák vonzerejének a csökkenése mindenekelőtt az 55-59 éves nők munkaerő-piaci részvételét növelte⁸⁴ és a nyugdíjba vonulásuk időpontját későbbre tolta. Ennek eredményeképpen e korcsoport főfoglalkozású munkával töltött ideje 53 percről 121 percre nőtt a vizsgált időszakban.

A családi életciklus szerint is érdemes kiemelni a főbb eredményeket. A nők esetében a gyermekvállalás miatt - a 'Gyermekek pár (a legkisebb gyermek 0-5 éves)' kategóriában - a főfoglalkozású munkavégzés drasztikusan lecsökkent. A gyermekvállalás előtti időszak során 1999-2000-ben a szülői háztartásban élő fiatalok és a gyermektelen feleségek töltötték a legtöbb időt a főmunkahelyükön (napi átlag 250-257 perc), ez akkoriban nemcsak a gyermekvállalás előtti időszak csúcspontját jelentette, hanem az egész munkával töltött életszakasz maximumát is. 2009-2010-ben továbbra is a szülőkkel együttlakó fiatal nőknek volt a leghosszabb munkanapja (napi átlag 227 perc). Ugyanakkor napjainkra egy másik folyamat is megerősödött, a középiskolás korú gyermekek mellett az anyák újból több időt tudtak a munkaerőpiacon tölteni, ez a gyermekvállalást követő életszakaszban a főállású munkára fordított idő lokális tetőpontja volt (napi átlag 224 perc). Említésre méltó még az amerikai szakirodalomban „empty nest”-ként („üres fészek”) nevezett kategória is,⁸⁵ munkaidejük a tíz év során jelentősen nőtt. Ennek okai feltételezhetően - a korábban már említett - nyugellátásokra vonatkozó szabályok változásában kereshetők. Összességében az adatok meglehetősen erőteljesen mutatják, ahogy a gyermekvállalás két szakaszra osztja a nők munkaerő-piaci részvételét. Az időbeli különbség nem ebben jelentkezik, hanem abban, hogy 1999-2000-ben az első gyermek születése előtti időszakot jellemezte intenzívebb munkavégzés, jelenleg viszont a nők a gyermek felnőtté válása, illetve elköltözése utáni időszakban dolgoznak többet.

A jövedelemkiegészítő és egyéb termelőmunka csökkenő tendenciája mindkét nemet érintette (a mértéke a férfiaknál 49%, a nőknél 42%). Az egyes szociodemográfiai csoportokban a nemek szerinti különbségek is jelentősen redukálódtak vagy akár meg is fordult a reláció. Ez utóbbi látható az értelmiségi vagy felső vezető-felső értelmiségi nők esetében (akár az Andorka-féle munkajelleg-csoportokat, akár az EGP sémát nézzük), akik

⁸⁴ Az 55-59 éves nők körében a foglalkoztatottak aránya 20,6%-ról 44,4%-ra nőtt, illetve ezzel párhuzamosan a nyugdíjasok hányada 74,3%-ról 45,6%-ra csökkent. A férfiak esetében ilyen erőteljes változás nem regisztrálható.

⁸⁵ Az a családtípus, amikor a felnőtt gyermek elköltözik a szüleitől és a szülők ismét magukra maradnak.

jövedelemkiegészítéssel több időt töltöttek (2009-2010-ben napi átlagban 18 percet), mint a férfiak (2009-2010-ben napi átlagban 14 percet).

Családi jellemzők szerint az időráfordítás csökkenése ellenére is érvényesek a korábbi tendenciák: az egyedülálló és gyermektelen nők, illetve a házas és gyermektelen férfiak egyéb munkavégzéssel töltött ideje a leghosszabb. A 3 vagy több gyermekes apák szintén az átlagot meghaladó mértékben vállaltak plusz munkát, itt viszont az anyák időráfordítása már messze elmaradt a férfiakétól. Ez az eredmény felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermekvállalás mindkét nem esetében kötöttséget jelent a további munkavállalásban.

Napjainkban is igaz az a trend, hogy a települési hierarchiában felfelé haladva fokozatosan csökken e munkatevékenységekkel töltött idő, azaz e kategóriában továbbra is a mezőgazdaságban végzett munkák a dominánsak, amelyekre a községekben és a kisebb településeken élők fordítanak több időt.

Az elemzés korlátai

A dolgozat 4.2.1. fejezetében már említésre került, hogy milyen szempontok alapján határoztam meg a foglalkoztatott nők almintáját. E szűkített minta Andorka-féle munkajelleg-csoport és EGP séma szerinti megoszlásait a 9. tábla mutatja. Az elemzés során a társadalmi-foglalkozási csoportok közül az EGP sémát használok, mert a foglalkoztatottak rétegstruktúráját a női minta esetében ez a kategorizáció képezi le részletesebben.⁸⁶ A 9. tábla adatai szintén utalnak a foglalkozási struktúrát érintő polarizációs trendre, amelyre Bukodi (2002) egy korábbi kutatása is felhívta a figyelmet.

A korábbi hazai időmérleg elemzések a kereső-termelőtevékenységet (vagy jövedelemszerző tevékenységet) helyezték a vizsgálatuk fókuszába, amely a főfoglalkozású munka mellett a jövedelemkiegészítést és akár a segítő, illetve önkéntes munkát is tartalmazta (Bukodi 2005; Harcsa–Sebők 2002). A 2009-2010. évi időmérleg-felvételben a munkatevékenységek minősítő kódjai oly módon változtak, hogy csak azt az információt tartalmazták, hogy kinek a számára történt a munkavégzés, azt nem, hogy pénzért vagy ingyen végezték-e a munkát. Ebből adódóan a jövedelemkiegészítés kategória tartalmának összehasonlító leképezése az 1999-2000. évi adatokkal csak korlátozottan - aggregált szinten - lehetséges. Ugyanakkor a kereső-termelőtevékenységen belül a

⁸⁶ A további elemzések során az EGP-séma esetében a közvetlen irányító és a képzett munkás kategória összevonásra kerül, amit igazol a munkamegosztási és piaci helyzetük, ugyanakkor iskolai végzettség szempontjából egy képzetlenebb csoportot jelent (Bukodi 1999).

jövedelemkiegészítés és egyéb termelőmunka együttes aránya tovább csökkent, 2009-2010-ben mindösszesen 15%-ot tett ki.

9. tábla A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők almintájának megoszlása az EGP séma szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Társadalmi-foglalkozási csoport	1999/2000		2009/2010	
	súlyozatlan mintaelemszám (fő)	súlyozott mintaelemszám megoszlása (%)	súlyozatlan mintaelemszám (fő)	súlyozott mintaelemszám megoszlása (%)
Felső vezető - felső értelmiségi	700	8,5	134	8,9
Alsó vezető - alsó értelmiségi	2340	29,2	443	30,8
Középszintű szellemi	1448	18,1	276	18,5
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	985	13,2	211	14,0
Önálló alkalmazottal	0	0	0	0,0
Önálló alkalmazott nélkül	0	0	0	0,0
Mezőgazdasági önálló	0	0	0	0,0
Közvetlen irányító	273	3,6	24	1,4
Képzett munkás	701	9,5	94	6,1
Képzetlen munkás	1357	17,8	325	20,2
Mezőgazdasági munkás	0	0	0	0,0
Összesen	7804	100,0	1507	100,0

6.3.1.2. Trendek a foglalkoztatott nők körében

Szociodemográfiai és foglalkozási jellemzők

A foglalkoztatott női minta szociodemográfiai megoszlása (2. számú függelék 6. táblázat) egyrészt a teljes népességre is érvényes demográfiai tendenciákat mutatja, másrészt a munkaerőpiacot érintő változások hatásai is nyomon követhetők (azaz 38 évről 41 évre nőtt az átlagéletkor és emelkedett az iskolázottsági színvonal, amely során az alapfokú végzettségűek aránya 10% alá esett). A családstruktúrára vonatkozóan szintén kimutatható az egy- és kétfős családok számának bővülése, a gyermektelen nők magasabb aránya, illetve az egy- és kétgyermekes családmoddell visszaszorulása.

A nők által betöltött pozíciók ágazat és munkaidő-beosztás szerinti megoszlásai az ún. modernizációs trendeket tükrözik (2. számú függelék 6. táblázat). Az ipari dolgozók arányának a csökkenésével a szolgáltató szektorban dolgozók létszáma emelkedett. Elsősorban a közigazgatás, a humán-egészségügyi és szociális ellátás területén látható - csekély (1,2%-os) - bővülés. A szellemi foglalkozások aránya szintén enyhén növekedett (2%-kal) a vizsgált időszakban, habár az irodai és ügyviteli munkaköröknél kimutatható egy határozott csökkenés (-3,8%). A fizikai foglalkozások esetében az ipari és építőipari munkakörök jelentős visszaszorulása mellett (-4,6%) a többi fizikai pozíció - a

szakképzetlenek kivételével - igen kismértékben gyarapodott. Érdemes kiemelni, hogy mind a szellemi, mind a fizikai foglalkozások közül azok létszáma nőtt (azaz az egyéb szellemi és a gépkezelői foglalkozások), amelyeket a technikai-technológiai fejlődés leginkább érintett és a képzettségi szint emelkedése feltételezhető (Lakatos–Váradai 2012). Az atipikusnak tekinthető éjszakai műszakban dolgozók hányada szintén emelkedett.⁸⁷

A főfoglalkozású munkára fordított idő jellemzői

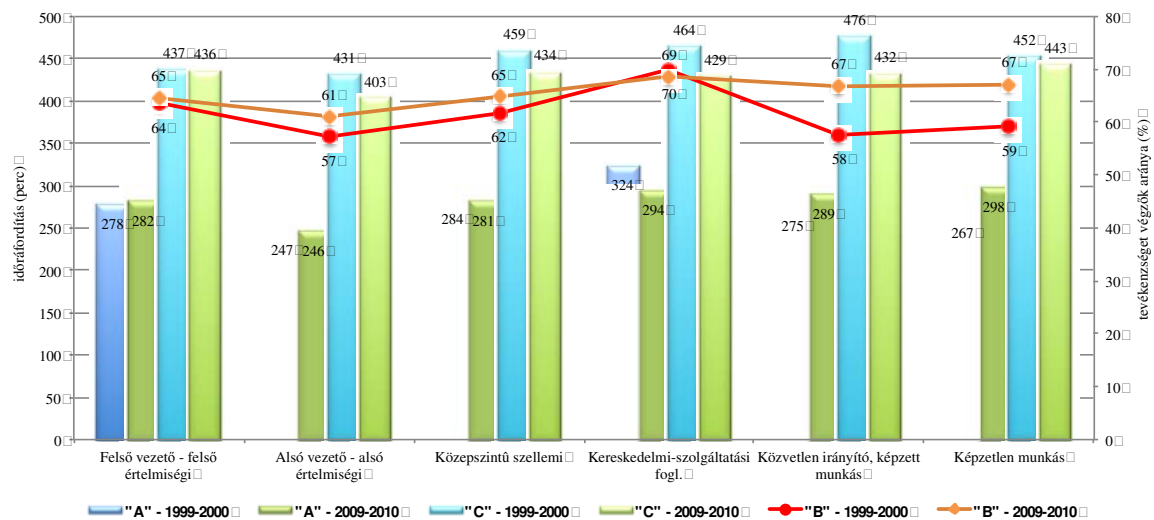
A nők főfoglalkozású munkaideje - az „A” típusú mutató alapján - napi átlag 274 percről 276 percre nőtt 1999-2000 és 2009-2010 között (2. számú Függelék 7. táblázat). Ez a csekély növekedés a munkaerőpiacon résztvevők magasabb arányának (61% helyett 65%) köszönhető, ugyanis a tényleges munkaidő-ráfordítás - a „C” típusú mutató alapján - átlagosan 25 perccel (451 percről 426 percre) csökkent a vizsgált időszakban. A főállású munka hosszában kimutatható szociodemográfiai különbségekkel már az általános trendeket áttekintő 6.3.1.1. fejezet is foglalkozott és természetesen az ott leírtak - például az 55 éves és idősebbek vagy az egyedülállók esetében - szintén jellemzik ezt a szűkebb női almintát. A főállású munkára fordított idő társadalmi-foglalkozási csoportok szerinti alakulását érdemes részletesebben megnézni. A főállású munkavégzés a kereskedelmi-szolgáltatási foglalkozásúaknak és a képzetlen munkásoknak köti le a legtöbb idejét (az „A” típusú mutató szerint ez napi átlagban 294-298 perc) (9. ábra). Habár a kereskedelmi-szolgáltatási foglalkozásúak munkaideje már 1999-2000-ben is a legmagasabb volt, az elmúlt 10 év során a napi átlagos időráfordításukban jelentős - 30 perces - csökkenés mutatható ki. Feltételezhető, hogy ez a munkafeltételek megváltozásával hozható összefüggésbe. A munkaidő meghosszabbodása a felső vezető-felső értelmiség körében, illetve a képzett és a képzetlen munkásoknál figyelhető meg. Amíg az előbbi kategóriát a munkát végzők csaknem változatlan aránya (a „B” mutató értéke 1999-2000-ben 64%, illetve 2009-2010-ben 65%) és időráfordítása (a „C” mutató értéke 1999-2000-ben 437 perc, illetve 2009-2010-ben 436 perc) jellemzi, az utóbbiaknál a növekedést az generálta, hogy a vizsgált napon 1999-2000-hez képest - 9%-kal, illetve 8%-kal - magasabb arányban, de - 44, illetve 9 perccel - rövidebb munkaidő-ráfordítással dolgoztak. A középszintű szellemiek és az alsó vezetők-alsó értelmiségiek ténylegesen ledolgozott napi munkaideje

⁸⁷ A nappalitól eltérő munkaidőre a vizsgált alágazatok közül a feldolgozóiparban és a humán-egészségügyi és szociális ellátásban, foglalkozások szerint a gépkezelőknél és az egyéb felső- vagy középfokú képzettséget igénylő pozícióknál jelentkezett nagyobb igény.

szintén - 25, illetve 28 perccel - megrövidült, azonban az adott napon a dolgozók aránya nem bővült olyan mértékben, amely összességében a főállású munkavégzés napi átlagos idejének emelkedését indukálná.

A változások hátterében meghúzódó strukturális tényezők áttekintése után úgy tűnik kizárólag a felső vezetők-felső értelmiségek napi átlagos munkaidő-ráfordítása tekinthető emelkedésnek az elmúlt 10 évben.

9. ábra A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők főfoglalkozásra fordított ideje társadalmi-foglalkozási csoportok szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

A betöltött állás jellegéből adódó eltéréseket is érdemes kiemelni. 2009-2010-ben a leghosszabb munkaidejük az éjszakai beosztásban dolgozóknak van, napi átlagban 347 perc. Tehát ezek az állások nemcsak a munkavégzés időzítése szempontjából kedvezőtlenek, hanem a hosszúságuk alapján is. Az alágazatok közül a feldolgozóiparban, illetve a humán-egészségügyi és szociális ellátásban dolgozók munkaidőterhei a legnagyobbak (napi átlagban 290, illetve 296 perc), mindkét területen gyakori a többműszakos munkavégzés, az utóbbi esetében a 24 órás szolgálat is.

A napi átlagos időfelhasználás eredményei alapján a hosszabb munkaidőt teljesítők két típusa rajzolódik ki. Az egyik a többműszakos - éjszaka is dolgozó - munkavállaló, amely során nem a foglalkozás fizikai vagy szellemi jellegén van a hangsúly, hanem azon, hogy munkarend szerint atipikusnak tekinthető a betöltött állás. A másik - az előbbinél kisebb létszámú - csoportot a felső vezetők-felső értelmiségek alkotják.

6.3.1.3. Trendek a munkaidő-kvartilis alapján

A főfoglalkozású munkaidő hossza és a foglalkozási struktúra közötti kapcsolat

Ebben a fejezetben azt a feltételezést szeretném körbejárni - a 2. hipotézisnek megfelelően - hogy a főfoglalkozásra fordított időben kimutathatóak-e polarizációra utaló trendek az egyes foglalkozási rétegek körében. A vizsgálandó kérdés úgy is megfogalmazható, hogy a foglalkozási struktúra és a napi munkaidő hossza között milyen kapcsolat figyelhető meg,⁸⁸ melyik társadalmi csoportokat jellemzi a munkaidő meghosszabbodása, és milyen mértékben. Első lépésben a főmunkára fordított időmennyiség hosszát kvartilisek alapján vizsgálom, ennek megfelelően a foglalkoztatott nőket a ledolgozott napon végzett főfoglalkozású munkára fordított idejük alapján sorba rendeztem és az így rendezett mintát négy egyenlő részre osztottam. A nők egy negyede alkot egy kvartilist. Az 1. kvartilisbe az értéksor legalacsonyabb elemei kerültek, tehát a főállású munkavégzés ideje itt volt a legalacsonyabb, míg a 4. kvartilisbe a mintának az a 25%-a került, akik a legmagasabb értékekkel rendelkeztek, azaz a leghosszabban dolgoztak. Elsősorban ez utóbbi csoport (4. kvartilis) sajátosságait igyekszem megismerni, mivel azt feltételezem, hogy a foglalkoztatott nők körében a meghosszabbodott munkaidő okozhat leginkább problémát az otthoni feladatok és egyéb magánéleti tevékenységek elvégzésében. Ugyanakkor figyelmet fordítok az 1. kvartilisbe tartozókra is, és áttekintem, hogy a legrövidebb munkaidőben dolgozók milyen társadalmi ismérvekkel írhatóak le. A 2. és a 3. kvartilisben a leíró statisztikák alapján (10. tábla) kevésbé markánsak az eltérések az egyes kategóriák között, azonban a fontos szignifikáns különbségek ez esetben is említésre kerülnek.

⁸⁸ A főfoglalkozású munkaidő hosszának vizsgálatakor a következő tényezőket kell figyelembe venni:

- A gazdasági válság időszaka 2008. III. negyedévtől 2010. I. negyedévig tartott és a keresőtevékenységet végzők 5,2%-a veszítette el az állását átmenetileg vagy tartósan. A munkanélkülivé válás - nem, korcsoport, ágazat és foglalkozás szerint is - eltérő mértékben érintette a népességet. A kormányzati intézkedések - a válság negatív foglalkoztatási hatásainak az ellensúlyozására - a munkaidő szabályozására is kiterjedtek, azaz az elbocsátások elkerülése céljából rövidített munkaidejű foglalkoztatás bevezetésére kerülhetett sor, habár az igénybevétel nem volt tömeges (Frey 2011). A válság időszakának a második fele az időmérleg-felvétel adatgyűjtési periódusának első szakaszával egybeesik, amely magyarázatot adhat a főfoglalkozású munkaidő visszaesésére (és a magasabb munkanélküli arányszámra is).
- Szintén erre az időszakra volt hatással egyfelől az a kormányzati intézkedés, amely lehetővé tette a részmunkaidős munkavállalást az egyes gyermektámogatások mellett. Mindazonáltal ez nem jelentett számottevő bővülést a részmunkaidős foglalkoztatásban (Fazekas-Scharle 2012).
- 2009-ben a nők nyugdíjkorhatára elérte a férfiakéval azonos 62. életévet, amely eredményeképpen az 55-64 évesek körében a foglalkoztatottság növekedése figyelhető meg.

10. tábla A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők főfoglalkozású munkaidejére számolt kvartilisek leíró statisztikái 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Megnevezés	Adatgyűjtés éve	Átlag (perc)	Szórás (perc)	Medián (perc)	Módusz (perc)	Minimum (perc)	Maximum (perc)	Terjedelem (perc)	Súlyozatlan mintaelemszám (fő)
1. kvartilis	1999-2000	311	89	330	360	60	419	359	1181
	2009-2010	282	78	305	240	15	375	360	250
2. kvartilis	1999-2000	445	13	450	450	420	463	43	1144
	2009-2010	426	22	430	450	380	450	70	242
3. kvartilis	1999-2000	477	8	480	480	465	494	29	1180
	2009-2010	469	9	467	480	452	480	28	232
4. kvartilis	1999-2000	571	90	540	510	495	1205	710	1199
	2009-2010	562	91	525	495	485	1030	545	235
Total	1999-2000	453	113	465	480	60	1205	1145	4704
	2009-2010	432	118	450	480	15	1030	1015	959

Első lépésben keresztábra elemzéssel vizsgálom az egyes kvartilisek szociodemográfiai összetételét, illetve kiszámítom kvartilisenként a főfoglalkozású munka átlagidejét és az átlagos időráfordítás különbségeit tanulmányozom a társadalmi jellemzők szerint. Ezt követően logisztikus regresszióval azt szeretném feltárni, hogy mely tényezők növelik szignifikáns mértékben az 1. és a 4. kvartilisbe tartozás esélyét, azaz milyen ismérvekkel írhatóak le a legrövidebb és a leghosszabb napi munkaidőt teljesítők.

A kvartilisek társadalmi összetétele

Az egyes kvartilisek szociodemográfiai összetételében nem mutathatóak ki lényeges változások (11. tábla). Ahogy korábban is említésre került, a családi életciklus egyes - különösen a gyermekvállaláshoz kötődő - szakaszaiban a felmerülő tevékenységek és azok időszükséglete nem módosítható számottevően. Ennek megfelelően átlag alatti a 30-39 évesek és a házások aránya a 4. kvartilisben, és felülreprezentáltak a hajadonok, az elváltak, az egyedülélők és a gyermektelenek. Az adatok gyermekszám szerinti elemzése azonban rávilágít arra, hogy némi változás mégis bekövetkezett a családok életében a 10 év alatt az állandó tendenciák ellenére is. 1999-2000-ben az egy gyermeket nevelők szignifikánsan kisebb hányada tartozott a legelső negyedbe, majd egy évtized múlva a részvételük a 4. kvartilisben átlag alatti. Ezen adatokból nem derül ki, hogy a változás mögött az húzódik-e meg, hogy már az egy gyermek is akadály a hosszabb munkaidős foglalkoztatásnak (amely 2009-2010-ben éjszakai munkavégzést is jelent) vagy a szülő saját döntése alapján nem vállal ilyen munkát. A kettő és több gyermekes anyák körében tovább nőtt a legrövidebb munkaidőt teljesítők aránya. Ez értelmezhető pozitív fejleménynek is, amennyiben a munkavállaló választása volt a családi kötelezettségekkel jobban összeegyeztethető rövidebb munkaidő.

Az elmúlt időszak gazdasági-társadalmi folyamatai a munkavégzés jellemzőit viszont számos ponton érintették (11. tábla). Érdekes kiemelni, hogy a vizsgált időszakban a hétvégén dolgozók főmunkaideje eltolódott a hosszabb munkavégzés irányába, azaz 1. kvartilistól a 4. kvartilisig minden csoportban emelkedett a részarányuk, ugyanakkor továbbra is kétpólusú maradt, azaz a hétvégi munkavégzés lényegében vagy rövid (félnapos) vagy hosszú műszakot jelent. Ez a dichotóm munkaidőmodell a szolgáltatásban dolgozókat (is) jellemzi, különösen a kereskedelem, illetve a humán-egészségügyi és szociális ellátás területein.

Munkaidő-beosztás szerint 1999-2000-ben az eredmények nem mutattak szignifikáns különbséget, az éjszakai dolgozók arányában a két szélső pólus közötti különbség 3% volt (8% és 11%). Ez az érték napjainkban 20% (8% és 28%), tehát az éjszakai munkavégzés igen nagymértékben párosult a munkaidő meghosszabbodásával.

Társadalmi-foglalkozási csoportok szerint a leghosszabb munkaidőt teljesítők körében felülreprezentáltak a felső vezetők-felső értelmiségiek, a középszintű szellemiek és a kereskedelmi-szolgáltatási foglalkozásúak. Az első két kategória esetében ez a növekedés a tíz év során bekövetkezett változások eredménye. Ezzel ellentétes folyamat jellemzi az alsó vezetők-alsó értelmiségiek munkaidejét, a vizsgált időszakban a jelenlétük az 1. kvartilisben nőtt és a 4. negyedben csökkent.

A fizikai munkát végzők két kategóriájában igen határozott mozgások láthatóak: 1999-2000-ben a 4. kvartilisben a képzett munkások részaránya a kétszerese volt az 1. kvartilisben lévőknek (14,9% és 6,3%), jelenleg e két negyedbe tartozók aránya csaknem megegyezik (6% és 5,6%), tehát jelentősen csökkent az arányuk a legtöbbet dolgozók csoportjában. Ezzel szemben a képzetlen munkások részaránya a legfelső negyedben 14,2%-ról 21,5%-ra nőtt.

A foglalkozások szellemi-fizikai dichotóm megkülönböztetése alapján a leghosszabb munkaidő az átlagot meghaladó mértékben továbbra is a fizikai munkakörben dolgozókra jellemző, habár a tíz év során minimális csökkenés is megfigyelhető a szellemi pozíciót betöltők javára. A rövidebb munkaidővel végezhető állásokban egyértelműen a szellemi foglalkozások a dominánsak.

A foglalkoztatott nők ledolgozott napjain a főfoglalkozású munkára fordított idő 453 percről 432 percre csökkent a vizsgált időszakban (12. tábla). Az egyes kvartilisekre számított átlagértékek szintén csökkentek, így a legfelső negyedbe tartozók is átlagosan 9 perccel kevesebb időt töltöttek főállású munkavégzéssel 2009-2010-ben, mint az ezredfordulón (571 perc és 562 perc). Mindemellett az 1. és a 4. kvartilis között az időráfordítás különbsége 1999-2000-ben kisebb volt (1,8-szoros), mint napjainkban, amikor csaknem kétszer olyan hosszú a napi átlagos munkaidő a legfelső negyedben, mint a legalsóban (282 perc, illetve 562 perc).

A legfelső kvartilis átlagértékeit összehasonlítva látható, hogy van néhány olyan társadalmi csoport, ahol a főfoglalkozású munkaidő 1999-2000-hez képest hosszabb lett. A legnagyobb különbség (32 perc) a felső vezető-felső értelmiségi csoportnál mutatható ki, a korábbi napi 554 percről 586 percre nőtt a napi főmunkavégzés ideje. Szintén emelkedett az egyedül élő vagy a legalacsonyabb iskolázottságú nők főfoglalkozású munkára fordított ideje, az előbbinél 558 percről 573 percre, amíg az utóbbinál 586 percről 592 percre.

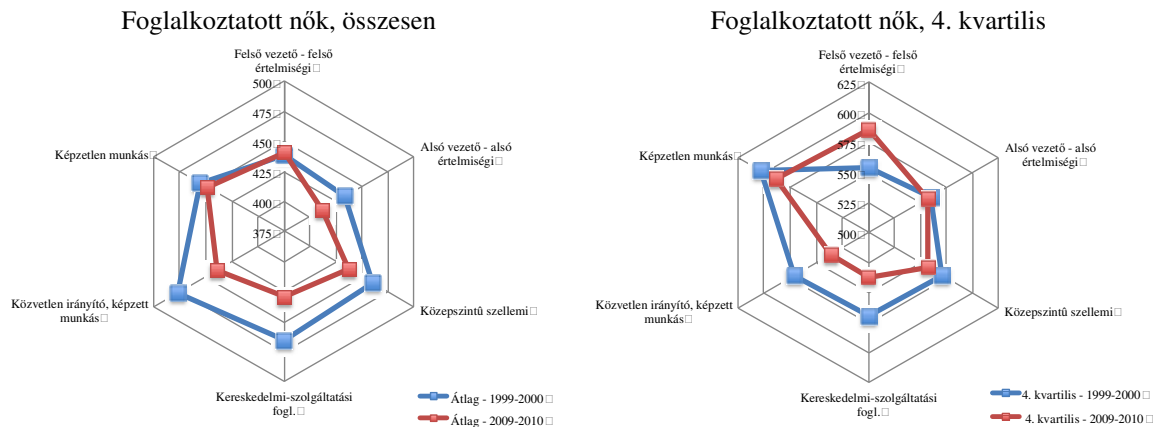
A leghosszabb napi munkaidejük az éjszaka dolgozóknak van, átlagosan 624 percet töltöttek főfoglalkozású munkavégzéssel 2009-2010-ben. Valószínűleg az átlagosnál hosszabb munkaidő e munkaidő-beosztásban végzett munka sajátossága, mert 1999-2000-ben is ebben a kategóriában volt mérhető a legnagyobb munkaidő-ráfordítás (609 perc).

A felső vezetők-felső értelmiségiek korábban említett trendjén túl a társadalmi csoportok további kategóriái közül - a 4. kvartilisen - a főállású munkaidő egyértelműen, több mint 30 perccel megrövidült a képzett munkások és a kereskedelmi-szolgáltatási foglalkozásúak körében, valamint ennél kisebb mértékű - negyedórás - csökkenés mutatható ki a képzetlen munkásoknál és a középszintű szellemieknél is. E változásokhoz képest az alsó vezetők-alsó értelmiségiek munkaideje konzisztensnek tűnik (10. ábra).

Az 1. kvartilisen a munkaidő megrövidülése a legtöbb vizsgált ismervre jellemző, a 12. tábla alapján csupán egy kategóriát lehet kiemelni, ahol nőtt a munkaidő hossza a legalsó negyedben, ez pedig a hétvégén dolgozók csoportja. A növekedés hátterében ezúttal nem a tevékenységet végzők magasabb aránya áll, hanem a vasárnap dolgozók időráfordítása emelkedett. Ugyanakkor ezek az adatok az alacsonyabb elemszám miatt csak tájékoztató jellegűek.

10. ábra Az összes és a legfelső kvartilisebe tartozó foglalkoztatott nők főfoglalkozású munkára fordított átlagideje ledolgozott napon társadalmi-foglalkozási csoportok szerint 1999-2000-ben és

2009-2010-ben

A kvartilisek szerinti adatok áttekintése után a következő megállapítást lehet tenni: valóban kimutatható a foglalkozási struktúra polarizációja a főfoglalkozású munkaidő szerint, azonban ennek nem csak a felső vezetők-felső értelmiségiek hosszabb munkaideje az oka. Magyarországon egyre inkább - részben Warren eredményét cáfolva - az atipikus foglalkoztatást jellemző hosszú munkaidő olyan alágazatokat érint, ahol a szellemi és a magasabb kvalifikációt igénylő foglalkozások nőttek, ugyanakkor viszont a szolgáltatói ágazat bővülését a rövidebb napi munkaidős állások gyarapodása kísérte.

11. tábla A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők megoszlása a főfoglalkozású munkaidő kvaritilisei és szociodemográfiai, illetve foglalkozási jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Megnevezés	1999-2000			2009-2010		
	1. kvartilis	4. kvartilis	Átlag	1. kvartilis	4. kvartilis	Átlag
KORCSONPORT						
15-29 éves	22,3	31,8	27,7	13,6	18,0	16,9
30-39 éves	24,9	20,5	23,0	34,0	24,6	28,6
40-49 éves	33,9	33,4	32,7	26,1	34,7	29,9
50 éves és idősebb	18,9	14,2	16,6	26,3	22,8	24,5
<i>Signifikancia</i>		***			***	
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG						
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	13,0	13,1	14,9	7,7	8,8	9,8
Szakiskola, szakmunkás iskola	17,8	27,2	23,1	17,9	25,9	22,6
Középiskola érettségivel	36,8	43,8	42,7	38,2	43,0	40,6
Főiskola, egyetem oklevéllel	32,4	15,9	19,3	36,1	22,4	26,9
<i>Signifikancia</i>		***			***	
CSALÁDI ÁLLAPOT						
Nőtlen, hajadon	22,1	31,9	26,4	18,3	30,0	25,3
Házasság	60,0	47,0	54,3	60,5	42,0	51,6
Elvált	11,8	16,7	14,4	14,5	23,2	17,5
Özvegy	6,2	4,5	4,9	6,6	4,8	5,6
<i>Signifikancia</i>		***			*	
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA						
1 fő	8,3	9,1	7,7	6,7	16,4	12,5
2 fő	17,2	19,4	19,5	25,8	28,0	27,2
3 fő	30,0	31,7	30,1	24,8	20,5	24,1
4 fő	34,8	30,4	32,3	28,7	24,3	24,8
5 és több fő	9,7	9,4	10,3	13,8	10,8	11,4
<i>Signifikancia</i>		*			ns	
18 EV ALATTI GYERMEKEK SZÁMA						
Nincs gyermek	51,4	56,6	53,0	51,6	66,4	60,0
1 gyermek	24,2	27,0	26,8	19,8	16,5	19,9
2 és több gyermek	24,4	16,5	20,3	28,6	17,1	20,2
<i>Signifikancia</i>		***			*	
TÁRSADALMI-FOGLALKOZÁSI CSOPORT						
Felső vezető - felső értelmiségi	10,9	9,5	8,9	9,3	10,9	8,9
Alsó vezető - alsó értelmiségi	35,7	22,2	27,5	37,3	20,5	28,7
Középszintű szellemi	15,7	17,6	18,5	16,7	20,2	18,6
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	15,3	21,5	15,3	15,0	20,9	15,1
Közvetlen irányító, képzett munkás	6,3	14,9	12,4	5,6	6,0	7,7
Képzetlen munkás	16,0	14,2	17,3	16,0	21,5	21,1
<i>Signifikancia</i>		***			***	
MUNKAHELY TEVÉKENYSÉGE						
Ipari szektor összesen	12,5	21,0	23,8	12,8	18,1	20,7
ebből: feldolgozóipar	9,1	17,8	19,7	10,8	17,1	18,6
Szolgáltatások, összesen	87,5	79,0	76,2	87,2	81,9	79,3
ebből: kereskedelem	15,5	26,5	18,6	16,0	19,4	15,4
közigazgatás	10,3	7,4	9,3	8,7	9,3	10,1
oktatás	28,6	7,7	14,1	23,3	8,4	14,6
humán-éü.-i és szociális ellátás	12,1	11,6	13,2	14,9	17,1	14,4
<i>Signifikancia</i>		***			***	
FOGLALKOZÁSJELLEGE						
Szellemi	64,0	52,2	56,7	65,0	53,2	58,1
Fizikai	36,1	47,7	43,2	34,8	46,8	41,8
<i>Signifikancia</i>		***			*	
MUNKAI DÖBEOSTYÁS						
Nappali	91,6	89,0	90,5	92,2	72,1	86,0
Éjjel is dolgozik	8,4	11,0	9,5	7,8	27,9	14,0
<i>Signifikancia</i>		ns			***	
NAPTÍPUS						
Hétköznap	86,0	92,6	93,0	89,1	90,7	93,0
Hétvége	14,0	7,4	7,0	10,9	9,3	7,0
<i>Signifikancia</i>		***			*	
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA						
Budapest	24,0	23,5	21,5	23,7	19,9	20,9
Megyeszékhely	21,3	18,5	19,3	17,9	19,1	17,6
Egyéb város	26,7	28,3	29,3	35,5	39,3	35,8
Község	28,0	29,8	29,8	23,0	21,7	25,7
<i>Signifikancia</i>		***			ns	
ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

ns - Nem szignifikáns kapcsolatok.

*** = 0,0001, ** = 0,001, * = 0,05 szignifikanciaszint mellett szignifikáns kapcsolatok.

12. tábla A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők főfoglalkozású munkára fordított ideje a főfoglalkozású munkaidő kvartilisei és szociodemográfiai, illetve foglalkozási jellemzők szerint ledolgozott napon 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Megnevezés	1. kvartilis		4. kvartilis		Átlag	
	1999-2000	2009-2010	1999-2000	2009-2010	1999-2000	2009-2010
KORCSOPORT						
15-29 éves	307	292	579	572	466	446
30-39 éves	318	283	567	558	447	421
40-49 éves	312	283	565	565	451	443
50 éves és idősebb	302	276	572	553	442	421
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG						
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	305	295	586	592	455	447
Szakiskola, szakmunkás iskola	305	263	576	553	468	441
Középiskola érettségivel	326	280	565	563	460	437
Főiskola, egyetem oklevéllel	300	292	566	557	415	411
CSALÁDI ÁLLAPOT						
Nőtlen, hajadon	310	295	576	574	466	454
Házass	311	282	566	558	444	418
Elvált	321	278	576	553	467	444
Özvegy	286	265	572	565	434	414
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA						
1 fő	302	277	558	573	448	460
2 fő	304	276	564	555	454	431
3 fő	314	276	580	574	458	428
4 fő	311	297	567	539	447	424
5 és több fő	322	278	580	590	457	428
18 EV ALATTI GYERMEKEK SZÁMA						
Nincs gyermek	308	277	571	563	455	439
1 gyermek	312	280	571	568	456	429
2 és több gyermek	316	295	570	552	441	414
TÁRSADALMI-FOGLALKOZÁSI CSOPORT						
Felső vezető - felső értelmiségi	298	289	554	586	438	441
Alsó vezető - alsó értelmiségi	314	294	560	557	434	412
Középszintű szellemi	323	280	571	557	460	437
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	314	269	569	537	465	429
Közvetlen irányító, képzett munkás	311	286	571	536	477	439
Képzetlen munkás	297	265	603	589	455	448
MUNKAHELY TEVÉKENYSÉGE						
<i>Ipari szektor összesen</i>	303	291	551	558	463	450
ebből: feldolgozóipar	312	290	552	560	467	454
<i>Szolgáltatások, összesen</i>	312	281	576	562	449	427
ebből: kereskedelem	323	282	560	535	470	428
közigazgatás	317	284	558	568	443	440
oktatás	308	286	559	522	397	384
humán-éü.-i és szociális ellátás	324	271	597	592	459	438
FOGLALKOZÁS JELLEGE						
Szellemi	313	290	561	564	443	426
Fizikai	307	270	582	560	465	440
MUNKAI DÖBEO SZTÁS						
Nappali	313	288	566	538	451	420
Éjjel is dolgozik	281	212	609	624	468	500
NAPTÍPUS						
Hétköznap	322	287	566	555	456	432
Hétvége	241	245	634	625	402	423
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA						
Budapest	308	290	569	567	449	426
Megyeszékhely	311	266	557	550	443	427
Egyéb város	303	285	573	558	455	435
Község	320	284	579	574	459	435
ÖSSZESEN	311	282	571	562	453	432

6.3.2. *Többváltozós elemzés*

A leíró statisztikai eredmények alapján számos megállapítást tettem arra vonatkozóan, hogy hogyan befolyásolják a vizsgált szociodemográfiai és foglalkozási változók a munkaidő hosszát, illetve ezek az összefüggések hogyan változtak 1999-2000 és 2009-2010 között. Egy magyarázó változó tényleges, ún. „tisztá” hatásának az azonosítása a többi magyarázó változó kontroll alatt tartása mellett lehetséges, amely többváltozós statisztikai eljárások alkalmazásával végezhető el. E szempontot, illetve a rendelkezésre álló változókat is figyelembe véve a kutatási kérdés vizsgálatához az általam választott módszer a logisztikus regresszió. Az elemzésem az esélyhányados - $\text{Exp}(B)$ - értékének alakulását vizsgálja, ez a mutató megadja, hogy az adott magyarázó változó egy egységnyi növekedésével a függő változó (pl. 4. kvartilisbe kerülés) esélyhányadosai a többi magyarázó változó adott értéke mellett hányszorosára nőnek. Ha az $\text{Exp}(B) < 1$, akkor csökkenti, pl. a 4. kvartilisbe kerülés esélyét, ha az $\text{Exp}(B) > 1$, akkor növeli azt.

Modellspecifikáció

A logisztikus regresszióval tehát arra a kérdésre keresem a választ, hogy a foglalkoztatott nők körében mely tényezők növelik, illetve csökkentik szignifikáns mértékben az 1., illetve a 4. negyedbe kerülés esélyét. Az elemzés mindkét kvartilis esetében háromlépcsős. E célból 3-3 modellt („A”, „B” és „C”)⁸⁹ készítettem, melyek kialakításakor az elsődleges célom az 1., illetve a 4. kvartilisbe kerülés meghatározóinak az összehasonlító jellegű vizsgálata volt, és nem a vizsgált jelenség okaira a lehető legteljesebb körű magyarázat nyújtása. Ezért a modellek - páronként - ugyanazokat a változókat tartalmazzák, és habár egyes magyarázó változóknak a modellek közül csupán egyben mutatkozik szignifikáns hatása, az összehasonlítható adat eléréséhez fontos, hogy az adott magyarázó változó a többi független változó szerint azonos pozícióban legyen, azaz ugyanazon változók kontroll alatt tartása mellett vizsgáljuk.

Első lépésben az „A” modell azt vizsgálja, hogy az egyes társadalmi-foglalkozási csoportok milyen valószínűséggel kerülnek az 1., illetve a 4. kvartilisbe, ehhez a logisztikus regressziószámításnak először a kétváltozós típusát alkalmazom. Ezt követően a „B” modellbe szociodemográfiai változókat, a „C” modellbe pedig foglalkozási jellemzőket szerepeltetek és mindkét modell esetében többváltozós logisztikus regressziót futtatok. A

⁸⁹ Az itt szereplő „A”, „B” és „C” modellek teljesen függetlenek a korábban említett „A”, „B” és „C” mutatóktól.

„B” és a „C” modellekbe bevont változók azok, amelyek a leíró statisztikai elemzés során szignifikáns különbséget mutattak, illetve nincs erős korreláció közöttük.⁹⁰ Ez alapján a következő magyarázó tényezőkkel dolgozom: a szociodemográfiai ismérvek közül az életkorral, a családi állapottal és azzal a változóval, hogy van-e 18 év alatti gyermek a családban, a foglalkozási jellemzők közül a munkahely ágazatával és a munkaidő-beosztással.

A „B” és „C” modellek célja alapvetően kettős,⁹¹

- egyrészt a bevont magyarázó faktorok kontrollváltozóként szerepelnek, azaz kiszűrjük az EGP-séma hatásából az életkor, a családi állapot, a gyermek jelenlétének, a munkahely ágazatának és a munkaidő-beosztásnak a befolyását,
- másrészt meghatározható, hogy e háttérváltozók milyen mértékben befolyásolják a vizsgált jelenséget, illetve módosítják-e az EGP kategóriák és a függő változó közötti kapcsolatot.

A fentiekben részletezett elemzési stratégiának megfelelő számításokat az 1999-2000. és a 2009-2010. évi adatokból is elvégeztem, az eredmények összesen 12 logisztikus regresszió alapulnak.

6.3.2.1. A legfelső munkaidő-kvartilisbe kerülés társadalmi meghatározói

Elsőként azt vizsgálom, hogy mi határozza meg, hogy ki fog a legtöbbet dolgozók csoportjába kerülni (13. tábla).

Az „A” modell a társadalmi-foglalkozási pozíció és a 4. kvartilisbe tartozás között szignifikáns kapcsolatot mutat, 2009-2010-ben a kereskedelmi-szolgáltatási foglalkozásúaknak 2,4-szer, a vezetőknek 2-szer és a középszintű szellemieknek 1,7-szer nagyobb esélyük volt a napi munkaidejük szerint a legfelső negyedbe kerülni, mint az értelmiségieknek. A tíz évvel korábbi eredmények is hasonló, de a jelenleginél gyengébb tendenciát mutatnak. Változás a vizsgált időszakban e téren a fizikai foglalkozásúak körében látható, napjainkban e csoport és a referenciakategória esélyhányadosai statisztikailag szignifikáns mértékben már nem térnek el egymástól. Ez az eredmény azonban adódhat abból, hogy a fizikai foglalkozásúak - az összevonás miatt - igen heterogén csoportot alkotnak, melyben a képzett, illetve a képzetlen fizikai munkásokat érintő tendenciák eltérő módon változtak az elmúlt időszakban.

⁹⁰ Ezen oknál fogva maradt ki az iskolai végzettség a modellekből.

⁹¹ Hasonló elemzési modellt alkalmazott Bukodi–Altörjai–Tallér (2006).

13. tábla A legfelső kvartilisbe kerülés társadalmi meghatározói a nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők körében 1999-2000-ben és 2009-2010-ben (logisztikus regresszió)

Megnevezés	1999/2000						2009/2010					
	A modell		B modell		C modell		A modell		B modell		C modell	
	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.
EGP-séma												
Vezető	1,44 *		1,42 *		1,33 *		2,02 *		1,98 *		1,96 *	
Értelmiségi (referencia)	1				1		1		1		1	
Középszintű szellemi fogl.	1,24 *		1,21 ns		1,00 ns		1,70 *		1,78 *		1,38 ns	
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	2,18 ***		2,11 ***		1,38 *		2,42 ***		2,50 ***		2,33 *	
Fizikai fogl.	1,29 *		1,26 *		1,10 ns		1,44 ns		1,45 ns		1,09 ns	
Korcsoport												
39 éves és fiatalabb (referencia)			1		1				1		1	
40 - 49 éves			1,13 ns		1,17 *				1,47 *		1,69 *	
50 éves és idősebb			0,83 ns		0,88 ns				0,93 ns		1,10 ns	
Családi állapot												
Nem házas			1,41 ***		1,36 ***				1,71 **		1,68 *	
Házas (referencia)			1		1				1		1	
18 év alatti gyermek a családban												
Nincs (referencia)			1		1				1		1	
Van			0,86 *		0,90 ns				0,75 ns		0,76 ns	
Munkahely tevékenysége												
Feldolgozóipar (referencia)					1						1	
Kereskedelem					1,66 ***						1,83 ns	
Közigazgatás					0,91 ns						1,81 ns	
Oktatás					0,58 ***						0,99 ns	
Humán-éü.-i és szociális ellátás					0,99 ns						1,29 ns	
Egyéb					1,41 **						1,60 ns	
Munkaidő-beosztás												
Nappali (referencia)					1						1	
Ejjel is dolgozik					1,18 ns						5,01 ***	
Konstans	0,26 ***		0,24 ***		0,24 ***		0,21 ***		0,16 ***		0,09 ***	
<i>Nagelkerke R2</i>	1,8		3,1		5,3		2,5		5,6		13,9	
<i>Szignifikancia (modell)</i>	***		***		***		*		***		***	
<i>Súlyozatlan esetszám</i>	1199		1199		1199		235		235		235	

Megjegyzés:

ns - Nem szignifikáns kapcsolatok.

*** = 0,0001, ** = 0,001, * = 0,05 szignifikanciaszint mellett szignifikáns kapcsolatok.

Mindkét időpont esetében a „B” és a „C” modellekben, tehát amikor a szociodemográfiai és a foglalkozási jellemzők is bevonásra kerültek, az EGP-séma önálló differenciáló hatása továbbra is megmaradt. Azonban a végső, „C” modell alapján statisztikailag igazolható különbség a 4. negyedbe kerülésre csak a kereskedelmi-szolgáltatási foglalkozásúak és a vezetők körében mutatható ki.

Ami a szociodemográfiai tényezők szerepét illeti az életkor alapján a 40-49 éveseknek és az egyedülállóknak van nagyobb esélye a hosszabb napi munkaidőre, és mindkét folyamat a tíz év során felerősödött. Az eredmények összhangban vannak azzal a trenddel, melyet a főfoglalkozású munkával töltött idő korcsoportok és családi életciklus szerinti változásai jeleztek a leíró statisztikai elemzés során. Az ezredfordulón a 18 év alatti gyermek jelenléte a családban elvileg csökkentette az anyák legfelső negyedbe kerülésének az esélyét, azonban a foglalkozási jellemzőkkel kontrollálva e tényező önálló hatása eltűnt.

A két vizsgálati időpont között a legfigyelemreméltóbb változás a foglalkozási

jellemzők alapján mutatható ki. 1999-2000-ben a munkahely ágazati besorolása és a munkaidő meghosszabbodása között erős kapcsolat volt, az oktatásban dolgozóknak kisebb, míg a kereskedelemben és az egyéb területeken munkát vállalóknak nagyobb esélye volt a leghosszabb munkaidőt teljesítők csoportjába kerülni. 2009-2010-ben viszont a munkahely tevékenységének nincs önálló hatása a munkaidő alakulására, fontos differenciáló tényezővé a munkaidő-beosztás vált. Ez az eredmény a várakozásainknak megfelelő, mert a bővülő éjszakai munkavégzés, illetve az azt kísérő hosszabb munkaidő már a leíró elemzésekben markánsan megjelent.

A modellek főbb jellemzői óvatosságra intenek, az 1999-2000. évi modellek ún. magyarázóereje (Nagelkerke R^2 érték) még a „C” modell esetében is csak 5,3%, tehát 4. kvartilisbe kerülés esélyét a bevont 6 változó igen csekély mértékben magyarázza. Ez az érték a 2009-2010-ben 13,9%, tehát a tíz év során úgy tűnik, hogy mind a szociodemográfiai, mind a foglalkozási jellemzőknek erősödött a szerepük a jelenség alakulására, azonban az alacsonyabb esetszám bizonytalanná teszi a becslést, emiatt a tendenciákat csak tájékoztató jellegűnek tekintem.

6.3.2.2. A legalsó munkaidő-kvartilisbe kerülés társadalmi meghatározói

A következő lépésben az 1. kvartilisbe kerülés társadalmi meghatározó tényezőit tekintem át (14. tábla).

Az „A” modell a tíz év során gyengülő kapcsolatot mutat a vizsgált jelenség és az EGP-séma között, azonban a középszintű szellemi és a fizikai foglalkozásúak továbbra is kisebb eséllyel kerülnek a legrövidebb napi munkaidőben dolgozók közé. A további háttérváltozók bevonásával ez a hatás már csak a fizikai munkakörűeknél maradt meg, tehát napjainkban az előbbi csoport nem azonosítható sem a legrövidebb, sem a leghosszabb munkaidőben dolgozókkal.

A szociodemográfiai jellemzők közül a nem házasság - 1999-2000-ben egyötöddel, 2009-2010-ben viszont már egyharmaddal - kisebb eséllyel kerültek be a munkaidő legalsó negyedébe. Szintén a legutóbbi adatgyűjtésben mutatkozik önálló hatása a gyermeknevelésnek, a szülők esélye 1,6-szor nagyobb volt a részmunkaidős foglalkoztatásra, mint a gyermekteleneknek.

14. tábla A legalsó kvartilisbe kerülés társadalmi meghatározói a nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők körében 1999-2000-ben és 2009-2010-ben (logisztikus regresszió)

Megnevezés	1999/2000						2009/2010					
	A modell		B modell		C modell		A modell		B modell		C modell	
	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.
EGP-séma												
Vezető	0,92	ns	0,92	ns	1,02	ns	0,74	ns	0,77	ns	0,80	ns
Ertelmiségi (referencia)	1		1		1		1		1		1	
Középszintű szellemi fogl.	0,56	***	0,58	***	0,77	*	0,59	*	0,56	*	0,64	ns
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	0,70	**	0,73	*	1,10	ns	0,68	ns	0,67	ns	0,69	ns
Fizikai fogl.	0,48	***	0,49	***	0,90	ns	0,47	***	0,46	*	0,64	*
Korcsoport												
39 éves és fiatalabb (referencia)			1		1				1		1	
40 - 49 éves			1,05	ns	0,97	ns			0,75	ns	0,71	ns
50 éves és idősebb			1,25	ns	1,13	*			1,29	ns	1,16	ns
Családi állapot												
Nem házas			0,79	*	0,80	*			0,66	*	0,65	*
Házas (referencia)			1		1				1		1	
18 év alatti gyermek a családban												
Nincs (referencia)			1		1				1		1	
Van			1,09	ns	1,01	ns			1,63	*	1,57	*
Munkahely tevékenysége												
Feldolgozóipar (referencia)					1						1	
Kereskedelem					1,86	***					1,70	ns
Közigazgatás					2,95	***					1,18	ns
Oktatás					7,23	***					2,82	***
Humán-éü.-i és szociális ellátás					2,23	***					1,92	*
Egyéb					2,51	***					1,74	*
Munkaidő-beosztás												
Nappali (referencia)					1						1	
Éjjel is dolgozik					1,14	ns					0,55	*
Konstans	0,47	***	0,46	***	0,15	***	0,51	***	0,52	*	0,31	***
<i>Nagelkerke R²</i>	2,5		3,1		10,2		2,3		5,9		9,2	
<i>Szignifikancia (modell)</i>	***		***		***		*		***		***	
<i>Súlyozatlan esetszám</i>	1181		1181		1181		250		250		250	

Megjegyzés:

ns - Nem szignifikáns kapcsolatok.

*** = 0,0001, ** = 0,001, * = 0,05 szignifikanciaszint mellett szignifikáns kapcsolatok.

A foglalkozási jellemzők befolyása szintén igen jelentős a legalsó negyedbe tartozásra, erre utal a „C” modellek „megugrott” magyarázóereje az „A” és a „B” modellekhez képest. A munkaerőpiac változása a 4. kvartilisnél vázolt trendekhez hasonlóan alakítja az 1. negyedbe kerülés esélyeit is. Azaz 1999-2000-ben a munkahely tevékenysége még igen erősen meghatározta az egyes ágazat dolgozóinak az esélyeit a legrövidebb munkaidőre, azonban ez a hatás 1999-2000-re jelenősen meggyengült. Az ezredfordulón az oktatásban dolgozók esélye 7,2-szer nagyobb volt arra, hogy az 1. kvartilisbe kerüljenek, ez napjainkban 2,8-ra esett vissza. Emellett elsősorban a közigazgatásban csökkent leginkább a rövidebb munkaidőre való esély, amely felveti azt a kérdést, hogy tulajdonképpen a munkaidőnek milyen változása ment végbe az alsó kvartilisbe. Konkrétabban, a közsférában a kötött, napi 8 órás munkaidő az általános, és ebben - a gazdasági válság hatására⁹² - sem történt változás az elmúlt tíz évben, tehát azt feltételezem, hogy a napi

⁹² KSH-FSZH (2010).

munkaidő hossza elsősorban a humán-egészségügyi és szociális, illetve az egyéb ágazatokban rövidült meg. Az éjszakai munkavégzés 2009-2010-ben jelentősen, 45%-kal csökkenti annak az esélyét, hogy a dolgozó munkaideje a legrövidebbek köré tartozzon.

A modelleket jellemző statisztikák itt is arra utalnak, hogy az eredményeket fenntartással kell kezelni. Ugyanakkor a többváltozós elemzések eredményei egybecsengenek a leíró statisztikák alapján vázolt trendekkel, amelyből arra lehet következtetni, hogy az adatok igen markáns tendenciát tükröznek, viszont e tényezők csak egy töredék részét képesek megmagyarázni a jelenségnek.

6.3.3. Összefoglalás

Összességében a vizsgált ismérvek közül kettő olyan van, amelynek önálló hatása van és a szélső pólusra kerülés mindkét típusát is befolyásolja, az egyik az EGP-séma, a másik a családi állapot. Ez utóbbi talán kevesebb magyarázatot igényel: a nők körében a munkával töltött idő jellemzően nem független a családi kötelezettségektől és ebből adódóan a rendelkezésre álló idő függvénye („time availability” megközelítés szerint). Az EGP-séma, mint kompozit változó több szociológiai ismérven alapul, és úgy tűnik, hogy sikeresen definiál olyan csoportokat, amelyeknek önálló differenciáló hatásuk van egyes társadalmi jelenségekre, azaz jelen esetben a főfoglalkozású munka hosszának alakulására.

A hosszabb munkavégzéshez a családi ismérvek közül azok járulnak hozzá leginkább, amelyeknél a családi kötöttségek kisebbek. Azonban a 4. kvartilisbe kerülés esélyét legerősebben a foglalkozáshoz köthető tényezők növelik, legfőképpen az éjszakai munkavégzés, majd a kereskedelmi-szolgáltatási foglalkozás és a vezetői pozíció. Úgy tűnik, ezáltal Warren feltételezése részben megerősítést nyer a hazai adatok alapján is: a vezető beosztásúak körében valóban kimutatható a munkaidő meghosszabbodása a többi csoporthoz képest. Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy hogyan kapcsolódhat össze a vezető beosztás és az éjszakai munkavégzés. A szakirodalom alapján itt az infokommunikációs technológiák szerepét lehet kiemelni, amely lehetővé teszi az otthoni - késő estébe, éjszakába nyúló - munkavégzést, elsősorban a magasan képzett szellemi foglalkozások esetében. A kereskedelmi-szolgáltatási foglalkozásúak körében viszont az éjszakai munka feltehetően fizikailag a munkahelyhez kötötten történik.⁹³

⁹³ Habár az időmérés-felvétel lehetővé teszi, hogy a munkavégzés helyét is megvizsgáljuk, erre vonatkozóan nem végeztem elemzést, mindazonáltal ez a téma kutatásának egy további irányát jelöli ki.

6.4. A főfoglalkozású munkára fordított idő hatása a napi időfelhasználás alakulására 1999-2000 és 2009-2010 között

A zárt napi 24 órás időkeretben a munkaidő meghosszabbodása azt is jelenti, hogy valamely tevékenység(ek)re kevesebb időt lehet fordítani. A foglalkoztatott nők ún. ledolgozott és nem ledolgozott napjainak tevékenységstruktúrája azt mutatta, hogy a munkanapokon kevesebb, a szabadnapokon több időt fordítottak a háztartási munkákra. Ez az eredmény a 3. hipotézis relevanciáját támasztja alá, és egyben felveti azt a kérdést, hogy a gyermekes családok esetében a munkaidő hosszának függvényében hogyan alakul a további tevékenységekre fordított idő, különös tekintettel az egyes otthoni tevékenységekre és a szabadidőre. Ehhez az első lépésben az előző fejezetben is alkalmazott kvartilisek két szélső kategóriájában nézem meg az időráfordításokat a családban nevelkedő gyermekek száma szerint. Ezt követően többváltozós statisztikai eljárással a főbb tevékenységcsoportok közötti kapcsolatokat tárom fel.

6.4.1. Leíró elemzés

A foglalkoztatott nők időfelhasználási struktúrája jelentősen eltér, ha a családban van legalább egy gyermek, és további különbségek mutathatóak ki több gyermek esetén.

2009-2010-ben a leghosszabb munkaidőben dolgozó gyermektelen nők háztartási munkára fordított ideje az 1 gyermeket nevelőkéhez képest 36 perccel rövidebb, és ha ezen belül a saját háztartásban végzett tevékenységeket nézzük, akkor 10 percre csökken az eltérés (15. tábla). A 2 vagy több gyermekes anyák időfelhasználását vizsgálva megállapítható az otthoni feladatokkal töltött idő meghosszabbodása, amely nagyobb az egygyermekesek időráfordításához képest is. Ez érthető is, hiszen a több gyermek esetében megsokszorozódnak a tennivalók és a gazdaságos időfelhasználás nem érvényesül a tevékenységek számos típusánál. Ugyanakkor, ami viszont meglepő az az, hogy gyermekellátásban ilyen mértékű emelkedés nem mutatható ki az egygyermekesek és a többgyermekesek között, az időráfordításban csupán 11 perc a különbség. Ennek magyarázata lehet, hogy egyszerűen „kimerítették” a napi 24 órás időkeretet, amellet, hogy mind a fiziológiailag kötött, mind a szabadidős tevékenységeket alacsonyabb időráfordítás jellemzi. Harcsa (2014) - némileg más paraméterek alapján meghatározott mintán - az iskolás kor alatti egygyermekes családok meghosszabbodott gyermeknevelési idejét mutatta ki a kettő vagy több gyermeket nevelők e tevékenységekre fordított idejéhez képest. A

többféle magyarázata között hangsúlyos az, hogy „a gyermekvállalás nem csak értékfüggő „vállalkozás”, hanem képességfüggő is.” (Harcza 2014: 49).

Érdekes megnézni, hogy hogyan alakul a napi időfelhasználás azoknál a többgyermekes anyáknál, akik a legrövidebb időt fordítják a főmunkára, ugyanis a 4. kvartilishez képest e csoportban átlag 257 perccel - több mint 4 órával - rövidebb a munkaidő 2009-2010-ben. Várhatóan ez az időmennyiség nem egy tevékenységre tevődik át, hanem eloszlik a többi napi tevékenység között: az adatok az 1. kvartilisbe tartozóknál a fiziológiai szükségletekkel és a szabadon végzett tevékenységekkel töltött idő jelentős emelkedését mutatják, ugyanakkor a saját háztartás ellátására csupán 23 perccel fordítanak többet, mint a leghosszabban dolgozók. Ez utóbbi viszonylag alacsony érték adódhat abból, hogy viszont a gyermekek ellátásával 74 perccel több időt töltenek, azaz pontosan háromszor többet, mint a 4. kvartilisbe tartozók.

15. tábla A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők időfelhasználása főbb tevékenységcsoportokra a főfoglalkozású munkaidő kvartilisei szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben (napi átlagos időráfordítás, perc)

Tevékenységcsoportok	1. kvartilis		4. kvartilis		Átlag	
	1999-2000	2009-2010	1999-2000	2009-2010	1999-2000	2009-2010
Nincs gyermek						
Főfoglalkozás	308	277	571	563	455	439
Háztartási és házkörüli munka	158	152	72	85	113	113
ebből: a saját háztartás ellátása	124	119	57	71	89	90
gyermekek ellátása, gondozása	2	3	0	0	1	2
Fiziológiailag kötött tevékenységek	648	685	583	598	610	628
Szabadon végzett tevékenységek	210	210	129	109	164	163
1 gyermek						
Főfoglalkozás	312	280	571	568	456	429
Háztartási és házkörüli munka	236	204	108	121	163	177
ebből: a saját háztartás ellátása	156	125	79	81	111	109
gyermekek ellátása, gondozása	46	59	14	26	30	49
Fiziológiailag kötött tevékenységek	625	696	573	579	598	618
Szabadon végzett tevékenységek	171	171	112	99	139	125
2 és több gyermek						
Főfoglalkozás	316	295	570	552	441	414
Háztartási és házkörüli munka	264	265	149	160	203	206
ebből: a saját háztartás ellátása	167	130	101	107	131	114
gyermekek ellátása, gondozása	69	111	32	37	50	75
Fiziológiailag kötött tevékenységek	615	647	549	557	587	621
Szabadon végzett tevékenységek	149	145	100	94	126	119
Együtt						
Főfoglalkozás	311	282	571	562	453	432
Háztartási és házkörüli munka	203	195	94	103	145	144
ebből: a saját háztartás ellátása	143	123	70	79	104	99
gyermekek ellátása, gondozása	29	45	9	11	19	26
Fiziológiailag kötött tevékenységek	634	676	575	588	602	625
Szabadon végzett tevékenységek	186	184	120	105	149	146

Általános tendenciaként azt lehet megfogalmazni, hogy a rövidebb munkaidővel

elsősorban a fiziológiai szükségletek, illetve a szabadon felhasználható tevékenységek idő mennyisége emelkedik és csak kisebb mértékben növeli a háztartási munkavégzésre fordított időmennyiséget. A gyermekek jelenléte is elsősorban az ellátásukkal töltött idő meghosszabbodását eredményezi, a saját háztartással kapcsolatos teendők súlya számottevően már nem nő.

Mindenképpen meg kell említeni, hogy 1999-2000-hez képest eltérően alakult az időfelhasználás az 1. és a 4. kvartilisben.⁹⁴ A vizsgált időszakban a legalsó negyedben a munkatevékenységek csökkenése figyelhető meg, azaz mind a főfoglalkozású, mind a háztartási munkára fordított idő visszaesett. Ez alól kivételek a többgyermekes háztartások, ahol a gyermekek gondozása ellensúlyozza a háztartásellátó tevékenységre fordított idő csökkenését.

Ugyanakkor a 4. kvartilisben átlagban szintén csökkent a főfoglalkozással töltött idő mennyisége, de ezt a gyermekek számától függetlenül a háztartás ellátására fordított idő meghosszabbodása kísérte. Az otthoni munkák többlet-időráfordítását az egygyermekesek szinte kizárólag a gyermekgondozással töltötték, amely megerősíti a családok gyermekközpontúságát, a kettő vagy több gyermeket nevelők körében viszont ez az időmennyiség közel fele-fele arányban oszlott el a házimunka és a gyermeknevelés között.

6.4.2. Többváltozós elemzés

Az időmérleg-felvétel adatai igen sokoldalú elemzési lehetőséget kínálnak a napi időfelhasználás tanulmányozásához. A következőkben azt nézem meg, hogy egy bizonyos tevékenységre fordított plusz egy óra, hogyan módosítja a többi tevékenységre fordított idő mennyiségét a kiinduló napi időbeosztáshoz képest.⁹⁵ A számítás lineáris regresszióelemzésen alapul.

Modellspecifikáció

Az elemzés logikája, hogy a napi felhasználható időnek mennyiségi korlátja van, így - például - a szabadidőre fordított plusz 60 perc miatt, a többi tevékenységgel töltött idő összességében 60 perccel lesz kevesebb. Ennek megfelelően a lineáris regresszióelemzés

⁹⁴ A 2. kvartilis időtöltési mintázata az 1. kvartilisével megegyező, a 3. negyedre vonatkozóan nem lehet egyértelmű trendet meghatározni.

⁹⁵ Ezen elemzési logika alapján készült tanulmányok: Aguiar–Hurst–Karabarbounis (2013), Birch–Le–Miller (2009).

független változója az a tevékenység, amelyre az időtöltést 60 perccel megnövelem, a függő változók pedig a további, különböző napi tevékenységek.

A vizsgálathoz a napi tevékenységeket 6 kategóriába soroltam: 1. főfoglalkozású munka, 2. jövedelemkiegészítés,⁹⁶ 3. háztartási és házkörüli munka, 4. közlekedés, 5. fiziológiailag kötött tevékenységek és 6. szabadidő. Emellett a háztartási munkának 3 alcsoportját különítettem el: a) saját háztartás ellátása, b) gyermekgondozás és c) egyéb háztartásellátás. A napi tevékenységek egymáshoz kapcsolódásának a vizsgálatát - a továbbiakban is - a nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők mintáján végeztem el, külön a gyermektelenekre, az egy gyermeket, illetve a kettő vagy több gyermeket nevelőkre.

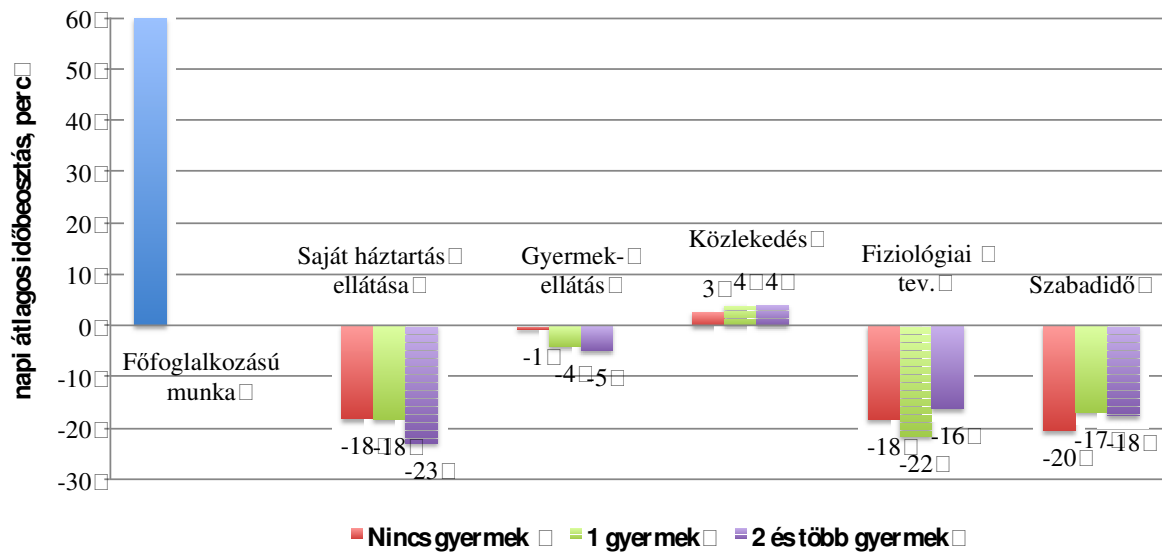
Eredmények⁹⁷

A foglalkoztatott nők időhasználásának - természetesen - a főfoglalkozású munka a legérzékenyebb eleme (2. számú Függelék 8-9. táblázat). Az egy órával hosszabb főmunkaidő - a közlekedés kivételével - csökkenti az összes többi tevékenységre fordított idő mennyiségét. A visszaesés mértéke közel hasonló (napi átlag 20 perc körüli) a három legidőigényesebb tevékenységcsoport (háztartási munka, fiziológiai tevékenységek és szabadidő) esetében, amelyek gyerekszám szerint mutatnak eltérést. Nem meglepő, hogy a kettő vagy több gyerekes családokban a saját háztartás ellátására fordított idő esik vissza a legnagyobb mértékben (11. ábra). Ezzel szemben, ha a nők 60 perccel többet fordítanak a háztartási munkákra az leginkább a fizetett munkával töltött időt csökkenti, illetve kisebb mértékben a közlekedést. Érdekes összefüggés, hogy a gyermektelenek és az egygyermekesek körében a háztartási munka pozitív kapcsolatban van a fiziológiai tevékenységekkel. Összességében úgy tűnik, hogy a fizetett munkának a kötött jellege az, ami miatt szinte az összes tevékenységgel negatív kapcsolatban áll, a háztartásellátás teendői rugalmasabban alakítják az időtöltést.

⁹⁶ A 'Jövedelemkiegészítés' és az 'Egyéb háztartásellátás' adatait nem elemzem az alacsony elemszám miatt, ugyanakkor a számítási módszer igényelte, hogy a tevékenységlista lefedje a napi 1440 percet.

⁹⁷ Az elemzés a 2. számú Függelék 8-9. táblázatainak a szignifikáns eredményei alapján készült.

11. ábra A napi tevékenységstruktúra változása 60 perccel hosszabb főfoglalkozású munka esetén gyerekszám szerint 2009-2010-ben (napi átlagos időbeosztás, perc)

Az anyák esetében az otthoni teendők és a gyermekgondozás feladatai nem jelentenek két elkülöníthető feladatot, habár a 60 perccel több gyermekgondozásra fordított idő csökkenti - de nem szignifikáns mértékben - a házimunkákra fordított idő mennyiségét és viszont. Birch–Le–Miller (2009) az egyedülálló anyáknál és a gyermekes házaspároknál mutattak ki pozitív kapcsolatot a házimunka és a gyermeknevelés között, ugyanakkor a növekedés mértéke a számításaikban is igen alacsony volt. A gyermektelen nők körében viszont egyértelműen összekapcsolódik e két tennivaló és egy igen intenzív időfelhasználást eredményez, amely negatív kapcsolatban áll az összes többi tevékenységgel. Ehhez nagyon hasonló eredményeket Birch–Le–Miller (2009) az egyedülálló apák körében kapott. Hazánkban feltehetően ez az időallokációs viselkedés azokat a nőket érinti, akiknek már unokájuk van, de nem élnek egy háztartásban velük.⁹⁸

A plusz egy órával megnövelt fiziológiai tevékenység, illetve szabadidő szintén a főfoglalkozású munkaidőt csökkenti a legnagyobb mértékben, emellett az “egykes” anyáknál az előbbi szignifikáns mértékben növeli a saját háztartás ellátásával kapcsolatos időráfordításokat, az utóbbi viszont a gyermekgondozási idejük csökkésével jár együtt. A szabadidő vonatkozásában - a tevékenységtől függően - az egygyermekes nők ezen eredményei összhangban lehetnek a megváltozott szülői normákkal, azaz amikor a szülők a

⁹⁸ Ez összefüggésben lehet a Tobit regresszió azon eredményével, amely az 50 éves és idősebb korosztály gyermekgondozással töltött idejének a növekedését mutatta.

szabadidejüket a gyermekükkel töltik (Somlai–Tóth 2002), vagy akár a gazdaságos időfelhasználással, amikor az apa foglalkozik a gyermekkel és az anya a gyermek nélkül tölti a szabadidejét, például internetezéssel (Harcza 2014). A szabadidő a gyermektelen nőknél tűnik leginkább “tisztá”, mindenféle munkatevékenységektől mentes időtöltésnek.

A regressziós számításokat elkészítettem az 1999-2000. évre vonatkozóan⁹⁹ és összességében elmondható, hogy az alapvető tendenciákban nem mutatható ki lényeges módosulás. Érdekes megemlíteni, hogy a szabadidős és a fiziológiai tevékenységek közötti pozitív kapcsolat eltűnt, illetve, hogy a közlekedés és a főfoglalkozás közötti szintén pozitív összefüggés erősebbé vált a tíz év során. A három vizsgált foglalkoztatott csoport közül - e számítás alapján - az időallokáció leginkább az egygyermekeseknél módosult. A házimunka, a személyes szükségletek és a szabadidős elfoglaltságok meghosszabbodása jelenleg az “egykes” anyáknál jár a legnagyobb főfoglalkozású munkaidő csökkenéssel. A gyermekellátásnál továbbra is érvényesül az a negatív trend, ha az anya bármilyen elfoglaltságra több időt fordít, akkor azt a gyermekkel töltött ideje is kisebb mértékben megszenved.

6.4.3. Összefoglalás

E fejezetnek - a 3. hipotézisnek megfelelően - az volt a célja, hogy megvizsgálja a gyermeket nevelő, illetve a gyermektelen foglalkoztatott nők időallokációjának a jellegzetességeit a főfoglalkozású és a háztartási munkára vonatkozóan. Azt vártam, hogy gyermekes anyák a gyermeknevelési tevékenységeiket priorizálják a többi házimunkával szemben. A hipotézis teszteléséhez kétféle számítási módszert alkalmaztam.

A kvartilisek szerinti elemzés alapján megállapítható, hogy a leghosszabb főfoglalkozású munkaidőben dolgozó nők körében a szabadidő csökkenése mellett a fiziológiai tevékenységek ideje is jelentősen megrövidül. Ez a tendencia még szélsőségesebbé válik, ha gyermek(ek)ről is gondoskodni kell a családban. A 4. kvartilisbe tartozó anyák időtöltési jellegzetességeit ezért kevésbé tudom magyarázni az egyéni választásokkal, sokkal inkább egy beszűkült időkeretben a feladatok szükségszerű ellátásáról van szó. Mindezek ellenére az időbeli összehasonlítás alapján az egygyermekesek körében kimutatható a gyermeknevelés előtérbe kerülése az egyéb

⁹⁹ A későbbiekben az elemzést szeretném kibővíteni egy részletesebb szabadidős tevékenységblokkal, illetve a regressziószámítást kontrollváltozók bevonásával (életkor, iskolai végzettség, családi állapot és a vizsgált nap típusa) elvégezni.

háztartási munkákhoz képest. Az 1. kvartilisbe tartozóknál viszont az egyéni döntésnek lehet szerepe: a kettő és több gyermekes anyák gyermekneveléssel töltött ideje majdnem ugyanolyan magas, mint a hagyományos házimunkákra fordított idő, azaz egy igen gyermekközpontú időtöltési minta rajzolódik ki a főállású - rövidebb munkaidőben végzett - munka mellett.

A napi tevékenységek egymáshoz kapcsolódásának vizsgálata a munkahelyi karrier és az anyai szerepek összeegyeztetési nehézségére hívja fel a figyelmet. A főfoglalkozásra fordított plusz egy óra a családi kötelezettségek függvényében csökkenti a házimunkára és a gyermekgondozásra fordítható idő mennyiségét. Ugyanakkor a házimunka és a gyermekgondozás az anyáknál nem jelent két jól elkülöníthető feladatot (habár az ezredfordulón az egygyermekesek körében még ez a szülői minta volt érvényes). Ennek egyik lehetséges magyarázata az ún. intenzív anyaság megközelítés alapján az, hogy a kereső munka miatt a rövidebb magánéletre jutó időkeretben a szülő egyre több tevékenységet a gyermekével végez.

6.5. Időszervezési nehézségek társadalmi tényezői

A foglalkoztatottak esetében a napi időbeosztás a jövedelemszerző munkavégzés köré szerveződik. Ez akkor sem változik, ha egyéb olyan magánjellegű tevékenységek elvégzése válik szükségessé, amelyeket szintén csak meghatározott, a munkaidővel egybeeső időszakban lehet elintézni. A mindkét oldalon jelentkező időkorlát problémákat, ún. időzavart okozhat a tevékenységek ellátásában, amely fokozza a stressz érzetét, továbbá rendszeres előfordulása esetén, hosszú távon negatívan hat az egészségi állapotra.

Bár kétségtelenül nem új jelenségről van szó, a kérdéskör vizsgálatára csak 2009-2010. évi adatok alapján van lehetőség. E fejezetben a következő 8 tényezőnél vizsgálom meg - amelyek között egyaránt van napi és/vagy rendszeres, illetve alkalmasszerűen felmerülő tennivaló is -, hogy a válaszadó napi időbeosztására nézve milyen nehézséggel járnak¹⁰⁰:

1. házastárs, élettárs időbeosztása,
2. gyermeke(i) bölcsődéjének, óvodájának, iskolájának nyitvatartási ideje,
3. közhivatalok (önkormányzat, földhivatal) nyitvatartási ideje,
4. közszolgáltató intézmények (posta, orvosi rendelő) nyitvatartási ideje,
5. bankok, pénzügyintézetek nyitvatartási ideje,
6. üzletek nyitvatartási ideje,
7. fodrász, kozmetikus nyitvatartási ideje,
8. tömegközlekedés menetrendje.

Az alábbiakban először megnézem a 25-59 éves - alkalmazotti státuszban, nem mezőgazdasági területen - foglalkoztatott és tartós párkapcsolatban élő nők (a továbbiakban nők) körében az egyes tényezők gyakoriságát, illetve a háttérükben meghúzódó társadalmi különbségeket. A következő lépésben ok-okozati összefüggést keresek, és azt vizsgálom, hogy milyen szerepet játszanak a szociodemográfiai, a családi, a munkahelyi és a foglalkozási jellemzők az időegyeztetési nehézségek előfordulásának alakulásában.

¹⁰⁰ Az egyes tényezőkre adható válaszlehetőségek: 1. nem okoz problémát, 2. problémát okoz, de megoldható, 3. időnként megoldhatatlan nehézséget okoz, 4. csak szabadnap kiírásával tudom megoldani, 5. egyáltalán nem tudom egyeztetni az időbeosztásommal, 6. nem vonatkozik rám. Az alacsony elemszám miatt és az elemezhető csoportnagyság kialakítását szem előtt tartva minden változó esetében a következő összevonásra került sor: 0 - nem okoz problémát, 1 - problémát okoz.

6.5.1. *Leíró elemzés*

A nők legnagyobb arányban (35%) a közhivatalok nyitvatartási idejét, legkevésbé (11-12%) pedig a gyermekintézmények és a boltok nyitva tartását, illetve a tömegközlekedés menetrendjét nehezményezik (16. tábla). A gyermekintézményekkel kapcsolatos alacsony érték egyrészt adódhat abból is, hogy egyszerűen nem él ilyen életkorú gyermek a családban, másrészt, ahol viszont van gyermekintézménybe járó gyermek, ott feltételezhető, hogy már kialakult a családi stratégia a napi szintű probléma elkerülésére.

A magyarázó változók közül a legkiterjedtebb hatása a vizsgált tényezőkre az év során végzett építkezésnek és felújításnak, illetve a napi munkába járási időnek van, azaz a nyolc lehetséges problémaforrásból hat előfordulását szignifikáns mértékben megnöveli, ha a család építkezett vagy házat/lakást újított fel, illetve napi fél óránál hosszabb az utazási idő a munkahely és a lakóhely között¹⁰¹¹⁰². Ugyanakkor nem mutathatóak ki statisztikailag jelentős eltérések az iskolai végzettség és a társadalmi-foglalkozási csoport szerint.

A házastárs időbeosztásához való igazodás a nők 21%-ának okoz nehézséget, az említések aránya az életkor előrehaladtával csökken, viszont a gyermekek számának emelkedésével nő. Emellett a betegápolási tevékenység és a közigazgatási munkahely szintén hozzájárul a probléma előfordulásához. Természetesen e kérdésben a gazdaságilag inaktív férj mellett a nők számottevően kisebb hányadánál jelentkezik időzavar.

A gyermekintézmények nyitvatartási rendjéből fakadó időkezelési nehézség - értelemszerűen - a gyermekek számára és életkorára vonatkozóan ad szignifikáns különbségeket, valamint számottevően magasabb arányban jelentkezik a 25-39 évesek, az 5 vagy több fős családban élők és az éjszakai műszakban dolgozók körében. A gazdaságilag inaktív férj itt is kedvezően befolyásolja a nők probléma érzékelését.

A közhivatalok nyitva tartásával kapcsolatban leginkább a megyeszékhelyen élők, az otthoni betegápolást végzők, valamint a feldolgozóiparban és a heti 40 óránál hosszabb munkaidőben dolgozók tapasztalnak nehézséget. E tendencia - jellemzően kevésbé markánsan - a közszolgáltató intézmények és a bankok ügyfélfogadási idejére is igaz. A

¹⁰¹ A hat tényező az építkezés/felújítás esetében: a házastárs időbeosztása, a közhivatalok, a közszolgáltató intézmények, a bankok és az üzletek nyitvatartási ideje, valamint a tömegközlekedés menetrendje. A hat tényező a napi fél óránál hosszabb utazási időnél: a házastárs időbeosztása, a gyermekintézmények, a közhivatalok, a közszolgáltató intézmények és a fodrász, illetve kozmetikus nyitvatartási ideje, valamint a tömegközlekedés menetrendje.

¹⁰² Az utazási idő egy irányra vonatkozik.

bankok telefonos és internetes 24 órás ügyintézési lehetőségei jelentősen megkönnyítik a foglalkoztatottak ez irányú tevékenységeit, és hasonló alternatívák szintén elérhetőek a közszolgáltatás egyes területein is.

Habár az internetes vásárlási lehetőségek is igen elterjedtek, valószínűleg inkább a hosszabban, akár napi 24 órán át nyitva tartó áruházak miatt érzékelik kisebb mértékben a nők a boltok nyitva tartását problémásnak. Statisztikai értelemben szignifikánsan nagyobb eltérést egyedül a feldolgozóiparban és a kereskedelembe dolgozók, illetve az év során építkezők/felújítók válaszai mutatnak.

A szépségápolással kapcsolatos szolgáltatások igénybevétele az iskolás kor alatti gyermeket nevelő nőknél okoz gondot. Ez az eredmény nem meglepő, a gyese-en, gyede-en lévő nők testi higiéniára fordított ideje a legalacsonyabb, és úgy tűnik, hogy a munkavállalás mellett továbbra sem, vagy még annyi időt sem tudnak magukra szánni.

A tömegközlekedés menetrendjével legnehezebben a közigazgatásban dolgozók, az építkezők/felújítók és a szabadidejükben gazdálkodók tudják összeegyeztetni az időbeosztásukat.

16. tábla A 25-59 éves - alkalmazotti státuszban, nem mezőgazdasági területen - foglalkoztatott és tartós párkapcsolatban élő nők körében az időszervezési probléma előfordulása a kiváltó ok és társadalmi jellemzők szerint 2009-2010-ben (n=880)¹⁰³

Megnevezés	Házastárs, élettárs időbeosztása	Gyermeke(i) bölcsődéjének, óvodájának, iskolájának nyitvatartási ideje	Közhivatalok (önkormányzat, földhivatal) nyitvatartási ideje	Közzszolgáltató intézmények (posta, orvosi rendelő) nyitvatartási ideje	Bankok, pénzügyintézetek nyitvatartási ideje	Üzletek nyitvatartási ideje	Fodrász, kozmetikus nyitvatartási ideje	Tömegközlekedés menetrendje
Korcsoport								
25-39	26,4	19,2	38,6	30,1	29,1	13,1	12,9	10,5
40-49	22,0	11,1	34,9	26,1	26,6	10,1	12,9	13,1
50-59	11,1	..	28,2	23,7	23,0	9,7	12,6	13,9
<i>Osszesen</i>	<i>21,2**</i>	<i>12,4***</i>	<i>34,8*</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>
Befejezett iskolai végzettség								
Általános iskolai 8 évf. vagy kevesebb	15,1	..	34,4	31,5	30,9	13,1	16,4	21,8
Szakiskola, szakmunkás iskola	21,5	15,3	35,9	26,7	27,3	10,0	11,2	9,8
Középiskola érettségivel	21,9	10,4	34,6	25,4	24,7	12,3	12,0	10,9
Főiskola, egyetem oklevéllel	21,8	13,2	34,2	28,9	28,0	10,2	14,2	13,1
<i>Osszesen</i>	<i>21,2</i>	<i>12,4</i>	<i>34,8</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>
Háztartás taglétszáma								
2-3 fő	18,3	7,5	35,7	26,2	27,3	11,9	11,8	11,2
4 fő	24,8	13,7	35,6	28,7	27,7	11,4	13,0	13,3
5 és több fő	23,3	26,0	30,1	27,2	23,0	8,7	16,0	13,5
<i>Osszesen</i>	<i>21,2</i>	<i>12,4***</i>	<i>34,8</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>
Iskolás kor alatti gyermek a családban								
Nincs	20,4	10,3	34,2	26,3	25,9	10,6	11,4	12,3
Van	26,7	27,6	39,2	33,3	33,0	16,0	22,9	11,6
<i>Osszesen</i>	<i>21,2</i>	<i>12,4***</i>	<i>34,8</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8**</i>	<i>12,2</i>
18 éves és fiatalabb gyermekek száma								
Nincs gyermek	16,1	3,7	35,0	27,4	27,3	11,0	11,3	11,6
1 gyermek	26,0	17,3	36,8	25,3	25,9	11,9	11,8	12,4
2-x gyermek	26,4	24,3	32,6	28,5	26,6	11,1	16,6	13,1
<i>Osszesen</i>	<i>21,2**</i>	<i>12,4***</i>	<i>34,8</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>
A háztartás munkaerő-piaci helyzete								
Kétkeresős házaspár	25,4	14,4	37,0	28,2	27,4	12,1	13,7	11,6
Csak a feleség aktív kereső	8,1	6,1	28,1	24,1	24,9	8,6	10,2	14,1
<i>Osszesen</i>	<i>21,2***</i>	<i>12,4**</i>	<i>34,8*</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>
EGP-séma								
Vezető, értelmiségi	19,6	14,1	35,3	27,5	28,9	11,4	13,8	12,3
Középszintű szellemi fogl.	23,0	8,8	34,3	25,8	23,0	8,4	12,1	9,6
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	19,8	12,2	33,4	26,0	25,6	14,0	12,2	..
Fizikai fogl.	22,9	12,7	35,1	28,3	27,0	11,8	12,2	16,2
<i>Osszesen</i>	<i>21,2</i>	<i>12,4</i>	<i>34,8</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>
Településtípus								
Budapest	24,5	12,3	31,9	23,3	20,2	9,4	15,0	13,7
Megyeszékhely	25,0	9,8	44,9	33,1	33,6	13,5	15,1	12,2
Egyéb város	21,4	12,7	36,7	28,9	27,5	10,5	10,0	9,1
Község	16,3	13,8	27,7	23,6	25,6	12,0	13,7	15,5
<i>Osszesen</i>	<i>21,2</i>	<i>12,4</i>	<i>34,8**</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>

¹⁰³ A tábla terjedelmi okból nem tartalmazza az összes vizsgált változó szerinti megoszlást.

16. tábla A 25-59 éves - alkalmazotti státuszban, nem mezőgazdasági területen - foglalkoztatott és tartós párkapcsolatban élő nők körében az időszervezési probléma előfordulása a kiváltó ok és társadalmi jellemzők szerint 2009-2010-ben (n=880) (folytatás)

Megnevezés	Házastárs, élettárs időbeosztása	Gyermeke(i) bölcsődéjének, óvodájának, iskolájának nyitvatartási ideje	Közhivatalok (önkormányzat, földhivatal) nyitvatartási ideje	Közszolgáltató intézmények (posta, orvosi rendelő) nyitvatartási ideje	Bankok, pénzügyintézetek nyitvatartási ideje	Üzletek nyitvatartási ideje	Fodrász, kozmetikus nyitvatartási ideje	Tömegközlekedés menetrendje
Betegápolást végzett az elmúlt 12 hónap során								
Nem	19,0	10,8	32,3	25,4	25,2	10,8	11,7	11,5
Igen	28,2	17,7	42,8	32,8	32,0	12,7	16,5	14,3
<i>Osszesen</i>	<i>21,2*</i>	<i>12,4*</i>	<i>34,8*</i>	<i>27,2*</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>
Építkezett, épület/lakás felújítását végezte az elmúlt 12 hónap során								
Nem	18,1	11,1	31,1	24,5	24,6	9,3	12,0	10,5
Igen	29,3	15,8	44,7	34,3	32,5	16,4	14,9	16,7
<i>Osszesen</i>	<i>21,2***</i>	<i>12,4</i>	<i>34,8***</i>	<i>27,2*</i>	<i>26,8*</i>	<i>11,2*</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2*</i>
Mezőgazdasági munkát végzett az elmúlt 12 hónap során								
Nem	19,8	10,9	31,9	25,5	25,4	11,0	13,5	9,3
Igen	23,1	14,6	39,1	29,5	28,7	11,6	11,9	16,3
<i>Osszesen</i>	<i>21,2</i>	<i>12,4</i>	<i>34,8*</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2***</i>
Munkahely tevékenysége								
Feldolgozóipar	20,9	14,8	42,3	32,0	32,8	16,4	13,6	13,6
Kereskedelem	26,6	14,5	38,4	28,3	25,7	16,6	17,1	..
Közigazgatás	30,7	14,4	28,5	25,7	31,6	12,7	10,9	21,8
Oktatás	13,1	..	22,9	19,0	19,9	7,8	11,3	9,7
Humán-ü.-i és szociális ellátás	16,8	11,3	34,2	25,4	28,4	8,8	12,4	12,2
Egyéb	22,1	13,8	38,1	30,3	24,2	7,1	11,6	12,1
<i>Osszesen</i>	<i>21,2*</i>	<i>12,4</i>	<i>34,8*</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2*</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2*</i>
Heti főmunkaidő								
40 óránál kevesebb	17,6	8,3	22,4	18,4	13,4	..	10,6	7,5
40 óra	21,4	12,9	35,9	27,9	28,5	11,6	12,4	13,3
40 óránál több	24,7	14,5	44,1	34,3	33,2	15,0	19,1	11,1
<i>Osszesen</i>	<i>21,2</i>	<i>12,4</i>	<i>34,8*</i>	<i>27,2*</i>	<i>26,8**</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>
Munkarend								
Kötött	20,9	12,5	36,5	27,9	28,5	11,6	13,1	12,7
Rugalmas vagy kötetlen	22,9	11,8	24,3	22,6	16,2	9,1	11,0	9,2
<i>Osszesen</i>	<i>21,2</i>	<i>12,4</i>	<i>34,8*</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8*</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>
Munkaidő-beosztás								
Nappali	20,2	11,2	35,2	27,9	27,1	11,1	12,7	12,4
Ejjel is dolgozik	28,4	21,1	32,1	22,2	24,5	12,4	13,5	10,5
<i>Osszesen</i>	<i>21,2</i>	<i>12,4*</i>	<i>34,8</i>	<i>27,2</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8</i>	<i>12,2</i>
Napi ingázás ideje a munkahelyre								
15 perc vagy kevesebb	19,2	9,3	31,9	23,9	23,8	10,0	9,0	7,9
16-30 perc	18,9	12,0	29,7	24,3	26,9	11,2	13,1	9,5
30 percnél több	27,4	18,3	46,0	36,2	31,8	13,4	19,2	22,9
<i>Osszesen</i>	<i>21,2*</i>	<i>12,4*</i>	<i>34,8***</i>	<i>27,2*</i>	<i>26,8</i>	<i>11,2</i>	<i>12,8**</i>	<i>12,2**</i>

.. Az alacsony elemszám miatt az adat nem reprezentatív.

*** = 0,0001, ** = 0,001, * = 0,05 szignifikanciaszint mellett szignifikáns kapcsolatok.

A főfoglalkozású munkaidő¹⁰⁴ szerint megállapítható, hogy azok, akik a vizsgált tényezők esetében valamilyen mértékű nehézséget jeleztek az időbeosztásukkal való ütközésben, hosszabb főfoglalkozású munkaidővel rendelkeznek, mint azok, akik nem említettek ilyen jellegű problémát (17. tábla). E különbségek azonban csak a férj időbeosztását, a közhivatalok, közszolgáltató intézmények és a bankok nyitva tartását említő nőknél tekinthetőek reprezentatívnak, a többi tényezőnél a probléma előfordulását jelzők száma 100 fő alatti, ezért az adatok csak tájékoztató jellegűek. Könnyen megérthető, hogy az egyéni időbeosztás összeegyeztetése miatt a hivatalos ügyintézésrel kapcsolatos teendőknél okoz problémát, ugyanis ezen intézmények személyes felkeresésére és szolgáltatásainak igénybevételére a - tipikusnak tekinthető - nappali, napi 8 órás és kötött munkaidővel párhuzamosan van csak lehetőség.

17. tábla A 25-59 éves - alkalmazotti státuszban, nem mezőgazdasági területen - foglalkoztatott és tartós párkapcsolatban élő nők körében az időszervezési probléma előfordulása kiváltó ok és a főfoglalkozásra fordított idő hossza szerint, ledolgozott napon 2009-2010-ben (n=559)

Az időbeosztás összeegyeztetésének a nehézsége a ...		A főfoglalkozású munkára fordított idő		
		napi átlagos időráfordítás (perc)	szórás	súlyozatlan mintaelemszám
házastárs, élettárs időbeosztásával	nincs	402	122	435
	van	451	154	124
	<i>együtt</i>	<i>414***</i>	<i>131</i>	<i>559</i>
gyermeke(i) bölcsődéjének, óvodájának, iskolájának nyitvatartási idejével	nincs	408	125	485
	van	450	162	74
	<i>együtt</i>	<i>414*</i>	<i>131</i>	<i>559</i>
közhivatalok (önkormányzat, földhivatal) nyitvatartási idejével	nincs	396	133	374
	van	450	120	185
	<i>együtt</i>	<i>414***</i>	<i>131</i>	<i>559</i>
közszolgáltató intézmények (posta, orvosi rendelő) nyitvatartási idejével	nincs	401	130	412
	van	448	128	147
	<i>együtt</i>	<i>414***</i>	<i>131</i>	<i>559</i>
bankok, pénzintézetek nyitvatartási idejével	nincs	400	132	409
	van	453	122	150
	<i>együtt</i>	<i>414***</i>	<i>131</i>	<i>559</i>
üzletek nyitvatartási idejével	nincs	408	131	496
	van	456	126	63
	<i>együtt</i>	<i>414*</i>	<i>131</i>	<i>559</i>
fodrász, kozmetikus nyitvatartási idejével	nincs	405	129	486
	van	472	135	73
	<i>együtt</i>	<i>414***</i>	<i>131</i>	<i>559</i>
tömegközlekedés menetrendjével	nincs	406	129	496
	van	474	131	63
	<i>együtt</i>	<i>414***</i>	<i>131</i>	<i>559</i>

***=0,0001, **=0,001, *=0,05 szignifikanciaszint mellett szignifikáns kapcsolatok.

¹⁰⁴ A főfoglalkozású munkaidő hossza az időmérleg-felvételre kijelölt napra vonatkozik, ezért a számítás azok körére korlátozódik, akik ezen a napon dolgoztak, azaz számukra ún. ledolgozott nap volt.

6.5.2. Többváltozós elemzés

Az előző részben az időzavarra ható nyolc, ún. potenciális problémaforrást külön elemeztem szociodemográfiai, családi és egyéb magánéleti, illetve munkahelyi és foglalkozási jellemzők, valamint a főfoglalkozásra fordított idő alapján. A továbbiakban e tényezők együttes hatását vizsgálom az időegyeztetési nehézség előfordulására.

A leíró statisztikai elemzés alapján elmondható, hogy az időszervezési nehézségek előfordulására elsősorban azoknak a változóknak van szignifikáns befolyása, amelyek az időbeosztás feletti kontroll csökkenését is jelentik. Ilyen hatása van a munkahelyi jellemzők közül a kötött vagy a hosszú napi munkaidőnek, a magánéletben a gyermek vagy beteg/idős személy gondozásának, valamint a saját háztartás számára végzett mezőgazdasági munkának vagy a lakásfelújításnak. Higgins–Duxbury–Lyons (2008) szerint a legnehezebb a munka és a család egyensúlyának a kialakítása a szülők és a beteg/idős személyt gondozók számára, mert esetükben a többletfeladat mellett az időtöltés feletti kontroll a legalacsonyabb szintű, amely további feszültségekhez vezethet. A disszertációban a stressz mértékének az elemzésére nincs lehetőségem, azonban az időszervezési probléma kiterjedtségének és minőségének a vizsgálata további információt adhat az egyes kiváltó okok szerepéről. Emellett további szempont annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy az időzavar magánéleti összetevői személyhez és/vagy tevékenységhez köthetőek-e inkább.

Modellspecifikáció

A kutatás célkitűzéseinek megfelelően három modellt készítettem: az első modellben az időbeosztást megnehezítő nyolc tényezőt egy kétértékű változóvá vontam össze, amely az elemzés függő változója lett, kategóriái: nincs időszervezési probléma (0) - van időszervezési probléma (1). Tehát, ha a válaszadó legalább egy tényezőnél jelezte, hogy problémát okoz számára függetlenül annak minősítésétől, akkor a 'van időszervezési probléma' kategóriába került besorolásra.

A második modell az időszervezési probléma „kiterjedtségét” vizsgálta. Halmazottan jelentkezik az időzavar, ha az időmérleg személy öt vagy több olyan tényezőt sorolt fel, amellyel valamilyen mértékben ütközik a napi időbeosztása. (A változó kialakítása az elemezhető elemszám figyelembevételével történt.) Ez alapján a modell függő változójának a kategóriái: nincs vagy mérsékelt kiterjedtségű az időzavar (0) - halmazott az időzavar (1).

A harmadik modell az időszervezési probléma „mértékét” elemezte, azaz azt az esetet, amikor a tevékenységek összeegyeztetése komolyabb nehézséggel jár. Nehezen megoldható az időbeosztás, ha a válaszadó legalább egy tényezőnél említette, hogy időnként megoldhatatlan nehézséget okoz vagy csak szabadnap kiírásával oldható meg vagy egyáltalán nem összeegyeztethető az időbeosztással. Ez alapján a modell függő változójának kategóriái: nincs vagy kezelhető mértékű az időzavar (0) - nehezen megoldható az időzavar (1).

A második és a harmadik modell lényege, hogy differenciáltabb képet kapjak a szélső pólusokon elhelyezkedőkről.

A modellbe bevont magyarázó változók három csoportja különíthető el (2. számú Függelék 10. táblázat): (1) a szociodemográfiai és családi jellemzők, (2) a munkavégzéssel kapcsolatos változók, (3) a magánélethez köthető - a hagyományos házimunkán kívüli - munka/munkajellegű tevékenységek.

(1) A jelenleg vizsgált minta kialakítása több szociodemográfiai szempont - nem, családi állapot, gazdasági aktivitás - figyelembevételével történt, így a további bevonható ismérvek köre már igen szűk. A modellek az életkort, az iskolai végzettséget, a házaspár munkaerő-piaci helyzetét, az EGP-sémát, a településtípust, a háztartás taglétszámát, a 18 év alatti gyermekek számát tartalmazzák magyarázó változóként, illetve még azt, hogy van-e iskolás kor alatti gyermek a háztartásban.¹⁰⁵

(2) A modellek segítségével arra is választ keresek, hogy a munkatevékenységnek melyik jellemzője teszi „rugalmatlanná” a napi időbeosztást és okoz problémát az egyéb magánjellegű elfoglaltságok megszervezésében. Ezen túlmenően a számítás célja, annak a hipotézisnek az ellenőrzése, hogy a családi jellemzőknek vagy a munkavégzéshez köthető tényezőknek erősebb-e a hatása az időzavarra (illetve a különböző típusaira). E kettős célkitűzésnek megfelelően a munkahelyre és a foglalkozásra vonatkozó magyarázó változók a következők: a munkahely tevékenysége, a foglalkozás, a heti főmunkaidő hossza, a munkarend, a munkaidő-beosztás és a napi ingázás ideje a munkahelyre,¹⁰⁶ valamint az, hogy a megkérdezett végez-e irányító tevékenységet.

¹⁰⁵ Az iskolás kor alatti gyermek jelenléte a háztartásban a foglalkoztatott nők fokozottabb leterheltségére utal, az ilyen életkorú gyermekek gondozása - a testi ellátásukat érintő feladatok miatt - nagyobb időigényű.

¹⁰⁶ A napi ingázási idő az OECD indikátora a „work-life balance” területen (OECD 2011).

(3) A szakirodalmakban és a kutatási eredmények között rendre felmerül, hogy a munka-magánélet konfliktus magánélet összetevőjét hogyan lehet definiálni, illetve, hogy milyen konfliktusforrások vannak e területen. A legelterjedtebb álláspont, hogy a foglalkoztatott nőknél a háztartásellátás és a gyermeknevelés mellett a beteg/idos hozzátartozó gondozása, egyéb munka- és munka jellegű, illetve szabadidős tevékenység szintén hozzájárul a fokozott időzavar érzetéhez. A jelen elemzésbe három munkatevékenység bevonására volt lehetőség: a betegápolásra, az építkezésre, illetve ház/lakás felújításra és a mezőgazdasági munkára.¹⁰⁷ Hazánkban jelenleg - a vizsgált minta esetében - a szabadidős tevékenységeket (például sportolást) nem tartom relevánsnak az időzavar alakulásában, ezért ilyen változókat nem emeltem bele a modellbe.

A vizsgálat elvégzéséhez az általam választott módszer a logisztikus regresszió. A 6.3.2. fejezethez hasonlóan ezúttal is az esélyhányados - $\text{Exp}(B)^{108}$ - értékének alakulását vizsgálom. A modellek kialakításakor a céлом az időzavar különböző típusainak az összehasonlító jellegű vizsgálata volt, és nem az egyes típusokra a lehető legteljesebb körű magyarázat nyújtása. Mindhárom modell ugyanazt a 11 változót tartalmazza, és habár egyes magyarázó változóknak a három függő változó közül csupán egynél van szignifikáns hatása, az összehasonlítható adat eléréséhez fontos, hogy az adott magyarázó változó a többi független változó szerint azonos pozícióban legyen, azaz ugyanazon változók kontroll alatt tartása mellett vizsgáljuk. A három modell eredményeit a 18. tábla foglalja össze. A táblázat a modellben szereplő összes változóhoz tartozó esélyrátákat ($\text{Exp}(B)$ értékeket) mutatja, megjelölve azokat, amelyek statisztikailag szignifikánsak.

1. modell

Az első modell egyértelműen elkülöníti azokat a válaszadókat, akiknek nincsenek időszervezési gondjaik, ugyanakkor nagyon tág értelmezésben vizsgálja az időzavart.

¹⁰⁷ E tevékenységekre vonatkozó adatok nem az időmérlegnaplón alapulnak. A személyi kérdőív tartalmaz kérdést arra vonatkozóan, hogy a válaszadók a vizsgált tevékenységekkel hány napot töltöttek az elmúlt 12 hónap során. A három tevékenység közül a válaszadók a legkevesebb napot az építkezésre, illetve a ház/lakás felújításra fordították, a betegápolást végzőknél keverednek a rövidebb és egész éven át tartó időszakok (feltételezhetően a gondozási szükségleteknek megfelelően), amíg a mezőgazdasági munkákra fordított napokat hosszabb, de nem egész éven át tartó periódusok jellemzik.

¹⁰⁸ Ez a mutató adja meg, hogy az adott magyarázó változó egy egységnyi növekedésével a függő változó (pl. időszervezési probléma) esélyhányadosai a többi magyarázó változó adott értéke mellett hányszorosára nőnek. Ha az $\text{Exp}(B) < 1$, akkor csökkenti, pl. időszervezési probléma esélyét, ha az $\text{Exp}(B) > 1$, akkor növeli azt.

Valószínűleg ez utóbbi miatt kaptam igen változatos képet a jelenséget befolyásoló tényezőkről. A modellben a legerősebb hatása a településtípusnak van, a községben élőkhez képest a városokban lakók 2,6-1,8-szor nagyobb eséllyel számolnak be időszervezési problémáról, amely legerősebben a megyeszékhelyen élőknel jelentkezik.

A foglalkoztatási jellemzők közül a heti munkaidő hatása a legerősebb, a 40 óránál hosszabb munkahéttel rendelkezők 2,2-szer akkora valószínűséggel néznek szembe időbeosztási nehézséggel, mint a részmunkaidőben dolgozók. Ez tulajdonképpen nem meglepő eredmény, ami viszont külön figyelmet érdemel az az, hogy a napi 8 órás munkaidő mellett is már szignifikánsan (1,7-szer) nagyobb eséllyel jelentkeznek e problémák. A munkaidő hossza mellett az utazási idő szintén rendelkezik magyarázóerővel a jelenség előfordulására, a napi fél óránál többet utazók 1,9-szer nagyobb valószínűséggel panaszkodnak e kérdésben.

A magánélet munkajellegű elfoglaltságai szintén növelik (1,5-2,0) az időszervezési nehézség előfordulását. A mezőgazdasági munkát végzők, illetve építkezők/felújítók 2,0-szer, illetve 1,9-szer nagyobb eséllyel élik meg az időbeosztásuk ütközését, mint azok, akik e tevékenységekkel nem foglalkoznak. Habár az építkezés/felújítás jellemzően kevesebb napot kötött le az év során, mint a mezőgazdasági munka vagy az ápolás, ugyanakkor feltételezhető, hogy több ügyintézési feladat és vásárlás kapcsolódott hozzá, ami önmagában a problémának való „kitettséget” is növelte. A betegápolás - ahogy korábban már említésre került - a gondozást végző személy saját időbeosztása feletti döntésének erőteljes csökkenésével jár, ily módon valószínűsíthető, hogy a tényleges időzavar mellett annak a szubjektív érzete is megjelenik.

Nem meglepő, hogy a 25-39 évesek (1,65-ször) nagyobb valószínűséggel élik meg az időbeosztásuk ütközését valamely más tevékenységgel, mint az 50-59 évesek. Ez az a korosztály, ahol a legnagyobb arányban él kisgyermek a családban. Azonban sem a gyermekek száma, sem pedig az életkora nem mutat szignifikáns eltérést az időszervezési nehézséget említők és nem említők csoportjában, amely elsősorban a függő változó heterogén tartalmával magyarázható.

Összességében az első modell eredményei egy igen változó összetételű csoportot mutatnak, amely feltételezhetően az időszervezési nehézségeknek több, egymástól független típusából tevődik össze. A következőkben, a második és a harmadik modellel ilyen típusokat keresek.

2. modell

A második modell azokat a válaszadókat különíti el, akik legalább öt, a napi időbeosztással ütköző tényezőt említettek, tehát az időszervezés tekintetében fokozottan hátrányos helyzetben vannak. E modell alapján az előzőhöz képest egy homogénebb csoport képe rajzolódik ki, amely a munka és magánélet konfliktusának tipikus eseteként is értelmezhető. Családi jellemzők szerint az időszervezést érintő gondoknak az esélyét növeli, ha iskolás kor alatti gyermek él a családban, illetve ha a férj is dolgozik. Ez utóbbi azt is jelenti, hogy a nyugdíjas, munkanélküli vagy egyéb okból gazdaságilag inaktív férj nagyobb mértékű hozzájárulása a házimunkákhoz és a gyermekgondozáshoz - amelyet az időmérleg adatok is alátámasztanak - csökkenti a dolgozó nők leterheltségét.

A keresőmunka jellemzői közül a 40 óránál hosszabb heti munkaidőben dolgozók között csaknem háromszor akkora valószínűséggel jelentkezik időszervezési probléma, mint a részmunkaidőben foglalkoztatottak esetében, valamint az első modell eredményeihez hasonlóan már a hivatalos heti 40 órás munkahét is kedvezőtlenül befolyásolja a napi időbeosztás és az egyéb tevékenységek összeegyeztetését. A munkahely tevékenysége alapján a feldolgozóiparban, a kereskedelemben és a közigazgatásban dolgozók nagyobb eséllyel említik az időszervezési problémát, amely elsősorban a kötött munkarenddel és/vagy a munkaidő-beosztás atipikus jellegével hozható összefüggésbe, habár e két változónak önállóan nem volt szignifikáns hatása a függő változókra. Az EGP-séma szerint igen hasonló eredményeket kapunk, úgy tűnik, hogy a középszintű szellemi foglalkozásúak munkakörülményeihez képest a többi foglalkozási csoport kedvezőtlenebb feltételek szerint - munkaidő, munkaszervezés vagy rugalmasság tekintetében - dolgozik.

A munka és a magánélet kötelezettségei mellett a napi ingázási idő hatásának a felerősödése is megfigyelhető. A munkahely és a lakóhely között több mint 30 percet utazóknak háromszor nagyobb esélyük van az időkezelési nehézségek megtapasztalására, mint az ennél rövidebb ideig közlekedőknek. A magánélet munkatevékenységei közül kizárólag az építkezés/felújítás járul szignifikáns mértékben a tevékenységek összeegyeztetési zavarához.

Összességében elmondható, hogy e modellben különíthető el a legtöbb, az időzavart befolyásoló szignifikáns tényező, a nők időkezelési nehézségében a munka és a család kettős leterheltsége a meghatározó, amelyben az „otthonteremtés” is szerepet játszik.

3. modell

A harmadik modell azt az esetet vizsgálja, amikor az egyes tevékenységek összeegyeztetése csak nehézségek árán oldható meg. Az időszervezési problémával küzdők különböző típusai közül ez szintén egy kisebb szegmenst jelent, azonban a számítás csupán három változó esetében mutat szignifikáns különbségeket. A jelenségre a vizsgált családi és foglalkozási jellemzőknek egyáltalán nincs befolyása.

A legerősebb differenciáló hatással a településtípus rendelkezik, a községi lakosokhoz képest a budapestieknek 3,2-szer, a megyeszékhelyen élőknek pedig 2-szer nagyobb esélyük van arra, hogy az egyes tevékenységek összeegyeztetését különösen problémásnak tartásuk. Emellett a mezőgazdasági munkát végzők körében 2,1-szer akkora valószínűséggel találunk megoldhatatlan időzavart említőt, mint a nem gazdálkodók körében. A 30 percnél hosszabb ingázási idő szintén növeli az előfordulási esélyét az időszervezést érintő komolyabb gondoknak.

Összességében úgy tűnik, hogy e csoport tagjai számára az időszervezés terén a mezőgazdasági munkák elvégzése okoz komoly nehézséget. Habár e tevékenységek ellátása nem szigorúan egy adott naphoz kötődik, számottevően nem csúsztható el.

6.5.3. Összefoglalás

A kapott eredmények alapján több következtetés is levonható. Elsőként érdemes megemlíteni, hogy a vizsgált almintában (azaz a 25-59 éves - alkalmazotti státuszban, nem mezőgazdasági területen - foglalkoztatott és párkapcsolatban élő nők csoportjában) az időszervezési problémák előfordulására - függetlenül a kiterjedtségétől és a minősítésétől - a napi ingázási időnek átfogó és számottevő hatása van. A munkavégzés céljából történő közlekedés a legtöbb dolgozó számára elválaszthatatlan a napi kereső munkától, így ez az eredmény felhívja a figyelmet a távmunka kedvező hatására, amely különösen a családi kötelezettséggel rendelkezők számára lehet előnyös. Emellett Lakatos (2013) adatai az otthonról dolgozó nők napi időfelhasználásának számos pozitívumát mutatták.

Korábbi kutatások alapján megfelel a várakozásoknak, hogy a hosszú napi munkaidőben dolgozók nagyobb eséllyel számoltak be időkezelési problémáról, azonban az mindenképpen új eredménynek számít, hogy a napi 8 órás munkaidő is szignifikáns mértékben hozzájárul az időzavar kialakulásához. A részmunkaidős munkavállalásnak - a vegyes megítélések ellenére - az időszervezés területén nyilvánvalóan pozitív hatása van.

Az eredmények arra is utalnak, hogy a városokban lévő szolgáltatások nem megfelelő

elérhetősége számottevően hozzájárul ahhoz, hogy a válaszadóknál időszervezési gondok merüljenek fel. Pénzügyi kutatások megállapították, hogy a bankválasztás során a válaszadók vagy a lakóhelyükhöz vagy a munkahelyükhöz közeli bankfiókot választanak. A disszertációban vizsgált tényezők egy részénél (közhivatalok, közszolgáltató intézmények) erre nincs lehetőség, azonban feltételezhető, hogy egy rugalmasabb munkaerőpiacon a településtípus befolyása kisebb lenne. Továbbá az első modell kapcsán azt is érdemes kihangsúlyozni, hogy a magánéletben a nem napi rendszerességű vagy egy meghatározott időszakra vonatkozó munkatevékenységek szintén negatívan hatnak az időszervezésre, mivel a meglévő családi stratégiák felborulásával járnak együtt.

A fenti következtetések alapján a 4. hipotézis - amely az időzavar kialakulásában a családi jellemzőknek erősebb, míg a foglalkoztatási sajátosságoknak kisebb hatást tulajdonított - az első modell esetében nem igazolódott be, ugyanis nem mutatható ki szignifikáns összefüggés a családösszetétel két vizsgált jellemzőjére vonatkozóan. A kapott tendenciák arra engednek következtetni, hogy a vizsgált problémakör a napnak arra az időszakára koncentrál, amiben a család érintettsége kisebb, azaz a családi tennivalók „nincsenek napirenden” és - a fizetett vagy az egyéb magánéleti - munkavégzése a főszerep. Azonban, ha az elemzésben csak azokra a nőkre fókuszálunk, akiknél kiterjedtebb időzavar jelentkezik (ez a 2. modell¹⁰⁹), akkor nem meglepő, hogy mind a családi, mind a munkahelyi jellemzők szignifikáns kapcsolatban vannak e jelenséggel. A keresőmunka, a háztartásellátás és a gyermekgondozás mellett a további magánéleti tevékenységek ellátása kétségkívül nehézségbe ütközik.

E trenddel teljesen ellentétes a harmadik modell eredménye, amely újabb megvilágításba helyezi az időzavar jelenségét. Az időszervezési nehézség e „szélsőséges” típusánál egyetlen családi jellemző esélyhányadosai sem mutatnak lényeges eltéréseket, sőt a munkavégzésre vonatkozó ismérvek sem jeleznek szignifikáns hatást. Úgy tűnik, ha a magánéleti tennivaló teljesítése - például - a szabadság terhére valósítható csak meg, akkor az a nap mentesül a munkahelyi és a családi kötöttségektől. A munka és a magánélet közötti konfliktusnak a magánélet összetevője ekkor nem személyhez (mint a 2. modellben), hanem tevékenységhez köthető.

18. tábla A 25-59 éves - alkalmazotti státuszban, nem mezőgazdasági területen - foglalkoztatott

¹⁰⁹ A 2. és a 3. modell eredményei inkább feltáró és tájékoztató jellegűek, mert az elemszám igen alacsony, habár meghaladja - a lakossági adatfelvételeknél az elemezhetőség alsó határának tartott - 100 főt, illetve a változók minden kategóriájában legalább 10 fő van.

és tartós párkapcsolatban élő nők körében az időszervezési probléma előfordulásának meghatározói
2009-2010-ben (logisztikus regresszió)

Megnevezés	Időszervezési probléma (n=422)		Halmazott időszervezési probléma (n=106)		Nehezen megoldható időszervezési probléma (n=130)	
	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.
Korcsoport						
25 - 39 éves	1,65 *		0,97 ns		1,41 ns	
40 - 49 éves	1,40 ns		1,07 ns		1,30 ns	
50 - 59 éves (referencia)	1		1		1	
Iskolás kor alatti gyermek a családban						
Nincs (referencia)	1		1		1	
Van	1,41 ns		2,13 *		1,12 ns	
A háztartás munkaerő-piaci helyzete						
Kétkeresős házaspár	1,27 ns		1,79 *		1,01 ns	
Csak a feleség aktív kereső (referencia)	1		1		1	
EGP-séma						
Vezető, értelmiségi	0,93 ns		3,27 **		1,06 ns	
Középszintű szellemi fogl. (referencia)	1		1		1	
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	0,92 ns		3,64 *		1,01 ns	
Fizikai fogl.	0,98 ns		2,92 *		1,04 ns	
Településtípus						
Budapest	1,78 *		1,37 ns		3,21 ***	
Megyeszékhely	2,66 ***		1,40 ns		2,04 *	
Egyéb város	2,21 ***		0,99 ns		1,51 ns	
Község (referencia)	1		1		1	
Betegápolást végzett az elmúlt 12 hónap során						
Nem (referencia)	1		1		1	
Igen	1,53 *		1,15 ns		1,38 ns	
Építkezett, épület/lakásfelújítását végezte az elmúlt 12 hónap során						
Nem (referencia)	1		1		1	
Igen	1,88 ***		1,79 *		1,51 ns	
Mezőgazdasági munkát végzett az elmúlt 12 hónap során						
Nem (referencia)	1		1		1	
Igen	1,95 ***		1,06 ns		2,14 **	
Munkahely tevékenysége						
Feldolgozóipar	1,50 ns		2,76 *		0,77 ns	
Kereskedelem	1,53 ns		2,76 *		1,43 ns	
Közigazgatás	1,70 ns		2,97 *		1,12 ns	
Oktatás (referencia)	1		1		1	
Humán-eü.-i és szociális ellátás	0,99 ns		1,93 ns		1,12 ns	
Egyéb	1,44 ns		1,62 ns		0,99 ns	
Heti munkaidő						
40 óránál kevesebb (referencia)	1		1		1	
40 óra	1,72 *		2,13 *		1,86 ns	
40 óránál több	2,22 *		2,92 *		2,17 ns	
Napi ingázás ideje a munkahelyre						
15 perc vagy kevesebb (referencia)	1		1		1	
16-30 perc	0,84 ns		1,58 ns		0,78 ns	
30 percnél több	1,89 *		3,04 ***		2,00 *	
Nagelkerke R²	15,7		14,2		11,2	

Megjegyzés:

ns - Nem szignifikáns kapcsolatok.

*** = 0,0001, ** = 0,001, * = 0,05 szignifikanciaszint mellett szignifikáns kapcsolatok.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Az értekezés témája - a női munkavállalás hatása a napi időtöltésre - igen népszerű és sokoldalúan elemzett kérdés nemcsak szociológiai, hanem demográfiai, egészségügyi és közgazdasági szempontból is. A szakmai-tudományos érdeklődés mellett e kérdéskör a hétköznapi hírfolyamában is rendszeresen jelen van, akár a közéleti, akár a bulvár médiumokat nézzük.

A családok - idealizált - tradicionális nemi szerepmoddellje alapján a férfiak feladata volt a pénzkeresés és a család anyagi biztonságának a megteremtése, a nők pedig a háztartás ellátása és a gyermekek testi-lelki gondozása. Napjainkra a kétkeresős családmoddell vált dominánssá. Mindazonáltal a hagyományos munkamegosztás jegyeit mind a munka világa, mind a családi élet is még magán viseli, amely nemcsak a nők jelentős otthoni többletmunkájában mutatkozik meg, hanem a munkavállalásukat gyakran érintő hátrányos megkülönböztetésben is. A családon belüli nemi szerepek megítélésében a változások iránya és mértéke megosztja a kutatókat, azonban még - az e tekintetben a legjobban „teljesítő” - svéd családoknál is a nők otthoni munkavégzése jelentősen felülmúlja a férfiakét (Anxo et al. 2011; Nagy 2014). A munkaerőpiac rugalmatlansága, a társadalombiztosítási juttatások hiánya és az erős foglalkozási szegregáció - a különböző országokat tekintve - csak néhány tényező, amelyek a családi kötelezettségekkel rendelkező nők munkaerő-piaci jelenlétét megnehezítik (Boushey 2009; Steans 2008; Weeks 2011; Williams 2010).

A nők munkaerő-piaci szerepvállalásának a folyamata országoként eltérő, számos makro- és mikrotársadalmi tényező befolyásolta a múltban, illetve alakítja napjainkban is. Azonban e különbségektől függetlenül a nőkre vonatkozóan ugyanazok a kérdések merülnek fel: hogyan befolyásolja a jövedelemszerző munka az otthoni leterheltséget, a foglalkozás jellemzői összhangban vannak-e a családösszetételből adódó igényekkel, a részmunkaidős foglalkoztatás megoldást jelent-e a kettős leterheltség kezelésére, mekkora hányadot érint az ún. időhiány, és egy hosszú munkanap kompenzálásaként emelkedik-e a szabadidő mennyisége? E kérdések még nagyobb jelentőséget nyernek a gyermekes családok körében.

A disszertációban a foglalkoztatott nők időfelhasználását több dimenzió mentén - családi szempontok, a munkaidő hossza és a foglalkozási jellemzők figyelembevételével - vizsgáltam. A 15-84 éves magyar népesség időtöltési szokásai alapján elmondható, hogy

hazánkban a jövedelemszerző munkára és a szabadon végzett tevékenységekre fordított időt csökkenés, a háztartás- és gyermekellátással, illetve a fiziológiai szükségletekkel töltött időt pedig növekedés jellemezte 1999-2000 és 2009-2010 között. Az elmúlt tíz év során a magyar férfiak nagyobb szerepet vállaltak az otthoni munkákban, ezáltal a nők háztartásellátásra fordított ideje ugyan nem csökkent, de több időt tudtak a gyermeknevelésre fordítani. E trendeket a Tobit regressziós modell - amikor a háztartási munkára fordított idő nemek szerinti különbségének időbeli változását a szociodemográfiai jellemzők kontrollálása mellett vizsgáltam - is megerősítette, valamint elmondható, hogy összhangban vannak a nemzetközi kutatások eredményeivel (Kan–Sullivan–Gershuny 2010; Sullivan 2011). Az első kérdés, amely felmerül, hogy a férfiak nagyobb - időbeli - szerepvállalása mennyire tekinthető tartósnak? A magyarázatok között el lehet különíteni a strukturális és az ún. viselkedéshez köthető okokat (Sullivan–Gershuny 2001), amelyek alapján eltérő válaszok adhatóak. Az indokok előbbi csoportjához tartozik, ha a férfiak többlet-időráfordítását a magasabb munkanélküli és/vagy nyugdíjas aránnyal magyarázzuk, ugyanis e társadalmi csoportokat a háztartási tevékenységük meghosszabbodása jellemzi a rendszeres kötöttségek alól felszabadult nagymennyiségű idő miatt (Falussy 2004b). Szintén itt kell megemlíteni a szűkülő jövedelemszerző lehetőségeket is. Ezekben az esetekben a jelenség átmenetinek bizonyulhat. A szemléletváltozás, amely egyre inkább elfogadottabbá teszi a nemek közötti egyenlőbb tehervállalást a háztartásellátásban, viszont a viselkedéshez köthető magyarázatokhoz tartozik, és a férfiak otthoni részvételének további növekedését extrapolálná. A regressziószámítás eredményei vegyes képet mutatnak. Úgy tűnik, hogy jelenleg a makrogazdasági folyamatokhoz, illetve az egyéni életúthoz, köthető eseményeknek - így a munkanélkülivé válásnak vagy a jóléti ellátórendszer változásainak - a hatásai voltak erősebbek a férfiak és a nők háztartási tevékenységekkel töltött idejének a hosszára. Az oktatási expanzió révén az egalitárius szemlélettel egyetértők számának a bővülése feltehetően csak hosszabb távon fejt ki a hatását, Gershuny (2000) szerint ez a változás generációkban mérhető.

Az értékrendszer megváltozása következtében a lakosság a nők munkaerő-piaci részvételét is kedvezőbben ítéli meg (OECD 2011; Pongrácz–S. Molnár 2011). Magyarországon a gyermekszülés és -nevelés két szakaszra osztja a nők munkavállalását. A családi életciklus alapján kimutatható, hogy amíg 1999-2000-ben az első gyermek születése

előtti időszakot jellemezte intenzívebb munkavégzés, jelenleg a nők a gyermek felnőtté válása és elköltözése utáni időszakban dolgoznak többet. A főmunkaidő hosszára számolt kvartilisek vizsgálata szerint a leghosszabb munkaidő teljesítésére a - feltételezhetően - kevesebb családi kötelezettségekkel rendelkezőknek - a 40-49 éveseknek, a nem házasoknak - valamint bizonyos típusú állásokat betöltőknek - a vezetőknek és a kereskedelmi-szolgáltatási foglalkozásúaknak - van nagyobb esélyük. E folyamatokban egyfelől az elmúlt 10 évben nem történt változás, másfelől viszont napjainkra a hosszú munkaidőre a legerősebb befolyása az éjszakai (este 10 óra utáni) munkavégzésnek lett. Az atipikus munkavégzés és a gyermekgondozásra fordított idő kapcsolatát vizsgáló kutatások (Golla–Vernon 2006; Wight–Raley–Bianchi 2008) szerint az esti műszakbeosztásnak van a legkedvezőtlenebb hatása a gyerekekről való gondoskodásra, míg az éjszakai munkavégzés ugyan több teret enged a gyermekellátásban, viszont kedvezőtlenül hat a házastárssal töltött időre. Feltételezhetően Harcsa (2014) idevonatkozó eredményére - a házaspárok együtt töltött idejének a visszaesésére - is hatással volt az atipikus munkaidőben végzett foglalkoztatási lehetőségek bővülése, habár a szerző e szempont szerint nem elemezte az adatokat. A vizsgálatom nem terjedt ki e csoport részletesebb időfelhasználásának a tanulmányozására, azonban a jövőben szeretném az elemzést ilyen irányba is kiterjeszteni, ugyanis ezek az állások - halmozottan - a munkaidő hossza és időzítése szempontjából is kedvezőtlenek, valamint megerősíthetik Kan–Sullivan–Gershuny (2010) azon feltételezését, hogy az atipikus munkaidő modellek az elkülönült nemi szerepek fennmaradásához is hozzájárulnak.

Az adatok az előzetes várakozásainknak megfelelően alátámasztják, hogy hazánkban is az - EGP-séma szerinti - vezetők munkaideje nagyobb eséllyel esik a leghosszabban dolgozók csoportjába. A legtöbb kutatás megerősíti, hogy a vezető beosztást a hosszú munkaidő és túlóra jellemzi (Bradley et al. 2002; Correll et al. 2014; Hakim 2006). Ugyanakkor a nőkre vonatkoztatva ez a jelenség gyakran kerül úgy interpretálásra, hogy a nők egy férfias sztereotíp viselkedési mintához igazodnak a szakmai ambícióik megvalósításáért, ami a munkavégzés prioritását jelenti a családi kötelezettségek felett, ideértve a hosszabb munkaidőt is (Acker 2006; Hakim 2006; Williams 2010).

A zárt napi 24 órás időkeretben a munkaidő meghosszabbodása azt is jelenti, hogy valamely tevékenység(ek)re kevesebb időt lehet fordítani. Azt feltételeztem, hogy a nők

időallokációját befolyásolja, hogy van-e gyermekük vagy sem. A kvartilisek szerinti elemzés alapján megállapítható, hogy a leghosszabb főfoglalkozású munkaidőben dolgozó nők körében a szabadidő csökkenése mellett a fiziológiai tevékenységek ideje is jelentősen megrövidül. Ez a tendencia még szélsőségesebbé válik, ha gyermek(ek)ről is gondoskodni kell a családban. Ebből adódóan a 4. kvartilisbe tartozó anyák időtöltési jellegzetességei kevésbé magyarázhatóak az egyéni választásokkal, sokkal inkább egy beszűkült időkeretben a feladatok szükségszerű ellátásáról van szó. Ugyanakkor a hosszú munkaidő ellenére nem lehet figyelmen kívül hagyni az egygyermekes anyák gyermekközpontú időszervezését sem. E kérdésben szintén érdemes a jövőben további vizsgálatokat végezni és feltárni a lehetséges okokat e szülői minta háttérében. Erre vonatkozóan korábbi kutatások a dolgozó anyák kompenzatív magatartását is megemlítik (Harcza 2014; Sullivan 2011). Ugyanakkor mindenképpen számolni kell azzal is, hogy az anyák napjainkban korábban visszatérnek a munkaerőpiacra, a gyermekük ekkor még olyan életkorban van, amikor több testi gondozást igényel, és ez összességében a korábbi eredményekhez képest a főfoglalkozású munkaidő melletti hosszabb gyermeknevelési időt mutathatja.

Az 1. kvartilisbe tartozóknál viszont az egyéni döntéseknek lehet szerepe: a kettő és több gyermekes anyák gyermekneveléssel töltött ideje majdnem ugyanolyan magas, mint a hagyományos házimunkákra fordított idő, azaz egy igen gyermekközpontú időtöltési minta rajzolódik ki a főállású munka mellett. Azonban ez - ahogy Sayer–Bianchi–Robinson (2004) is utal rá - az anyák szabadidejének a csökkenéséhez vezet, amely feltételezhetően „töredezett” is (Bittman–Wajcman 2000). E jelenségre vonatkozóan az angolszász irodalmak több kifejezést is használnak („time filler”, „time confetti”), amelyek arra utalnak, hogy - elsősorban a gyermekes - nők számára a szabadidő nem a fizikai és/vagy szellemi felfrissülést nyújtó pihenést jelenti, hanem sokkal inkább azokat az időszakokat, amelyek „üresen maradnak” az egyes munkatevékenységek előtt, között és után. E szempontból nem meglepő, hogy a gyermekes anyák kevésbé elégedettek a szabadidejük eltöltésének a tartalmával, mint a gyermektelen társaik (Warren 2004).

Összességében az eredmények a munkahelyi karrier és az anyai szerepek összeegyeztetési nehézségeire hívják fel a figyelmet. Az anyák a munkaidő-ráfordítás mindkét pólusán választás elé kényszerülnek, az egyik végponton gyermekgondozás és a háztartásellátás, a másikon pedig a gyermekgondozás és a szabadidő között.

A hosszú munkaidő esetében nemcsak kevesebb idő jut az egyes tevékenységekre, de azok elintézése, elvégzése nagyobb eséllyel ütközik a napi időbeosztás további feladataival. A foglalkoztatott és párkapcsolatban élő nők körében az időszervezési nehézségek alakulásának a vizsgálata azt mutatta, hogy az időzavarra a napi ingázási időnek átfogó és számottevő hatása van, valamint a jelenség kialakulásához már a napi 8 órás munkaidő is szignifikáns mértékben hozzájárul. Az első tényező az OECD munka-magánélet egyensúly területének egyik kulcsindikátora, ezért a várakozásoknak megfelelő a kapott eredmény. Viszont az utóbbi újdonságnak számít, a korábbi kutatások szerint a hosszú napi munkaidőben dolgozók számoltak be nagyobb időzavarról (Burchell et al. 2007; Mennino–Rubin–Brayfield 2005; Parent-Thirion et al. 2012). E szempontok alapján az időszervezés területén nyilvánvalóan pozitív hatása lenne a távmunkának, illetve a foglalkoztatás részmunkaidős vagy rugalmas formáinak. Azt feltételeztem, hogy az időzavar kialakulásában a családi jellemzőknek nagyobb, míg a foglalkoztatási sajátosságoknak kisebb hatása van. Ez nem igazolódott be, a kapott tendenciák arra engednek következtetni, hogy a vizsgált problémakör a napnak arra az időszakára koncentrál, amiben a család érintettsége kisebb, azaz a családi tennivalók “nincsenek napirenden” és - a fizetett vagy egyéb magánéleti - munkavégzése a főszerep.

Az elemzésben az időzavar két altípusát különítettem el, a kiterjedtebb, illetve a nehezen kezelhető formákat. Habár ezek az eredmények az alacsonyabb elemszám miatt csak tájékoztató jellegűek, érdemes megemlíteni a főbb következtetéseket. A kiterjedtebb időzavarral mind a családi, mind a munkahelyi jellemzők szignifikáns kapcsolatban vannak, tehát kétségtelenül nehézségbe ütközik a keresőmunka, a háztartásellátás és a gyermekgondozás mellett a további magánéleti tevékenységek kivitelezése. E trenddel teljesen ellentétes a harmadik modell eredménye, amely újabb megvilágításba helyezte az időzavar jelenségét. A munka-magánélet konfliktusának a magánélet összetevője ekkor tevékenységhez köthető (például mezőgazdasági kistermelés). Ha e tennivaló teljesítése - például - szabadság terhére valósítható csak meg, akkor az a nap mentesül a munkahelyi és a családi kötöttségektől.

Végezetül azokat a kutatási irányokat foglalom össze, amelyek mentén a jövőben további vizsgálatokat szeretnék végezni és a fentiekben még nem kerültek említésre. Az értekezés empirikus eredményei alapján látható, hogy napjainkban a szülők

gyermekneveléssel kapcsolatos értékei és szerepei átalakulóban vannak, és ezek a változások nem függetlenek a munkaerő-piaci szerepvállalástól. Ezért a nők körében vizsgált, a főfoglalkozás és a háztartási, illetve gyermeknevelési tevékenységek közötti kapcsolat feltárását a férfiakra vonatkozóan is el szeretném készíteni. Mindkét nem esetében további érdekes kutatási terület az egészségi állapot és az időfelhasználás összefüggéseinek a tanulmányozása. E téma vizsgálatára szintén a foglalkoztatott, gyermeket nevelő szülők körében kerülne sor, mivel esetükben erősebb a munkahelyi és az otthoni tevékenységek kettős - tartós - leterheltsége, így nagyobb stressznek vannak kitéve. A disszertációban alkalmazott statisztikai módszertant érdemes további többváltozós eljárásokkal (például Poisson regressziószámítással) bővíteni és a feltárt összefüggéseket megerősíteni e számítások elvégzésének a segítségével. Emellett az időmérleg-felvételek lehetőséget adnak a vizsgált időszak kibővítésére, azaz az 1986-1987. évi adatok bevonásával megismerhető a gazdasági-politikai-társadalmi változások hatása a foglalkoztatott nők időfelhasználására a dolgozatban tárgyalt szempontok szerint.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetemet fejezem ki témavezetőmnek, Nagy Beátának a támogatásáért, a bátorításáért, valamint az önzetlen és hozzáértő segítségéért, amivel hozzájárult a disszertáció elkészültéhez.

Köszönetemet fejezem ki Lengyel Györgynek, amiért Szociológia Doktori Iskola programigazgatójaként végig figyelemmel kísérte a munkámat és számíthattam a segítségére a felmerülő problémák megoldásában.

Köszönetemet fejezem ki Bartus Tamásnak a módszertani konzultációkért, valamint Husz Ildikónak és Kürtösi Zsófiának az értékes bírálói véleményekért.

Köszönettel tartozom Bukodi Erzsébetnek, Szép Katalinnak, Falussy Bélának, Gábos Andrásnak, Harcsa Istvánnak és Sik Endrének, amiért bevontak az időmérleg-felvétellel kapcsolatos munkáikba és ezáltal lehetőséget kaptam e terület megismerésére és megszeretésére.

Köszönettel tartozom Tokaji Károlynénak, a KSH Népesedési és szociális védelmi statisztikai főosztály vezetőjének és Szabó Istvánnak, KSH Tájékoztatási főosztály vezetőjének, amiért támogatták a doktori képzésben való részvételemet.

Köszönettel tartozom továbbá Ignace Glorieux-nak a tempogramok előállításához nyújtott módszertani segítségért, Székely Gábornénak, a KSH Lakásstatisztikai osztály vezetőjének az 1999-2000. évi időmérleg-felvétellel kapcsolatos információkért és Merkl Ildikónak, a KSH kormánytisztviselőjének a 2009-2010. évi időmérleg-felvétel adatállományaival kapcsolatos munkáiért, továbbá Páll Attilának, amiért biztosította számomra a szükséges informatikai háttérrel a disszertációíráshoz.

Köszönetemet és hálámat szeretném Szüleimnek és Testvéremnek kifejezni, amiért minden körülmények között számíthattam a segítségükre és támogatásukra.

Őszinte köszönettel és hálával tartozom Férjemnek, aki elviselte a disszertációírás nehézségeit és türelmével átsegített a kritikus időszakokon.

IRODALOMJEGYZÉK

- Acker, J. [2006]: Inequality regimes. Gender, class and race in organisations. *Gender and Society*, 4: 441-464.
- Aguiar, M. – Hurst, E. – Karabarbounis, L. [2013]: Time Use During the Great Recession. *American Economic Review*, 103. (5): 1664–1696.
- Akerlof, G. A. – Kranton, R. E. [2000]: Economics and Identity. *The Quarterly Journal of Economics*, CXV. (3): 715-753.
- Akerlof, G. A. – Kranton, R. E. [2010]: Identity economics: how our identities shape our work, wages, and well-being. Princeton: Princeton University Press.
- Aliaga, Ch. [2006]: How is the time of women and men distributed in Europe? EUROSTAT Statistics in Focus, 4.
- Altorjai Sz. – Giczi J. – Sik E. [2004]: Az élet ritmusa. Budapest: KSH.
- Anxo, C. – Carlin, P. S. [2002]: Intra-family time allocation to housework - French evidence. *electronic International Journal of Time-Use Research*, 1. (1): 14-36.
- Anxo, D. – Franz, Ch. – Kümmerling, A. [2012]: Working time and work–life balance in a life course perspective. A report based on the fifth European Working Conditions Survey. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Anxo, D. – Mencarini, L. – Pailhé, A. – Solaz, A. – Tanturri, M. L. – Flood, L. [2011]: Gender differences in time use over the life course in France, Italy, Sweden, and the US. *Feminist Economics*, 17. (3): 159-195.
- Barrette, J. [2009]: Work/family balance: what do we really know? The Vanier Institute of the Family. Online letöltés (2011. 04. 11.): <http://www.vifamily.ca/node/60>.
- Beck, U. [1992]: Risk Society: Towards a New Modernity. London: SAGE Publications.
- Becker, G. S. [1991]: A treatise on the family. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Beckers, D. G. J. – Kompier, M. A. J. – Kecklund, G. – Härmä, M. [2012]: Worktime control: theoretical conceptualization, current empirical knowledge, and research agenda. *Scandinavian Journal of Work, Environment and Health* 2012, 38. (4): 291-297
- Birch, E. R. – Le, A.T. – Miller, P. [2009]: Household Divisions of Labour: Teamwork, Gender and Time. New York, USA: Palgrave Macmillan.
- Bittman, M. [1990]: Division of Labour in the Household. Research Discussion Paper No. 11. University of Melbourne, Australia.
- Bittman, M. – England, P. – Sayer, L. – Folbre, N. – Matheson, G. [2003]: When Does Gender Trump Money? Bargaining and Time in Household Work. *American Journal of Sociology*, 109. (1): 186-214.
- Bittman, M. – Rice, J. M. – Wajcman, J. [2004]: Appliances and their Impact: The Ownership of Domestic Technology and Time Spent on Household Work. *The British Journal of Sociology*, 55. (3): 401-423.
- Bittman, M. – Wajcman, J. [2000]: The Rush Hour: The Character of Leisure Time and Gender Equity. *Social Forces*, 79. (1): 165-189.
- Blackburn, R. M. – Browne, J. – Brooks, B. – Jarman, J. [2002]: Explaining gender segregation. *British Journal of Sociology*, 4: 513-536.

- Blaskó Zs. [2006]: Nők és férfiak – keresőmunka, házimunka. Kutatási jelentések 82. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, Népeségstudományi Kutató Intézet.
- Blood, R. O. – Wolfe, D. M. [1960]: *Husbands and Wives: The dynamics of married living*. Glencoe, Illinois: Free Press.
- Bojer A. – Kovács M. – Simor É. – Vörös Cs. – Waffenschmidt J. [2013]: 2011. évi népszámlálás.3. Országos adatok. Budapest: KSH.
- Bonke, J. – Deding, M – Lausten, M. – Stratton, L. S. [2007]: *Measuring and Modeling Intrahousehold Specialization in Housework in the United States and Denmark*. Online letöltés: <http://ftp.iza.org/dp2777.pdf> .
- Bourdieu, P. [2000]: *Férfiuralom*. Budapest: Napvilág.
- Boushey, H. [2009]: *The New Breadwinners*. In: Boushey, H. – O’Leary, A. (Ed.): *The Shriver Report. A Women’s Nation Changes Everything*. Online letöltés: www.americanprogress.org .
- Bradley, H. – Erickson, M. – Stephenson, C. – Williams, S. [2002]: *Myths at work*. Cambridge, UK; Malden, Mass. : Polity Press, 71-91.
- Brown, J. E. – Dunn, P. K. [2011]: *Comparisons of Tobit, Linear, and Poisson-Gamma Regression Models : An Application of Time Use Data*. *Sociological Methods & Research*, XX. (X): 1-25.
- Bukodi E. [1999]: *Osztály vagy réteg? Történeti változások, emberi tőke, karrierminták a foglalkozási osztály- és réteghelyzet vizsgálatában*. *Szociológiai Szemle*, 2: 28-58.
- Bukodi E. [2002]: *Társadalmi mobilitás Magyarországon, 1983–2000*. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. (Szerk.): *Társadalmi riport 2002*. Budapest: TÁRKI.
- Bukodi E. [2005]: *Női munkavállalás és a munkaidő-felhasználás*. In: Nagy I. – Pongrácz T. – Tóth I. Gy. (Szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2005*. Budapest: TÁRKI - Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium.
- Bukodi E. – Altorjai Sz. – Tallér A. [2006]: *A magyar foglalkozási rétegszerkezet az ezredforduló után*. *Statisztikai Szemle*, 84. (8): 733-762.
- Burchell, B. – Fagan, C. – O’Brien, C. – Smith, M. [2007]: *Working conditions in the European Union: The gender perspective*. European Foundation. Online letöltés (2013. 12. 23.): www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2007/108/en/1/ef07108en.pdf .
- Carrasco, C. – Mayordomo, M. [2005]: *Beyond Employment. Working time, living time*. *Time & Society*, 14. (2-3): 231-259.
- Collins, R. [2003]: *A státuszkultúrák termelése és a nők*. In: Wessely A. (Szerk.): *A kultúra szociológiája*. Budapest: OSIRIS - Láthatatlan Kollégium.
- Converse, P. E. [1978]: *Az időfelhasználás országonkénti változatai*. In: Szalai S. (Szerk.): *Idő a mérlegen. 12 ország városi és városkörnyéki népességének napi tevékenységei a Nemzetközi Összehasonlító Időmérleg Kutatómunkálat tükrében*. Budapest: Gondolat.
- Correll, S. J. – Kelly, E. L. – O’Connor, L. T. – Williams, J. C. [2014]: *Redesigning, Redefining Work*. *Work and Occupations*, 41. (1): 3-17.
- Coverman, S. [1985]: *Explaining Husbands' Participation in Domestic Labour*. *The Sociological Quarterly*, 26: 81–97.
- Craig, L. [2006]: *Where Do They Find the Time? An Analysis of How Parents Shift and Squeeze Their Time around Work and Child Care*. The Levy Economics Institute of Bard College, Working Paper No. 439. Online letöltés: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=881848 .
- Crompton, R. [2002]: *Employment, flexible working and the family*. *British Journal of Sociology*, 4: 537-558.

- Cseh-Szombathy L. [1994]: Az értékek változásának a hatása a családok működésére. *Demográfia*, 3-4: 366-372.
- Daly, K. [2001]: Deconstructing family time: from ideology to lived experience. *Journal of Marriage and Family*, 2: 283-294.
- Daly, K. [2004]: The changing culture of parenting. The Vanier Institute of the Family. Online letöltés: <http://www.vifamily.ca/node/400>.
- DeMaris, A. – Longmore, M. A. [1996]: Ideology, Power, and Equity: Testing Competing Explanations for the Perception of Fairness in Household Labor. *Social Forces*, 74. (3): 1043-1071.
- Deutsch, F. M. [2007]: Undoing gender. *Gender and Society*, 1: 106-127.
- Dribe, M. – Stanfors, M. [2009]: Does parenthood strengthen a traditional household division of labor? Evidence from Sweden. *Journal of Marriage and the Family*, 71: 33-45.
- Duncan, O. D. – Duncan, B. [1955]: A Methodological Analysis of Segregation Indexes. *American Sociological Review*, 20. (2): 210-217.
- Durand, J. P. [2007]: The Invisible Chain. Constraints and Opportunities in the New World of Employment. New York, N.Y.: Palgrave.
- Eby, L. T. – Casper, W. J. – Lockwood, A. – Bordeaux, Ch. – Brinley, A. [2005]: Work and family research in IO/OB: Content analysis and review of the literature (1980-2002). *Journal of Vocational Behavior*, 66: 124-197.
- Eurofound [2005]: Combining family and full-time work. Online letöltés: <http://www.uni-mannheim.de/edz/pdf/ef/05/ef05109en.pdf>.
- Falussy B. (Szerk.) [2001]: Az 1999/2000. évi életmód-időmérleg felvétel módszertani dokumentációja I. Budapest: KSH.
- Falussy B. [2002]: Társadalmi-gazdasági trendek a népesség időfelhasználásában. *Statisztikai Szemle*, 80. (9): 848-868.
- Falussy B. [2004a]: A háztartási munkaidő társadalmi-demográfiai jellemzőinek változásai. *Statisztikai Szemle*, 82. (2): 172-193.
- Falussy B. [2004b]: Társadalmi trendek az időfelhasználásban. *Kultúra és Közösség*, 8. (2): 10-12.
- Falussy B. [2007]: Tevékenységszétválasztási rendszerek az időmérleg-vizsgálatokban. *Statisztikai Szemle*, 85. (8): 690-714.
- Falussy B. [2009]: A foglalkoztatott és munkanélküli férfiak időfelhasználásának különbségei. *Statisztikai Szemle*, 87. (10-11): 1009-1038.
- Fazekas K. – Scharle Á. (Szerk.) [2012]: NYUGDÍJ, SEGÉLY, KÖZMUNKA. A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede, 1990–2010. Online letöltés: <http://econ.core.hu/file/download/20evfoglpol/kotet.pdf>.
- Ferge Zs. [1999]: Hogyan hatott a rendszerváltás a nők helyzetére? In: Lévai K. – Kiss R. – Gyulavári T. (Szerk.): *Vegyesváltó*. Budapest: Egyenlő Esélyek Alapítvány.
- Fernández-Marcias, E. [2010]: Changes in the Structure of Employment and Job Quality in Europe 1999-2007. Doktori disszertáció.
- Fernandez, C. – Sevilla-Sanz, A. [2006]: Imperfect Commitment, Social Constraints and Household Time Allocation. Online letöltés: http://dse.univr.it/espe/documents/Papers/E/4/E4_2.pdf.
- Fisher, K. – Layte, R. [2002]: Measuring Work-Life Balance and Degrees of Sociability: A Focus on the Value of Time Use Data in the Assessment of Quality of Life. Colchester, UK: Institute for Social and Economic Research.

- Flood, L. – Gråsjö, U. [1998]: Regression Analysis and Time Use Data. A Comparison of Microeconometric Approaches with Data from the Swedish Time Use Survey (HUS). Working Papers in Economics 5, University of Gothenburg, Department of Economics. Online letöltés: <https://ideas.repec.org/p/hhs/gunwpe/0005.html> .
- Fodor É. [2003]: A női emancipáció Magyarországon és Ausztriában, 1972-1992. Szociológiai Szemle, 1: 28-54.
- Fodor, É. – Nagy, B. [2014]: “An Ebbing Tide Lowers all Boats”: How the Great Recession of 2008 has Affected Men and Women in Central and Eastern Europe. In: Eydoux, A. – Math, A. – Périvier, H. (Ed.): European labour markets in times of crisis. A gender perspective. Special Issue of the French Economic Observatory review, 133: 121-152. Online letöltés: <http://www.ofce.sciences-po.fr/pdf/revue/133/revue-133.pdf> .
- Foster, G. – Kalenkoski, C. M. [2011]: Tobit or OLS? An empirical evaluation under different diary window lengths. Applied Economics, 45. (20): 2994–3010.
- Frazis, H. – Stewart, J. [2005]: What Do Male Nonworkers Do? Evidence from the American Time Use Survey. Working Papers 371, U.S. Bureau of Labor Statistics. Online letöltés: <http://www.atusers.umd.edu/wip2/papers/Stewart.pdf> .
- Frey M. [2009]: Nők és férfiak a munkaerőpiacon – a Lisszaboni Növekedési és Foglalkoztatási Stratégia céljainak a tükrében. In: Nagy I. – Pongrácz T. (Szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről 2009. Budapest: TÁRKI – Szociális és Munkaügyi Minisztérium.
- Frey M. [2011]: Nők és férfiak a munkaerőpiacon, különös tekintettel a válságkezelés hatásaira. In: Nagy I. – Pongrácz T. (Szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről 2011. Budapest: TÁRKI – Nemzeti Erőforrás Minisztérium.
- Friedan, B. [1992]: The Problem that Has No Name. In: The Feminine Mystique. London: Penguin Books.
- Frone, M. R. – Russell, M. – Cooper, M. L. [1992]: Antecedents and outcomes of work-family conflict: Testing a model of the work-family interface. Journal of Applied Psychology, 77. (1): 65–78.
- Garhammer, M. [2002]: Pace of life and enjoyment of Life. Journal of Happiness Studies, 3. (3): 217–256.
- Gershuny, J. [2000]: Changing Times: Work and Leisure in Post-industrial Societies. New York, N. Y.: Oxford University Press.
- Gershuny, J. [2002]: Social Leisure and Home IT; A Time Diary Approach. IT & Society, 1. (1): 54-72.
- Gershuny, J. [2004]: Domestic equipment does not increase domestic work: a response to Bittman, Rice and Wajcman. The British Journal of Sociology, 55. (3): 425-431.
- Gershuny, J. [2005a]: What Do We Do in Post-Industrial Society? The Nature of Work and Leisure Time in the 21st Century. Colchester, UK: Institute for Social and Economic Research. ISER Working Paper Series: 2005-07.
- Gershuny, J. [2005b]: Business as the Badge of Honor for the New Superordinate Working Class. Colchester, UK: Institute for Social and Economic Research. ISER Working Paper Series: 2005-09.
- Gershuny, J. [2009]: Veblen in Reverse: Evidence from the Multinational Time-Use Archive. Social Indicator Research, 93. (1): 37-45.
- Gershuny, J. – Robinson, J. P. [1988]: Historical Changes in the Household Division of Labor. Demography, 25. (4): 537-552.
- Gerson, K. [2002]: Moral dilemmas, moral strategies and the transformation of gender. Gender & Society, 1: 8-28.

- Geurts, S. A. E. – Demerouti, E. [2003]: Work/Non-Work Interface: A Review of Theories and Findings. In: Schabracq, M. J. – Winnubst, J. A. M. – Cooper, C. L. (Ed.): The Handbook of Work and Health Psychology. UK: John Wiley & Sons Ltd.
- Gimenez-Nadal, J. I. – Sevilla, A. [2014]: Total work time in Spain: evidence from time diary data. *Applied Economics*, 46. (16): 1894-1909.
- Golla, A. M. – Vernon V. [2006]: Late for Dinner Again: Do Work Schedules and Home Schedules Clash? Online letöltés: http://www.sfi.dk/parallel_sessions_6-3140.aspx.
- Greenhaus, J. H. – Allen, T. D. – Spector, P. E. [2006]: Health consequences of work-family conflict: The dark side of the work-family interface. In: Perrewe, P. L. – Ganster, D. C. (Ed.) *Research in occupational stress and well-being*. Amsterdam: JAI Press/Elsevier.
- Greenhaus, J. H. – Beutell, N. J. [1985]: Source of Conflict between Work and Family Roles. *The Academy of Management Review*, 10. (1): 76-88.
- Hakim, C. [2000]: *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century: Preference Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Hakim, C. [2006]: Women, careers, and work-life preferences. *British Journal of Guidance and Counselling*, 34. (3): 279-294.
- Harcza I. [2014]: Családi kohézió - A szülők és a gyermekek társas együttléte a mindennapok világában. A gyermekes családokban élők időfelhasználása. Budapest: KSH.
- Harcza I. – Monostori J. [2012]: Családi struktúrák az életciklusban. In: *Társadalmi Riport 2012*. Budapest: TÁRKI.
- Harcza I. – Sebők Cs. [2002]: Időfelhasználás 1986/1987-ben és 1999/2000-ben. Budapest: KSH.
- Higgins, C. – Duxbury, L. – Lee, C. [1994]: Impact of Life-Cycle Stage and Gender on the Ability to Balance Work and Family Responsibilities. *Family Relations*, 43. (2): 144-150.
- Higgins, C. – Duxbury, L. – Lyons, S. [2008]: Reducing Work-Life Conflict: What Works? What Doesn't? Online letöltés: http://www.hc-sc.gc.ca/ewh-semt/alt_formats/hecs-sesc/pdf/pubs/occup-travail/balancing-equilibre/full_report-rapport_complet-eng.pdf.
- Hiller, D. V. [1984]: Power dependence and division of family work. *Sex Roles*, 10: 1003-1019.
- Hochschild, A. R. [2001]: *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York, N. Y.: Henry Holt and Company.
- Hochschild, A. R. [2003]: *The Second Shift*. New York, N. Y.: Penguin Books.
- Husz I. [2006]: Iskolázottság és a gyermekvállalás időzítése. *Demográfia*, 49. (1): 46-67.
- Jacobs, J. – Gerson, K. [2004]: *The Time Divide: Work, Family, and Gender Inequality*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Joyce, K. – Pabayo, R. – Critchley, J. A. – Bamba, C. [2010]: *Flexible working conditions and their effects on employee health and wellbeing*. UK: John Wiley & Sons, Ltd.
- Kamarás F. [2005]: Családalapítás és gyermekvállalás Európában. Kérdések és kérdőjelek. In: Nagy I. – Pongrácz T. – Tóth I. Gy. (Szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2005*. Budapest: TÁRKI, Ifjúsági, Családugyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium.
- Kan, M. Y. [2007]: Work Orientation and Wives's Employment Careers. An Evaluation of Hakim's Preference Theory. *Work and Occupation*, 34. (4): 430-462.
- Kan, M. Y. – Lesnard, L. [2009]: Comparing working time patterns of France 1998-99 and UK 2000-01. Presented at 31st IATUR Conference: New Approaches and Results in Time Use Research. 23-25 Sep 2009, Lüneburg, Germany. Online letöltés: <http://ffb.uni->

[lueneburg.de/iatur2009/downloads/paper_presentation/Wednesday/B4/Kan_Lesnard_Comparing%20working%20time%20patterns%20of%20France%201998-99%20and%20UK%202000-01%20\(Presentation\).pdf](http://lueneburg.de/iatur2009/downloads/paper_presentation/Wednesday/B4/Kan_Lesnard_Comparing%20working%20time%20patterns%20of%20France%201998-99%20and%20UK%202000-01%20(Presentation).pdf) .

- Kan, M. Y. – Sullivan, O. – Gershuny, J. [2010]: Gender Convergence in Domestic Work: Discerning the Effects of Interactional and Institutional Barriers from Large-Scale Data. Sociology Working Papers, Paper No. 2010-03. Online letöltés: <http://www.sociology.ox.ac.uk/materials/papers/2010-03.pdf> .
- Koncz K. [1985]: A nők bővülő foglalkoztatását kísérő feminizálódás jelensége és történelmi folyamata. In: Nők és férfiak. Hiedelmek és tények. Budapest: Kossuth.
- Koncz K. [2004]: A nők munkaerő-piaci helyzete az ezredfordulón Magyarországon. Statisztikai Szemle, 12: 1092-1106.
- Koncz K. [2011]: A munkaerőpiac nemek szerinti szegregációjának jellemzői, mechanizmusa és következményei. Közgazdasági Szemle, 58. (1): 74-94.
- Krantz-Kent, R. – Stewart, J. [2007]: How do older Americans spend their time? Monthly Labor Review, 130. (5): 8-26.
- KSH [1965]: A nap 24 órája. Statisztikai időszaki közlemények 75. kötet. Budapest: KSH.
- KSH [2010]: Időmérleg-módszertan. Internetes kiadvány. Online letöltés: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/idomerleg_mod.pdf .
- KSH [2012]: Időmérleg 2009/2010. Összefoglaló adattár. Budapest: KSH.
- KSH-FSZH [2010]: A válság hatása a munkaerőpiacra. Internetes kiadvány. Online letöltés: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/valsagmunkaeropiacra.pdf> .
- Kuczi T. [2006]: Kisvállalkozók a magyar társadalomban. In: Kovách, I. (Szerk.): Társadalmi metszetek. Hatalom, érdek, individualizáció és egyenlőtlenség a mai Magyarországon. Budapest: Napvilág Kiadó.
- Lakatos M. [2013]: A foglalkoztatottak időfelhasználása az ingázás és a munkába járás idejének tükrében. Budapest: KSH.
- Lakatos M. – Váradi R. [2012]: Foglalkoztatottak életkor, foglalkozás és képzettségi szint szerint 1995 és 2010 között. Budapest: KSH.
- Lakatos M. – Záhonyi M. [2013]: A 2001. évi népszámlálási rétegződési modell alkalmazása a munkaerő-felmérés rendszerében (II). Statisztikai Szemle, 91. (7): 745-762.
- Laki L. [2006]: Rendszerváltások Magyarországon. In: Kovách, I. (Szerk.): Társadalmi metszetek. Hatalom, érdek, individualizáció és egyenlőtlenség a mai Magyarországon. Budapest: Napvilág Kiadó.
- Lázár E. [2008]: Mikroökonometria modellek alkalmazása a marketingkutatásban – a Tobit regressziómodell. Közgazdász Fórum, 3.
- Lewis, J. [2009]: Work-Family Balance, Gender and Policy. UK: Edward Elgar, 1-22.
- Lippe, T. van der – Jager, A. – Kops, Y. [2006]: Combination pressure. The paid work-family balance of men and women in European countries. Acta Sociologica, 49. (3): 303-319.
- McMenamin, T. M. [2007]: A time to work: recent trends in shift work and flexible schedules. Monthly Labour Review, 12: 3-15. Online letöltés: <http://www.bls.gov/opub/mlr/2007/12/art1full.pdf> .
- Mennino, S. F. – Rubin, B. A. – Brayfield, A. [2005]: Home-to-Job and Job-to-Home Spillover: The Impact of Company Policies and Workplace Culture. The Sociological Quarterly, 46. (1): 107-135.

- Nagy B. [1999]: Munkahelyi előmenetel. In: Pongrácz T. – Tóth I. Gy. (Szerk.): Szerepváltozások - Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 1999. Budapest: TÁRKI-Szociális és Családügyi Minisztérium.
- Nagy B. [2009]: A munkavállalás és gyermekvállalás paradoxona – bevezető gondolatok. Szociológiai Szemle, 3: 81-91.
- Nagy B. [2014]: Nemek forradalma? Közeledés a nemek helyzetében. Replika. (Megjelenés alatt.)
- OECD [2011]: Work and life balance. In How's life? Measuring Well-being. Online letöltés: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/how-s-life/work-and-life-balance_9789264121164-8-en .
- O'Reilly, J. – Böthfeld, S. [2002]: What happens after working part time? Integration, maintenance or exclusionary transition in Britain and western Germany. Cambridge Journal of Economics, 4: 409-439.
- Paksi V. – Sebők Cs. – Szalma I. [2008]: A párkapcsolatban élők háztartási munkamegosztásának főbb meghatározói. In: Füstös L. - Guba L. - Szalma I. (Szerk.): Társadalmi Regiszter 2008/2. Budapest: MTA PTI MTA SZKI.
- Parent-Thirion, A. – Vermeylen, G. – van Houten, G. – Lyly-Yrjänäinen, M. – Biletta, I. – Cabrita, J. [2012]: Fifth European Working Conditions Survey. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Perrons, D. - Fagan, C. - McDowell, L. - Ray, K. - Ward, K. [2005]: Work, life and time in the new economy: An introduction. Time and Society, 14. (1): 51-64.
- Pichler, F. [2008]: Determinants of Work-life Balance: Shortcomings in the Contemporary Measurement of WLB in Large-scale Surveys. Social Indicators Research 92: 449-469.
- Pocock, B. – Skinner, N. – Ichii, R. [2009]: Work, Life and Workplace Flexibility: The Australian Work and Life Index 2009 (AWALI). Online letöltés: https://atn.edu.au/Documents/EASS/CWL/Publications/AWALI%2009_full%20for%20website.pdf.
- Pongrácz T. [2005]: Nemi szerepek társadalmi megítélése. In: Nagy I. – Pongrácz T. – Tóth I. Gy. (Szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2005. Budapest: TÁRKI – Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium.
- Pongrácz T. – S. Molnár E. [2011]: Nemi szerepek és a közvélemény változásának kölcsönhatása. In: Nagy I. – Pongrácz T. (Szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről 2011. Budapest: TÁRKI – Nemzeti Erőforrás Minisztérium.
- Ramanathan, R. [2003]: Bevezetés az ökonometriába alkalmazásokkal. Budapest: Panem Kiadó.
- Rapoport, R. – Rapoport, R. [1969]: The Dual Career Family: A Variant Pattern and Social Change. Human Relations, 1: 3-30.
- Robinson, J. P. – Godbey, G. [2005a]: Busyness as Usual. Social Research, 72. (2): 407-426.
- Robinson, J. P. – Godbey, G. [2005b]: Time in our hand. The Futurist, 39. (5): 18-22.
- Robinson, J. P. – Converse, P. E. – Szalai S. [1978]: A mindennapi élet tizenkét országban. In: Szalai S. (Szerk.): Idő a mérlegen. 12 ország városi és városkörnyéki népességének napi tevékenységei a Nemzetközi Összehasonlító Időmérleg Kutatómunkálat tükrében. Budapest: Gondolat.
- Rózsa G. [2009]: Kávéházi beszélgetések a statisztikáról - Az új családformák (2.). Statisztikai Szemle, 87. (3): 302-311.
- Sajtos L. – Mitev A. [2007]: SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Budapest: Alinea.
- Sándorné Dr. Horváth E. [1986]: A gyestől a gyedig. Budapest: Kossuth.

- Saraceno, C. [2007]: Patterns of family living in the enlarged EU. In: Alber, J. – Fahey, T. – Saraceno, Ch. (Ed.): Handbook of Quality of Life in the Enlarged European Union. London: Routledge.
- Saxonberg, S. – Sirovátka, T. [2006]: Failing family policy in post-communist Central Europe. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 8. (2): 189-206.
- Sayer, R. A. – Walker, R. [1992]: The new social economy. Reworking the division of labor. Cambridge, MA: Blackwell.
- Sayer, L. C. – Bianchi, S. M. – Robinson, J. P. [2004]: Are Parents Investing Less in Children? Trends in Mothers' and Fathers' Time with Children. *American Journal of Sociology*, 110. (1): 1-43.
- Schabracq, M. J. – Winnubst, J. A. M. – Cooper, C. L. (Ed.) [2002]: The Handbook of Work and Health Psychology. England: John Wiley & Sons Ltd.
- Schor, J. B. [1991]: The Overworked American. The Unexpected Decline of Leisure. New York: Basic Books.
- Schor, J. B. [1999]: Working Hours and Time Pressure: The Controversy About Trends in Time Use. In: Figart, D. M. – Golden, L. (Ed.): Working Time: International Trends, Theory and Policy Perspectives. London, UK: Routledge.
- Schulz, F. – Jabsen, A. [2007]: Changes in marital status and the time spent on housework. Online letöltés: http://www.atusers.umd.edu/wip2/iatur_2007_papers.shtml .
- Schwarz Cowan, R. [1976]: The „Industrial Revolution” in the Home: Household Technology and Social Change in the 20th Century. *Technology and Culture*, 17. (1): 1-23.
- Sik E – Nagy I. [2002]: Rugalmas munka, rugalmas család? In: Társadalmi riport. Budapest: TÁRKI.
- Skinner, N. – Pocock, B. [2008]: Work life conflict: Is work time or work overload more important? *Asian Pacific Journal of Human Resources*, 46. (3): 303-315.
- Skinner, N. – Pocock, B. [2010]: Work, life, flexibility and workplace culture: Results of the 2008 Australian Work and Life Index (AWALI survey). *Australian Bulletin of Labour*, 36: 133-153.
- Somlai P [1999]: A sokféleség zavara: A családi életformák pluralizációja Magyarországon. *Demográfia*, 1-2: 38-47.
- Somlai P. – Tóth O. [2002]: A házasság és család változásai az ezredforduló Magyarországon. *Educatio*, 11. (3): 339-348.
- Spéder Zs. [2011]: Ellentmondó elvárások között... Családi férfiszerepek, apaképek a mai Magyarországon. In: Nagy I. – Pongrácz T. (Szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről 2011. Budapest: TÁRKI – Nemzeti Erőforrás Minisztérium.
- Steans, J. [2008]: Gender Inequalities and Feminist Politics in a Global Perspective. In: Kofman, E. – Youngs, G. (Szerk.): Globalization: Theory and Practice. New York: Continuum.
- Stewart, J. [2006]: Assessing Alternative Dissimilarity Indexes for Comparing Activity Profiles. *Electronic International Journal of Time Use Research* 3. (1): 49-59. Online letöltés: <http://ffb.uni-lueneburg.de/eijtur/pdf/volumes/eIJTUR-3-1.pdf#page=50> .
- Stewart, J. [2010]: The Timing of Maternal Work and Time with Children. *Industrial and Labor Relations Review*, 64. (1): 181-200.
- Sullivan, O. [2000]: The division of domestic labour: twenty years of change? *Sociology*, 3: 437-456.
- Sullivan, O. [2011]: Changing differences in the division of domestic labor; the case of education. University of Oxford: Sociology Working Papers: 2011-02. Online letöltés: <http://www.sociology.ox.ac.uk/materials/papers/2011-01.pdf> .

- Sullivan, O. – Gershuny, J. [2001]: Cross-National Changes in Time-Use: Some Sociological (Hi)stories Re-examined. *British Journal of Sociology* 52. (2): 331-347.
- Sullivan, O. – Gershuny, J. [2004]: Inconspicuous Consumption: work-rich, time-poor in the liberal market economy. *Journal of Consumer Culture*, 4. (1): 79-100.
- Sullivan, O. – Gershuny, J. [2012]: Relative human capital resources and housework: a longitudinal analysis. University of Oxford: Sociology Working Papers: 2012-04. Online letöltés: <http://www.sociology.ox.ac.uk/materials/papers/2012-04.pdf> .
- Szalai, S. [1975]: Women's time. Women in the light of contemporary time-budget research. *Futures*, 7. (5): 385-399.
- Szalai S. (Szerk.) [1978]: Idő a mérlegen. 12 ország városi és városkörnyéki népességének napi tevékenységei a Nemzetközi Összehasonlító Időmérleg Kutatómunkálat tükrében. Budapest: Gondolat.
- Tilly, C. [1992]: Dualism in Part-Time Employment. *Industrial Relations*, 31. (2): 330-347.
- Tóth O. – Dupcsik Cs. [2007]: Családok és formák – változások az utóbbi ötven évben Magyarországon. *Demográfia*, 50. (4): 430-437.
- Utasi Á. [2002]: A bizalom hálójá. Mikrotársadalmi kapcsolatok, szolidaritás. Budapest: Új Mandátum.
- Utasi Á. [2011]: Szubjektív feszültség és munkastressz a házasság életében. Összehasonlítás Európa 24 országában. In: Nagy I. - Pongrácz T. (Szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről 2011. Budapest: TÁRKI – Nemzeti Erőforrás Minisztérium.
- Vanek, J. [1974]: Time Spent in Housework. *Scientific American*, 231. (5): 116-120.
- Vanek, J. [1978]: Household Technology and Social Status: Rising Living Standards and Status and Residence Differences is Housework. *Technology and Culture*, 19. (3): 361-375.
- Vági G. [1985]: Az otthoni munka és a szolgáltatások kapcsolata - fejlődési tendenciák. In: Koncz K. (Szerk.): Nők és férfiak. Hiedelmek és tények. Budapest: Kossuth.
- Vernon, V. [2010]: Marriage: for love, for money...and for time? *Review of Economics of the Household*, 8. (4): 433-457.
- Wajcman, J. [2008]: Life in the fast lane? Towards a sociology of technology and time. *The British Journal of Sociology*, 1: 59-76.
- Warren, T. [2003]: Class- and gender-based working time? Time poverty and the division of domestic labour. *Sociology*, 4: 733-752.
- Warren, T. [2004]: Working part-time: achieving a successful 'work-life' balance? *British Journal of Sociology*, 4: 99-122.
- Weeks, K. [2011]: The problem with work : feminism, Marxism, antiwork politics, and postwork imaginaries. Durham : Duke University Press.
- West, C – Zimmerman, D. H. [1987]: Doing Gender. *Gender and Society*, 1. (2): 125-151.
- Wight, V. – Raley, S. – Bianchi, S. M. [2008]: Time for children, spouse and self among parents who work nonstandard hours. *Social Forces*, 87. (1): 243-274.
- Williams, J. C. [2010]: Reshaping the work-family debate: why men and class matter. London: Harvard University Press.
- Williams, J. C. – Tait, A. [2011]: Mancession or Momcession: Good Providers, a Bad Economy, and Gender Discrimination. *Chicago-Kent Law Review*, 86. (2): 857-893.

A TÉMAKÖRREL KAPCSOLATOS SAJÁT PUBLIKÁCIÓK

MAGYAR NYELVŰ

Tudományos könyv, könyvfejezet:

Paksi, V. - Sebők, Cs. - Szalma, I. [2008]: A párkapcsolatban élők háztartási munkamegosztásának főbb meghatározói. In: Füstös L. - Guba L. - Szalma I. (Szerk.): Társadalmi Regiszter 2008/2. MTA PTI MTA SZKI, Budapest, 33-62. oldal.

Referált szakmai folyóirat:

Gábos, A. - Sebők, Cs. [2004]: A gyermeknevelés háztartásimunka-költsége. Statisztikai Szemle, 2. szám, 194-208. oldal.

Sebők, Cs. - Sik, E. [2004]: Az otthoni munka és a teljes élet. Statisztikai Szemle, 2. szám, 151-171. oldal.

Sebők, Cs. [2012]: A családi életciklus szerepe a háztartási munkamegosztásban. Szociológiai Szemle, 1. szám, 145-152. oldal.

Egyéb (kiadvány, kutatási anyag):

Harcza, I. - Sebők, Cs. [2001]: A részidős mezőgazdasági munka. Életmód - Időmérleg. KSH, Budapest. (Terjedelem: 16 ív(A4), 262 oldal táblamelléklettel, ISBN 963 215 47 7)

Harcza, I. - Sebők, Cs. [2002]: A népesség időfelhasználása 1986/1987-ben és 1999/2000-ben. Életmód - Időmérleg. KSH, Budapest. (Terjedelem: 31 ív(A4), 503 oldal táblamelléklettel, ISBN 963 215 47 7)

Gábos, A. - Sebők, Cs. [2003]: A gyermeknevelés háztartásimunka-költsége. A háztartási termelésben felhasznált munka értéke 2000-ben. In: Szép K. - Sik E. (Szerk.): A háztartási szatellitszámla 2000. évi kísérleti számításai. KSH, Budapest, 189-213. oldal. (Terjedelem: 15,5 ív(A4), 248 oldal mellékletekkel, ISBN 963 215 669 2)

Sebők, Cs. - Sik, E. [2003]: Párhuzamos idő és teljes élet. KSH, Budapest. Kézirat. (Terjedelem: 6,5 ív(A4), 105 oldal)

Szép, K. - Sik, E. - Sebők, Cs. - Hanniker, S. [2003]: A háztartási termelésben felhasznált munka értéke 2000-ben. In: Szép K. - Sik E. (Szerk.): A háztartási szatellitszámla 2000. évi kísérleti számításai. KSH, Budapest, 27-46. oldal. (Terjedelem: 7 ív(A4), 111. oldal mellékletekkel, ISBN 963 215 669 2)

ANGOL NYELVŰ

Egyéb (kiadvány, kutatási anyag):

Harcza, I. - Sebők, Cs. [2001]: Time Use in Part-time farming. Way of Life - Time Use. HCSO, Budapest. (Terjedelem: 12 ív(A4), 197 oldal mellékletekkel, ISBN 963 215 427 4)

Harcza, I. - Sebők, Cs. [2002]: Time Use Changes in Hungary in 1986/1987 and 1999/2000. Way of Life - Time Use. HCSO, Budapest. (Terjedelem: 8,5 ív(A4), 140 oldal mellékletekkel, ISBN 963 215 529 7)

FÜGGELÉK

1. számú FÜGGELÉK A képzett változók leírása

1. tábla Az időmérlegtevékenységek osztályozási rendszere adatközléshez és elemzéshez
1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Főbb tevékenységblokkok és -csoportok	6	13	57
	tevékenységkategória összetétele		
I. Társadalmilag kötött tevékenységek			1
1. Kereső-, termelőtevékenység	1		2
1.1. Főfoglalkozás		1	3
1.2. Jövedelemkiegészítő és egyéb termelőtevékenység		2	4
2. Tanulás, önképzés	2	3	5
3. Háztartási és házkörüli munka	3		6
3.1. A saját háztartás ellátása		4	7
3.1.1. Hagyományos (női) háztartási munkák			8
3.1.1.1. Főzés, terítés, tálalás			9
3.1.1.2. Mosogatás, törölgetés			10
3.1.1.3. Lakás takarítása, rendrakás			11
3.1.1.4. Mosás, vasalás			12
3.1.1.5. Felnőttek ápolása, gondozása			13
3.1.2. Ház körüli munkák			14
3.1.3. Javító, karbantartó munkák, építkezés			15
3.1.4. Egyéb, a saját háztartás ellátását szolgáló tevékenység			16
3.2. Vásárlás, szolgáltatás igénybevétele, ügyintézés		5	17
3.2.1. Vásárlás			18
3.2.1.1. ebből: Napi bevásárlás			19
3.2.2. Szolgáltatások igénybevétele, ügyintézés			20
3.3. Gyermekek ellátása, gondozása (saját)		6	21
3.3.1. Testi gondozás			22
3.3.2. Mesélés, játék			23
3.3.3. Közös tanulás			24
3.3.4. Gyermek szállítása, kísérése, egyéb			25
3.3.4.1. ebből: Gyermekintézménnyel kapcs. utazás			26
4. Közlekedés	4	7	27
II. Fiziológiailag kötött tevékenység	5		28
5. Alvás, szunyókálás		8	29
5.1. Alvás			30
5.2. Fekvés ébren, szunyókálás			31
5.3. Betegség miatti fekvés			32
6. Testi higiénia, öltözködés		9	33
7. Étkezés		10	34
7.1. Reggelizés			35
7.2. Ebédelés			36
7.3. Vacsorázás			37
7.4. Italfogyasztás			38
7.5. Főétkezésen kívüli étkezés			39
III. Szabadon végzett tevékenységek	6		40
8. Szabadidő társas eltöltése		11	41
8.1. Beszélgetés			42
8.2. Társas szórakozás (vendégeskedés, szórakozóhely, játék)			43
8.3. Családi - gondoskodó és érzelmi - tevékenység			44
9. Médiafogyasztás		12	45
9.1. Olvasás			46
9.2. Tévénézés			47
9.3. Internetezés			48
9.4. Egyéb média (rádió- és zenehallgatás, videózás)			49
10. Egyéb szabadon végzett tevékenység		13	50
10.1. Levél és e-mail írása, olvasása			51
10.2. Számítógépen végzett egyéb tevékenységek (játék, programtelepítés)			52
10.3. Részvétel vallási és szervezeti tevékenységben, kulturális és sportrendezvényen			53
10.4. Kirándulás, séta, sporttevékenység			54
10.5. Hobbí			55
10.6. Szobanövények, házi kedvencek gondozása			56
10.7. Egyéb szabadon végzett és ismeretlen, be nem sorolható tevékenységek			57

Megjegyzés: A 6 és a 13 tevékenységkategória összesítése kiadja az 1440 percet. Az 57 tevékenységkategória fő- és alcsoportokat is tartalmaz, ezért az összesítés a sorszámozást követve lehetséges.

2. tábla Az elemzés során használt főbb magyarázó változók leírása

Magyarázó változók	Definíció	
	1999/2000	2009/2010
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG		
Altalános iskola 8 évfolyama vagy kevesebb	(1) általános iskola 8 osztályánál kevesebb, (2) általános iskola 8 osztálya	(1) soha nem járt iskolába, (2) ált. isk. 8 évfolyamánál kevesebb, (3) ált. isk. 8 évfolyama
Szakiskola, szakmunkás iskola	(3) tanonciskola, szakmunkás-bizonyítvány (1961-től), szakiskolai oklevél (1976-tól)	(4) szakiskolai (szakmunkás iskolai) szakképesítést igazoló biz.
Középiskola érettségivel	(4) szakközépiskolai érettségi, (5) technikum oklevél, (6) gimnáziumi érettségi	(5) középiskolai szakképesítést igazoló érettségi, képesítő biz., (6) középiskolai érettségi szakképesítés nélkül, (7) középiskolai végzettséget (érettségit) követő képzésben szakképesítést igazoló biz., (8) iskolai rendszerű felsőfokú szakképesítést igazoló biz.
Főiskola, egyetem oklevéllel	(7) főiskolai oklevél, (8) egyetemi oklevél	(9) főiskolai oklevél, (10) egyetemi oklevél, (11) doktori (PhD vagy DLA) fokozat
CSALÁDI ÁLLAPOT		
Nőtlen, hajadon	(1) nőtlen, hajadon	(1) nőtlen, hajadon
Házas	(2) házas, házastársával együtt él	(2) házas, házastársával él együtt
Elvált, házastársától külön élő	(3) házas, de különváltan él, (4) elvált	(3) házas, házastársával nem él együtt, (5) elvált
Özvegy	(5) özvegy	(4) özvegy
CSALÁDTÍPUS		
<p>Gyermek nélküli családok</p> <p>Egyedülálló, 60 évesnél fiatalabb</p> <p>Egyedülálló, 60 éves vagy idősebb</p> <p>Házaspár, a pár mindkét tagja 60 évesnél fiatalabb</p> <p>Házaspár, a pár legalább egyik tagja 60 éves vagy idősebb</p> <p>Gyermekes családok</p> <p>1. változat A gyermekek száma szerint</p> <p>Házaspár 1 gyerekkel</p> <p>Házaspár 2 gyerekkel</p> <p>Házaspár 3-x gyerekkel</p> <p>2. változat A gyermekek életkora szerinti*</p> <p>Házaspár gyerek(ek)kel (a legkisebb gyermek 0-3 éves)</p> <p>Házaspár gyerek(ek)kel (a legkisebb gyermek 4-6 éves)</p> <p>Házaspár gyerek(ek)kel (a legkisebb gyermek 7-14 éves)</p> <p>Házaspár gyerek(ek)kel (a legkisebb gyermek 15-18 éves)</p> <p>További gyermekes családok</p> <p>Házaspár felnőtt gyerek(ek)kel</p> <p>Egyedülálló szülő gyermek(ek)kel</p> <p>Egyedülálló szülő felnőtt gyermek(ek)kel</p> <p>Más család, több háztartás</p>		
<p>A változóképzés azon alapul, hogy hány fős a háztartás és milyen családi állású háztartástagok alkotják. A "Más család, több háztartás" kategória kivételével a többi csoport nukleáris családi kategória, azaz csak szülő(ke)t és gyermeke(ke)t tartalmazó családtípusok.</p> <p>A változóképzés során figyelembe vett információk: a háztartás taglétszáma, a háztartástagok neve, életkora, családi állása, családi állapota.</p> <p>*A gyermek életkora szerinti kategóriákból több változat készült, elsősorban az elemezhető mintanagyság kialakítása miatt a 2009-2010. évi időmérték-felvételből.</p>		
CSALÁDI ÉLETCIKLUS**		
<p>Egyedülálló (19-39 éves), gyermek nélkül, szülői háztartásban, tanuló</p> <p>Egyedülálló (19-39 éves), gyermek nélkül, szülői háztartásban, nem tanuló</p> <p>Egyedülálló (19-44 éves), gyermek nélkül, önálló háztartásban</p> <p>Fiatal pár (a nő 19-44 éves), gyermek nélkül</p> <p>Gyermeke pár (a legkisebb gyermek 0-5 éves)</p> <p>Gyermeke pár (a legkisebb gyermek 6-14 éves, az átlag életkor 6-11 év)</p> <p>Gyermeke pár (a legkisebb gyermek 6-14 éves, az átlag életkor 12+ év)</p> <p>Gyermeke pár (a legkisebb gyermek 15-18 éves)</p> <p>Gyermeke pár (a legkisebb gyermek 18 évesnél idősebb, az átlag életkor 19-23 év)</p> <p>Gyermeke pár (a legkisebb gyermek 18 évesnél idősebb, az átlag életkor 24+ év)</p> <p>Középkorú pár (a nő 45-59 éves), együttélő gyermek nélkül</p> <p>Nyugdíjas korú pár (a nő 60-84 éves), együttélő gyermek nélkül</p>		
<p>A változóképzéshez első lépésben meg kell határozni, hogy mi az időmérték személyi családi állása a háztartásban, illetve hogy milyen további családi állású háztartástaggal él együtt.</p> <p>A kialakított kategóriák ún. tiszta típusok és feltételeznek egy sorrendiséget a családi élet szerveződésében. A változó nem elemzi az e "menetrendbe" nem illeszkedő vagy többgenerációs, több háztartást magába foglaló típusokat.</p> <p>A változóképzés során figyelembe vett információk: a háztartás taglétszáma, a háztartástagok neve, életkora, családi állása, családi állapota, gazdasági aktivitása, van-e saját élveszületett gyermek.</p> <p>**Életkor szerint e változóból is több változat készült, elsősorban az elemezhető mintanagyság kialakítása miatt a 2009-2010. évi időmérték-felvételből.</p>		

2. tábla Az elemzés során használt főbb magyarázó változók leírása (folyt.)

Magyarázó változók	Definíció	
	1999/2000	2009/2010

GAZDASÁGI AKTIVITÁS		
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	(1) dolgozik, kereső tevékenységet folytat, (2) az év folyamán időnyomunkát, alkalmi munkát végzett, (3) öregségi, vagy özvegyi nyugdíj mellett foglalk., (4) rokkant nyugdíj mellett foglalk., (5) gyermekgondozási ellátás mellett foglalk., (6) nappali tagozaton tanuló foglalk., (7) sorkatonai szolgálatot teljesít	(1) dolgozik, kereső tevékenységet folytat, (6) gyermekgondozási ellátást kap és mellette dolgozik
Munkanélküli	(12) munkanélküliként ellátásban részesül, (13) egyéb rendszeres ellátásban részesül	(2) munkanélküli
Tanuló	(18)-(19) ált. isk.-i tanuló, vagy alsó középiskolás (1-8. tanévet végző), napközis ellátással vagy anélkül, (20) szakmunkás tanuló, szakiskolás, (21) középiskolás (9-15. tanévet végző), (22) felsőfokú tanintézet hallgatója	(3) tanuló
Nyugdíjas	(10) saját jogú, öregségi- vagy hozzátartozói jogon folyósított nyugdíjban, járadékban részesül, kereső munkát nem végez, (11) rokkant nyugdíjas, leszálalékolt, kereső munkát nem végez	(4) öregségi, özvegyi nyugdíjas, járadékos (5) rokkant nyugdíjas, rehabilitációs járadékos
Gyermekgondozási ellátást kap	(8) gyermekgondozás (-nevelés) címén ellátásban részesül, kereső munkát nem végez	(7) gyermekgondozási ellátást kap és mellette nem dolgozik
Egyéb eltartott, inaktív	(9) ápolási díjban részesül, (14) vagyonából vagy egyéb, nem munkával kapcsolatos jövedelméből él, (15)-(17) iskolás kor alatti gyermek állandó otthoni felügyelettel, illetve vagy bölcsődébe vagy óvodába jár, (23) háztartásbeli, (24) egyéb eltartott	(8) háztartását látja el, (9) egyéb okból nem dolgozik

ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT	
Vezetők Értelmiségiek Egyéb szellemiek Iparosok, kereskedők Szakmunkások Betanított munkások Segédmunkások Mezőgazdasági fizikai Mezőgazdasági önállók	A változó előállítás - a foglalkozás szellemi vagy fizikai jellege és a foglalkozáshoz szükséges iskolai végzettség (KSH FEOR kód szerint), - a foglalkozás ágazati jellege (mezőgazdasági-nem megőgazdasági), - a foglalkozási viszony (alkalmazott, önálló vagy segítő családtag) és - a vezetői beosztási dimenzió alapján történik.

EGP-SÉMA	
Felső vezető - felső értelmiségi Alsó vezető - alsó értelmiségi Közepszintű szellemi Kereskedelmi-szolgáltatási fogl. Önálló alkalmazottal Önálló alkalmazott nélkül Mezőgazdasági önálló Közvetlen irányító Képzett munkás Képzetlen munkás Mezőgazdasági munkás	A változó előállítás - a foglalkozás (KSH FEOR kód szerint), - a munkahely ágazati jellege (mezőgazdasági-nem megőgazdasági), - a foglalkozási viszony (alkalmazott, egyéni vállalkozó, társas vállalkozás tagja) és - a beosztottak száma (nincs beosztott, 1-10 beosztott, 10-nél több beosztott) alapján történik.

A VIZSGÁLT NAPTÍPUSA	
Le dolgozott nap Le nem dolgozott nap Nem vonatkozik rá	A vizsgált nap típusának a meghatározása az időmérleg személyi önbesorolása alapján történt. 1999-2000-ben a kódolási útmutató előírja, hogy a vizsgált nap nem lehet 'le nem dolgozott', ha egy aktív kereső 120 percet meghaladó főfoglalkozási munkát végez. Ezt a szempontot a 2009-2010. évi felvételnél is figyelembe vettem. A változót csak a foglalkoztatottak adatainak az elemzésénél használtam.

2. számú FÜGGELÉK Táblamelléklet

Megjegyzés: A kerekítésekből adódóan +/- 1 perces eltérések lehetségesek.

1. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje nemek szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Tevékenységek	„A” – Napi átlagos időbeosztás, összes főre (perc)						„B” – Tevékenységet végzők aránya (%)						„C” – A tevékenységet végzők időráfordítása (perc)					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
I. Társadalmilag kötött tevékenységek	442	482	463	422	469	447	97,3	99,2	98,3	97,6	99,4	98,6	454	486	471	433	472	453
1. Kereső-, termelőtevékenység	253	162	205	211	138	172	62,4	50,4	56,1	56,8	45,9	51,0	406	321	366	371	301	338
1.1. Főfoglalkozás	182	118	148	174	113	142	37,0	26,6	31,5	37,8	27,2	32,2	491	446	471	460	416	440
1.2. Jövedelemkiegészítő és egyéb termelőtevékenység	72	43	57	37	25	31	33,5	28,1	30,7	24,9	22,9	23,8	215	154	185	149	110	129
2. Tanulás, önképzés	33	30	31	29	26	27	9,8	9,2	9,5	9,0	8,6	8,8	332	329	331	319	303	311
3. Háztartási és házkörüli munka	94	239	170	115	250	186	74,2	94,8	85,1	80,2	95,6	88,3	127	252	200	144	261	211
3.1. A saját háztartás ellátása	64	184	127	79	185	135	61,4	92,4	77,7	69,9	92,9	82,1	104	199	164	114	199	165
3.1.1. Hagyományos (női) háztartási munkák	26	169	101	36	169	106	45,8	92,0	70,2	54,4	92,3	74,5	56	184	145	66	183	143
3.1.1.1. Főzés, terítés, tállalás	11	76	46	19	79	51	29,4	80,0	56,1	43,3	83,8	64,7	39	95	81	43	94	78
3.1.1.2. Mosogatás, törölgetés	4	29	17	7	34	21	14,7	73,0	45,4	20,1	72,7	48,0	28	40	38	33	47	44
3.1.1.3. Lakás takarítása, rendrakás	8	36	23	8	33	21	23,4	63,7	44,7	18,4	56,5	38,5	36	57	52	45	58	55
3.1.1.4. Mosás, vasalás	1	26	14	1	21	12	1,8	32,4	18,0	2,7	33,5	19,0	59	81	80	42	62	61
3.1.1.5. Felnőttek ápolása, gondozása	1	2	1	1	3	2	0,8	2,1	1,5	1,2	2,9	2,1	75	79	78	96	86	89
3.1.2. Ház körüli munkák	20	8	14	30	11	20	20,2	13,0	16,4	28,3	15,3	21,4	99	62	84	105	73	93
3.1.3. Javító, karbantartó munkák, építkezés	16	5	10	12	4	8	10,7	4,5	7,4	8,2	3,8	5,9	147	119	138	152	111	138
3.1.4. Egyéb, a saját háztartás ellátását szolgáló tevékenység	3	1	2	1	1	1	1,5	0,9	1,2	0,5	0,5	0,5	168	125	151	234	165	199
3.2. Vásárlás, szolgáltatás igénybevétele, ügyintézés	17	26	22	18	23	21	31,6	50,2	41,4	34,2	48,0	41,5	54	52	52	51	49	50
3.2.1. Vásárlás	11	19	15	13	19	16	27,0	46,4	37,2	29,7	44,6	37,6	40	42	41	45	43	44
3.2.1.1. ebből: Napi bevásárlás	7	14	11	7	11	9	22,2	42,9	33,1	21,8	35,2	28,9	32	33	33	32	31	31
3.2.2. Szolgáltatások igénybevétele, ügyintézés	6	7	6	4	4	4	8,5	10,1	9,3	8,2	9,4	8,8	71	66	68	53	45	48
3.3. Gyermekellátás, gondozása (saját)	13	29	21	18	41	30	13,9	21,2	17,8	17,0	24,2	20,8	93	137	121	108	169	146
3.3.1. Testi gondozás	3	12	8	4	17	11	5,6	15,2	10,7	7,2	16,0	11,8	48	80	72	54	104	90
3.3.2. Mesélés, játék	7	9	8	10	16	13	8,9	10,8	9,9	12,1	16,5	14,5	80	86	84	85	97	92
3.3.3. Közös tanulás	2	5	3	2	4	3	2,9	7,2	5,2	2,9	6,6	4,8	67	67	67	66	62	63
3.3.4. Gyermek szállítása, kísérése, egyéb	1	3	2	2	4	3	3,2	6,3	4,8	4,6	7,9	6,4	37	46	43	50	55	54
3.3.4.1. ebből: Gyermekintézménnyel kapcs. utazás	1	1	1	2	3	2	2,1	4,1	3,1	3,5	6,0	4,8	27	32	31	46	50	49
4. Közlekedés	62	50	56	68	55	61	80,8	75,4	78,0	81,6	74,4	77,8	77	67	72	83	74	78

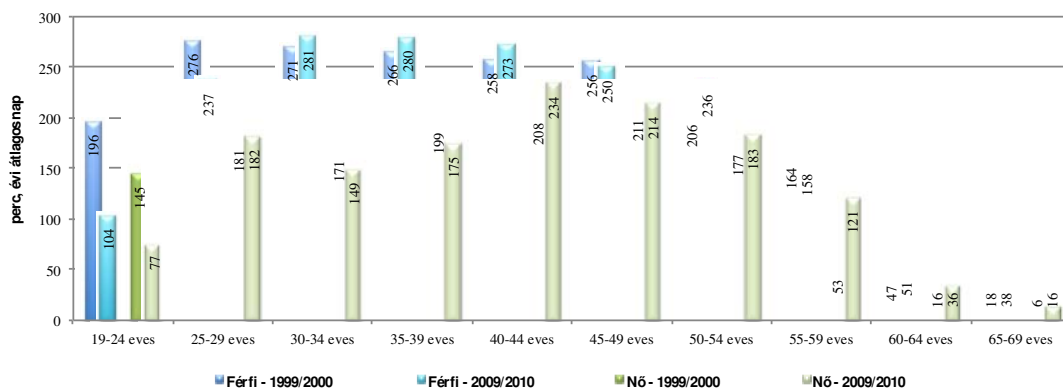
1. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje nemek szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben (folyt.)

Tevékenységek	„A” – Napi átlagos időbeosztás, összes főre (perc)						„B” – Tevékenységet végzők aránya (%)						„C” – A tevékenységet végzők időráfordítása (perc)					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
II. Fiziológiailag kötött tevékenységek	691	692	691	724	719	722	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	691	692	691	724	719	722
5. Alvás, szunyókálás	542	553	548	542	550	547	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	542	553	548	542	550	547
5.1. Alvás	511	525	518	499	508	504	99,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	512	525	518	499	508	504
5.2. Fekvés ébren, szunyókálás	24	23	24	40	39	40	25,1	23,7	24,4	41,1	41,4	41,3	98	97	97	97	95	96
5.3. Betegség miatti fekvés	6	5	5	3	3	3	4,3	5,2	4,8	4,9	6,8	5,9	133	101	115	60	49	54
6. Testi higiénia, öltözködés	57	55	56	77	72	74	99,8	99,8	99,8	99,8	99,9	99,8	57	55	56	77	72	74
7. Étkezés	92	84	88	105	97	101	100,0	99,9	99,9	99,9	100,0	99,9	92	84	88	105	97	101
7.1. Reggelizés	20	18	19	21	19	20	87,2	83,7	85,3	83,3	82,3	82,8	23	22	22	25	24	24
7.2. Ebédelés	32	30	31	34	33	33	93,9	93,8	93,8	93,3	95,1	94,3	34	32	33	36	35	35
7.3. Vacsorázás	27	25	26	29	26	28	92,0	90,1	91,0	90,6	87,9	89,1	29	28	29	33	30	31
7.4. Italfogyasztás	9	6	7	13	11	12	36,0	34,9	35,4	47,4	46,8	47,1	26	17	21	28	23	26
7.5. Főétkezésen kívüli étkezés	4	4	4	7	8	8	16,5	16,4	16,4	23,9	25,3	24,6	25	25	25	31	31	31
III. Szabadon végzett tevékenységek	307	267	286	294	252	271	97,9	97,8	97,9	97,7	97,8	97,8	313	273	292	300	257	278
8. Szabadidő társas eltöltése	56	46	50	51	47	48	53,0	49,5	51,2	54,0	54,2	54,1	105	92	98	94	86	90
8.1. Beszélgetés	30	29	29	31	31	31	41,9	39,9	40,9	43,2	42,9	43,0	72	72	72	71	72	71
8.2. Társas szórakozás (vendégeskedés, szórakozóhely, játék)	21	12	16	17	12	14	16,4	12,4	14,3	15,4	13,8	14,6	127	97	114	109	83	96
8.3. Családi - gondoskodó és érzelmi - tevékenység	4	5	5	3	4	4	5,6	7,5	6,6	6,6	9,5	8,1	78	63	69	49	43	45
9. Médiafogyasztás	204	186	194	191	168	179	91,8	91,8	91,8	90,6	91,1	90,9	222	202	212	211	185	197
9.1. Olvasás	27	22	24	20	22	21	38,1	29,5	33,6	26,4	27,4	26,9	71	75	73	74	80	77
9.2. Tévézés	164	158	161	149	134	141	86,3	87,6	87,0	83,8	84,1	84,0	190	180	185	177	159	168
9.3. Internetezés	1	0	0	15	7	11	0,7	0,1	0,4	15,3	8,9	11,9	125	90	118	100	83	94
9.4. Egyéb média (rádió- és zenehallgatás, videózás)	12	6	9	8	5	6	12,2	6,6	9,3	7,7	5,6	6,6	99	89	95	102	94	98
10. Egyéb szabadon végzett tevékenység	47	35	41	51	37	44	43,9	40,8	42,3	51,9	44,6	48,1	107	87	97	99	83	91
10.1. Levél és e-mail írása, olvasása	0	0	0	4	3	4	0,5	0,7	0,6	6,1	5,2	5,7	74	46	56	65	60	63
10.2. Számítógépen végzett egyéb tevékenységek	5	1	3	11	3	7	3,7	0,8	2,2	8,8	3,5	6,0	123	95	118	122	88	112
sportrendezvényen	6	6	6	4	5	5	4,8	6,3	5,6	3,5	5,4	4,5	126	102	112	114	94	101
10.4. Kirándulás, séta, sporttevékenység	24	14	19	18	11	14	17,7	12,7	15,1	18,3	13,1	15,5	134	111	124	100	83	93
10.5. Hobbis	4	6	5	4	5	4	4,6	5,7	5,2	4,0	4,6	4,3	94	101	98	91	98	95
10.6. Szobanövények, házi kedvencek gondozása	3	5	4	6	7	6	7,9	12,0	10,0	15,2	17,0	16,2	44	38	40	40	40	40
10.7. Egyéb szabadon végzett és be nem sorolható tev.	5	3	4	5	4	4	17,3	13,4	15,2	13,2	8,8	10,9	26	26	26	35	40	37
Összesen	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	1 440	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-	-	-	-	-
Minta elemszám	19 931	23 204	43 135	3 599	4 463	8 062	19 931	23 204	43 135	3 599	4 463	8 062	19 931	23 204	43 135	3 599	4 463	8 062

2. tábla 15-84 éves férfiak és nők főbb tevékenységcsoportokra fordított napi átlag ideje, illetve a nemek szerinti eltérések 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Tevékenységek	Napi átlagos időráfordítás (perc/fő)				Eltérés a férfiak és a nők időráfordításában	
	1999/2000		2009/2010		1999/2000	2009/2010
	Férfi	Nő	Férfi	Nő		
<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>f</i>	<i>g</i>
6 tevékenységkategória						
1. Kereső-, termelőtevékenység	253	162	211	138	91	73
2. Tanulás	33	30	29	26	3	3
3. Háztartási munka és gyermekgondozás	94	239	115	250	-145	-135
4. Közlekedés	62	50	68	55	12	13
5. Fiziológiailag kötött tevékenység	691	692	723	719	-1	4
6. Szabadon végzett tevékenység	307	267	294	252	40	42
1-6. Összesen	1440	1440	1440	1440		
Időösszehasonlítás index					146 perc	135 perc
13 tevékenységkategória						
1. Főfoglalkozású munka	182	119	174	113	63	61
2. Jövedelemkiegészítés és egyéb termelőtev.	72	43	37	25	29	12
3. Tanulás	33	30	29	26	3	3
4. Háztartási és ház körüli munka	64	184	79	185	-120	-106
5. Vásárlás és szolgáltatások igénybevétele	17	26	18	23	-9	-5
6. Gyermekellátás	13	29	18	41	-16	-23
7. Közlekedés	62	50	68	55	12	13
8. Alvás, pihenés	541	553	542	551	-12	-9
9. Testi higiénia	57	55	77	72	2	5
10. Étkezés	92	84	105	97	8	8
11. Társas szabadidő	56	46	51	47	10	4
12. Médiafogyasztás	204	186	191	168	18	23
13. Egyéb szabadon végzett tevékenység	47	35	51	37	12	14
1-13. Összesen	1440	1440	1440	1440		
Időösszehasonlítás index					157 perc	143 perc

1. ábra A 19-69 éves népesség főfoglalkozású munkára fordított ideje korcsoport és nem szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

3. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („A” – Napi átlagos időbeosztás, összes főre, perc)

Megnevezés	I. Kereső-, termelőtevékenység						I.1. Főfoglalkozás					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	215	146	181	158	104	132	181	129	155	135	97	116
30-39 éves	333	212	273	301	183	242	269	185	227	278	166	223
40-49 éves	332	253	291	299	249	274	257	210	233	263	222	242
50-59 éves	282	184	229	233	177	203	186	117	149	191	141	165
60-69 éves	165	91	122	114	63	85	33	11	20	41	24	31
70-84 éves	104	52	70	55	38	44	6	1	3	6	5	5
<i>Összesen</i>	253	162	205	211	138	172	182	118	148	174	113	142
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	179	108	136	150	81	109	78	46	59	93	47	65
Szakiskola, szakmunkás iskola	314	209	276	242	167	213	234	169	211	201	137	177
Középiskola érettségivel	263	193	223	217	150	179	218	165	187	190	131	156
Főiskola, egyetem oklevéllel	263	205	233	215	176	193	231	182	205	196	160	176
<i>Összesen</i>	254	162	205	211	138	172	182	118	148	174	113	142
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	364	298	334	340	296	320	313	271	294	317	278	299
Munkanélküli	179	79	136	74	45	61	45	22	35	3	4	3
Tanuló	38	24	31	27	11	19	12	12	12	11	5	8
Nyugdíjas	127	72	93	70	42	53	3	2	2	9	4	6
Gyermekgondozási ellátást kap	235	35	37	54	5	6	0	7	7	0	0	0
Egyéb eltartott, inaktív	137	86	102	69	44	50	36	20	25	18	3	7
<i>Összesen</i>	253	162	205	211	138	172	182	118	148	174	113	142
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	383	321	362	356	305	332	337	302	325	337	290	315
Értelmiségiek	295	249	270	284	260	272	276	229	250	270	242	255
Egyéb szellemiek	335	290	306	297	277	284	297	272	281	284	266	272
Iparosok, kereskedők	376	330	361	356	332	348	343	299	329	330	318	327
Szakt munkások	381	336	365	343	318	334	333	310	325	320	296	312
Betanított munkások	370	307	345	383	303	351	313	278	299	358	281	328
Segéd munkások	356	281	315	341	312	324	288	231	257	310	292	299
Mezőgazdasági fizikai	396	296	369	414	263	376	260	221	249	369	238	336
Mezőgazdasági önállók	453	307	424	403	352	396	272	131	245	319	217	306
<i>Összesen</i>	364	299	334	339	293	318	313	271	294	316	275	297
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	341	301	326	304	281	295	313	281	301	294	266	284
Alsó vezető - alsó értelmiségi	307	266	281	296	259	272	277	247	258	277	243	255
Középszintű szellemi	300	297	298	306	301	301	266	280	278	285	283	284
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	373	345	354	359	313	325	333	324	327	347	292	307
Önálló alkalmazottal	381	336	370	319	384	340	346	319	340	300	375	324
Önálló alkalmazott nélkül	366	311	346	357	320	342	336	280	315	335	307	324
Mezőgazdasági önálló	453	307	425	395	352	390	272	131	245	316	217	304
Közvetlen irányító	381	310	362	292	335	299	325	265	309	268	326	276
Képzett munkás	375	309	360	344	302	337	324	274	313	318	277	311
Képzetlen munkás	375	301	345	369	312	346	321	264	298	345	293	324
Mezőgazdasági munkás	403	296	375	424	258	383	270	221	257	380	232	343
<i>Összesen</i>	364	299	334	339	293	318	313	271	294	316	275	297
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	213	150	185	186	132	163	171	132	154	163	121	145
Házasság	287	183	236	240	157	199	196	134	165	193	129	162
Elvált, házastársától külön élő	252	193	215	203	178	187	188	157	168	176	154	162
Özvegy	131	101	106	82	73	75	45	33	35	35	35	35
<i>Összesen</i>	253	162	205	211	138	172	182	118	148	174	113	142
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	206	111	140	176	105	128	144	52	79	148	72	96
2 fő	209	149	178	167	142	154	116	94	104	120	114	117
3 fő	273	194	234	238	156	198	206	158	183	205	134	170
4 fő	285	191	239	252	172	213	227	160	194	222	150	187
5 és több fő	266	146	206	228	111	166	192	111	152	190	97	141
<i>Összesen</i>	253	162	205	211	138	172	182	118	148	174	113	142
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	238	156	194	192	137	163	158	104	129	151	107	128
1 gyermek	270	182	223	235	147	189	216	152	182	208	130	167
2 gyermek	293	179	236	258	161	208	229	148	189	230	144	186
3 és több gyermek	246	98	169	261	76	158	167	68	116	214	65	131
<i>Összesen</i>	253	162	205	211	138	172	182	118	148	174	113	142
NAPTÍPUS												
Hétköznap	298	197	245	258	171	212	229	154	189	221	145	181
Hétvége	143	72	106	96	54	74	64	30	46	59	30	44
<i>Összesen</i>	253	162	205	211	138	172	182	118	148	174	113	142

3. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („A” – Napi átlagos időbeosztás, összes főre, perc) (folyt.)

Megnevezés	1.2. Jövedelemkiegészítő és egyéb termelőtevékenység						2. Tanulás, önképzés					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	34	17	26	23	7	15	99	110	105	110	119	115
30-39 éves	64	28	46	23	16	20	7	7	7	8	7	7
40-49 éves	75	43	59	36	27	32	3	3	3	4	4	4
50-59 éves	96	67	80	42	36	39	2	1	2	1	2	1
60-69 éves	132	80	102	73	40	54	1	0	1	2	1	2
70-84 éves	98	51	68	50	33	39	1	0	0	0	0	0
<i>Összesen</i>	72	43	57	37	25	31	33	30	31	29	26	27
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	101	61	77	57	35	44	60	39	47	65	36	48
Szakiskola, szakmunkás iskola	79	40	65	40	30	36	6	9	7	4	3	4
Középiskola érettségivel	45	28	35	27	19	23	41	37	39	39	37	38
Főiskola, egyetem oklevéllel	32	23	27	19	16	18	14	14	14	11	13	12
<i>Összesen</i>	72	43	57	37	25	31	33	30	31	29	26	27
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	51	27	40	23	18	21	7	8	8	6	6	6
Munkanélküli	134	57	101	71	42	58	9	15	12	9	11	10
Tanuló	26	12	19	16	6	11	249	262	256	233	237	235
Nyugdíjas	123	70	91	61	38	47	1	0	1	2	1	1
Gyermekgondozási ellátást kap	235	28	31	54	5	6	0	4	4	0	5	4
Egyéb eltartott, inaktív	101	66	77	50	41	43	8	12	11	30	27	28
<i>Összesen</i>	72	43	57	37	25	31	33	30	31	29	26	27
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	46	19	37	19	16	17	8	19	12	8	12	10
Értelmiségiek	19	20	20	14	18	16	15	12	13	17	14	16
Egyéb szellemiek	38	18	25	13	11	12	13	10	11	10	6	7
Iparosok, kereskedők	33	30	32	25	13	21	2	5	3	2	1	1
Szakt munkások	47	26	40	23	21	23	5	6	5	4	5	4
Betanított munkások	56	30	46	24	22	23	7	7	7	1	2	2
Segéd munkások	68	50	58	32	20	25	3	3	3	5	0	2
Mezőgazdasági fizikai	136	74	119	45	25	40	2	0	1	0	16	4
Mezőgazdasági önállók	181	176	180	83	135	90	1	0	0	0	0	0
<i>Összesen</i>	51	27	40	23	18	21	7	8	8	6	6	6
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	28	20	25	10	14	12	11	16	13	10	8	9
Alsó vezető - alsó értelmiségi	30	19	23	19	16	17	16	11	13	17	12	13
Közepszintű szellemi	34	17	20	21	17	18	14	11	11	19	5	7
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	39	22	27	12	20	18	11	4	6	3	3	3
Önálló alkalmazottal	35	17	31	19	9	16	1	2	1	3	1	2
Önálló alkalmazott nélkül	30	32	31	22	13	19	3	5	4	1	0	1
Mezőgazdasági önálló	181	176	180	79	135	86	1	0	0	0	0	0
Közvetlen irányító	56	45	53	25	10	23	6	1	4	0	0	0
Képzett munkás	51	35	48	26	25	26	4	5	4	6	5	6
Képzetlen munkás	54	37	47	24	19	22	5	6	5	3	2	2
Mezőgazdasági munkás	133	74	118	45	27	40	4	0	3	0	16	4
<i>Összesen</i>	51	27	40	23	18	21	7	8	8	6	6	6
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	41	18	31	24	10	18	89	117	101	75	101	86
Házas	91	49	70	47	28	38	3	3	3	3	4	4
Elvált, házastársától külön élő	64	37	47	27	25	25	5	4	5	2	1	1
Özvegy	86	68	71	47	39	40	1	1	1	6	0	1
<i>Összesen</i>	72	43	57	37	25	31	33	30	31	29	26	27
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	62	59	60	29	33	31	7	5	6	20	13	16
2 fő	93	55	73	47	29	38	12	11	12	13	10	11
3 fő	67	36	51	33	22	28	32	35	33	32	24	28
4 fő	58	31	45	30	22	26	52	57	54	39	48	44
5 és több fő	74	35	55	38	15	26	49	45	47	49	53	51
<i>Összesen</i>	72	43	57	37	25	31	33	30	31	29	26	27
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	79	52	65	40	30	35	18	16	17	19	19	19
1 gyermek	54	30	41	28	17	22	54	56	55	51	40	45
2 gyermek	64	31	47	29	17	23	52	49	51	38	36	37
3 és több gyermek	79	31	54	47	11	27	58	46	52	59	54	56
<i>Összesen</i>	72	43	57	37	25	31	33	30	31	29	26	27
NAPTÍPUS												
Hétköznap	69	44	56	37	26	31	39	36	38	36	31	33
Hétvége	79	43	60	37	23	30	16	16	16	10	14	12
<i>Összesen</i>	72	43	57	37	25	31	33	30	31	29	26	27

3. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („A” – Napi átlagos időbeosztás, összes főre, perc) (folyt.)

Megnevezés	3. Háztartási és házköri munka						3.1. A saját háztartás ellátása					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	62	167	113	63	169	115	41	105	72	40	100	70
30-39 éves	115	315	214	128	322	224	63	206	134	70	184	127
40-49 éves	102	259	182	125	247	187	71	209	142	83	196	140
50-59 éves	100	258	184	136	250	196	74	219	151	106	208	160
60-69 éves	118	265	203	139	275	216	91	230	171	106	236	180
70-84 éves	107	218	178	133	240	202	82	195	154	108	216	177
<i>Összesen</i>	94	239	170	115	250	186	64	184	127	79	185	135
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	89	242	180	105	251	192	66	201	146	78	203	152
Szakiskola, szakmunka iskola	99	266	160	124	277	183	69	194	114	89	208	134
Középiskola érettségivel	89	223	167	102	232	177	55	165	119	69	172	128
Főiskola, egyetem oklevéllel	105	228	169	135	253	202	63	161	114	80	159	125
<i>Összesen</i>	94	239	170	115	250	186	64	184	127	79	185	135
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	87	208	142	99	203	147	55	158	102	62	151	103
Munkanélküli	147	341	231	191	331	254	100	253	166	137	244	185
Tanuló	42	76	59	41	81	61	31	59	45	27	60	44
Nyugdíjas	119	259	204	147	268	220	90	224	171	113	231	184
Gyermekgondozási ellátást kap	291	511	508	370	542	538	123	254	253	113	228	225
Egyéb eltartott, inaktív	106	322	254	172	340	298	72	247	192	132	252	223
<i>Összesen</i>	94	239	170	115	250	186	64	184	127	79	185	135
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	87	182	119	106	191	147	53	139	83	54	143	96
Értelmiségiek	101	211	161	115	207	163	56	151	108	59	144	104
Egyéb szellemiek	86	203	162	102	199	165	49	152	115	61	142	114
Iparosok, kereskedők	92	214	131	98	184	125	58	160	91	63	125	83
Szaktunok	83	193	122	98	204	135	54	147	87	63	154	94
Betartott munkások	85	213	137	97	218	145	55	170	101	64	172	106
Segédmunkások	94	241	174	96	218	167	64	196	137	72	174	131
Mezőgazdasági fizikai	86	273	138	83	212	116	66	229	111	60	162	86
Mezőgazdasági önálló	71	280	112	68	250	92	50	221	84	49	162	64
<i>Összesen</i>	87	208	142	100	205	148	55	158	102	62	152	103
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	91	187	128	111	186	140	51	139	85	55	125	82
Alsó vezető - alsó értelmiségi	94	211	169	99	214	174	54	155	119	59	153	120
Középszintű szellemi	98	201	185	106	200	188	57	148	134	51	145	133
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	71	184	149	100	200	173	43	143	112	65	157	132
Önálló alkalmazottal	72	196	101	95	179	123	33	148	61	54	105	71
Önálló alkalmazott nélkül	97	225	144	105	158	126	63	166	101	65	121	86
Mezőgazdasági önálló	71	280	111	67	250	90	49	221	82	47	162	62
Közvetlen irányító	88	228	127	127	253	145	57	186	93	77	213	97
Képzett munkás	86	215	116	93	219	113	57	167	82	61	166	78
Képzetlen munkás	86	216	138	100	209	144	57	173	103	68	165	107
Mezőgazdasági munkás	84	273	134	81	213	114	65	229	108	57	164	84
<i>Összesen</i>	87	208	142	100	205	148	55	158	102	62	152	103
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	62	126	90	81	149	110	46	92	66	57	101	76
Házasság	108	302	203	132	314	221	70	229	148	86	225	154
Elvált, házastársától külön élő	114	240	193	140	237	202	82	176	141	109	180	154
Özvegy	138	224	210	152	234	220	113	192	179	128	204	191
<i>Összesen</i>	94	239	170	115	250	186	64	184	127	79	185	135
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	118	201	176	124	201	177	94	170	147	98	171	148
2 fő	94	240	170	112	242	177	71	204	140	87	204	146
3 fő	85	233	158	115	267	189	56	175	114	76	183	128
4 fő	90	240	163	116	261	186	56	173	113	71	170	119
5 és több fő	104	304	203	114	307	217	65	201	133	66	194	134
<i>Összesen</i>	94	239	170	115	250	186	64	184	127	79	185	135
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	88	215	156	108	219	167	67	184	130	85	188	139
1 gyermek	92	238	170	124	281	207	55	165	114	75	170	125
2 gyermek	109	293	201	138	314	229	62	192	127	68	177	124
3 és több gyermek	120	387	258	124	386	269	69	239	157	55	220	147
<i>Összesen</i>	94	239	170	115	250	186	64	184	127	79	185	135
NAPTÍPUS												
Hétköznap	90	231	165	107	239	177	59	171	118	73	171	125
Hétvége	104	258	185	136	277	209	76	215	149	96	222	161
<i>Összesen</i>	94	239	170	115	250	186	64	184	127	79	185	135

3. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („A” – Napi átlagos időbeosztás, összes főre, perc) (folyt.)

Megnevezés	3.2. Vásárlás, szolgáltatás igénybevétele, ügyintézés						3.3. Gyermekek ellátása, gondozása (saját)					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	13	21	17	13	19	16	9	42	25	10	50	29
30-39 éves	16	28	22	16	24	20	37	81	58	42	114	78
40-49 éves	16	30	24	19	26	23	14	20	17	23	25	24
50-59 éves	20	30	25	21	26	24	5	10	8	8	16	12
60-69 éves	23	28	26	22	26	24	5	6	5	10	13	12
70-84 éves	22	21	21	20	20	20	3	3	3	4	4	4
<i>Összesen</i>	17	26	22	18	23	21	13	29	21	18	41	30
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	15	23	20	13	19	17	7	19	14	14	28	23
Szakiskola, szakmunkás iskola	16	27	20	16	22	19	15	45	25	19	47	30
Középiskola érettségivel	19	28	24	20	25	23	15	31	24	13	36	26
Főiskola, egyetem oklevéllel	22	30	26	22	29	26	20	38	29	32	64	50
<i>Összesen</i>	17	26	22	18	23	21	13	29	21	18	41	30
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	15	26	20	14	22	18	17	24	20	23	30	26
Munkanélküli	22	32	27	25	34	29	25	56	38	28	53	39
Tanuló	10	15	12	8	13	11	2	3	2	5	8	7
Nyugdíjas	23	27	26	24	25	24	5	8	7	10	12	11
Gyermekgondozási ellátást kap	31	30	30	64	26	27	137	226	225	193	287	285
Egyéb eltartott, inaktív	21	29	26	28	27	27	13	47	36	11	61	49
<i>Összesen</i>	17	26	22	18	23	21	13	29	21	18	41	30
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	17	26	20	15	30	22	17	16	17	37	18	28
Értelmiségiek	20	29	25	19	24	22	25	31	28	36	38	37
Egyéb szellemiek	17	28	24	16	24	21	20	24	22	25	33	30
Iparosok, kereskedők	16	30	20	19	34	24	18	25	21	16	26	19
Szaktanácsadók	13	22	16	14	20	16	16	23	19	22	29	24
Betanított munkások	16	25	20	13	21	16	14	18	16	20	26	22
Segédmunkások	14	24	20	10	17	14	15	20	18	14	27	21
Mezőgazdasági fizikai	11	23	15	13	23	16	9	20	12	10	27	14
Mezőgazdasági önállók	8	29	12	6	29	9	12	31	16	14	59	20
<i>Összesen</i>	15	26	20	15	22	18	17	24	20	23	31	27
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	18	28	22	16	29	21	22	20	21	40	33	37
Alsó vezető - alsó értelmiségi	19	28	25	16	23	21	20	28	25	24	38	33
Középszintű szellemi	19	27	26	23	22	23	22	27	26	32	33	33
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	12	22	19	16	18	17	16	19	18	20	25	24
Önálló alkalmazottal	18	24	19	15	42	24	20	25	21	27	32	28
Önálló alkalmazott nélkül	15	32	21	24	14	20	19	27	22	17	23	19
Mezőgazdasági önálló	9	29	12	7	29	10	13	31	17	13	59	19
Közvetlen irányító	12	20	14	15	32	18	19	22	20	34	8	30
Képzett munkás	13	25	16	13	22	14	16	24	18	19	31	21
Képzetlen munkás	14	25	19	13	20	16	15	18	16	19	24	21
Mezőgazdasági munkás	11	23	14	13	23	16	9	20	12	11	26	14
<i>Összesen</i>	15	26	20	15	22	18	17	24	20	23	31	27
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	13	20	16	15	20	17	3	13	8	9	28	17
Házas	18	28	23	19	24	22	20	45	32	27	65	46
Elvált, házastársától külön élő	21	31	27	21	28	26	11	32	24	11	29	22
Özvegy	22	26	25	20	22	22	3	6	6	4	9	8
<i>Összesen</i>	17	26	22	18	23	21	13	29	21	18	41	30
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	22	27	26	23	24	24	2	4	3	3	7	5
2 fő	20	27	23	21	25	23	3	9	6	5	12	9
3 fő	16	26	21	16	25	20	13	32	22	23	59	41
4 fő	15	25	20	15	21	18	19	42	30	30	70	50
5 és több fő	14	23	19	12	20	16	26	79	52	36	94	67
<i>Összesen</i>	17	26	22	18	23	21	13	29	21	18	41	30
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	19	26	23	20	24	22	2	5	4	4	7	6
1 gyermek	15	26	21	15	24	20	22	47	36	34	86	62
2 gyermek	14	26	20	13	20	17	33	76	54	57	117	88
3 és több gyermek	12	25	19	11	21	17	39	123	83	57	144	106
<i>Összesen</i>	17	26	22	18	23	21	13	29	21	18	41	30
NAPTÍPUS												
Hétköznap	19	29	24	18	25	22	12	31	22	16	43	30
Hétvége	12	18	15	16	18	17	15	25	20	24	37	31
<i>Összesen</i>	17	26	22	18	23	21	13	29	21	18	41	30

3. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („A” – Napi átlagos időbeosztás, összes főre, perc) (folyt.)

Megnevezés	4. Közlekedés						II. Fiziológiailag kötött tevékenység					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	80	70	75	91	74	83	670	684	677	711	714	712
30-39 éves	64	52	58	71	56	63	661	646	654	686	680	683
40-49 éves	60	52	56	70	65	67	663	651	657	692	674	683
50-59 éves	55	46	50	63	54	58	698	686	692	722	708	715
60-69 éves	43	36	39	46	43	44	754	731	741	775	750	761
70-84 éves	38	28	32	33	31	32	802	787	792	844	811	823
<i>Összesen</i>	62	50	56	68	55	61	691	692	691	724	719	722
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	52	40	45	61	44	51	732	722	726	758	750	753
Szakiskola, szakmunka iskola	59	50	56	61	49	57	677	669	674	722	717	720
Középiskola érettségivel	74	60	66	78	62	69	670	671	671	708	709	709
Főiskola, egyetem oklevéllel	75	61	68	73	64	68	665	669	667	710	693	700
<i>Összesen</i>	62	50	56	68	55	61	691	692	691	724	719	722
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	70	61	66	76	67	72	651	650	650	682	673	678
Munkanélküli	52	40	47	61	46	54	709	688	700	731	723	727
Tanuló	84	80	82	103	86	95	688	702	695	719	722	721
Nyugdíjas	39	33	35	41	38	39	776	746	758	808	777	790
Gyermekgondozási ellátást kap	32	35	35	30	39	39	640	657	657	710	682	683
Egyéb eltartott, inaktív	58	43	47	51	51	51	734	691	705	771	733	742
<i>Összesen</i>	62	50	56	68	55	61	691	692	691	724	719	722
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	77	61	71	81	63	72	641	635	639	674	665	670
Értelmiségiek	79	64	71	80	75	77	653	663	659	685	674	679
Egyéb szellemiek	80	65	70	88	72	78	650	650	650	687	671	676
Iparosok, kereskedők	64	51	60	67	49	61	655	642	651	689	694	690
Szakt munkások	67	59	64	74	60	69	647	645	646	686	670	681
Betanított munkások	70	61	66	70	72	71	653	643	649	657	676	665
Segéd munkások	62	59	60	63	62	62	659	654	656	693	671	680
Mezőgazdasági fizikai	52	51	52	81	54	75	661	649	658	674	707	682
Mezőgazdasági önállók	52	36	49	69	30	64	654	641	652	711	694	708
<i>Összesen</i>	69	61	66	75	67	72	651	650	650	682	673	678
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	80	65	74	81	74	78	646	648	647	691	679	686
Alsó vezető - alsó értelmiségi	80	62	69	85	73	77	654	657	656	688	669	675
Közepszintű szellemi	71	68	69	92	68	71	662	648	650	660	668	667
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	68	59	62	77	62	66	644	646	645	689	679	682
Önálló alkalmazottal	73	48	67	74	55	68	655	636	651	679	658	673
Önálló alkalmazott nélkül	65	54	61	67	49	60	658	646	654	677	694	683
Mezőgazdasági önálló	52	36	49	70	30	65	653	641	651	716	694	713
Közvetlen irányító	67	51	63	76	68	75	652	657	653	702	642	693
Képzett munkás	69	58	67	73	60	71	646	646	646	678	666	676
Képzetlen munkás	66	62	64	70	66	69	652	648	650	675	674	674
Mezőgazdasági munkás	52	51	52	80	55	74	657	649	655	670	714	681
<i>Összesen</i>	69	61	66	75	67	72	651	650	650	682	673	678
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	76	72	74	84	73	79	679	692	685	709	715	712
Házas	54	44	49	58	50	54	694	676	685	726	701	714
Elvált, házastársától külön élő	65	53	57	66	60	62	690	680	684	729	708	716
Özvegy	48	37	39	51	40	42	754	742	743	808	776	782
<i>Összesen</i>	62	50	56	68	55	61	691	692	691	724	719	722
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	64	44	50	72	52	58	712	733	727	732	759	750
2 fő	51	44	48	62	54	58	728	714	721	757	730	743
3 fő	65	56	61	71	57	64	683	677	680	707	707	707
4 fő	68	57	63	73	59	66	666	663	665	698	689	693
5 és több fő	64	50	57	64	53	58	672	669	671	714	691	702
<i>Összesen</i>	62	50	56	68	55	61	691	692	691	724	719	722
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	60	48	54	66	55	60	708	711	710	739	735	737
1 gyermek	69	57	63	75	60	67	670	670	670	698	698	698
2 gyermek	65	53	59	68	50	59	660	652	656	696	679	687
3 és több gyermek	61	42	51	66	54	59	670	659	664	694	680	686
<i>Összesen</i>	62	50	56	68	55	61	691	692	691	724	719	722
NAPTÍPUS												
Hétköznap	66	54	60	72	59	65	673	677	675	700	705	703
Hétvége	52	42	47	56	45	51	737	728	732	783	756	769
<i>Összesen</i>	62	50	56	68	55	61	691	692	691	724	719	722

3. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („A” – Napi átlagos időbeosztás, összes főre, perc) (folyt.)

Megnevezés	III. Szabadon végzett tevékenységek						III.1. Szabadidő társas eltöltése					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	313	263	289	307	260	284	76	59	68	79	68	74
30-39 éves	259	209	234	246	193	219	45	37	41	46	39	42
40-49 éves	280	222	251	249	201	225	44	35	39	38	35	37
50-59 éves	303	265	283	285	249	266	48	39	43	36	40	38
60-69 éves	358	317	334	364	307	332	51	45	47	46	45	45
70-84 éves	388	356	367	375	320	340	52	51	51	46	48	47
<i>Összesen</i>	307	267	286	294	252	271	56	46	50	51	47	48
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	329	289	305	301	278	287	59	48	52	56	52	53
Szakiskola, szakmunkás iskola	285	237	268	286	226	263	50	38	46	45	38	43
Középiskola érettségivel	303	255	275	295	249	268	57	46	51	57	47	51
Főiskola, egyetem oklevéllel	318	262	289	297	242	265	57	48	53	44	46	45
<i>Összesen</i>	307	267	286	294	252	271	56	46	50	51	47	48
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	262	214	240	237	195	218	50	39	45	44	37	41
Munkanélküli	343	277	315	374	284	334	66	46	57	65	49	58
Tanuló	339	295	317	317	303	310	73	68	70	80	89	85
Nyugdíjas	379	330	349	371	314	337	54	46	49	46	49	47
Gyermekgondozási ellátást kap	242	198	198	277	168	171	36	37	37	32	35	35
Egyéb eltartott, inaktív	396	287	321	349	245	270	102	57	71	78	45	53
<i>Összesen</i>	307	267	286	294	252	271	56	46	50	51	47	48
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	245	221	237	215	203	209	43	35	40	48	55	51
Értelmiségiek	297	240	266	259	210	234	59	46	52	48	42	45
Egyéb szellemiek	275	221	240	256	216	230	52	41	45	56	44	48
Iparosok, kereskedők	250	198	233	229	180	214	45	35	42	29	31	29
Szakt munkások	257	201	237	234	183	217	49	36	44	43	30	38
Betanított munkások	255	208	236	231	169	207	51	42	47	42	31	37
Segéd munkások	266	203	231	242	176	204	52	31	40	53	28	39
Mezőgazdasági fizikai	242	171	223	187	187	187	53	35	48	27	22	26
Mezőgazdasági önállók	210	176	203	190	114	180	44	25	40	25	17	24
<i>Összesen</i>	261	214	240	237	196	218	50	39	45	44	37	41
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	271	223	253	243	212	231	52	45	49	51	50	50
Alsó vezető - alsó értelmiségi	290	232	253	257	213	228	55	44	48	48	45	46
Középszintű szellemi	294	214	227	258	197	205	59	38	41	42	34	35
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	274	202	224	212	183	191	61	37	44	36	27	29
Önálló alkalmazottal	258	222	250	270	162	235	44	43	44	53	21	42
Önálló alkalmazottal nélkül	251	199	232	233	219	228	47	36	43	37	48	41
Mezőgazdasági önálló	210	176	203	191	114	181	44	25	40	25	17	24
Közvetlen irányító	246	193	232	243	141	229	42	29	38	51	20	47
Képzett munkás	259	205	247	246	188	237	47	34	44	46	31	43
Képzetlen munkás	256	207	237	224	177	205	53	38	47	42	32	38
Mezőgazdasági munkás	240	171	222	185	184	185	52	35	48	26	21	25
<i>Összesen</i>	261	214	240	237	196	218	50	39	45	44	37	41
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	322	283	305	305	270	290	74	62	69	68	64	66
Házasság	293	232	263	281	213	248	43	37	40	40	36	38
Elvált, házastársától külön élő	313	270	286	300	256	272	60	39	47	44	44	44
Özvegy	368	336	341	340	316	320	64	50	52	51	50	50
<i>Összesen</i>	307	267	286	294	252	271	56	46	50	51	47	48
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	332	345	341	315	310	312	65	54	57	53	53	53
2 fő	345	282	312	330	262	296	54	43	48	49	45	47
3 fő	302	246	274	277	227	253	58	44	51	55	43	49
4 fő	279	233	256	262	211	237	55	45	50	48	45	46
5 és több fő	285	226	256	270	224	246	51	42	46	51	48	49
<i>Összesen</i>	307	267	286	294	252	271	56	46	50	51	47	48
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	328	294	310	317	276	295	60	47	53	52	48	50
1 gyermek	285	237	259	257	214	234	53	46	49	46	43	45
2 gyermek	261	214	238	241	199	219	46	40	43	49	47	48
3 és több gyermek	286	207	245	237	190	211	52	37	44	51	41	46
<i>Összesen</i>	307	267	286	294	252	271	56	46	50	51	47	48
NAPTÍPUS												
Hétköznap	274	244	258	267	235	250	45	37	41	42	41	41
Hétvége	388	323	354	359	294	325	82	68	75	72	61	66
<i>Összesen</i>	307	267	286	294	252	271	56	46	50	51	47	48

3. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („A” – Napi átlagos időbeosztás, összes főre, perc) (folyt.)

Megnevezés	III.2. Médiafogyasztás						III.3. Egyéb szabadon végzett tevékenység					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	169	157	164	151	142	147	68	46	58	77	50	63
30-39 éves	174	143	159	159	124	141	40	28	34	41	31	36
40-49 éves	203	161	181	172	139	155	33	26	30	39	27	33
50-59 éves	220	197	208	209	175	191	35	29	32	40	34	37
60-69 éves	267	238	250	260	221	237	40	35	37	58	42	49
70-84 éves	290	263	273	285	234	252	46	42	44	44	37	40
<i>Összesen</i>	204	186	194	191	168	179	47	35	41	51	37	44
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	225	209	215	193	194	194	45	32	37	52	33	40
Szakiskola, szakmunkás iskola	197	172	188	200	162	186	37	27	33	40	26	35
Középiskola érettségivel	190	170	178	181	159	168	55	39	46	58	43	49
Főiskola, egyetem oklevéllel	198	166	181	189	152	168	63	48	55	63	44	52
<i>Összesen</i>	204	186	194	191	168	179	47	35	41	51	37	44
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	171	145	159	154	127	142	40	30	36	39	31	35
Munkanélküli	242	201	224	240	196	220	36	30	33	70	40	56
Tanuló	170	163	167	143	149	146	96	63	80	93	64	79
Nyugdíjas	284	246	261	272	226	244	42	37	39	54	39	45
Gyermekgondozási ellátást kap	182	141	141	245	113	115	24	20	20	0	21	20
Egyéb eltartott, inaktív	237	199	211	190	167	172	56	31	39	80	33	45
<i>Összesen</i>	204	186	194	191	168	179	47	35	41	51	37	44
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	159	153	157	134	107	121	43	33	40	33	42	37
Értelmiségiek	177	148	161	157	126	141	61	45	52	54	43	48
Egyéb szellemiek	168	147	154	156	133	141	55	33	41	45	39	41
Iparosok, kereskedők	169	140	159	172	125	157	36	23	32	29	25	28
Szaktunok	172	138	160	154	127	145	37	27	33	37	26	33
Betanított munkások	168	141	157	153	115	138	37	25	32	36	23	31
Segédmunkások	190	155	171	164	135	147	24	18	21	25	14	18
Mezőgazdasági fizikai	169	132	159	133	140	135	20	4	15	27	25	27
Mezőgazdasági önálló	144	130	141	131	91	126	23	22	22	33	6	30
<i>Összesen</i>	171	145	159	154	127	142	40	30	36	39	32	35
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	165	142	156	143	119	134	54	37	47	50	44	47
Alsó vezető - alsó értelmiségi	178	149	159	162	127	139	58	40	46	46	42	43
Középszintű szellemi	177	145	150	160	129	133	59	31	36	56	34	37
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	171	137	147	125	133	131	41	29	32	51	23	31
Önálló alkalmazottal	166	153	163	176	125	159	48	26	43	41	17	33
Önálló alkalmazottal nélkül	169	139	157	164	131	152	36	25	32	32	40	35
Mezőgazdasági önálló	143	130	140	130	91	125	23	22	23	36	6	32
Közvetlen irányító	168	147	162	157	104	150	37	17	31	34	17	32
Képzett munkás	175	148	169	165	134	160	36	24	34	36	23	34
Képzetlen munkás	171	145	161	149	126	140	33	23	29	33	19	27
Mezőgazdasági munkás	167	132	158	132	138	134	21	4	16	26	25	26
<i>Összesen</i>	171	145	159	154	127	142	40	30	36	39	32	35
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	183	170	177	168	153	162	65	51	59	69	52	62
Házasság	212	170	192	199	149	175	37	25	31	41	28	35
Elvált, házastársától külön élő	214	195	202	211	174	188	40	36	38	45	38	41
Özvegy	263	245	248	250	228	231	42	41	41	39	39	39
<i>Összesen</i>	204	186	194	191	168	179	47	35	41	51	37	44
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	224	246	239	209	210	209	42	45	44	53	48	49
2 fő	247	206	225	227	183	205	45	33	38	54	35	44
3 fő	195	168	182	174	151	162	49	34	42	49	34	42
4 fő	174	152	164	161	134	148	50	35	43	53	33	43
5 és több fő	188	156	172	174	141	156	46	29	37	46	35	40
<i>Összesen</i>	204	186	194	191	168	179	47	35	41	51	37	44
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	223	209	215	211	188	199	46	38	41	54	40	47
1 gyermek	182	157	168	161	141	150	50	34	41	50	30	39
2 gyermek	168	143	155	147	121	134	47	32	39	44	31	37
3 és több gyermek	187	146	166	145	118	130	47	25	35	41	31	35
<i>Összesen</i>	204	186	194	191	168	179	47	35	41	51	37	44
NAPTÍPUS												
Hétköznap	190	178	183	180	161	170	39	30	34	45	33	39
Hétvége	240	206	222	220	187	203	67	48	57	67	46	56
<i>Összesen</i>	204	186	194	191	168	179	47	35	41	51	37	44

4. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („B” – Tevékenységet végzők aránya (%))

Megnevezés	1. Kereső-, termelőtevékenység						1.1. Főfoglalkozás					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	49,2	38,0	43,7	41,1	30,6	36,0	36,3	28,0	32,3	28,0	22,5	25,3
30-39 éves	74,7	56,7	65,8	68,7	51,1	60,0	54,9	41,7	48,4	57,6	39,7	48,7
40-49 éves	73,7	65,2	69,3	70,5	65,7	68,1	51,8	47,2	49,5	55,9	51,4	53,6
50-59 éves	69,1	58,9	63,7	64,5	56,0	60,0	38,2	26,5	32,0	43,7	33,8	38,5
60-69 éves	60,4	50,1	54,4	51,1	41,0	45,4	7,9	3,1	5,1	13,1	7,9	10,1
70-84 éves	48,8	37,4	41,5	36,7	31,9	33,6	1,9	0,3	0,8	4,7	2,7	3,4
<i>Összesen</i>	62,4	50,4	56,1	56,8	45,9	51,0	37,0	26,6	31,5	37,8	27,2	32,2
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	54,1	46,8	49,8	50,8	38,9	43,7	15,8	10,6	12,7	21,5	12,0	15,8
Szakiskola, szakmunkás iskola	71,7	55,5	65,8	63,6	52,2	59,2	46,1	36,5	42,6	42,6	31,6	38,4
Középiskola érettségivel	60,4	50,8	54,8	54,6	45,5	49,4	45,1	36,2	39,9	40,8	30,8	35,0
Főiskola, egyetem oklevéllel	63,0	55,3	59,0	54,1	51,2	52,4	51,1	44,2	47,5	44,8	39,9	42,0
<i>Összesen</i>	62,4	50,5	56,1	56,8	45,9	51,0	37,0	26,6	31,5	37,8	27,2	32,2
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	76,4	70,7	73,8	75,3	73,4	74,4	63,5	60,6	62,2	67,1	65,0	66,2
Munkanélküli	56,8	37,6	48,5	39,1	29,6	34,8	8,8	4,8	7,1	1,6	1,4	1,5
Tanuló	17,1	12,0	14,6	14,6	10,7	12,7	3,3	3,1	3,2	3,2	1,8	2,5
Nyugdíjas	53,7	43,3	47,4	41,8	34,6	37,5	1,0	0,5	0,7	5,0	2,5	3,5
Gyermekgondozási ellátást kap	51,0	22,2	22,5	33,4	9,2	9,7	0,0	1,7	1,6	0,0	0,7	0,7
Egyéb eltartott, inaktív	44,8	41,4	42,5	45,8	32,8	36,0	7,3	4,9	5,6	5,1	1,7	2,5
<i>Összesen</i>	62,4	50,4	56,1	56,8	45,9	51,0	37,0	26,6	31,5	37,8	27,2	32,2
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	79,7	74,0	77,8	83,0	71,4	77,4	69,1	65,3	67,8	78,5	65,3	72,2
Értelmiségiek	69,8	65,3	67,3	67,6	72,4	70,1	62,9	57,2	59,8	62,0	62,7	62,4
Egyéb szellemiek	72,6	67,9	69,6	71,3	70,4	70,7	63,1	60,0	61,1	63,4	61,4	62,1
Iparosok, kereskedők	77,8	77,7	77,8	78,8	71,8	76,6	69,4	69,5	69,4	74,4	71,8	73,6
Szakt munkások	77,1	73,3	75,8	74,7	75,2	74,9	65,0	64,6	64,8	65,8	66,9	66,2
Betanított munkások	76,9	74,0	75,7	78,4	72,4	76,0	63,2	62,9	63,1	70,3	63,3	67,5
Segéd munkások	77,0	71,4	73,9	78,2	77,3	77,7	56,9	53,7	55,2	68,9	70,3	69,7
Mezőgazdasági fizikai	82,3	79,6	81,5	84,7	61,6	78,9	51,9	48,0	50,8	72,4	56,0	68,3
Mezőgazdasági önállók	94,8	88,6	93,6	87,2	85,3	87,0	55,5	30,0	50,5	69,4	45,1	66,2
<i>Összesen</i>	76,5	70,7	73,9	75,2	72,8	74,1	63,5	60,5	62,2	67,0	64,4	65,8
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	74,6	72,1	73,7	70,3	70,8	70,5	66,7	64,7	65,9	66,5	61,6	64,6
Alsó vezető - alsó értelmiségi	70,1	65,3	67,1	70,4	69,8	70,0	61,3	57,3	58,8	62,4	60,7	61,3
Középszintű szellemi	68,2	68,8	68,7	71,1	74,5	74,1	56,4	61,0	60,3	62,8	65,1	64,8
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	76,0	76,7	76,5	78,2	76,9	77,2	67,6	69,9	69,2	68,1	67,9	67,9
Önálló alkalmazottal	75,4	76,6	75,7	75,3	83,8	78,1	69,0	70,7	69,4	73,5	81,5	76,1
Önálló alkalmazott nélkül	78,1	75,3	77,0	80,0	69,0	75,8	69,4	66,4	68,3	73,3	67,1	70,9
Mezőgazdasági önálló	94,9	88,6	93,7	87,8	85,3	87,5	56,0	30,0	51,0	70,8	45,1	67,6
Közvetlen irányító	77,3	71,6	75,7	65,8	75,6	67,2	63,4	56,7	61,5	57,9	72,5	59,9
Képzett munkás	77,3	69,8	75,6	76,1	75,3	76,0	64,3	57,9	62,9	66,1	64,5	65,8
Képzetlen munkás	77,1	72,7	75,4	78,0	73,3	76,1	62,4	58,7	60,9	70,0	66,8	68,7
Mezőgazdasági munkás	82,5	79,6	81,8	85,5	62,7	79,9	53,6	48,0	52,1	73,9	54,4	69,1
<i>Összesen</i>	76,5	70,7	73,9	75,2	72,8	74,1	63,5	60,5	62,2	67,0	64,4	65,8
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	50,4	38,5	45,1	48,7	37,6	43,9	34,3	28,6	31,8	35,0	27,7	31,8
Házas	70,8	56,5	63,8	64,0	51,1	57,6	40,3	30,5	35,5	41,6	31,9	36,8
Elvált, házastársától külön élő	60,4	51,6	54,9	55,6	52,6	53,7	38,6	34,1	35,8	40,3	35,2	37,1
Özvegy	50,5	49,8	49,9	39,8	39,3	39,4	9,2	8,0	8,2	11,6	9,6	9,9
<i>Összesen</i>	62,4	50,4	56,1	56,8	45,9	51,0	37,0	26,6	31,5	37,8	27,2	32,2
HÁZTARTÁSTAGLÉTSÁMA												
1 fő	55,4	47,6	49,9	49,7	43,1	45,2	29,5	11,7	17,0	32,9	17,0	22,1
2 fő	60,4	51,9	56,0	54,5	49,0	51,7	24,1	21,1	22,5	28,5	27,5	28,0
3 fő	63,8	53,0	58,5	60,6	47,6	54,3	41,6	35,2	38,4	44,0	32,5	38,3
4 fő	64,0	51,1	57,6	60,0	49,4	54,9	46,0	36,0	41,1	46,6	35,9	41,4
5 és több fő	64,6	45,3	55,0	56,3	36,1	45,6	39,3	24,9	32,1	38,7	22,9	30,4
<i>Összesen</i>	62,4	50,4	56,1	56,8	45,9	51,0	37,0	26,6	31,5	37,8	27,2	32,2
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	61,9	51,9	56,6	55,5	47,7	51,4	32,3	23,1	27,4	34,0	25,6	29,5
1 gyermek	60,9	49,4	54,8	58,6	43,5	50,7	43,6	34,0	38,4	45,5	31,1	37,9
2 gyermek	66,0	50,2	58,1	58,9	47,8	53,2	47,2	34,1	40,7	47,0	35,5	41,1
3 és több gyermek	62,1	36,6	48,8	61,9	27,1	42,6	34,1	15,2	24,3	39,3	15,5	26,1
<i>Összesen</i>	62,4	50,4	56,1	56,8	45,9	51,0	37,0	26,6	31,5	37,8	27,2	32,2
NAPTÍPUS												
Hétköznap	68,6	56,6	62,3	64,3	53,2	58,4	46,1	34,1	39,7	46,8	34,5	40,2
Hétvége	46,8	34,8	40,5	38,5	27,2	32,6	14,4	7,6	10,8	15,9	8,5	12,0
<i>Összesen</i>	62,4	50,4	56,1	56,8	45,9	51,0	37,0	26,6	31,5	37,8	27,2	32,2

4. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („B” – Tevékenységet végzők aránya (%)) (folyt.)

Megnevezés	1.2. Jövedelemkiegészítő és egyéb termelőtevékenység						2. Tanulás, önképzés					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	17,8	12,3	15,1	15,5	10,4	13,0	28,0	31,2	29,6	32,3	35,6	33,9
30-39 éves	31,5	20,8	26,2	19,2	15,2	17,2	3,5	3,8	3,7	3,7	3,5	3,6
40-49 éves	35,5	27,7	31,5	22,9	23,6	23,2	1,9	2,1	2,0	2,3	2,8	2,5
50-59 éves	42,6	38,2	40,3	30,4	29,6	30,0	1,2	0,8	1,0	0,7	1,6	1,2
60-69 éves	54,6	47,8	50,7	41,0	34,5	37,3	0,8	0,3	0,5	0,9	1,1	1,0
70-84 éves	47,2	37,2	40,8	34,1	30,2	31,6	0,8	0,2	0,4	0,0	0,1	0,1
<i>Összesen</i>	33,5	28,1	30,7	24,9	22,9	23,8	9,8	9,2	9,5	9,0	8,6	8,8
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	43,6	39,4	41,1	34,1	29,7	31,5	16,4	9,9	12,5	19,1	10,0	13,7
Szakiskola, szakmunkás iskola	37,3	25,6	33,1	29,5	26,9	28,5	2,5	3,3	2,8	1,5	1,8	1,6
Középiskola érettségivel	23,1	18,9	20,7	18,0	19,2	18,7	12,3	11,9	12,1	12,0	11,7	11,9
Főiskola, egyetem oklevéllel	17,6	16,0	16,7	13,9	15,1	14,6	7,3	8,0	7,7	5,6	7,5	6,7
<i>Összesen</i>	33,5	28,2	30,7	24,9	22,9	23,8	9,8	9,2	9,5	9,0	8,6	8,8
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	26,8	19,7	23,6	18,0	18,0	18,0	3,7	4,7	4,2	2,7	4,2	3,4
Munkanélküli	50,1	33,3	42,9	38,6	29,0	34,3	3,9	5,8	4,8	3,6	6,0	4,7
Tanuló	14,4	9,2	11,8	12,0	8,9	10,5	65,3	67,8	66,5	67,2	66,6	66,9
Nyugdíjas	53,1	43,0	47,0	38,4	32,9	35,1	0,6	0,3	0,4	0,9	0,4	0,6
Gyermekgondozási ellátást kap	51,0	21,3	21,6	33,4	8,5	9,0	0,0	2,2	2,2	0,0	1,9	1,9
Egyéb eltartott, inaktív	38,9	37,8	38,2	42,2	32,2	34,7	3,6	4,6	4,3	8,5	7,6	7,8
<i>Összesen</i>	33,5	28,1	30,7	24,9	22,9	23,8	9,8	9,2	9,5	9,0	8,6	8,8
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	25,2	16,8	22,4	15,9	17,0	16,4	4,5	7,7	5,6	6,3	4,5	5,4
Értelmiségiek	12,3	15,2	13,9	12,5	15,6	14,1	9,2	8,6	8,9	6,1	8,9	7,5
Egyéb szellemiek	21,8	13,9	16,7	11,4	15,7	14,2	6,4	5,7	6,0	4,9	4,4	4,6
Iparosok, kereskedők	20,1	19,9	20,1	12,8	11,6	12,5	1,3	1,9	1,5	0,6	2,2	1,1
Szaktunokások	27,0	19,1	24,2	18,3	19,1	18,6	2,5	3,4	2,8	2,0	3,1	2,4
Betanított munkások	31,2	24,6	28,5	20,0	22,7	21,1	3,4	3,9	3,6	0,6	1,5	1,0
Segédmunkások	35,0	34,9	35,0	26,5	20,8	23,2	1,2	1,4	1,3	1,9	0,7	1,2
Mezőgazdasági fizikai	57,0	49,3	54,9	35,8	22,4	32,4	0,8	0,0	0,5	0,0	4,0	1,0
Mezőgazdasági önálló	52,9	66,4	55,5	39,8	40,2	39,8	0,3	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
<i>Összesen</i>	26,9	19,8	23,6	18,0	17,9	18,0	3,7	4,7	4,2	2,7	4,1	3,4
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	17,5	14,9	16,5	12,1	15,0	13,2	6,9	9,3	7,8	5,1	4,4	4,8
Alsó vezető - alsó értelmiségi	16,4	15,6	15,9	12,1	16,5	15,0	8,2	7,0	7,4	5,8	7,1	6,6
Középszintű szellemi	21,3	13,3	14,5	13,8	17,2	16,7	6,9	5,5	5,7	9,2	4,9	5,5
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	24,2	17,9	19,8	14,6	20,1	18,6	5,5	2,9	3,7	2,6	1,5	1,8
Önálló alkalmazottal	16,9	15,7	16,6	7,3	11,5	8,7	1,0	1,7	1,1	1,2	3,7	2,0
Önálló alkalmazott nélkül	20,4	19,0	19,9	14,2	13,9	14,1	1,7	2,0	1,8	1,5	2,0	1,7
Mezőgazdasági önálló	54,2	66,4	56,5	38,0	40,2	38,2	0,3	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
Közvetlen irányító	29,8	26,8	29,0	18,1	15,2	17,7	3,6	1,7	3,1	0,0	0,0	0,0
Képzett munkás	29,6	24,5	28,4	20,0	23,9	20,6	2,2	2,8	2,3	2,7	3,0	2,7
Képzetlen munkás	29,7	28,0	29,0	20,7	19,2	20,1	2,2	2,8	2,4	1,2	1,9	1,5
Mezőgazdasági munkás	55,7	49,3	54,0	34,9	24,5	32,3	1,3	0,0	1,0	0,0	3,8	0,9
<i>Összesen</i>	26,9	19,8	23,6	18,0	17,9	18,0	3,7	4,7	4,2	2,7	4,1	3,4
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	20,6	12,2	16,9	17,6	12,6	15,5	25,2	33,1	28,7	22,3	30,6	25,9
Házas	41,3	31,8	36,7	29,9	24,9	27,4	1,9	1,8	1,9	1,6	2,4	2,0
Elvált, házastársától külön élő	29,9	22,1	25,0	21,8	22,1	22,0	2,0	2,5	2,3	1,2	1,3	1,3
Özvegy	42,8	44,2	44,0	30,2	32,1	31,7	1,1	0,4	0,5	1,8	0,3	0,6
<i>Összesen</i>	33,5	28,1	30,7	24,9	22,9	23,8	9,8	9,2	9,5	9,0	8,6	8,8
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	30,7	37,7	35,6	22,3	28,6	26,6	3,0	2,0	2,3	7,3	4,1	5,1
2 fő	41,5	34,5	37,9	30,1	25,6	27,8	4,2	3,7	4,0	4,3	4,4	4,4
3 fő	30,3	22,5	26,5	23,9	20,6	22,3	10,1	11,4	10,7	9,6	9,2	9,4
4 fő	28,3	20,9	24,7	21,0	19,1	20,1	14,6	16,5	15,5	12,5	14,5	13,5
5 és több fő	36,4	25,5	31,0	22,9	16,5	19,5	14,2	13,0	13,6	14,5	16,1	15,3
<i>Összesen</i>	33,5	28,1	30,7	24,9	22,9	23,8	9,8	9,2	9,5	9,0	8,6	8,8
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	36,1	32,4	34,1	27,0	26,5	26,8	5,8	5,5	5,7	6,1	6,4	6,3
1 gyermek	26,6	20,6	23,3	20,1	16,5	18,2	16,1	16,2	16,1	15,4	12,3	13,8
2 gyermek	31,4	22,3	26,9	18,4	16,7	17,5	14,6	13,8	14,2	12,1	12,1	12,1
3 és több gyermek	36,6	24,7	30,4	28,8	12,9	20,0	16,7	12,2	14,3	17,0	15,7	16,3
<i>Összesen</i>	33,5	28,1	30,7	24,9	22,9	23,8	9,8	9,2	9,5	9,0	8,6	8,8
NAPTÍPUS												
Hétköznap	32,7	28,0	30,3	24,8	24,1	24,4	10,4	9,9	10,2	10,3	9,3	9,8
Hétvége	35,3	28,4	31,7	24,9	20,0	22,4	8,2	7,4	7,8	5,7	6,8	6,3
<i>Összesen</i>	33,5	28,1	30,7	24,9	22,9	23,8	9,8	9,2	9,5	9,0	8,6	8,8

4. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („B” – Tevékenységet végzők aránya (%)) (folyt.)

Megnevezés	3. Háztartási és házkörüli munka						3.1. A saját háztartás ellátása					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	64,6	85,1	74,6	65,0	85,0	74,7	52,1	79,4	65,4	53,8	77,7	65,5
30-39 éves	80,4	98,2	89,2	84,1	98,8	91,4	60,8	96,2	78,3	70,0	96,1	83,0
40-49 éves	77,4	98,5	88,2	82,1	97,8	90,0	66,2	97,4	82,1	71,8	96,1	84,1
50-59 éves	75,0	98,3	87,4	86,8	98,0	92,7	64,9	97,1	82,1	79,2	96,6	88,4
60-69 éves	81,4	98,5	91,3	87,2	98,5	93,6	70,4	97,7	86,2	78,3	97,9	89,5
70-84 éves	79,4	96,9	90,7	84,5	97,7	93,0	68,5	95,9	86,1	78,9	96,7	90,3
<i>Összesen</i>	74,2	94,8	85,1	80,2	95,6	88,3	61,4	92,4	77,7	69,9	92,9	82,1
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	70,8	94,4	84,9	74,7	93,2	85,7	60,6	92,2	79,5	66,4	91,8	81,5
Szakiskola, szakmunkás iskola	75,5	95,9	82,9	83,1	98,8	89,1	63,5	94,3	74,7	73,8	96,9	82,6
Középiskola érettségivel	74,0	94,1	85,6	78,7	95,2	88,2	58,7	91,2	77,5	67,5	91,5	81,4
Főiskola, egyetem oklevéllel	80,6	95,9	88,6	84,1	96,7	91,3	63,7	93,2	79,1	70,5	93,1	83,4
<i>Összesen</i>	74,2	94,8	85,0	80,2	95,6	88,3	61,4	92,4	77,7	69,9	92,9	82,1
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	73,7	95,2	83,5	79,4	96,3	87,1	59,1	92,3	74,3	67,4	93,0	79,0
Munkanélküli	82,5	98,1	89,3	89,2	98,9	93,6	73,3	97,0	83,5	83,1	96,6	89,2
Tanuló	59,4	76,2	67,7	56,0	76,4	66,2	48,7	68,9	58,6	45,3	67,2	56,2
Nyugdíjas	80,7	97,9	91,2	87,9	98,3	94,1	70,0	97,2	86,5	79,7	97,6	90,4
Gyermekgondozási ellátást kap	82,7	99,6	99,4	100,0	100,0	100,0	65,4	98,1	97,7	80,2	98,9	98,5
Egyéb eltartott, inaktív	70,5	97,7	89,1	83,0	95,2	92,2	59,0	96,0	84,4	77,4	94,0	89,9
<i>Összesen</i>	74,2	94,8	85,1	80,2	95,6	88,3	61,4	92,4	77,7	69,9	92,9	82,1
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	76,8	93,7	82,6	85,8	94,2	89,8	63,3	90,4	72,6	64,1	90,6	76,8
Értelmiségiek	79,0	95,9	88,3	81,4	95,8	89,0	59,8	93,2	78,1	63,6	90,5	77,7
Egyéb szellemiek	74,1	95,9	88,2	81,3	95,0	90,2	56,1	92,5	79,6	69,7	91,3	83,7
Iparosok, kereskedők	74,3	95,8	81,3	80,7	96,2	85,5	54,3	94,2	67,2	69,3	94,7	77,2
Szaktunok	72,5	93,0	79,8	77,6	97,3	84,5	59,6	89,2	70,1	67,7	94,2	76,9
Betartott munkások	73,3	94,7	81,9	79,8	97,8	86,9	60,7	91,9	73,3	67,0	95,0	78,0
Segédmunkások	75,1	97,6	87,5	80,4	97,6	90,4	65,6	96,6	82,6	72,5	96,6	86,5
Mezőgazdasági fizikai	68,9	97,9	76,9	81,5	100,0	86,1	61,7	96,9	71,4	73,4	100,0	80,1
Mezőgazdasági önálló	65,9	98,5	72,3	67,0	100,0	71,3	55,1	97,1	63,3	55,9	100,0	61,7
<i>Összesen</i>	73,7	95,2	83,5	79,5	96,4	87,2	59,2	92,3	74,3	67,5	93,0	79,2
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	77,1	95,2	84,0	82,4	95,6	87,5	58,7	92,5	71,6	63,7	88,7	73,3
Alsó vezető - alsó értelmiségi	77,3	96,6	89,7	80,2	95,7	90,3	60,2	93,6	81,6	66,9	91,8	83,1
Középszintű szellemi	73,9	94,3	91,2	80,3	95,3	93,5	58,1	90,4	85,5	70,4	92,8	90,1
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	67,8	92,1	84,7	70,7	96,2	89,4	51,7	87,8	76,8	58,4	93,0	83,7
Önálló alkalmazottal	65,8	95,4	72,8	78,3	93,5	83,3	44,6	92,6	56,0	67,4	90,9	75,1
Önálló alkalmazott nélkül	77,0	96,6	84,3	82,7	98,4	88,7	56,5	95,3	70,9	66,3	95,0	77,3
Mezőgazdasági önálló	65,1	98,5	71,5	68,5	100,0	72,5	54,0	97,1	62,2	55,5	100,0	61,1
Közvetlen irányító	69,9	98,1	77,7	82,5	100,0	85,0	56,0	95,7	67,0	71,8	100,0	75,8
Képzett munkás	74,8	95,6	79,5	78,1	100,0	81,6	62,3	92,6	69,2	68,7	95,9	73,1
Képzetlen munkás	73,3	94,6	81,8	79,8	97,0	86,8	61,8	92,8	74,2	69,0	94,9	79,6
Mezőgazdasági munkás	68,4	97,9	76,1	80,9	100,0	85,6	61,4	96,9	70,7	73,3	100,0	79,9
<i>Összesen</i>	73,7	95,2	83,5	79,5	96,4	87,2	59,2	92,3	74,3	67,5	93,0	79,2
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	64,8	83,6	73,1	71,1	86,7	77,8	54,3	77,5	64,6	61,8	79,9	69,6
Házas	77,9	98,8	88,2	83,8	98,5	91,0	62,8	97,7	79,9	71,7	97,1	84,2
Elvált, házastársától külön élő	83,2	97,6	92,3	88,4	98,6	94,9	73,2	95,6	87,3	81,4	96,4	91,0
Özvegy	89,1	97,4	96,1	94,8	98,0	97,4	84,7	96,3	94,5	91,8	97,0	96,1
<i>Összesen</i>	74,2	94,8	85,1	80,2	95,6	88,3	61,4	92,4	77,7	69,9	92,9	82,1
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	88,9	97,4	94,9	91,9	97,2	95,5	82,9	95,8	92,0	86,6	95,6	92,7
2 fő	74,1	96,7	85,9	80,0	96,1	88,1	62,7	95,0	79,6	71,6	93,9	82,8
3 fő	71,4	93,8	82,5	77,9	96,0	86,8	57,2	91,0	73,9	68,7	92,4	80,3
4 fő	73,4	92,4	82,7	79,3	93,9	86,4	60,0	89,2	74,3	64,8	90,9	77,5
5 és több fő	72,5	93,4	82,9	75,5	93,3	85,0	56,7	90,5	73,5	61,2	89,5	76,2
<i>Összesen</i>	74,2	94,8	85,1	80,2	95,6	88,3	61,4	92,4	77,7	69,9	92,9	82,1
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	73,4	95,3	85,0	80,3	96,4	88,8	63,2	93,3	79,2	72,8	93,8	83,9
1 gyermek	73,0	93,3	83,9	79,7	93,2	86,8	56,6	89,5	74,3	67,2	90,3	79,4
2 gyermek	77,7	94,5	86,1	80,2	94,1	87,4	61,3	92,0	76,6	61,2	91,2	76,7
3 és több gyermek	78,3	95,4	87,1	80,0	96,0	88,9	60,0	94,4	77,8	63,4	94,1	80,4
<i>Összesen</i>	74,2	94,8	85,1	80,2	95,6	88,3	61,4	92,4	77,7	69,9	92,9	82,1
NAPTÍPUS												
Hétköznap	74,0	94,5	84,8	79,4	95,1	87,8	59,9	91,6	76,7	68,1	92,1	80,8
Hétvége	74,9	95,5	85,7	82,0	96,7	89,7	65,2	94,2	80,4	74,4	95,0	85,1
<i>Összesen</i>	74,2	94,8	85,1	80,2	95,6	88,3	61,4	92,4	77,7	69,9	92,9	82,1

4. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („B” – Tevékenységet végzők aránya (%)) (folyt.)

Megnevezés	3.2. Vásárlás, szolgáltatás igénybevétele, ügyintézés						3.3. Gyermekek ellátása, gondozása (saját)					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	24,0	39,5	31,5	24,5	37,2	30,7	9,0	22,3	15,5	9,5	20,7	15,0
30-39 éves	30,8	56,6	43,6	32,0	50,8	41,4	38,7	60,1	49,3	37,4	63,2	50,2
40-49 éves	31,0	59,2	45,4	32,9	55,0	44,2	15,9	22,2	19,1	21,2	22,4	21,8
50-59 éves	34,6	54,8	45,4	39,4	53,2	46,7	6,2	9,5	7,9	9,8	13,9	12,0
60-69 éves	43,0	52,8	48,7	42,8	51,6	47,8	4,8	5,6	5,2	9,6	10,3	10,0
70-84 éves	43,5	43,6	43,5	44,7	42,0	42,9	2,7	2,5	2,5	3,1	4,6	4,0
<i>Összesen</i>	31,6	50,2	41,4	34,2	48,0	41,5	13,9	21,2	17,8	17,0	24,2	20,8
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	29,5	46,8	39,8	29,3	44,5	38,4	7,9	14,4	11,8	13,7	18,4	16,5
Szakiskola, szakmunkás iskola	29,5	51,8	37,6	34,6	50,1	40,5	16,4	29,7	21,2	18,6	29,1	22,6
Középiskola érettségivel	33,5	52,6	44,5	33,6	48,4	42,1	15,5	23,1	19,9	13,5	23,0	19,0
Főiskola, egyetem oklevéllel	39,1	54,0	46,9	41,3	50,7	46,6	20,0	28,2	24,3	24,8	30,9	28,3
<i>Összesen</i>	31,6	50,2	41,4	34,2	48,0	41,5	13,9	21,2	17,8	17,0	24,2	20,8
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	28,1	52,0	39,0	28,5	47,5	37,2	19,2	24,8	21,8	22,2	25,8	23,9
Munkanélküli	38,7	59,1	47,5	44,0	63,4	52,8	22,6	41,1	30,6	24,5	35,4	29,4
Tanuló	21,2	27,8	24,4	20,8	25,1	22,9	2,7	3,3	3,0	4,9	5,3	5,1
Nyugdíjas	42,4	50,8	47,5	47,0	49,5	48,5	5,3	6,6	6,1	8,1	9,9	9,2
Gyermekgondozási ellátást kap	82,7	63,9	64,1	84,0	52,9	53,6	65,4	96,1	95,7	100,0	97,8	97,9
Egyéb eltartott, inaktív	33,9	54,7	48,2	40,5	59,6	54,9	11,3	32,8	26,1	11,1	39,2	32,3
<i>Összesen</i>	31,6	50,2	41,4	34,2	48,0	41,5	13,9	21,2	17,8	17,0	24,2	20,8
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	33,1	56,7	41,2	31,9	52,4	41,7	21,4	14,7	19,1	37,3	17,7	27,9
Értelmiségiek	37,2	52,3	45,5	37,3	48,4	43,1	25,1	29,4	27,5	29,2	28,0	28,6
Egyéb szellemiek	31,9	54,8	46,7	30,1	47,7	41,5	21,0	24,6	23,3	22,0	24,9	23,9
Iparosok, kereskedők	29,4	50,4	36,2	29,7	46,6	34,9	22,4	27,3	24,0	14,2	20,4	16,1
Szakt munkások	25,6	46,6	33,0	27,0	46,2	33,7	18,5	23,7	20,4	21,1	25,9	22,8
Betanított munkások	26,3	53,3	37,2	26,4	47,5	34,7	15,9	20,9	17,9	21,5	27,8	24,0
Segéd munkások	27,2	56,0	43,0	25,8	49,2	39,4	15,6	23,8	20,1	20,8	29,3	25,7
Mezőgazdasági fizikai	20,0	46,4	27,3	24,6	51,9	31,5	13,1	26,1	16,7	9,3	33,2	15,3
Mezőgazdasági önállók	18,3	45,4	23,6	14,7	59,0	20,5	13,3	31,7	16,9	20,2	14,7	19,5
<i>Összesen</i>	28,2	52,0	39,0	28,6	47,8	37,4	19,2	24,7	21,7	22,2	26,1	24,0
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	34,1	52,9	41,3	34,2	58,5	43,5	23,9	21,9	23,1	33,7	23,5	29,8
Alsó vezető - alsó értelmiségi	34,4	54,4	47,2	30,7	46,2	40,7	21,6	27,8	25,6	22,8	28,2	26,3
Középszintű szellemi	31,6	53,8	50,4	34,6	46,5	45,0	22,5	25,7	25,2	29,6	25,6	26,1
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	24,8	45,1	38,8	28,7	43,0	39,2	18,8	21,2	20,5	24,8	24,3	24,4
Önálló alkalmazottal	27,4	51,3	33,0	28,4	50,5	35,6	21,4	32,8	24,1	20,6	25,2	22,1
Önálló alkalmazott nélkül	31,4	49,2	38,0	37,1	34,9	36,2	23,3	26,1	24,3	12,0	15,4	13,3
Mezőgazdasági önálló	18,1	45,4	23,3	16,4	59,0	21,8	13,3	31,7	16,9	19,3	14,7	18,7
Közvetlen irányító	24,3	48,1	30,9	29,9	61,1	34,3	19,9	23,5	20,9	26,1	26,5	26,1
Képzett munkás	26,5	51,0	32,1	26,8	53,4	31,1	18,0	26,3	19,9	18,7	28,8	20,3
Képzetlen munkás	26,6	54,0	37,5	25,7	48,5	35,0	16,4	20,5	18,1	21,5	26,6	23,6
Mezőgazdasági munkás	20,1	46,4	27,0	26,1	50,4	32,1	12,3	26,1	15,9	10,3	32,3	15,7
<i>Összesen</i>	28,2	52,0	39,0	28,6	47,8	37,4	19,2	24,7	21,7	22,2	26,1	24,0
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	25,4	37,5	30,8	29,7	39,6	34,0	3,6	7,8	5,4	8,0	15,1	11,1
Házas	32,6	55,1	43,7	34,4	51,5	42,8	21,7	32,5	27,0	25,6	36,7	31,1
Elvált, házastársától külön élő	45,7	56,8	52,7	44,0	55,3	51,2	9,0	25,3	19,3	9,0	22,6	17,6
Özvegy	46,7	50,4	49,8	48,9	45,2	45,8	4,0	6,4	6,0	3,5	7,3	6,6
<i>Összesen</i>	31,6	50,2	41,4	34,2	48,0	41,5	13,9	21,2	17,8	17,0	24,2	20,8
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	49,1	52,0	51,2	50,3	49,5	49,8	2,1	3,3	2,9	3,4	5,3	4,7
2 fő	36,6	51,3	44,3	37,4	49,5	43,5	3,4	8,0	5,8	5,2	10,8	8,0
3 fő	29,0	49,1	38,9	32,1	48,1	40,0	14,6	24,4	19,4	20,0	32,4	26,0
4 fő	26,9	49,2	37,8	28,0	46,5	36,9	20,7	32,1	26,3	28,3	40,3	34,1
5 és több fő	26,1	49,5	37,8	25,6	44,2	35,5	26,6	47,5	37,0	33,8	50,3	42,6
<i>Összesen</i>	31,6	50,2	41,4	34,2	48,0	41,5	13,9	21,2	17,8	17,0	24,2	20,8
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	34,4	49,6	42,5	37,4	48,4	43,3	2,6	4,0	3,3	4,1	6,1	5,2
1 gyermek	27,6	49,9	39,6	30,1	47,2	39,1	24,7	36,6	31,1	32,4	48,9	41,1
2 gyermek	27,8	52,5	40,1	25,3	45,6	35,8	35,7	56,0	45,8	51,1	67,7	59,7
3 és több gyermek	26,2	53,5	40,4	26,9	50,5	40,0	38,0	69,3	54,2	48,7	71,2	61,2
<i>Összesen</i>	31,6	50,2	41,4	34,2	48,0	41,5	13,9	21,2	17,8	17,0	24,2	20,8
NAPTÍPUS												
Hétköznap	34,4	56,8	46,2	37,1	53,8	46,0	14,2	22,2	18,4	16,5	24,6	20,9
Hétvége	24,7	33,6	29,4	27,0	33,3	30,2	13,3	18,8	16,2	18,2	23,1	20,8
<i>Összesen</i>	31,6	50,2	41,4	34,2	48,0	41,5	13,9	21,2	17,8	17,0	24,2	20,8

4. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („B” – Tevékenységet végzők aránya (%)) (folyt.)

Megnevezés	4. Közlekedés						II. Fiziológiailag kötött tevékenység					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	89,5	83,8	86,7	88,1	80,9	84,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
30-39 éves	85,2	82,0	83,6	89,0	79,7	84,4	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
40-49 éves	83,0	82,0	82,5	85,4	86,2	85,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
50-59 éves	77,0	73,9	75,4	81,4	78,0	79,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
60-69 éves	66,3	64,3	65,2	69,4	66,4	67,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
70-84 éves	59,7	54,3	56,2	56,5	49,4	52,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen</i>	80,8	75,4	78,0	81,6	74,4	77,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	73,3	67,3	69,7	74,3	65,3	68,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Szakiskola, szakmunkás iskola	82,7	78,6	81,2	82,7	75,6	80,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Középiskola érettségivel	85,4	81,8	83,3	83,7	78,8	80,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Főiskola, egyetem oklevéllel	86,0	83,2	84,5	85,6	79,2	82,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen</i>	80,8	75,4	78,0	81,6	74,4	77,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	88,0	86,1	87,1	90,1	86,9	88,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Munkanélküli	76,7	71,4	74,4	75,8	76,4	76,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tanuló	87,6	84,8	86,2	86,5	80,4	83,5	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nyugdíjas	62,2	61,3	61,7	64,2	60,5	62,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gyermekgondozási ellátást kap	74,7	70,6	70,6	100,0	62,2	63,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Egyéb eltartott, inaktív	83,4	71,2	75,0	75,2	71,3	72,2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen</i>	80,8	75,4	78,0	81,6	74,4	77,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	91,4	89,9	90,9	95,8	88,4	92,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Értelmiségiek	88,4	86,1	87,1	89,8	86,9	88,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Egyéb szellemiek	88,8	86,2	87,1	87,6	84,7	85,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Iparosok, kereskedők	84,7	80,4	83,3	84,1	80,1	82,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Szaktunok	88,9	88,1	88,6	90,9	89,0	90,2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Betanított munkások	90,1	86,6	88,7	90,4	88,4	89,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Segédmunkások	88,3	84,6	86,2	91,5	88,6	89,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mezőgazdasági fizikai	83,6	81,5	83,0	93,5	83,6	91,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mezőgazdasági önálló	72,3	73,5	72,5	80,7	68,9	79,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen</i>	88,0	86,1	87,2	90,0	86,9	88,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	90,0	87,0	88,9	91,7	89,6	90,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Alsó vezető - alsó értelmiségi	87,8	86,4	86,9	87,1	84,6	85,5	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Középszintű szellemi	87,7	87,3	87,3	97,3	86,0	87,4	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	92,3	89,1	90,1	96,4	90,6	92,2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Önálló alkalmazottal	85,9	79,6	84,4	83,4	87,2	84,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Önálló alkalmazott nélkül	85,4	80,9	83,7	83,2	78,0	81,2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mezőgazdasági önálló	73,0	73,5	73,1	81,5	68,9	79,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Közvetlen irányító	84,9	84,9	84,9	90,9	96,7	91,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Képzett munkás	89,6	84,5	88,5	91,1	85,3	90,2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Képzetlen munkás	89,5	86,3	88,2	89,6	88,9	89,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mezőgazdasági munkás	84,4	81,5	83,6	93,8	84,0	91,4	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen</i>	88,0	86,1	87,2	90,0	86,9	88,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	87,2	84,0	85,8	87,1	81,9	84,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Házasság	76,8	74,1	75,5	79,0	74,1	76,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Elvált, házastársától külön élő	85,9	78,4	81,2	82,0	80,9	81,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Özvegy	72,8	65,2	66,4	67,2	60,8	61,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen</i>	80,8	75,4	78,0	81,6	74,4	77,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	83,2	70,1	74,0	82,2	69,3	73,5	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2 fő	72,2	70,2	71,2	76,0	73,5	74,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
3 fő	82,8	79,0	80,9	84,3	75,9	80,2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
4 fő	85,1	81,8	83,5	86,5	81,0	83,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
5 és több fő	83,3	74,7	79,0	81,3	72,8	76,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen</i>	80,8	75,4	78,0	81,6	74,4	77,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	78,2	72,2	75,0	79,5	72,8	76,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1 gyermek	85,1	81,4	83,1	85,7	76,8	81,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2 gyermek	84,6	81,3	82,9	86,3	80,2	83,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
3 és több gyermek	83,7	72,5	77,9	83,7	72,5	77,4	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen</i>	80,8	75,4	78,0	81,6	74,4	77,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
NAPTÍPUS												
Hétköznap	84,5	79,6	81,9	85,1	79,3	82,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Hétvége	71,8	64,9	68,2	73,0	61,8	67,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen</i>	80,8	75,4	78,0	81,6	74,4	77,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („B” – Tevékenységet végzők aránya (%)) (folyt.)

Megnevezés	III. Szabadon végzett tevékenységek						III.1. Szabadidő társas eltöltése					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	97,7	97,3	97,5	98,8	97,5	98,2	59,6	56,0	57,8	64,2	62,1	63,2
30-39 éves	97,2	97,4	97,3	96,0	96,6	96,3	49,7	44,8	47,3	50,3	53,8	52,0
40-49 éves	97,9	97,3	97,5	96,9	95,8	96,3	48,5	43,4	45,9	48,4	47,8	48,1
50-59 éves	97,9	98,2	98,0	98,5	98,8	98,7	49,6	45,6	47,4	49,8	49,1	49,5
60-69 éves	99,0	98,8	98,9	98,6	99,0	98,8	51,0	50,8	50,9	52,5	53,6	53,1
70-84 éves	98,9	99,0	99,0	98,3	99,6	99,1	55,0	54,1	54,4	56,2	57,0	56,7
<i>Összesen</i>	97,9	97,8	97,9	97,7	97,8	97,8	53,0	49,5	51,2	54,0	54,2	54,1
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	98,1	98,3	98,2	98,4	98,5	98,5	53,8	51,3	52,3	57,4	55,3	56,2
Szakiskola, szakmunkás iskola	97,6	96,8	97,3	97,3	96,9	97,1	50,2	43,7	47,8	52,3	51,1	51,8
Középiskola érettségivel	98,0	97,6	97,8	97,1	98,2	97,8	54,4	49,2	51,4	55,5	53,1	54,1
Főiskola, egyetem oklevéllel	98,2	98,3	98,2	98,9	96,9	97,8	55,9	52,4	54,1	50,0	57,5	54,3
<i>Összesen</i>	97,9	97,8	97,9	97,7	97,8	97,8	53,0	49,5	51,2	54,0	54,2	54,1
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	97,3	96,9	97,1	96,5	96,3	96,4	50,6	45,0	48,0	49,6	48,9	49,3
Munkanélküli	98,2	98,7	98,4	100,0	98,7	99,4	55,4	49,8	53,0	60,2	57,4	58,9
Tanuló	98,7	98,2	98,4	99,2	99,5	99,3	60,2	63,6	61,9	65,2	69,5	67,4
Nyugdíjas	99,0	99,0	99,0	98,9	99,3	99,1	53,9	51,7	52,5	55,5	56,0	55,8
Gyermekgondozási ellátást kap	100,0	96,9	97,0	100,0	96,3	96,4	48,7	42,9	42,9	55,2	51,6	51,7
Egyéb eltartott, inaktív	97,8	97,5	97,6	100,0	97,6	98,2	62,5	52,9	55,9	73,6	54,7	59,4
<i>Összesen</i>	97,9	97,8	97,9	97,7	97,8	97,8	53,0	49,5	51,2	54,0	54,2	54,1
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	97,9	99,1	98,3	100,0	95,0	97,6	48,2	49,7	48,8	49,7	58,1	53,7
Értelmiségiek	97,8	98,2	98,0	98,0	95,2	96,5	57,5	50,4	53,6	55,2	54,6	54,9
Egyéb szellemiek	97,4	97,8	97,7	96,5	97,5	97,1	52,8	46,2	48,5	52,8	51,9	52,2
Iparosok, kereskedők	96,9	97,3	97,0	96,0	96,4	96,1	45,8	42,6	44,8	43,3	46,8	44,4
Szaktunok	97,5	95,5	96,8	96,5	95,8	96,3	50,3	43,2	47,8	48,4	45,1	47,2
Betartott munkások	95,6	95,4	95,5	93,8	96,7	94,9	48,4	42,3	46,0	48,4	45,0	47,0
Segédmunkások	97,6	96,7	97,1	97,5	95,4	96,3	50,7	41,8	45,8	52,3	39,6	44,9
Mezőgazdasági fizikai	97,7	94,9	96,9	94,2	100,0	95,6	50,5	37,3	46,9	45,9	46,9	46,2
Mezőgazdasági önálló	96,6	92,1	95,7	100,0	100,0	100,0	43,7	25,9	40,2	42,8	65,5	45,7
<i>Összesen</i>	97,3	96,9	97,1	96,5	96,3	96,4	50,6	44,9	48,0	49,7	48,8	49,3
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	97,5	97,7	97,6	98,8	95,9	97,7	53,6	47,5	51,3	52,3	58,7	54,7
Alsó vezető - alsó értelmiségi	98,0	98,2	98,1	95,6	95,8	95,7	53,0	49,1	50,5	54,4	52,6	53,2
Középszintű szellemi	97,7	97,4	97,5	95,8	96,8	96,7	59,4	44,7	47,0	57,3	49,8	50,7
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	98,1	96,9	97,2	97,3	96,5	96,7	56,5	44,7	48,3	38,0	42,2	41,1
Önálló alkalmazottal	97,1	97,4	97,2	94,9	93,9	94,6	46,8	43,5	46,0	45,3	45,1	45,2
Önálló alkalmazottal nélkül	96,6	97,6	96,9	97,6	98,7	98,0	47,0	44,8	46,2	45,9	53,9	49,0
Mezőgazdasági önálló	96,7	92,1	95,8	100,0	100,0	100,0	43,8	25,9	40,4	45,4	65,5	47,9
Közvetlen irányító	95,1	94,1	94,8	100,0	95,3	99,3	44,8	36,7	42,6	58,8	37,2	55,8
Képzett munkás	98,1	95,9	97,6	97,9	97,9	97,9	50,2	39,4	47,8	49,2	48,0	49,0
Képzetlen munkás	96,5	95,1	95,9	93,2	95,7	94,2	50,4	43,7	47,8	47,1	42,7	45,3
Mezőgazdasági munkás	97,6	94,9	96,9	94,5	100,0	95,8	50,0	37,3	46,6	47,5	45,6	47,0
<i>Összesen</i>	97,3	96,9	97,1	96,5	96,3	96,4	50,6	44,9	48,0	49,7	48,8	49,3
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	97,7	97,5	97,6	98,7	97,9	98,4	58,2	57,1	57,8	58,8	60,0	59,3
Házasság	98,1	97,6	97,9	97,2	97,5	97,3	49,6	44,3	47,0	51,1	49,2	50,2
Elvált, házastársától külön élő	97,3	97,7	97,5	96,7	96,4	96,5	52,7	45,5	48,2	50,2	54,3	52,8
Özvegy	98,3	99,1	99,0	98,8	99,4	99,3	56,6	55,8	55,9	56,8	58,3	58,0
<i>Összesen</i>	97,9	97,8	97,9	97,7	97,8	97,8	53,0	49,5	51,2	54,0	54,2	54,1
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	97,3	98,8	98,4	99,0	98,6	98,7	55,0	56,6	56,1	55,3	60,8	59,0
2 fő	98,9	98,4	98,6	98,1	98,3	98,2	52,6	47,3	49,8	53,7	50,8	52,2
3 fő	97,6	97,5	97,6	97,5	96,8	97,2	53,3	48,8	51,1	53,9	52,4	53,1
4 fő	97,7	97,0	97,3	96,7	97,6	97,1	53,8	49,2	51,6	54,3	53,0	53,7
5 és több fő	97,5	97,5	97,5	97,7	97,3	97,5	50,3	45,7	48,0	53,0	54,4	53,7
<i>Összesen</i>	97,9	97,8	97,9	97,7	97,8	97,8	53,0	49,5	51,2	54,0	54,2	54,1
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	98,2	98,2	98,2	98,5	98,5	98,5	54,2	50,6	52,3	53,4	54,1	53,8
1 gyermek	97,6	97,5	97,6	96,0	95,9	95,9	51,9	49,6	50,6	54,6	51,8	53,1
2 gyermek	97,7	97,1	97,4	96,5	97,4	97,0	50,9	46,6	48,8	57,2	58,2	57,7
3 és több gyermek	96,7	97,3	97,0	96,9	96,2	96,5	49,1	44,3	46,6	50,7	52,5	51,7
<i>Összesen</i>	97,9	97,8	97,9	97,7	97,8	97,8	53,0	49,5	51,2	54,0	54,2	54,1
NAPTÍPUS												
Hétköznap	97,6	97,5	97,6	97,4	97,6	97,5	49,7	46,5	48,0	51,1	52,7	51,9
Hétvége	98,6	98,6	98,6	98,6	98,3	98,4	61,3	57,1	59,1	61,1	57,9	59,4
<i>Összesen</i>	97,9	97,8	97,9	97,7	97,8	97,8	53,0	49,5	51,2	54,0	54,2	54,1

4. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („B” – Tevékenységet végzők aránya (%)) (folyt.)

Megnevezés	III.2. Médiafogyasztás						III.3. Egyéb szabadon végzett tevékenység					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	86,7	87,3	87,0	83,4	85,5	84,4	52,0	44,1	48,2	61,8	50,4	56,2
30-39 éves	91,3	90,1	90,7	88,7	88,5	88,6	39,9	34,6	37,3	46,5	37,7	42,1
40-49 éves	94,1	91,4	92,7	92,7	88,2	90,4	36,4	35,2	35,8	48,8	38,0	43,3
50-59 éves	93,9	94,6	94,3	93,3	93,3	93,3	40,0	39,7	39,9	45,3	43,3	44,2
60-69 éves	96,4	96,1	96,2	97,2	96,4	96,8	43,1	42,2	42,6	54,9	51,0	52,6
70-84 éves	96,5	96,1	96,2	95,9	97,7	97,1	48,2	49,2	48,9	53,9	48,2	50,3
<i>Összesen</i>	91,8	91,8	91,8	90,6	91,1	90,9	43,9	40,8	42,3	51,9	44,6	48,1
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	92,9	93,7	93,4	90,5	94,2	92,7	42,2	39,3	40,5	52,3	41,8	46,0
Szakiskola, szakmunkás iskola	92,5	91,3	92,1	92,6	91,5	92,2	39,2	35,3	37,8	47,6	39,4	44,5
Középiskola érettségivel	89,7	90,5	90,2	88,2	89,4	88,9	47,5	43,1	45,0	54,6	47,9	50,7
Főiskola, egyetem oklevéllel	91,4	89,4	90,3	90,7	89,2	89,8	54,2	47,7	50,8	56,1	48,5	51,8
<i>Összesen</i>	91,8	91,9	91,8	90,6	91,1	90,9	43,9	40,8	42,3	51,9	44,6	48,1
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	90,4	89,4	90,0	88,0	87,7	87,9	40,5	37,5	39,2	45,6	40,6	43,3
Munkanélküli	94,3	93,9	94,1	97,0	94,6	95,9	36,2	36,6	36,4	59,5	46,5	53,6
Tanuló	87,1	86,9	87,0	81,7	85,8	83,8	63,7	53,5	58,6	70,9	57,2	64,1
Nyugdíjas	96,7	96,3	96,5	96,9	97,0	97,0	44,6	44,3	44,4	54,7	48,5	51,0
Gyermekgondozási ellátást kap	100,0	90,0	90,1	100,0	86,8	87,1	57,4	29,2	29,5	0,0	30,1	29,4
Egyéb eltartott, inaktív	88,9	91,6	90,8	96,1	87,3	89,5	41,9	34,4	36,7	62,2	43,2	47,8
<i>Összesen</i>	91,8	91,8	91,8	90,6	91,1	90,9	43,9	40,8	42,3	51,9	44,6	48,1
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	90,9	91,0	90,9	92,2	81,4	87,0	48,3	39,9	45,4	45,5	44,7	45,1
Értelmiségiek	90,9	89,1	89,9	85,5	83,9	84,6	50,8	45,8	48,1	52,0	43,1	47,3
Egyéb szellemiek	88,9	90,6	90,0	88,4	90,1	89,5	46,4	40,1	42,3	52,9	45,3	47,9
Iparosok, kereskedők	91,1	92,2	91,5	91,8	87,2	90,4	40,6	36,4	39,2	31,4	32,2	31,6
Szakt munkások	91,3	87,1	89,8	87,7	89,6	88,4	38,1	34,4	36,8	43,9	38,7	42,1
Betanított munkások	87,0	88,9	87,8	85,9	84,9	85,5	40,3	33,4	37,5	48,4	40,0	45,1
Segéd munkások	91,9	90,5	91,1	91,9	88,9	90,2	33,2	31,4	32,2	43,3	30,3	35,8
Mezőgazdasági fizikai	91,3	90,8	91,2	88,6	93,9	89,9	29,9	17,9	26,6	33,8	34,7	34,0
Mezőgazdasági önállók	90,9	86,7	90,1	94,3	79,9	92,4	23,2	23,3	23,2	31,0	44,8	32,8
<i>Összesen</i>	90,4	89,4	89,9	88,1	87,8	87,9	40,5	37,4	39,1	45,5	40,7	43,3
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	91,2	88,0	90,0	88,1	85,6	87,1	48,3	41,2	45,6	49,9	45,6	48,2
Alsó vezető - alsó értelmiségi	89,5	90,1	89,8	85,0	86,0	85,7	50,2	43,5	45,9	54,1	43,5	47,3
Középszintű szellemi	89,7	90,6	90,5	89,1	89,9	89,8	44,3	38,6	39,5	55,5	44,4	45,8
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	92,0	88,7	89,7	85,7	90,5	89,2	39,2	36,4	37,2	49,4	36,5	40,0
Önálló alkalmazottal	90,1	91,2	90,4	91,0	82,0	88,0	42,7	34,4	40,7	45,6	24,0	38,5
Önálló alkalmazott nélkül	90,2	92,3	90,9	92,5	91,5	92,1	40,3	37,8	39,4	34,8	44,0	38,3
Mezőgazdasági önálló	90,8	86,7	90,0	94,5	79,9	92,7	23,2	23,3	23,2	32,0	44,8	33,6
Közvetlen irányító	88,5	87,1	88,1	92,1	86,8	91,4	35,3	28,9	33,6	39,9	20,1	37,1
Képzett munkás	92,2	89,6	91,6	90,5	93,2	90,9	39,4	31,5	37,6	45,9	45,4	45,8
Képzetlen munkás	88,8	87,7	88,3	84,6	85,8	85,1	37,1	33,1	35,5	43,3	35,1	39,9
Mezőgazdasági munkás	91,2	90,8	91,1	88,2	94,0	89,6	32,0	17,9	28,3	34,4	33,7	34,2
<i>Összesen</i>	90,4	89,4	89,9	88,1	87,8	87,9	40,5	37,4	39,1	45,5	40,7	43,3
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	87,6	87,6	87,6	87,0	86,9	87,0	50,4	47,5	49,1	58,5	52,6	56,0
Házas	94,4	92,4	93,4	92,6	91,2	91,9	40,7	34,5	37,6	47,3	37,9	42,7
Elvált, házastársától külön élő	90,4	92,2	91,5	91,1	91,3	91,2	38,6	42,1	40,8	49,7	43,1	45,5
Özvegy	94,4	95,9	95,6	95,4	96,3	96,2	43,6	47,9	47,3	57,3	51,5	52,5
<i>Összesen</i>	91,8	91,8	91,8	90,6	91,1	90,9	43,9	40,8	42,3	51,9	44,6	48,1
HÁZTARTÁSTAGLÉTSÁMA												
1 fő	90,1	94,6	93,2	91,2	92,9	92,4	43,3	49,7	47,8	54,0	55,1	54,7
2 fő	95,1	94,0	94,5	93,8	93,6	93,7	44,4	39,6	41,9	53,5	42,5	48,0
3 fő	90,7	90,6	90,6	88,5	89,4	88,9	42,8	41,0	41,9	51,1	41,9	46,6
4 fő	90,3	89,7	90,0	89,2	88,8	89,0	45,6	39,1	42,4	51,7	38,7	45,4
5 és több fő	91,8	89,9	90,8	88,4	88,9	88,6	41,9	33,2	37,6	47,9	44,1	45,9
<i>Összesen</i>	91,8	91,8	91,8	90,6	91,1	90,9	43,9	40,8	42,3	51,9	44,6	48,1
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	92,2	93,1	92,7	91,9	92,4	92,2	44,2	43,5	43,8	53,7	47,9	50,6
1 gyermek	90,7	90,0	90,3	87,7	89,6	88,7	44,0	38,7	41,1	49,9	38,4	43,8
2 gyermek	92,2	89,8	91,0	88,9	88,6	88,8	43,5	36,3	39,9	48,4	39,6	43,8
3 és több gyermek	90,5	89,8	90,1	88,1	85,5	86,7	41,6	28,1	34,6	44,2	35,9	39,6
<i>Összesen</i>	91,8	91,8	91,8	90,6	91,1	90,9	43,9	40,8	42,3	51,9	44,6	48,1
NAPTÍPUS												
Hétköznap	91,4	91,5	91,5	90,0	90,6	90,3	41,0	38,5	39,7	50,1	43,1	46,4
Hétvége	92,6	92,6	92,6	92,0	92,4	92,2	51,2	46,5	48,7	56,4	48,5	52,3
<i>Összesen</i>	91,8	91,8	91,8	90,6	91,1	90,9	43,9	40,8	42,3	51,9	44,6	48,1

5. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („C” – A tevékenységet végzők időráfordítása (perc))

Megnevezés	1. Kereső-, termelőtevékenység						1.1. Főfoglalkozás					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	437	383	414	384	340	366	498	460	482	482	431	459
30-39 éves	446	374	415	439	357	404	490	442	469	483	419	457
40-49 éves	451	388	420	425	379	402	496	445	471	471	432	452
50-59 éves	407	312	360	362	316	339	486	440	465	438	416	428
60-69 éves	273	181	224	223	155	188	415	357	395	310	302	307
70-84 éves	212	139	170	150	120	132	312	368	323	119	197	158
<i>Összesen</i>	406	321	366	371	301	338	491	446	471	460	416	440
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	331	230	274	296	209	250	498	439	468	433	389	413
Szakiskola, szakmunkas iskola	438	378	419	380	320	360	508	463	494	473	433	460
Középiskola érettségivel	437	380	406	398	330	362	485	455	469	466	425	445
Főiskola, egyetem oklevéllel	417	372	395	398	345	368	452	411	432	438	401	418
<i>Összesen</i>	406	321	366	371	301	338	491	446	471	460	416	440
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	476	422	452	451	403	430	493	448	473	472	427	452
Munkanélküli	315	209	280	190	152	176	510	445	491	187	255	215
Tanuló	221	201	213	182	100	147	353	384	368	346	288	325
Nyugdíjas	236	166	197	168	121	142	345	363	353	183	159	172
Gyermekgondozási ellátást kap	461	159	166	160	53	61	.	417	417	.	30	30
Egyéb eltartott, inaktív	307	207	240	150	135	140	495	412	446	358	194	276
<i>Összesen</i>	406	321	366	371	301	338	491	446	471	460	416	440
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	480	434	465	430	428	429	488	463	479	430	443	436
Értelmiségiek	423	381	401	420	359	387	439	400	418	436	386	409
Egyéb szellemiek	461	427	439	416	394	402	471	453	460	448	433	438
Iparosok, kereskedők	483	424	464	451	462	454	494	431	474	444	443	444
Szaktanácsadók	493	459	482	459	422	446	513	480	502	486	443	471
Betanított munkások	481	415	455	488	418	462	496	442	474	510	443	485
Segédmunkások	463	393	426	436	404	418	506	430	465	449	415	429
Mezőgazdasági fizikai	482	372	452	489	427	477	501	461	490	510	425	492
Mezőgazdasági önállók	478	347	453	462	413	455	491	437	484	460	482	462
<i>Összesen</i>	476	422	453	451	402	429	493	448	473	472	427	452
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	457	417	442	433	397	419	469	434	456	443	433	439
Alsó vezető - alsó értelmiségi	437	408	419	420	371	388	451	432	439	444	401	416
Közepszintű szellemi	440	432	433	431	403	407	472	459	461	454	435	437
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	490	450	462	459	407	421	493	463	472	510	431	452
Önálló alkalmazottal	505	438	489	423	458	435	502	451	489	408	460	426
Önálló alkalmazott nélkül	469	413	449	446	463	452	484	421	462	457	457	457
Mezőgazdasági önálló	477	347	454	450	413	446	486	437	481	446	482	449
Közvetlen irányító	494	433	478	445	444	444	513	467	501	463	449	460
Képzett munkás	486	443	477	452	400	444	504	474	497	481	429	473
Képzetlen munkás	486	414	458	473	426	454	514	449	489	493	439	472
Mezőgazdasági munkás	488	372	458	496	412	480	504	461	493	514	425	497
<i>Összesen</i>	476	422	453	451	402	429	493	448	473	472	427	452
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	422	389	410	382	350	370	499	462	484	465	438	455
Házas	405	324	370	375	308	346	487	438	466	464	406	439
Elvált, házastársától külön élő	417	374	392	365	339	349	487	459	470	437	436	437
Özvegy	259	204	212	207	186	190	489	420	432	301	362	350
<i>Összesen</i>	406	321	366	371	301	338	491	446	471	460	416	440
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	372	234	279	354	243	282	486	442	465	449	422	435
2 fő	346	287	317	306	290	299	481	445	463	421	412	417
3 fő	428	366	400	393	328	365	496	450	475	466	413	444
4 fő	445	374	414	420	348	389	493	445	472	476	418	451
5 és több fő	411	322	375	406	308	365	489	444	472	491	422	463
<i>Összesen</i>	406	321	366	371	301	338	491	446	471	460	416	440
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	384	300	343	345	287	316	491	449	472	446	417	433
1 gyermek	443	368	407	401	339	373	496	448	473	456	419	440
2 gyermek	444	356	406	438	338	392	486	434	464	489	407	452
3 és több gyermek	396	269	347	421	280	371	490	447	476	544	421	503
<i>Összesen</i>	406	321	366	371	301	338	491	446	471	460	416	440
NAPTÍPUS												
Hétköznap	434	348	393	401	322	363	497	451	476	471	421	449
Hétvége	305	208	261	249	198	227	444	391	424	374	360	369
<i>Összesen</i>	406	321	366	371	301	338	491	446	471	460	416	440

5. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („C” – A tevékenységet végzők időráfordítása (perc)) (folyt.)

Megnevezés	1.2. Jövedelemkiegészítő és egyéb termelőtevékenység						2. Tanulás, önképzés					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	192	135	170	148	68	117	354	353	354	342	334	338
30-39 éves	204	133	176	121	107	115	200	181	191	212	202	207
40-49 éves	212	155	186	158	115	136	185	146	164	195	142	165
50-59 éves	225	175	200	138	122	130	177	161	170	95	103	101
60-69 éves	242	167	201	179	115	145	130	109	123	193	138	159
70-84 éves	207	137	166	146	109	123	102	80	95	.	150	150
<i>Összesen</i>	215	154	185	149	110	129	332	329	331	319	303	311
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	231	156	188	167	117	139	367	390	378	342	364	352
Szakiskola, szakmunkás iskola	212	158	197	137	112	128	247	263	254	270	174	230
Középiskola érettségivel	195	150	171	150	101	121	334	310	320	328	315	320
Főiskola, egyetem oklevéllel	182	146	164	137	109	120	195	174	183	199	168	179
<i>Összesen</i>	215	154	185	149	110	129	332	329	331	319	303	311
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	190	137	170	129	100	116	187	175	181	226	151	184
Munkanélküli	268	171	235	185	144	169	225	258	243	246	184	211
Tanuló	181	133	163	130	62	101	382	387	385	347	355	351
Nyugdíjas	232	163	194	159	115	134	133	119	127	177	152	166
Gyermekgondozási ellátást kap	461	133	142	160	55	64	.	173	173	.	233	233
Egyéb eltartott, inaktív	260	174	201	119	127	125	233	253	247	349	362	359
<i>Összesen</i>	215	154	185	149	110	129	332	329	331	319	303	311
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	182	113	165	119	92	105	183	253	216	127	265	181
Értelmiségiek	152	133	141	112	117	115	162	136	149	286	156	206
Egyéb szellemiek	173	129	149	113	71	83	205	182	191	201	132	158
Iparosok, kereskedők	166	152	161	196	116	172	172	246	202	250	40	123
Szakmunkások	175	136	164	127	112	122	179	183	180	212	152	185
Betanított munkások	181	121	160	121	97	110	220	188	206	219	116	156
Segédmunkások	194	143	166	119	98	108	229	215	221	238	70	181
Mezőgazdasági fizikai	239	151	217	127	111	124	249	.	249	.	405	405
Mezőgazdasági önállók	341	266	324	209	335	226	160	.	160	.	.	.
<i>Összesen</i>	190	138	170	129	100	116	187	175	181	226	151	184
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	163	136	154	81	95	87	162	173	167	197	184	193
Alsó vezető - alsó értelmiségi	183	122	145	155	94	111	195	161	174	285	167	204
Közepszintű szellemi	160	131	138	155	102	107	205	195	197	204	109	129
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	162	122	137	81	101	97	207	138	169	133	180	162
Önálló alkalmazottal	207	105	184	256	78	179	131	111	124	250	40	123
Önálló alkalmazott nélkül	147	166	154	156	93	133	153	257	195	60	10	37
Mezőgazdasági önálló	334	266	319	209	335	226	160	.	160	.	.	.
Közvetlen irányító	188	167	183	136	65	127	154	46	138	.	.	.
Képzett munkás	174	144	168	130	103	125	181	189	184	225	171	215
Képzetlen munkás	183	133	163	115	99	109	226	213	220	221	103	160
Mezőgazdasági munkás	239	151	218	128	109	124	265	.	265	.	405	405
<i>Összesen</i>	190	138	170	129	100	116	187	175	181	226	151	184
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	201	144	183	134	82	115	352	354	353	335	329	332
Házas	220	155	192	157	112	137	186	172	179	186	175	179
Elvált, házastársától külön élő	215	166	188	122	111	115	242	179	199	182	69	108
Özvegy	200	154	161	157	120	126	132	140	138	337	121	236
<i>Összesen</i>	215	154	185	149	110	129	332	329	331	319	303	311
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	204	157	169	128	115	118	236	282	263	281	326	306
2 fő	225	160	194	156	112	136	294	306	300	298	227	262
3 fő	221	158	194	140	108	125	314	309	312	336	267	303
4 fő	206	146	182	145	113	130	352	345	348	314	333	324
5 és több fő	202	138	176	167	88	132	346	348	347	338	332	335
<i>Összesen</i>	215	154	185	149	110	129	332	329	331	319	303	311
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	220	160	190	149	113	130	304	289	297	305	288	296
1 gyermek	204	145	176	137	104	121	338	348	344	332	320	327
2 gyermek	203	140	177	155	102	129	358	352	355	319	298	308
3 és több gyermek	215	124	176	163	81	134	348	376	360	346	342	344
<i>Összesen</i>	215	154	185	149	110	129	332	329	331	319	303	311
NAPTÍPUS												
Hétköznapi	211	156	184	149	108	128	374	363	369	352	331	342
Hétvége	223	151	189	147	117	133	196	214	205	173	203	190
<i>Összesen</i>	215	154	185	149	110	129	332	329	331	319	303	311

5. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („C” – A tevékenységet végzők időráfordítása (perc)) (folyt.)

Megnevezés	3. Háztartási és házköri munka						3.1. A saját háztartás ellátása					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	96	196	152	97	199	153	79	132	110	75	129	106
30-39 éves	144	321	240	152	326	245	103	214	171	100	191	152
40-49 éves	131	263	206	152	253	208	108	214	172	116	204	167
50-59 éves	133	263	211	156	256	212	115	225	184	134	215	181
60-69 éves	145	268	222	159	279	231	129	236	199	136	241	201
70-84 éves	135	225	197	157	246	217	120	203	179	137	223	196
<i>Összesen</i>	127	252	200	144	261	211	104	199	164	114	199	165
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	125	257	213	141	269	224	109	217	184	117	221	187
Szakiskola, szakmunkás iskola	132	277	193	149	281	205	108	206	153	120	214	162
Középiskola érettségivel	120	237	195	130	244	201	94	181	153	102	188	158
Főiskola, egyetem oklevéllel	130	238	191	160	261	221	99	173	144	114	171	150
<i>Összesen</i>	127	252	200	144	261	211	104	199	164	114	199	165
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	119	219	171	125	211	168	93	172	138	92	163	130
Munkanélküli	179	348	259	214	335	271	137	261	199	165	252	208
Tanuló	71	100	87	73	106	92	63	85	76	61	89	78
Nyugdíjas	147	264	224	167	273	233	129	230	198	142	237	204
Gyermekgondozási ellátást kap	352	513	511	370	542	538	188	259	259	141	230	229
Egyéb eltartott, inaktív	150	330	285	207	357	324	122	257	227	171	268	247
<i>Összesen</i>	127	252	200	144	261	211	104	199	164	114	199	165
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	113	194	144	123	203	163	84	154	114	84	158	126
Értelmiségiek	128	220	183	141	216	183	94	162	138	93	159	134
Egyéb szellemiek	116	212	183	126	209	182	87	164	145	88	156	136
Iparosok, kereskedők	124	224	162	122	192	146	107	169	135	91	132	107
Szakmunkások	115	207	153	126	209	160	91	165	124	93	164	123
Betanított munkások	116	225	167	122	223	167	91	185	138	96	181	136
Segédmunkások	125	246	199	119	223	184	98	203	165	99	180	152
Mezőgazdasági fizikai	125	279	179	102	212	134	107	237	155	81	162	107
Mezőgazdasági önállók	107	285	154	102	250	129	91	227	132	87	162	103
<i>Összesen</i>	118	219	170	126	213	170	93	172	137	92	163	130
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	118	197	152	135	195	160	87	151	119	86	141	112
Alsó vezető - alsó értelmiségi	121	219	188	123	224	193	90	166	146	88	167	145
Közepszintű szellemi	133	213	203	132	210	201	99	163	157	73	156	148
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	104	200	176	141	208	194	83	163	146	111	169	158
Önálló alkalmazottal	109	206	139	122	192	147	75	159	108	80	116	94
Önálló alkalmazott nélkül	126	233	171	128	161	142	111	174	143	97	127	111
Mezőgazdasági önálló	109	285	155	98	250	125	92	227	132	85	162	101
Közvetlen irányító	126	233	163	154	253	170	102	194	138	108	213	127
Képzett munkás	115	225	145	119	219	138	91	180	118	89	173	107
Képzetlen munkás	117	229	169	125	215	166	92	187	139	98	174	135
Mezőgazdasági munkás	123	279	176	100	213	133	105	237	153	78	164	105
<i>Összesen</i>	118	219	170	126	213	170	93	172	137	92	163	130
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	95	150	123	114	172	142	84	119	103	92	126	109
Házass	139	306	231	157	319	243	111	235	185	120	231	183
Elvált, házastársától külön élő	137	245	209	159	240	213	112	185	162	134	187	169
Özvegy	154	230	219	161	239	226	133	199	190	140	210	198
<i>Összesen</i>	127	252	200	144	261	211	104	199	164	114	199	165
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	133	206	186	135	207	185	113	178	160	113	179	159
2 fő	127	248	198	141	251	201	113	215	177	121	218	176
3 fő	119	248	191	148	278	218	97	192	155	110	198	160
4 fő	123	259	197	146	278	215	94	193	152	109	187	153
5 és több fő	143	325	245	151	329	255	114	222	180	107	217	175
<i>Összesen</i>	127	252	200	144	261	211	104	199	164	114	199	165
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	120	226	183	135	227	188	107	198	164	116	200	166
1 gyermek	126	255	203	156	302	238	96	184	153	111	189	158
2 gyermek	141	310	234	172	334	262	102	209	166	111	194	162
3 és több gyermek	153	406	296	155	402	303	115	253	202	87	234	183
<i>Összesen</i>	127	252	200	144	261	211	104	199	164	114	199	165
NAPTÍPUS												
Hétköznap	122	245	194	135	251	202	99	187	155	107	186	155
Hétvége	139	270	216	165	286	233	117	229	186	129	233	190
<i>Összesen</i>	127	252	200	144	261	211	104	199	164	114	199	165

5. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („C” – A tevékenységet végzők időráfordítása (perc)) (folyt.)

Megnevezés	3.2. Vásárlás, szolgáltatás igénybevétele, ügyintézés						3.3. Gyermekek ellátása, gondozása (saját)					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	53	52	52	52	51	51	95	189	161	104	239	195
30-39 éves	53	50	51	48	46	47	94	134	119	113	181	156
40-49 éves	53	51	52	56	48	51	87	89	88	110	113	112
50-59 éves	58	54	56	54	50	51	87	105	99	80	118	103
60-69 éves	53	54	53	51	50	51	97	109	104	105	128	119
70-84 éves	50	47	48	45	49	47	117	103	108	144	81	98
<i>Összesen</i>	54	52	52	51	49	50	93	137	121	108	169	146
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	51	49	49	44	43	44	93	132	122	105	154	138
Szakiskola, szakmunkás iskola	54	52	53	47	45	46	88	151	120	104	163	133
Középiskola érettségivel	55	53	54	60	51	54	96	134	121	96	157	139
Főiskola, egyetem oklevéllel	55	56	55	54	57	56	99	133	120	129	208	178
<i>Összesen</i>	54	52	52	51	49	50	93	137	121	108	169	146
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	53	50	51	51	46	48	90	96	93	104	116	110
Munkanélküli	58	55	56	58	54	56	109	136	125	115	150	134
Tanuló	47	53	50	40	52	47	67	82	75	112	154	134
Nyugdíjas	55	54	54	51	50	50	101	114	110	117	120	119
Gyermekgondozási ellátást kap	38	47	47	76	50	51	210	236	235	193	294	291
Egyéb eltartott, inaktív	61	52	54	70	45	50	114	142	138	101	155	151
<i>Összesen</i>	54	52	52	51	49	50	93	137	121	108	169	146
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	50	47	48	46	57	53	79	109	87	99	103	101
Értelmiségiek	55	56	55	52	50	51	98	107	103	123	136	130
Egyéb szellemiek	55	51	52	52	49	50	94	96	95	114	132	126
Iparosok, kereskedők	53	59	55	64	72	68	81	93	86	114	125	118
Szakt munkások	50	48	49	51	43	47	89	95	91	103	113	107
Betanított munkások	59	48	52	49	43	46	91	86	89	94	93	94
Segéd munkások	52	43	46	39	35	36	97	85	89	67	91	82
Mezőgazdasági fizikai	56	50	53	54	45	50	70	78	73	107	82	93
Mezőgazdasági önállók	46	63	52	40	49	44	89	98	92	67	400	100
<i>Összesen</i>	53	50	51	51	47	48	90	96	93	104	118	111
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	53	53	53	48	49	49	92	91	91	117	139	124
Alsó vezető - alsó értelmiségi	56	52	53	51	51	51	95	100	98	105	134	125
Középszintű szellemi	60	50	51	67	48	50	98	103	103	107	128	125
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	48	49	49	54	41	44	85	91	89	79	103	96
Önálló alkalmazottal	66	46	59	51	83	66	94	76	88	129	127	128
Önálló alkalmazott nélkül	48	65	56	64	41	56	82	103	90	145	147	146
Mezőgazdasági önálló	47	63	53	43	49	45	98	98	98	67	400	100
Közvetlen irányító	49	42	46	51	52	51	96	94	96	131	30	116
Képzett munkás	51	48	50	48	41	46	88	92	89	100	109	102
Képzetlen munkás	54	46	50	50	41	45	89	88	89	89	91	90
Mezőgazdasági munkás	55	50	53	51	45	49	70	78	73	102	82	92
<i>Összesen</i>	53	50	51	51	47	48	90	96	93	104	118	111
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	51	54	53	49	51	50	86	169	138	114	188	157
Házass	57	50	53	55	48	50	93	138	119	106	177	147
Elvált, házastársától külön élő	47	54	52	48	51	50	118	127	125	121	127	126
Özvegy	47	51	51	41	49	47	70	95	93	103	118	117
<i>Összesen</i>	54	52	52	51	49	50	93	137	121	108	169	146
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	45	52	50	47	48	47	118	108	110	81	127	116
2 fő	54	52	53	55	51	53	96	110	106	97	113	108
3 fő	56	54	55	50	52	51	90	130	115	116	181	156
4 fő	56	51	53	53	46	48	91	130	115	107	174	146
5 és több fő	52	47	49	48	45	46	97	166	141	107	186	156
<i>Összesen</i>	54	52	52	51	49	50	93	137	121	108	169	146
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	54	53	53	52	50	51	93	114	106	98	114	108
1 gyermek	56	51	53	50	52	51	90	129	115	106	176	150
2 gyermek	50	49	49	52	44	47	93	135	119	111	173	147
3 és több gyermek	46	47	46	42	42	42	102	178	152	117	203	173
<i>Összesen</i>	54	52	52	51	49	50	93	137	121	108	169	146
NAPTÍPUS												
Hétköznap	54	51	52	49	47	48	84	139	119	98	173	145
Hétvége	50	54	53	58	55	56	116	131	125	131	159	147
<i>Összesen</i>	54	52	52	51	49	50	93	137	121	108	169	146

5. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („C” – A tevékenységet végzők időráfordítása (perc)) (folyt.)

Megnevezés	4. Közlekedés						II. Fiziológiailag kötött tevékenység					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	89	83	86	103	91	98	670	684	677	711	714	712
30-39 éves	75	63	69	80	70	75	661	646	654	686	680	683
40-49 éves	72	63	67	82	75	79	663	651	657	692	674	683
50-59 éves	71	62	66	77	69	73	698	686	692	722	708	715
60-69 éves	65	57	60	67	65	66	754	731	741	775	750	761
70-84 éves	64	51	56	59	63	61	802	787	792	844	811	823
<i>Összesen</i>	77	67	72	83	74	78	691	692	691	724	719	722
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	71	60	64	82	67	73	732	722	726	758	750	753
Szakiskola, szakmunkás iskola	72	64	69	74	66	71	677	669	674	722	717	720
Középiskola érettségivel	86	74	79	94	79	85	670	671	671	708	709	709
Főiskola, egyetem oklevéllel	87	74	80	85	81	83	665	669	667	710	693	700
<i>Összesen</i>	77	67	72	83	74	78	691	692	691	724	719	722
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	79	71	75	84	77	81	651	650	650	682	673	678
Munkanélküli	68	56	63	80	60	71	709	688	700	731	723	727
Tanuló	96	95	95	119	107	113	688	702	695	719	722	721
Nyugdíjas	62	54	57	64	62	63	776	746	758	808	777	790
Gyermekgondozási ellátást kap	43	50	50	30	62	61	640	657	657	710	682	683
Egyéb eltartott, inaktív	70	60	63	67	72	71	734	691	705	771	733	742
<i>Összesen</i>	77	67	72	83	74	78	691	692	691	724	719	722
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	84	67	78	84	71	78	641	635	639	674	665	670
Értelmiségiek	89	75	82	89	86	88	653	663	659	685	674	679
Egyéb szellemiek	91	75	81	101	85	91	650	650	650	687	671	676
Iparosok, kereskedők	76	64	72	79	61	74	655	642	651	689	694	690
Szakt munkások	76	67	73	81	68	77	647	645	646	686	670	681
Betanított munkások	77	71	75	78	81	79	653	643	649	657	676	665
Segéd munkások	71	69	70	69	70	69	659	654	656	693	671	680
Mezőgazdasági fizikai	62	62	62	87	65	82	661	649	658	674	707	682
Mezőgazdasági önállók	72	49	67	85	44	81	654	641	652	711	694	708
<i>Összesen</i>	79	71	75	84	77	81	651	650	650	682	673	678
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	89	74	83	88	82	86	646	648	647	691	679	686
Alsó vezető - alsó értelmiségi	91	72	79	97	86	90	654	657	656	688	669	675
Közep szintű szellemi	81	78	79	94	79	81	662	648	650	660	668	667
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	74	66	68	80	69	72	644	646	645	689	679	682
Önálló alkalmazottal	84	60	79	89	63	80	655	636	651	679	658	673
Önálló alkalmazott nélkül	76	67	73	81	63	74	658	646	654	677	694	683
Mezőgazdasági önálló	72	49	67	86	44	81	653	641	651	716	694	713
Közvetlen irányító	79	61	74	83	71	81	652	657	653	702	642	693
Képzett munkás	77	69	76	80	71	79	646	646	646	678	666	676
Képzetlen munkás	74	72	73	78	74	77	652	648	650	675	674	674
Mezőgazdasági munkás	62	62	62	85	65	81	657	649	655	670	714	681
<i>Összesen</i>	79	71	75	84	77	81	651	650	650	682	673	678
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	87	86	87	96	90	94	679	692	685	709	715	712
Házass	71	59	65	74	67	71	694	676	685	726	701	714
Elvált, házastársától külön élő	76	67	71	81	74	76	690	680	684	729	708	716
Özvegy	66	57	59	76	66	68	754	742	743	808	776	782
<i>Összesen</i>	77	67	72	83	74	78	691	692	691	724	719	722
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	77	63	68	88	74	79	712	733	727	732	759	750
2 fő	71	63	67	81	73	77	728	714	721	757	730	743
3 fő	79	70	75	84	76	80	683	677	680	707	707	707
4 fő	80	70	75	85	73	79	666	663	665	698	689	693
5 és több fő	77	67	72	78	73	76	672	669	671	714	691	702
<i>Összesen</i>	77	67	72	83	74	78	691	692	691	724	719	722
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	76	67	71	83	75	79	708	711	710	739	735	737
1 gyermek	81	70	75	87	78	82	670	670	670	698	698	698
2 gyermek	76	65	71	79	63	71	660	652	656	696	679	687
3 és több gyermek	73	58	66	79	75	77	670	659	664	694	680	686
<i>Összesen</i>	77	67	72	83	74	78	691	692	691	724	719	722
NAPTÍPUS												
Hétköznap	79	68	73	85	74	79	673	677	675	700	705	703
Hétvége	73	65	69	77	73	75	737	728	732	783	756	769
<i>Összesen</i>	77	67	72	83	74	78	691	692	691	724	719	722

5. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („C” – A tevékenységet végzők időráfordítása (perc)) (folyt.)

Megnevezés	III. Szabadon végzett tevékenységek						III.1. Szabadidő társas eltöltése					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	321	271	296	311	267	289	127	106	117	123	110	117
30-39 éves	266	214	240	256	199	228	91	83	87	91	72	81
40-49 éves	286	229	257	257	210	233	90	81	86	79	74	76
50-59 éves	310	270	288	290	252	270	96	85	90	72	81	77
60-69 éves	362	321	338	369	310	336	99	88	93	88	84	86
70-84 éves	393	359	371	381	321	343	95	94	94	81	85	84
<i>Összesen</i>	313	273	292	300	257	278	105	92	98	94	86	90
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	335	294	311	306	283	292	110	93	100	97	93	95
Szakiskola, szakmunkás iskola	292	245	275	294	234	271	100	88	96	87	75	82
Középiskola érettségivel	309	261	281	304	253	275	106	93	99	102	88	94
Főiskola, egyetem oklevéllel	324	266	294	300	249	271	103	92	97	88	81	84
<i>Összesen</i>	313	273	292	300	257	278	105	92	98	94	86	90
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	269	221	247	245	202	226	99	87	94	89	75	83
Munkanélküli	350	281	320	374	288	336	119	92	108	108	84	98
Tanuló	343	300	322	319	304	312	121	107	114	123	128	126
Nyugdíjas	383	334	353	376	317	340	99	90	94	83	87	85
Gyermekgondozási ellátást kap	242	204	205	277	175	177	73	87	87	58	68	68
Egyéb eltartott, inaktív	405	294	329	349	251	275	164	108	128	106	82	90
<i>Összesen</i>	313	273	292	300	257	278	105	92	98	94	86	90
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	250	224	241	215	214	215	89	71	83	97	94	96
Értelmiségiek	303	245	271	264	221	242	103	92	97	88	76	82
Egyéb szellemiek	282	226	246	266	221	237	99	89	93	105	84	92
Iparosok, kereskedők	258	204	241	239	187	223	98	82	93	67	65	66
Szakt munkások	264	210	245	243	191	225	97	83	92	89	67	81
Betanított munkások	267	218	247	246	175	218	105	100	103	86	68	79
Segéd munkások	272	210	238	249	185	212	102	73	88	102	71	86
Mezőgazdasági fizikai	248	180	230	199	187	196	106	93	103	59	46	55
Mezőgazdasági önállók	217	191	212	190	114	180	100	96	99	58	27	52
<i>Összesen</i>	269	221	247	246	203	226	99	87	94	89	75	83
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	278	229	259	246	222	237	97	94	96	97	84	92
Alsó vezető - alsó értelmiségi	296	236	258	268	223	239	103	89	95	88	85	86
Közepszintű szellemi	301	220	232	269	204	212	99	84	87	73	68	68
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	279	209	230	218	190	197	109	82	92	95	63	71
Önálló alkalmazottal	266	228	257	284	173	248	93	99	95	117	45	94
Önálló alkalmazott nélkül	260	204	239	239	222	232	100	81	93	81	89	84
Mezőgazdasági önálló	217	191	212	191	114	181	99	96	99	55	27	50
Közvetlen irányító	259	205	244	243	148	230	93	79	90	87	53	84
Képzett munkás	264	214	252	251	192	242	93	87	92	92	65	88
Képzetlen munkás	266	218	247	240	185	217	105	88	99	89	76	84
Mezőgazdasági munkás	246	180	229	195	184	193	105	93	102	55	46	53
<i>Összesen</i>	269	221	247	246	203	226	99	87	94	89	75	83
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	330	290	312	309	276	295	127	108	119	115	107	112
Házass	298	238	269	289	219	254	87	84	86	78	73	76
Elvált, házastársától külön élő	322	277	294	310	266	282	113	86	97	88	81	83
Özvegy	375	339	344	344	318	323	113	90	94	90	86	87
<i>Összesen</i>	313	273	292	300	257	278	105	92	98	94	86	90
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	341	349	347	318	315	316	119	95	102	95	87	90
2 fő	349	286	316	336	267	301	102	92	97	90	88	89
3 fő	309	252	281	284	235	260	108	90	100	102	81	92
4 fő	286	240	263	271	216	244	102	92	97	89	84	86
5 és több fő	292	232	262	276	230	252	102	91	97	96	89	92
<i>Összesen</i>	313	273	292	300	257	278	105	92	98	94	86	90
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	334	299	316	322	280	300	110	94	102	97	88	92
1 gyermek	292	243	265	268	223	244	101	93	97	84	83	84
2 gyermek	267	221	244	250	204	226	90	86	88	86	81	84
3 és több gyermek	296	213	253	245	198	219	105	83	94	101	79	88
<i>Összesen</i>	313	273	292	300	257	278	105	92	98	94	86	90
NAPTÍPUS												
Hétköznap	281	250	265	274	241	256	91	79	85	82	77	79
Hétvége	394	328	359	364	300	330	133	120	126	118	106	112
<i>Összesen</i>	313	273	292	300	257	278	105	92	98	94	86	90

5. tábla A 15 – 84 éves népesség főbb tevékenységekre fordított ideje szociodemográfiai jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben („C” – A tevékenységet végzők időráfordítása (perc)) (folyt.)

Megnevezés	III.2. Médiafogyasztás						III.3. Egyéb szabadon végzett tevékenység					
	1999-2000			2009-2010			1999-2000			2009-2010		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
KORCSOPORT												
15-29 éves	195	180	188	182	166	174	131	105	120	124	99	113
30-39 éves	191	159	175	179	140	159	100	82	92	89	81	86
40-49 éves	216	176	196	185	158	172	92	75	83	80	71	76
50-59 éves	235	209	221	224	187	205	87	73	80	89	79	84
60-69 éves	277	247	260	267	229	245	93	82	87	106	82	93
70-84 éves	301	274	283	297	240	260	95	86	89	81	78	79
<i>Összesen</i>	222	202	212	211	185	197	107	87	97	99	83	91
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG												
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	242	223	231	214	206	209	106	83	92	99	78	88
Szakiskola, szakmunkás iskola	213	188	204	216	177	201	95	76	89	85	67	79
Középiskola érettségivel	212	188	198	205	178	189	116	91	102	106	90	97
Főiskola, egyetem oklevéllel	217	185	201	209	170	187	115	100	108	113	90	100
<i>Összesen</i>	222	202	212	211	185	197	107	87	97	99	83	91
GAZDASÁGI AKTIVITÁS												
Dolgozik, kereső tevékenységet folytat	189	162	177	175	144	161	100	81	91	85	77	82
Munkanélküli	257	214	238	247	207	229	98	82	91	117	86	105
Tanuló	195	188	191	175	174	175	151	118	136	131	112	123
Nyugdíjas	294	256	271	280	233	252	93	84	88	99	81	89
Gyermekgondozási ellátást kap	182	157	157	245	130	133	42	67	67	.	68	68
Egyéb eltartott, inaktív	267	217	232	198	191	193	134	90	106	129	76	93
<i>Összesen</i>	222	202	212	211	185	197	107	87	97	99	83	91
ANDORKA-FÉLE MUNKAJELLEG-CSOPORT												
Vezetők	175	168	173	146	131	139	89	83	87	72	93	82
Értelmiségiek	195	167	179	183	150	166	119	99	109	104	99	102
Egyéb szellemiek	189	162	171	176	148	158	118	82	96	86	86	86
Iparosok, kereskedők	185	152	174	187	143	174	90	64	82	91	79	87
Szakmunkások	188	158	178	176	142	164	97	79	91	85	68	79
Betanított munkások	193	158	179	178	136	161	91	74	85	75	59	69
Segédmunkások	207	171	187	179	151	163	72	57	64	58	46	52
Mezőgazdasági fizikai	186	146	175	150	150	150	66	24	58	80	73	78
Mezőgazdasági önállók	158	149	156	139	113	136	97	93	96	108	13	91
<i>Összesen</i>	189	162	177	175	145	161	100	81	91	85	78	82
EGP-SÉMA												
Felső vezető - felső értelmiségi	181	161	173	162	139	153	111	89	104	100	96	98
Alsó vezető - alsó értelmiségi	199	165	177	191	147	163	115	91	100	85	96	92
Közepszintű szellemi	197	160	166	179	144	148	132	81	90	101	77	81
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	186	154	164	146	147	147	105	78	87	102	64	77
Önálló alkalmazottal	184	168	180	193	152	181	113	77	106	90	70	86
Önálló alkalmazott nélkül	187	150	173	178	144	165	89	65	81	91	90	91
Mezőgazdasági önálló	157	149	156	138	113	135	100	93	99	113	13	96
Közvetlen irányító	190	169	184	171	120	164	104	58	93	86	84	86
Képzett munkás	190	165	184	182	143	176	92	75	89	78	51	74
Képzetlen munkás	193	166	182	176	146	164	88	71	81	76	54	68
Mezőgazdasági munkás	183	146	173	150	147	149	65	24	58	76	73	75
<i>Összesen</i>	189	162	177	175	145	161	100	81	91	85	78	82
CSALÁDI ÁLLAPOT												
Nőtlen, hajadon	209	194	202	194	177	186	129	108	120	118	100	110
Házas	225	184	205	215	164	190	92	73	83	88	73	81
Elvált, házastársától külön élő	237	212	221	232	191	206	103	86	92	90	89	89
Özvegy	278	255	259	262	236	241	96	85	86	69	75	74
<i>Összesen</i>	222	202	212	211	185	197	107	87	97	99	83	91
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA												
1 fő	249	260	257	229	226	227	97	90	92	98	86	90
2 fő	259	219	238	242	196	219	100	83	92	100	81	92
3 fő	215	185	200	196	168	182	114	84	100	96	82	90
4 fő	193	170	182	180	151	166	109	90	101	102	85	95
5 és több fő	205	173	189	196	159	176	109	86	99	96	79	87
<i>Összesen</i>	222	202	212	211	185	197	107	87	97	99	83	91
GYERMEKEK SZÁMA												
Nincs gyermek	242	224	232	230	203	216	104	86	95	100	85	92
1 gyermek	200	174	186	184	157	170	114	87	101	99	79	90
2 gyermek	182	159	171	166	136	151	108	87	99	92	78	85
3 és több gyermek	207	163	184	165	138	150	113	88	102	93	85	89
<i>Összesen</i>	222	202	212	211	185	197	107	87	97	99	83	91
NAPTÍPUS												
Hétköznap	208	194	200	200	177	188	95	78	86	90	78	84
Hétvége	259	223	240	239	202	220	131	104	118	118	95	107
<i>Összesen</i>	222	202	212	211	185	197	107	87	97	99	83	91

Megjegyzés:

Az elemszám 100 fő alatti a következő kategóriáknál: a gyermekgondozási ellátásban részesülő férfiaknál (1999-2000, 2009-2010), az Andorka-féle munkajellem-csoport szerint a vezetőknél, a mezőgazdasági fizikaiaknál és önállóknál, illetve az iparos, kereskedő nőknél (2009-2010), az EGP-séma szerint az önálló és mezőgazdasági kategóriákban, valamint a középszintű szellemi és kereskedelmi-szolgáltatási foglalkozású férfiaknál, illetve a közvetlen irányító nőknél (2009-2010).

6. tábla A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők almintájának megoszlása szociodemográfiai és foglalkozási jellemzők szerint 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Megnevezés	1999/2000		2009/2010	
	súlyozatlan mintaelemszám (fő)	súlyozott mintaelemszám megoszlása (%)	súlyozatlan mintaelemszám (fő)	súlyozott mintaelemszám megoszlása (%)
KORCSOPORT				
15-24 éves	854	14,2	73	5,9
25-29 éves	895	13,0	126	9,8
30-34 éves	1047	11,5	160	12,9
35-39 éves	1123	11,9	211	16,8
40-44 éves	1142	15,3	214	14,5
45-49 éves	1297	17,1	217	14,1
50-54 éves	965	11,8	245	12,5
55 éves és idősebb	481	5,3	261	13,5
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
Általános iskola 8 évfolyama vagy kevesebb	1172	15,3	162	9,4
Szakiskola, szakmunkás iskola	1666	22,3	343	21,8
Középiskola érettségivel	3296	41,9	607	40,8
Főiskola, egyetem oklevéllel	1658	20,4	395	28,0
Adathiány	12	0,1	-	-
CSALÁDI ÁLLAPOT				
Nőtlen, hajadon	1730	25,3	306	23,8
Házasság	4438	54,9	808	52,7
Elvált, házastársától külön élő	1202	14,5	279	17,4
Özvegy	434	5,3	114	6,2
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA				
1 fő	653	7,8	191	12,5
2 fő	1533	19,5	428	27,1
3 fő	2339	30,0	389	25,7
4 fő	2490	32,1	344	23,8
5 és több fő	789	10,7	155	10,9
18 EV ALATTI GYERMEKEK SZÁMA				
Nincs gyermek	3949	51,8	956	60,1
1 gyermek	2068	26,7	294	20,5
2 gyermek	1554	18,8	213	15,9
3 és több gyermek	233	2,7	44	3,6
MUNKAHELY TEVÉKENYSÉGE				
<i>Ipari szektor összesen</i>	1888	24,9	322	20,4
ebből: feldolgozóipar	1544	20,6	290	18,3
<i>Szolgáltatások, összesen</i>	5916	75,1	1185	79,6
ebből: kereskedelem	1254	16,7	217	15,0
közüzem	705	8,9	155	10,1
oktatás	1293	15,9	248	15,7
humán-éü.-i és szociális ellátás	1023	12,7	216	13,9
FOGLALKOZÁSI FŐCSOPORT				
<i>Szellemi foglalkozásúak, összesen</i>	4608	59,0	877	58,2
Törvényhozók, igazgatási stb. vezetők	291	3,7	79	5,2
Felsőfokú képz. önálló alk. fogl.	1348	17,3	257	17,1
Egyéb felső- vagy középfokú képz.-et igénylő fogl.	1761	22,6	373	24,8
Irodai és egyéb ügyviteli fogl.	1208	15,5	168	11,1
<i>Fizikai foglalkozásúak, összesen</i>	3168	40,6	625	41,5
Szolgáltatási jellegű fogl.	1258	16,1	261	17,3
Ipari és építőipari fogl.	707	9,1	79	5,2
Gépkezelők	442	5,7	125	8,3
Szakképzettséget nem igénylő fogl.	761	9,8	160	10,6
Adathiány	28	0,4	5	0,3
MUNKAIIDŐBEOSZTÁS				
Nappali	7088	90,7	1315	87,0
Éjjel is dolgozik	716	9,3	192	13,0
TELEPÜLÉSI JOGÁLLÁSA				
Budapest	1747	21,4	219	20,7
Megyeszékhely	1681	19,9	326	18,0
Egyéb város	2412	28,9	566	35,9
Község	1964	29,8	396	25,4
ÖSSZESEN	7804	100,0	1507	100,0

7. tábla A nem mezőgazdasági foglalkozású alkalmazott nők főfoglalkozású munkavégzésre fordított ideje 1999-2000-ben és 2009-2010-ben

Megnevezés	„A” – Napi átlagos időbeosztás, összes főre (perc)		„B” – Tevékenységet végzők aránya (%)		„C” – A tevékenységet végzők időráfordítása (perc)	
	1999-2000	2009-2010	1999-2000	2009-2010	1999-2000	2009-2010
KORCSOPORT						
15-29 éves	287	307	61,8	70,0	464	439
30-39 éves	267	259	60,0	61,5	444	421
40-49 éves	276	298	61,3	69,2	450	431
50 éves és idősebb	258	254	58,6	60,6	441	419
BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG						
Általános iskola 8 évf. vagy kevesebb	269	298	59,5	67,9	452	440
Szakiskola, szakmunkás iskola	292	292	62,6	66,5	467	440
Középiskola érettségivel	284	278	61,6	64,5	460	432
Főiskola, egyetem oklevéllel	238	253	57,6	62,9	412	402
CSALÁDI ÁLLAPOT						
Nőtlen, hajadon	295	309	63,4	68,3	465	452
Házass	265	262	59,9	63,7	442	412
Elvált	280	286	60,2	65,1	466	439
Özvegy	244	242	56,7	60,0	430	403
HÁZTARTÁSTAGLÉTSZÁMA						
1 fő	267	295	59,7	64,9	448	455
2 fő	275	276	60,8	64,3	452	429
3 fő	278	258	61,1	61,7	456	418
4 fő	272	282	61,2	67,4	445	419
5 és több fő	267	285	58,4	67,4	457	422
18 EV ALATTI GYERMEKEK SZÁMA						
Nincs gyermek	281	280	62,0	64,5	454	434
1 gyermek	277	266	60,8	63,1	455	422
2 és több gyermek	251	275	57,3	67,4	438	408
TÁRSADALMI-FOGLALKOZÁSI CSOPORT						
Felső vezető - felső értelmiségi	278	282	63,5	64,6	437	436
Alsó vezető - alsó értelmiségi	247	246	57,2	61,0	431	403
Középszintű szellemi	284	281	61,8	64,8	459	434
Kereskedelmi-szolgáltatási fogl.	324	294	69,9	68,6	464	429
Közvetlen irányító, képzett munkás	275	289	57,7	66,8	476	432
Képzetlen munkás	267	298	59,1	67,2	452	443
MUNKAHELY TEVÉKENYSÉGE						
<i>Ipari szektor összesen</i>	267	292	57,9	65,1	462	448
ebből: feldolgozóipar	271	296	58,0	65,5	466	451
<i>Szolgáltatások, összesen</i>	276	272	61,6	64,7	448	421
ebből: kereskedelem	316	281	67,4	65,8	469	428
közigazgatás	278	281	62,8	64,8	442	435
oktatás	213	230	54,1	61,2	393	376
humán-eti.-i és szociális ellátás	288	290	62,9	67,8	457	427
FOGLALKOZÁSJELLEGE						
Szellemi	264	264	59,8	63,0	442	419
Fizikai	286	294	61,9	67,4	462	436
MUNKAIIDŐBEOSZTÁS						
Nappali	272	266	60,5	63,9	450	416
Éjjel is dolgozik	290	347	62,5	71,0	465	489
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA						
Budapest	274	275	61,2	66,4	448	415
Megyeszékhely	260	267	58,7	62,9	443	424
Egyéb város	279	277	61,7	64,3	453	432
Község	277	282	60,6	65,5	457	430
ÖSSZESEN	274	276	60,7	64,8	451	426

8. tábla 60 perc időallokációja főbb tevékenységcsoportokra gyerekszám szerint 1999-2000-ben (napi átlagos időbeosztás, perc)

Tevékenységcsoportok	Főfoglalkozás	Háztartási és házkörüli munka			Közlekedés	Fiziológiailag kötött tevékenységek	Szabadon végzett tevékenységek
		összesen	ebből:				
			saját háztartás ellátása	gyermekek ellátása			
Nincs gyermek (n=3 949)							
Főfoglalkozás	60	-18	-16	0	3	-16	-25
Háztartási és házkörüli munka	-53	60	53	1	-7	3	-4
ebből: a saját háztartás ellátása	-54	61	60	0	-10	5	-3
gyermekek ellátása, gondozása	-64	78	19	60	-7	1	-11
Közlekedés	43	-43	-48	-1	60	-34	-23
Fiziológiailag kötött tevékenységek	-65	4	5	0	-8	60	11
Szabadon végzett tevékenységek	-57	-3	-2	0	-3	6	60
1 gyermek (n=2 068)							
Főfoglalkozás	60	-21	-17	-2	2	-17	-22
Háztartási és házkörüli munka	-51	60	45	10	-6	3	-4
ebből: a saját háztartás ellátása	-52	57	60	-2	-8	5	-1
gyermekek ellátása, gondozása	-26	52	-8	60	-5	-3	-12
Közlekedés	33	-46	-48	-7	60	-25	-17
Fiziológiailag kötött tevékenységek	-68	4	6	-1	-5	60	10
Szabadon végzett tevékenységek	-58	-4	-1	-3	-2	7	60
2 és több gyermek (n=1 787)							
Főfoglalkozás	60	-24	-19	-4	3	-15	-20
Háztartási és házkörüli munka	-47	60	42	14	-7	2	-6
ebből: a saját háztartás ellátása	-52	60	60	0	-10	4	-2
gyermekek ellátása, gondozása	-31	62	1	60	-6	-2	-16
Közlekedés	48	-67	-61	-13	60	-27	-7
Fiziológiailag kötött tevékenységek	-69	5	7	-1	-7	60	11
Szabadon végzett tevékenységek	-55	-8	-1	-5	-1	7	60
Együtt (n=7 804)							
Főfoglalkozás	60	-20	-17	-2	2	-16	-23
Háztartási és házkörüli munka	-47	60	46	9	-7	1	-6
ebből: a saját háztartás ellátása	-53	61	60	1	-9	4	-3
gyermekek ellátása, gondozása	-30	68	8	60	-7	-6	-20
Közlekedés	42	-52	-52	-7	60	-29	-16
Fiziológiailag kötött tevékenységek	-65	2	5	-1	-7	60	11
Szabadon végzett tevékenységek	-55	-6	-3	-3	-2	7	60

Megjegyzés:

A 0,05 szignifikanciaszinten nem szignifikans adatok aláhúzással jelölve.

A táblázat az alacsony érték miatt nem tartalmazza a "Jövedelmikiegészítés" és az "Egyéb háztartássalátás" kategóriák adatait.

A táblázat adatait a regressziós béta értékein alapulnak, percértékre átszámolva.

9. tábla 60 perc időallokációja főbb tevékenységcsoportokra gyerekszám szerint 2009-2010-ben (napi átlagos időbeosztás, perc)

Tevékenységcsoportok	Főfoglalkozás	Háztartási és házkörüli munka			Közlekedés	Fiziológiailag kötött tevékenységek	Szabadon végzett tevékenységek
		összesen	ebből:				
			saját háztartás ellátása	gyermekek ellátása			
Nincs gyermek (n=956)							
Főfoglalkozás	60	-20	-18	-1	3	-18	-20
Háztartási és házkörüli munka	-53	60	54	3	-9	4	-2
ebből: a saját háztartás ellátása	-54	61	60	1	-11	5	-2
gyermekek ellátása, gondozása	-61	93	37	60	-9	-6	-12
Közlekedés	40	-50	-52	-2	60	-25	-20
Fiziológiailag kötött tevékenységek	-60	5	6	0	-6	60	1
Szabadon végzett tevékenységek	-52	-2	-1	0	-4	0	60
1 gyermek (n=294)							
Főfoglalkozás	60	-24	-18	-4	4	-22	-17
Háztartási és házkörüli munka	-56	60	38	19	-9	8	-1
ebből: a saját háztartás ellátása	-65	57	60	-3	-11	14	6
gyermekek ellátása, gondozása	-27	53	-5	60	-9	0	-14
Közlekedés	52	-51	-40	-19	60	-38	-20
Fiziológiailag kötött tevékenységek	-68	11	12	0	-9	60	5
Szabadon végzett tevékenységek	-59	-2	0	-7	-5	0	60
2 és több gyermek (n=257)							
Főfoglalkozás	60	-29	-23	-5	4	-16	-18
Háztartási és házkörüli munka	-52	60	42	16	-8	-1	3
ebből: a saját háztartás ellátása	-58	58	60	-2	-10	4	6
gyermekek ellátása, gondozása	-31	54	-4	60	-5	-8	-7
Közlekedés	81	-88	-80	-16	60	-23	-27
Fiziológiailag kötött tevékenységek	-52	-1	6	-4	-4	60	-1
Szabadon végzett tevékenységek	-58	2	8	-4	-4	-1	60
Együtt (n=1 507)							
Főfoglalkozás	60	-23	-19	-2	3	-19	-19
Háztartási és házkörüli munka	-49	60	45	12	-9	3	-4
ebből: a saját háztartás ellátása	-56	61	60	2	-11	6	0
gyermekek ellátása, gondozása	-26	64	6	60	-8	-6	-19
Közlekedés	48	-59	-54	-11	60	-27	-18
Fiziológiailag kötött tevékenységek	-60	4	7	-2	-6	60	2
Szabadon végzett tevékenységek	-52	-5	0	-5	-3	2	60

Megjegyzés:

A 0,05 szignifikanciaszinten nem szignifikans adatok aláhúzással jelölve.

A táblázat az alacsony érték miatt nem tartalmazza az "Egyéb háztartássalátás" kategória adatait.

A táblázat adatait a regressziós béta értékein alapulnak, percértékre átszámolva.

10. tábla A magyarázó változók listája, 2009-2010

Szociodemográfiai és családi jellemzők	A munkahely és a foglalkozás jellemzői	Munka- és munka jellegű tevékenységek a magánéletben (az elmúlt 12 hónap során)
Korcsoport 25-39 éves 40-49 éves 50-59 éves	Munkahely tevékenysége Feldolgozóipar Kereskedelem Közigazgatás Oktatás Humán-éü.-i és szociális ellátás Egyéb	Egyéb kereső tevékenység Nem Igen
Befejezett iskolai végzettség Általános iskolai 8 évf. vagy kevesebb Szakiskola, szakmunkás iskola Középiskola érettségivel Főiskola, egyetem oklevéllel	Foglalkozás** Törvényhozók, igazgatási stb. vezetők, felsőfokú képz. önálló alk. fogl. Egyéb felső- vagy középfokú képz.-et igénylő fogl. Irodai és egyéb ügyviteli fogl. Szolgáltatási jellegű fogl. Egyéb (ipari szakképzettséget igénylő és nem igénylő fogl.)	Betegápolás Nem Igen Építkezés, épület/lakás felújítása Nem Igen
Háztartás taglétszáma 2-3 fő 4 fő 5 és több fő	Heti főmunkaidő 40 óránál kevesebb 40 óra 40 óránál több	Mezőgazdasági munka Nem Igen
Iskolás kor alatti gyermek a családban Nincs Van	Munkarend Kötött Rugalmas vagy kötetlen	Részvétel iskolarendszerű oktatásban, képzésben* Nem Igen
18 éves és fiatalabb gyermekek száma Nincs gyermek 1 gyermek 2 és több gyermek	Munkaszerződés típusa** Határozatlan idejű Határozott idejű	Részvétel rendszeres, de iskolarendszeren kívüli oktatásban, képzésben* Nem Igen
Családdal együttélő nagyszülő* Nincs Van	Munkaidő-beosztás Nappali Éjjel is dolgozik	
Van a háztartásban olyan felnőtt, aki tartós otthoni gondozásra vagy felügyeletre szorul?* Nincs Van	Végez-e irányító tevékenységet? Nem Igen	
A háztartás munkaerő-piaci helyzete Kétkeresős házaspár Csak a feleség aktív kereső	Napi ingázás ideje a munkahelyre 15 perc vagy kevesebb 16-30 perc 30 percnél több	
EGP-séma Vezető, értelmiségi Középszintű szellemi fogl. Kereskedelmi-szolgáltatási fogl. Fizikai fogl.		
Településtípus Budapest Megyeszékhely Egyéb város Község		

* A változó nem emezhető az alacsony elemszám miatt.

** A változó nem került bevonásra a logisztikus regresszióba egy másik változóval való erős korreláció miatt.

Megjegyzés: A változók részletes leírását az 1. számú Függelék tartalmazza.